

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931.

Andra kammaren.

Nr 40.

Onsdagen den 20 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Anställdes gemensam omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 142 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

*Gemensam
omröstning.*

»Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må beträffande befattningshavare, hörande under andra—åttonde samt tionde huvudtitlarna, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och de av herrar Möller m. fl., Hansson i Stockholm m. fl., Andersson i Stockholm m. fl. samt Lundquist i Rotebro m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 156 och II: 156, 252 och 260), besluta, att gällande allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst skola fortfarande äga tillämpning, dock med iakttagande att, om gällande levnadskostnadsindex för budgetåret 1931/1932 nedgår under siffran 160, dyrtidstillägget likväl skall beräknas efter sistnämnda siffra; röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, beträffande befattningshavare, hörande under andra—åttonde samt tionde huvudtitlarna, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å de av herrar Möller m. fl., Hansson i Stockholm m. fl., Andersson i Stockholm m. fl. samt Lundquist i Rotebro m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 156 och II: 156, 252 och 260), beslutat, att gällande allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst skola fortfarande äga tillämpning.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 118 Ja och 84 Nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 81 Ja och 56 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 118 Ja och 84 Nej, sammanräkningen visade 199 Ja och 140 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2.

Företogs val av dels tjugufyra valmän för utseende av riksdagens justitieombudsmans efterträdare, dels ock sex suppleanter för dessa valmän; och utsågos därvid till

Andra kammarens protokoll 1931. Nr 40.

valmän:

herr *Andersson* i Lindome,
 » *Andersson* i Höör,
 » *Eriksson* i Stockholm,
 » *Fast*,
 » *Gårdell* i Gans,
 » *Hansson* i Stockholm,
 » *Hansson* i Trollhättan,
 » *Jansson* i Edsbäcken,
 » *Johansson* i Fårekulla,
 » *Johansson* i Brånalt,
 » *Jonsson* i Risinge,
 » *Larsson* i Stockholm,
 » *Lindley*,
 » *Lindman*,
 » *Lindqvist* i Halmstad,
 » *Lundquist*,
 » *Mosesson*,
 » *Nordkvist*,
 » *Nygren*,
 » *Olsson* i Österbo,
 » *Olsson* i Rimforsa,
 » *Rudén*,
 » *Weijne* och
 fru *Östlund*,

var och en med 125 röster; samt

suppleanter:

herr *Björling*,
 » *Hultman*,
 » *Olsson* i Mellerud,
 » *Nilsson* i Karlstad,
 » *Mogård* och
 » *Karlsson* i Vadstena,

var och en med 29 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 151—158 samt sammansatta bevilnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 3.

§ 5.

Till avgörande företogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den högre lantbruksundervisningens ordnande m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 26 februari 1931 avläten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 143, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt ut-

drag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) dels besluta, att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta förslag skulle inrättas vid Ultuna en lantbrukshögskola och en centralanstalt för försöksväsendet å jordbruksområdet, vid Experimentalfältet en växtskyddsanstalt samt vid Alnarp ett lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut;

2) dels för budgetåret 1931/1932 anvisa

a) för byggnadsarbeten och andra engångskostnader avseende lantbrukshögskolan ett extra reservationsanslag av 600,000 kronor;

b) för vattenledningsanläggning vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor;

c) för beredande av understöd åt folkhögskola för anordnande av specialkurs för vissa lantbruksstuderande ett extra förslagsanslag av 22,000 kronor;

d) för beredande av understöd åt elever vid specialkurs för vissa lantbruksstuderande ett extra förslagsanslag av 7,500 kronor;

3) dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga under tiden 1 juli 1931—30 juni 1932 erforderliga åtgärder för tillsättande av befattningar vid lantbrukshögskolan, växtskyddsanstalten och Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

A) I: 232, av herr *Johan Nilsson* i Kristianstad *m. fl.*, och II: 406, av herr förste vice talmannen *Nilsson m. fl.*, i huvudsakliga delar likalydande, vari hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om den närmare utredning rörande den högre lantbruksundervisningens ordnande, som kunde påkallas med hänsyn till vad i motionerna anförts, samt om framläggande för riksdagen snarast möjligt av förnyat förslag i ärendet;

B) II: 389, av herrar *Pehrsson* i Bramstorp och *Hammarlund*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning med avseende på möjligheten att anknyta den högre lantbruksundervisningen och den statsunderstödda försöksverksamheten jämte växtskyddsanstalten till lantbruksinstitutet i Ultuna och Alnarp samt universiteten i Uppsala och Lund;

C) II: 402, av herr *Magnusson* i Skövde, vari hemställts, att riksdagen måtte i händelse av bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition

uttala:

att inträdesvillkoren för den högre kursen vid trädgårdsinstitutet borde sättas i huvudsaklig överensstämmelse med lantbruksakademiens citerade yttrande och i motionen angivna synpunkter, ävensom

besluta:

att i avlöningsstaten skulle upptagas ersättning till en ordinarie ämneslärare i trädgårdsanläggningskonst med 8,340 kronor samt att bostad skulle beredas åt denne vid Alnarp;

att i avlöningsstaten skulle upptagas ersättning till ordinarie lärare i botanik och zoologi vid Alnarp med 8,340 kronor;

samt att anslaget för speciallärare skulle minskas med respektive 4,450 kronor och 3,625 kronor;

D) II: 403, av herr *Hedlund* i Häste, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta,

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

att tidslängden för i Kungl. Maj:ts förevarande proposition föreslagna lantbruksskolans högre kurs skulle vara normalt ett år i enlighet med planen i inom jordbruksdepartementet utarbetad P. M.;

att möjlighet därjämte skulle beredas elever, som så önskade och därav hade behov, att under sommaren före inträde i respektive ordinarie kurs under högst sex månader bedriva förberedande övningar och studier vid Alnarp;

och att den jämkning i Kungl. Maj:ts förslag till nybyggnader m. m. vid Alnarp, som härav kunde föranledas, skulle äga rum;

E) II: 404, av herr *Nordkvist m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att den av Kungl. Maj:t i förevarande proposition föreslagna lantbrukshögskolan och centralanstalten skulle förläggas till centralanstaltens nuvarande område i Stockholm, varjämte, för den händelse denna hemställan icke av utskottet och riksdagen biträdades, alternativt yrkats, att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om snabb och fullständig utredning rörande lantbrukshögskolans förläggning till Stockholm och om framläggande för nästa års riksdag av förslag därom; samt

F) II: 405, av herrar *Weibull* och *Lindskog*, vari hemställdes, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om den närmare utredning rörande den högre lantbruksundervisningens ordnande, som kunde påkallas med hänsyn till vad i motionen anförts, samt om framläggande till 1932 års riksdag av det förslag, var- till utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde,

I) att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och motionen II: 403 samt med avslag å motionerna I: 232, II: 389, 402, 404, 405 och 406

1) dels besluta, att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen tillstyrkta förslag med av utskottet däri föreslagna jämkningar skulle inrättas vid Ultuna en lantbrukshögskola och en centralanstalt för försöksväsendet å jordbruksområdet, vid Experimentalfältet en växtskyddsanstalt samt vid Alnarp ett lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut;

2) dels för budgetåret 1931/1932 anvisa

a) för byggnadsarbeten och andra engångskostnader avseende lantbrukshögskolan ett extra reservationsanslag av 600,000 kronor;

b) för vattenledningsanläggning vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor;

c) för beredande av understöd åt folkhögskola för anordnande av specialkurs för vissa lantbruksstuderande ett extra förslagsanslag av 22,000 kronor; och

d) för beredande av understöd åt elever vid specialkurs för vissa lantbruksstuderande ett extra förslagsanslag av 7,500 kronor;

3) dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga under tiden 1 juli 1931—30 juni 1932 erforderliga åtgärder för tillsättande av befattningar vid lantbrukshögskolan, växtskyddsanstalten och Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut; samt

II) att motionen II: 403, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet anført och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Sederholm* och *Johan Bernhard Johansson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava annan, i reservationen angiven lydelse;

av herr *Sederholm*, som utöver den i ovanberörda reservation angivna ändringen i utskottets utlåtande ansett, att motiveringen i viss del bort hava annan, av reservanten föreslagen lydelse;

av herrar *Henriksson*, *Månsson* i Erlandsro och *Pehrsson* i Bramstorp, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte vinna riksdagens bifall;

2) att riksdagen måtte med anledning av motionerna I: 232 samt II: 389, 405 och 406 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om den närmare utredning rörande den högre lantbruksundervisningens ordnande, som kunde påkallas med hänsyn till vad reservanterna anført, samt om framläggande för riksdagen snarast möjligt av förnyat förslag i ärendet; och

3) att motionerna II: 402, 403 och 404 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **von Stockenström**: Herr talman! Frågan om den högre lantbruksundervisningens ordnande har under lång tid, ett par decennier, varit aktuell, och utredningar ha tid efter annan verkställts. Men det var först genom den kungl. proposition, som framlades vid förra årets riksdag, och den behandling ärendet då fick, som frågan föll ett gott stycke framåt. Riksdagen gjorde förra året, samtidigt som den avlog den kungl. propositionen, bestämda uttalanden i flera viktiga punkter, så i fråga om högskolans förläggning, beträffande vilken det anfördes, att högskolan borde förläggas till mellersta Sverige, antingen till Ultuna eller till Stockholm. Vidare gjordes uttalanden i fråga om önskvärdheten av att undervisning och försöksverksamhet sammanfördes. I denna punkt uttalades, att frågan om centralanstaltens ställning och blivande organisation borde upptagas till omprövning samtidigt som undervisningsfrågan löstes. Vidare uttalade riksdagen dels angelägenheten av närmare utredning om vissa specialkurser för sådana studerande, som utan att ha avlagt studentexamen önskade vinna inträde vid högskolan, dels önskvärdheten av driftledareutbildningens läggning efter mera praktiskt inriktade linjer.

De sålunda av förra årets riksdag begärda utredningarna ha samtliga blivit verkställda, och därvid framkomna resultat och förslag ha sammanförts i den föreliggande propositionen. Jag torde väl knappast ha anledning att mera ingående redogöra för innehållet i propositionen, där en ganska utförlig motivering föreligger, och jag har så mycket mindre skäl härför, som utskottet i allt väsentligt anslutit sig till propositionen. Endast i fråga om ett par punkter vill jag säga några få ord.

Förra årets kungl. proposition föreslog högskolans förläggning till Ultuna, men utskottet ansåg, att i samband med centralanstaltens blivande organisation och förläggning även alternativet med en högskola i Stockholm borde övervägas. Det nu föreliggande förslaget innebär i stora drag, att högskolan skall förläggas till Ultuna, såsom i förra årets förslag angavs, att av centralanstaltens avdelningar de, som på grund av sin natur äro mera rent vetenskapligt inriktade, avdelningarna för kemi, bakteriologi och botanik, direkt inordnas i högskolan, medan avdelningarna för jordbruk och husdjursskötsel få en mera självständig ställning och såsom anstalt sidoodnas med högskolan, och en utvidgad avdelning för mejeriförsök anknytes till det blivande mejeriinstitutet vid Alnarp. Slutligen skulle avdelningarna för entomologi och växtpatologi ombildas till en fristående växtskyddsanstalt, förlagd till Experimen-

*Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)*

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

talfältet. Sistnämnda anstalt, som skulle få både administrativa, vetenskapliga och rent praktiska uppgifter, skulle alltså bli ett centralt organ för bekämpande av växtsjukdomar och skadeinsekter. Starka skäl torde tala för denna anstalts förläggning till Stockholm, varemot för övrigt knappast från något håll erinringar gjorts. Vad åter angår högskolan och den blivande centralanstalten med dess båda avdelningar för jordbruks- och husdjursförsök, så ha skäl anförts för både Ultuna och Stockholm. Avgörande för mig har varit i första rummet otillräckligheten av de försöksmöjligheter, som finnas vid Experimentalfältet, och svårigheten att kunna tillgodose både de egentliga försöksledarna och högskolans lärare i detta avseende, medan vid Ultuna, där dock inemot 1,000 tunnland åker och en stor kreatursstam finnas, förutsättningarna här för böra bli avsevärt bättre.

Det brukar vidare ibland sägas, att en lantbrukshögskola gott kan vara förlagd till en storstad och att den teoretiska undervisningen lika väl kan bedrivas där som på landet. Men jag kan dock icke undgå att tillägga ett ganska avgjort företräde åt den anordning, som möjliggör högskolans förläggning intill ett viktigt kulturcentrum såsom en universitetsstad och dock på en stor, rationellt skött lantbruksegendom. Både för lärare, i egenskap av undervisare och forskare, för försöksmännen och för eleverna, som ju sedan gå ut i sin tur som lärare eller handledare för praktiska jordbrukare, bör det dock vara till påtagligt gagn att få leva och lära i en miljö, där vetenskap och praktik följas sida vid sida. Och nog kunna lantbruksstuderande få tillräcklig kännedom om konsumenternas behov och synpunkter — vilket på sina håll betonats såsom särskilt önskvärt — utan att behöva ligga under tre års eller längre studietid i en storstad. Och vad angår samarbetet med andra läroanstalter eller institutioner, så spelar nog i själva verket avståndet icke den roll, som ibland påstås — själva vetenskapen är ju för övrigt internationell. En högskola vid Ultuna, en centralanstalt också förlagd dit liksom betes- och vallföreningens viktiga institution samt Uppsala universitet, beläget på så kort avstånd från Ultuna: alla dessa institutioner tillsammans måste sannerligen redan de utgöra en härd för forskning och vetenskapligt samarbete av betydande värde. Kontakten med vissa andra anstalter och inrättningar såväl i Stockholm som andra delar av landet både bör och kan dessutom givetvis uppehållas i stor utsträckning.

Sedan förra årets riksdag angivit sin mening om högskolans förläggning antingen till Ultuna eller till Stockholm, och då nu utskottet anslutit sig till i propositionen framlagda synpunkter i denna fråga och icke heller i övrigt föreslagit någon ändring rörande undervisning, examina, lärare eller i fråga om byggnadsprogrammet, har jag knappast anledning att närmare gå in på dessa frågor. Endast i en detalj har utskottet föreslagit en liten ändring, nämligen i fråga om antalet ledamöter i högskolans styrelse, där utskottet av vissa skäl velat öka antalet från 6 till 7, varemot jag ej har någon erinran att göra.

Vad sedan angår institutet vid Alnarp, skulle där enligt förslaget förläggas dels en lantbruksskola, delad i en tvåårig kurs och en högre kurs för utbildning av driftledare, dels ett högre mejeriiinstitut och vid sidan härav en avdelning för mejeriförsök, en lägre mejeriskola och slutligen ett trädgårdsinstitut med en lägre och en högre kurs. Det är endast i en punkt, som utskottet föreslagit en ändring i vad som framlagts i propositionen, nämligen i fråga om lantbruksskolans högre kurs. I den p. m., som i höstas utarbetades under frågans beredning i jordbruksdepartementet, upptogs denna kurs såsom ettårig, anknyttande till lantbruksskolans lägre kurs med huvudvikten lagd på de tillämpade ämnena. I de yttranden, som avgåvos av myndigheter, korporationer och föreningar, då nämnda p. m. remitterades, framkommo emellertid åt-

skilliga önskemål och synpunkter i fråga om kurser och timplaner, avseende bland annat utvidgad undervisning i kemi, fysik, fältmätning, redskapslära, föreningsrörelse, bokföring m. m., och för att tillmötesgå en hel del av dessa uttalanden, som syntes mig äga fog för sig, upptogs i propositionen en något utvidgad kurs på ett år och fem månader, bland annat också för att ge tillräckligt utrymme åt exkursioner, demonstrationer och självstudier.

Jag vill också erinra om att i den förra året framlagda kungl. propositionen föreslogs motsvarande kurs lagd på ett annat sätt och såsom tvåårig. Nu har utskottet emellertid velat stanna vid att göra denna driftsledarekurs vid lantbrukshögskolan endast ettårig, såsom från början var tänkt i den inom departementet utarbetade promemorian. En viss besparing i byggnadskostnaderna skulle därvid kunna göras genom att man då aldrig behöfve ha mer än eleverna i en kurs inne. I annat fall skulle under en del av året två årskurser samtidigt ligga inne. Utskottet har tydligen ansett det vara önskvärt, att studietiden icke blev alltför lång, då ju de, som komma in på denna högre kurs, redan genomgått en teoretisk kurs antingen vid en lantbruksskola eller vid någon annan lägre undervisningsanstalt. Men utskottet har i sitt uttalande härom tillagt ordet »tillsvidare» och det förefaller mig som om man därvid velat säga, att erfarenheten väl får fälla utslaget i fråga om den tid, som kan visa sig erforderlig. Jag vill icke göra någon allvarligare erinran mot detta förslag, då jag tänker mig, att framtiden får utvisa, om det kan visa sig möjligt att under den korta tiden av endast ett år bibringa eleverna de insikter och kunskaper, som avses med denna kurs. Denna kurs innebär ju på sätt och vis en nyhet, då den bygger på en genomgången lägre undervisningsanstalt, då den ställer mycket stora fordringar på tidigare praktik och då den vidare anknyter så nära som möjligt till själva lantbruksegendomen; egendomarnas förvaltare skall sålunda vara föreståndare för denna driftsledarekurs. Jag hoppas, att denna linje skall kunna på ett tillfredsställande sätt tillgodose kraven på både teoretisk och tillräcklig praktisk utbildning hos dem, som skola bli driftsledare vid medelstora och större jordbruk.

Det är kanske icke anledning att närmare gå in på propositionens innehåll i övrigt. Jag vill erinra om att det föreligger i detta förslag en plan för den förberedande kurs, som är avsedd för sådana studerande, som söka inträde vid högskolan utan att hava avlagt studentexamen, och man har därigenom berett möjlighet för sådana studerande, som kanske växt upp vid jordbruk men icke haft tillfälle att studera vid något läroverk, att dock kunna vinna inträde vid den högsta undervisningsanstalt, som finns på detta område.

Frågan om den högre lantbruksundervisningen har, såsom jag nämnde i början av mitt anförande, varit föremål för utredning i ungefär 20 års tid, och det kan nog icke förnekas, att på detta viktiga undervisnings- och forskningsområde man icke haft sådana anordningar och icke en sådan organisation, som möjliggjort ett bedrivande av undervisning och forskning i samma omfattning och på samma höga nivå som i vissa andra länder. Undervisningen har präglats av en påtaglig dualism, och forskningen och försöksväsendet ha med ifrågavarande institutioners anordning och förläggning nog icke kunnat göras så fruktbarande för undervisningen och för det praktiska jordbruket, som hade varit önskvärt. Detta säger jag utan att på något sätt vilja förringa värdet av enskilda framstående forskares och vetenskapsmäns insatser och arbetsresultat. Genom förverkligande av det nu föreliggande förslaget böra vi emellertid inom en snar framtid få en väl utrustad högskola och en därmed sidoordnad försöksanstalt. Vi få vidare en praktiskt inställd driftsledareutbildning, och slutligen få vi en modernt organiserad växtskyddsanstalt. Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att genom dessa olika anstalters tillkomst och verksamhet lantbruksvetenskapen och försöksväsendet skola befordras och

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

främjas och det praktiska jordbruket därigenom beredes gagn och stöd för fortsatt utveckling och förkovran i framtiden.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Månsson i Erlandsro: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har nu delvis redogjort för innehållet av förslaget till den högre lantbruksundervisningens ordnande och motiverat sin ståndpunkt till detsamma. Då jag emellertid icke kan dela dessa synpunkter, må det tillåtas mig dels som en av undertecknarna av motionen nr 406 i denna kammare och dels som en av reservanterna inom det utskott, som behandlat frågan, säga några ord.

Det förslag till den högre lantbruksundervisningens ordnande, som i propositionen nr 143 förelagts årets riksdag, överensstämmer i fråga om platsen för lantbrukshögskolans förläggning och organisation i huvudsak med vad Kungl. Maj:t år 1930 i propositionen nr 249 föreslog riksdagen, men i vissa avseenden skall jag gärna medge, att de få anses mera tillfredsställande. Sålunda har utformats förslag till omorganisation av lantbrukshögskolan och centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, varjämte inträdesfordringarna till lantbrukshögskolan underlättats. I ett avseende äro emellertid förslagen lika otillfredsställande, nämligen i fråga om förläggningen av i egentlig mening all högre lantbruksundervisning till Ultuna.

Man säger att förslaget är grundat på en lång, omfattande utredning. Ja, låt vara, men i ett avseende, nämligen i fråga om antalet undervisningsanstalter, var emellertid utredningen såsom även framhållits i reservationen knapphändig och bristfällig. På grundval av en enkel beräkning av antalet befattningshavare, som kunde förväntas söka sin teoretiska utbildning vid en högre lantbruksundervisningsanstalt, därest en sådan komme till stånd, kommo de sakkunniga till det resultatet, att en utbildningsanstalt för ifrågavarande uppgift kunde anses tillfyllest. Som en följd härav underlätto de sakkunniga helt och hållet att underkasta spörsmålet om den högre lantbruksundervisningens ordnande genom en utbyggnad av de båda lantbruksinstituten någon som helst undersökning och prövning. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt, som både den föregående utvecklingen på området och de väsentligt olika jordbruksförhållandena i vårt lands olika delar borde ha givit anledning till att i första hand undersöka just denna form för en nyorganisation av ifrågavarande undervisning. Ett ytterligare skäl härför borde ha varit de möjligheter för samarbete mellan instituten och närliggande universitet, som redan förefunnits och som påtagligen utan större svårigheter skulle ha kunnat ytterligare utvecklas.

Om nu den ifrågasatta lantbrukshögskolan förlägges till Ultuna och den nuvarande agronomkursen vid Alnarp ersättes av en lantbruksskolans högre kurs, skulle sålunda all högre lantbruksundervisning i egentlig mening berövas södra Sverige och förläggas långt norr om de trakter, där vårt lands mest intensiva jordbruk bedrivs. Gent emot ett sådant ordnande av den högre lantbruksundervisningen ha i motionerna I: 232 samt II: 389, II: 405 och II: 406 uttalats starka betänkligheter. I sagda motioner ha också påvisats de stora olägenheter, som kunna befaras bli en följd av den föreslagna organisationen. Skall den högre lantbruksundervisningen i vårt land bli till största möjliga gagn, måste de vid densamma verksamma lärarekrafterna ha möjlighet till intim kontakt med jordbruket. Och detsamma gäller för dem med hänsyn till den forskning på jordbrukets område, som de enligt allmän uppfattning också böra bedriva.

Den högre lantbruksundervisningen bör enligt mitt förmenande ordnas på så

sätt, att de båda nuvarande lantbruksinstituten ombildas och utbyggas. Härigenom skulle denna undervisning kunna försiggå med vederbörligt hänsynstagande till de vitt skilda förhållandena i vårt land och sålunda bliva till största möjliga gagn för jordbruket i dess helhet. Olikheterna emellan de södra delarna i vårt land jämfört med mellersta och norra Sverige äro för stora för att utbildningen å ena stället skall motsvara fordringarna å andra stället. Detta har i synnerhet kommit till synes, då jordbruksutskottet har besett båda platserna. Lika fullt som en utbildning av driftsledare i södra Sverige icke kan fylla anspråk på platser i mellersta och norra Sverige, tror jag att det blir detsamma om driftsledarkursen varit i Ultuna och den utexaminerade sedan kommit till södra Sverige.

Mot förslaget att i vårt land bibehålla tvenne anstalter för högre lantbruksundervisning kan invändas, att *en* sådan torde vara tillräcklig. Härtill kan emellertid erinras, att antalet studerande torde bliva större, om det finns två dylika läroanstalter, förlagda till olika delar av landet, och gagnet av undervisningen därmed också större. Genom ett inordnande av den statliga forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i dessa anstalter skulle för övrigt de sammanlagda kostnaderna för hela den berörda verksamheten icke behöva överskrida vad som med hänsyn till jordbrukets betydelse för vårt land kan anses skäligt. Möjligt är också att genom ett utvidgat samarbete med universiteten och en viss specialisering i undervisningen vid de båda läroanstalterna vissa besparingar skulle kunna åstadkommas. Dessa synpunkter ha också kommit till synes i en till jordbruksutskottet ställd skrivelse, undertecknad av ett femtiotal professorer och docenter vid Lunds universitet. Skulle en förnyad utredning giva vid handen, att en sådan organisation icke inom rimliga kostnader kan tillgodose de krav, som man numera ställer på den högre lantbruksundervisningen, torde, med hänsyn bl. a. till önskvärdheten av närmare kontakt med andra specialläroanstalter, frågan om inrättande och förläggning av en högskola i Stockholm böra tagas i förnyat övervägande och böra de i motionen nr 404, andra kammaren, anförda synpunkterna därvid beaktas.

Reservanterna kunna i detta sammanhang ej underlåta att påpeka, att man i undervisningsplanen enligt vårt förmenande allt för mycket förbisett organisations- och avsättningsförhållandena jämte övriga merkantila synpunkter i förhållande till de produktionstekniska.

Av det nu anförda torde framgå, att det förslag till ordnandet av den högre lantbruksundervisningen, som av Kungl. Maj:t framlagts i propositionen nr 143 och av utskottet förordats, icke kan anses innebära en lycklig lösning av denna för vårt land och dess jordbruk så betydelsefulla fråga. Ehuru vi reservanter lika väl som utskottet finna det angeläget, att den högre lantbruksundervisningen snarast möjligt blir ordnad, nödgas vi dock avstyrka bifall till utskottets förslag. Samtidigt vilja reservanterna dock tillstyrka riksdagen att hos Kungl. Maj:t göra förnyad framställning om framläggande snarast möjligt av nytt förslag till ordnandet av ifrågavarande undervisning, varvid även vissa motionsvis berörda spörsmål böra närmare beaktas. Jag syftar därvid dels på organisationen av statens växtskyddsanstalt dels också på förläggningen av den nuvarande centralanstaltens husdjursavdelning.

Slutligen kan jag icke underlåta att framhålla vad Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott i skrivelse till jordbruksutskottet framhållit. Efter att hava framfört sina synpunkter framhåller utskottet: »Skulle kungl. propositionen helt eller i huvudsak bliva vid denna riksdag genomförd, tillåter sig utskottet framhålla det ytterst angelägna i att det på allt sätt underlättas för dem, som ämna vinna anställning såsom konsulenter och jordbrukslärare i landets sydliga delar, att erhålla utbildning utrikes vid lantbrukshögskolor

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

förlagda i trakter, som i jordbruksavseende äro mera likartade med deras blivande verksamhetsområde än vad fallet är med lantbrukshögskolan i Ultuna. I sådant avseende vore det av största betydelse om i sammanhang med lantbrukshögskolefrågans lösning åtgärder vidtogos för att tillförsäkra svenskar, som vid dylika utländska lantbrukshögskolor erhållit utbildning, motsvarande den, som skulle lämnas vid den svenska lantbrukshögskolan, samma formella kompetens som om de genomgått denna.» Jag vädjar till herr statsrådet att han måtte beakta detta.

Av vad jag här anfört framgår, att jag icke kan dela utskottets mening utan ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade, av herr Henriksson m. fl. afgivna reservationen.

Herr Nordkvist: Herr talman! Då jag jämte tre andra kammarledamöter väckt en motion i nu föreliggande fråga, tillåter jag mig att under några ögonblick taga kammarens tid i anspråk. Redan under fjolårets diskussion och debatt om den då föreliggande propositionen tillät jag mig, fastän ensam, framhålla några synpunkter rörande en detalj i det framkomna förslaget. Det var därvid särskilt med avseende på undervisningens planläggning, som jag hade ett önskemål, detta beträffande kulturtekniken. Kulturtekniken vid högskolan är både i fjolårets och i årets proposition icke tillgodosedd ens i den utsträckning, som undervisningen i detta ämne är tillgodosedd vid Ultuna för närvarande. Visserligen säger statsrådet i statsverkspropositionen i år, att en utredning i denna fråga kommer att ske, och jag kan givetvis icke göra annat än med tacksamhet erkänna detta och hoppas, att utredningen skall leda till att detta ämne måtte få den tid för sig anslagen, som det onekligen kräver. Det torde föreligga ett missförstånd rörande ämnets innebörd, då man under kulturteknik även vill lägga mätningsslära. Det är två skilda ämnen, som icke ha det ringaste med varandra att göra, och det torde vara enastående, att man sammanblandar dessa två ämnen. T. o. m. vid våra lägre undervisningsanstalter, lantmanna- och lantbruksskolor, föreligga de två ämnena helt skilda och med skilda betyg i vartdera. Jag pekar även på byggnadsläran. Jag vet väl, att dessa ämnen anses såsom tekniska ämnen, alltför tekniska för att höra hemma vid en högskola med vetenskaplig prägel; och man hänvisar ju till tekniska högskolan i Stockholm dem som vilja utbilda sig på detta område. Detta kan nog i viss mån vara riktigt, men vi få taga hänsyn till att ännu torde i allt väsentligt egnahemsbyggare och mindre jordbrukare, när de behöva verkställa förbättringar och nybyggnader, icke ha andra sakkunniga att vända sig till än de hos hushållningssällskapen anställda jordbrukskonsulenterna. Jag skall icke närmare ingå på dessa saker, därför att det säkerligen icke kan bli något utbyte av en sådan debatt, men jag vill till kammarens protokoll ha antecknat dessa synpunkter och därvid påpeka, huruledes denna gren av undervisningen är tillmätt den minsta tiden. Och detta även om man jämför med t. ex. den högre mejeriundervisningen och den högre trädgårdsundervisningen. Båda dessa undervisningsgrenar ha fått flera timmar i t. ex. byggnadslära än vad utbildningen av lärare och konsulenter vid högskolan fått. Och då är det ändå att beakta, att såväl de, vilka skola utbildas till trädgårdsmästare, som de, som skola utbildas till mejerikonsulenter, skola arbeta på områden, där det med avseende å byggnaderna finns en standardisering, som icke har någon som helst motsvarighet vid jordbruket.

Det är emellertid icke på dessa två punkter, som jag skulle vilja rikta min huvudanmärkning mot det föreliggande förslaget, utan det är mot det otillfredsställande sätt, varpå ekonomin blivit tillgodosedd i undervisningsplanen. Man har det intrycket, att det här gällt planläggning av undervisningen vid

en jordbruksteknisk och produktionsteknisk fackskola med en mycket stark vetenskaplig prägel. Och denna vetenskapliga prägel har ytterligare framhävts, då herr statsrådet tagit ställning till frågan om lantbrukshögskolans förläggning, därvid förbindelsen med universitetet värdesattes på ett betydligt starkare sätt än samarbetet med fackhögskolorna i Stockholm. Enligt förslaget skulle ämnet lantbruksekonomi med handelslära och bokföring företrädes av endast *en* professor. Däremot framgår icke klart, i vad mån speciallärare, assistenter och amanuenser, skola ställas till förfogande i dessa ämnen. Om man gör en jämförelse med huru man i våra grannländer sett på detta problem, så framgår det t. ex. att Norge har två professorer i detta ämne, Danmark har likaledes två professorer förutom givetvis biträdande lärare, Finland har två professorer i lantbruksekonomi och två docenter i bokföring, Berlin har fyra professorer i detta ämne o. s. v. undan för undan. Det kan möjligen även vara av intresse — blott för att se proportionen mellan olika ämnen — att nämna, hurusom vid lantbrukshögskolan i Cornell i Amerika man har 16 professorer i lantbruksekonomi och 6 professorer i jordbrukslära. Vi behöva icke sträva efter att komma dithän, men jag menar att proportionen mellan ämnena kan ha något att säga även för oss i våra mindre förhållanden.

Det är numera icke längre det viktigaste att öka produktionen, utan det är minst lika viktigt att skaffa ekonomisk bärighet för produktionen och ävenledes att vinna förståelse för betydelsen av avsättningsförhållandenas ordnande. Ett ämne, som icke är omnämnt i propositionen, är marknadslära, ett ämne, som dock numera har trängt sig fram och som man finner väl representerat vid de flesta högskolor i våra grannländer.

Härtill skulle jag vilja säga, att jag tror det vore lyckligt, om den uppdelning i studielinjer vid högskolan, som statsrådet i år säkerligen icke håller så styvt på som fjolårets proposition, helt kunde bortfalla, så att det bleve möjligt för de studerande vid högskolan att deltaga i undervisningen i huvudämnet vid alla tre linjerna, såväl jordbruks-, husdjurs- som ekonomilinjerna.

I övrigt torde det föreliggande förslaget ha många goda sidor och vara av sådan beskaffenhet, att det genomfört skulle lända till båtad för den högre lantbruksundervisningen.

Det är slutligen en punkt ytterligare, som jag skulle vilja taga upp till diskussion, och den gäller frågan om högskolans förläggning. I det fallet hävdar jag i år samma ståndpunkt som i fjol. Jag och mina medmotionärer förmena, att en högskola förlagd till Stockholm skulle betyda mera för undervisningen än en högskola förlagd till Ultuna. Visserligen är det sant, som herr statsrådet nyss anförde, att Ultuna ligger icke på landet i vanlig mening, att det är isolerat — visst icke, ty det ligger ju inte långt från Uppsala — men jag vågar ifrågasätta, om verkligen möjligheten till samarbete och vetenskapligt umgänge mellan högskolan och universitetet kan bli av större värde än motsvarande samarbete med de i Stockholm förlagda institutionerna, av vilka många arbeta just med syfte att gagna jordbruket. Jag skall icke här upprepa dessa institutioner utan ber att få hänvisa till motionen. Utöver vad som sägs i motionen vill jag endast framhålla, att det redan föreligger ett ganska intimt samarbete mellan flertalet av de i motionen uppräknade institutionerna, under det att man icke torde kunna säga, att samarbetet mellan Ultuna och universitetet i Uppsala är annat än en förhoppning.

Jag kan icke heller känna mig överbevisad om riktigheten av statsrådets yttrande i propositionen, att samarbetet mellan universitetet och Ultuna skulle bli mera intimt och fruktbärande än ett samarbete mellan en högskola förlagd till Stockholm och de övriga högskolorna på samma ställe. Det kan endast vara riktigt, om man utgår ifrån, att det samarbete, som kan presteras, är

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

begränsat en gång för alla. Så här mycket samarbete kan det bli. Skall man dela upp detta på en mängd möjligheter till förbindelse, blir det litet på var och en, men om detta begränsade samarbete skall koncentreras till en enda institution, universitetet, är det givet, att det måste bli starkare. Jag tror icke för min del, att ett samarbete av vetenskaplig karaktär går efter sådana linjer, utan samarbetet utvecklas i samma mån som förståelse och gemensamma synpunkter på frågorna föreligga. Jag vidhåller därvidlag, att vår lantbrukshögskola i första hand skall vara en fackhögskola och att den först i andra hand blir en vetenskaplig institution, och därför lättare bör kunna anknytas till de högskolor, som finnas i Stockholm, enär de i regel ha en starkare praktisk inställning.

Nu säger propositionen, att det är egentligen icke värderingen av detta samarbete, som är det avgörande, utan det väsentliga för förläggningen är, som herr statsrådet nyss sade från denna plats, beroende av möjligheten att få jord, och vid Ultuna stode ju tusen tunnland jord till förfogande. Jag bestrider icke arealuppgiftens riktighet, men jag tillåter mig be om en upplysning av herr statsrådet, hur dessa tusen tunnland fördela sig med avseende å möjligheten att utnyttja dem till försöksändamål.

Jag sade i fjol, då denna fråga diskuterades, att jag icke trodde, att försöksjorden är av någon avgörande betydelse för undervisningen. Jag förmenade tvärtom, att det kunde bli en ensidig inriktning. Man har fått det och det resultatet vid Ultuna, och det lägges sedan som underlag för undervisningen. Om man däremot förhindrar en sådan ensidighet, blir det angeläget för vederbörande forskare och lärare att hålla sig i än starkare kontakt med försöksresultaten såväl vid de av staten bestämda försöksgårdarna som vid hushållningssällskapens lokala försöksverksamhet. En dylik mångsidighet i undervisningsmaterialet måste ju vara befrämjande för undervisningens allsidighet och objektivitet. Härtill kommer, att de, som känna till förhållandena vid Ultuna, erkänna, att klimatiska förhållanden och jordmånens där äro så pass extrema, att de icke ens äro representativa för trakten, d. v. s. för den del av Uppland, där Ultuna är beläget. Jag vidhåller även i år denna uppfattning om värdet av Ultuna som förläggningsplats.

Slutligen skulle jag också vilja säga, att växtskyddsanstaltens avskiljande från högskolan, som ju blir en följd av förläggningen till Ultuna, blir till nackdel för undervisningen, då såväl växtpatologien som entomologien blir rikligare representerad vid växtskyddsanstalten. Därtill kommer ju, att växtskyddsanstalten, som i stor utsträckning lever på sina rapportörer ute i bygderna, vilka i stor utsträckning äro hushållningssällskapens konsulenter och i vissa fall lärare vid lantmannaskolorna, skulle ha nytta av att under dessas utbildningstid komma i kontakt med dem, som verka på detta område.

Med kännedom om lantbruksakademiens mentalitet och dess önskan att även utåt kunna visa, att den arbetar, skulle jag också tro, att den i fortsättningen kommer att sträva efter att vid växtskyddsanstalten få in den ena lilla forskningsgrenen efter den andra. Växtskyddsanstalten kan därför bli det embryo, ur vilket kanske snart kommer att uppväxa en ny forskningsanstalt, ett förhållande, som givetvis icke kan vara önskligt, då man har högskolan och centralanstalten förlagda till Ultuna. Riktigare vore därför enligt min mening, att högskolan jämte växtskyddsanstalten och centralanstalten förlades till Stockholm. I den mån arbetet växer, kunde då en speciell filialavdelning förläggas till Skåne, till Alnarp, eller kanske till den försöksgård, som givetvis Skåne också så småningom måste ha. På det sättet skulle där så småningom kunna framväxa en forskningsanstalt, som efter hand kunde utvidgas till vår andra högskola, vilket ju hägrar för skåningarna och vilket säkerligen icke behöver vara helt uteslutet, i den mån som jordbrukarnas egna söner skulle finna, att de

för sitt praktiska arbete som jordbrukare skulle ha nytta av ett besök vid en lantbrukshögskola.

Herr statsrådet nämnde, och det framgår ju också av propositionen, att jordbruket vid högskolan behövs icke i huvudsak för elevernas skull utan för lärarna, som därigenom skulle få tillfälle att komma i kontakt med praktiskt jordbruk och framför allt få tillfälle att komma i kontakt med utövarna av praktiskt jordbruk. Nu tror jag icke, att Ultuna ligger så till, att det inbjuder till besök av praktiska jordbrukare, som skulle ha möjlighet att ge impulser åt de vid högskolan arbetande lärarna och forskarna. Däremot vet jag, att i det fallet Stockholm är en samlingsplats för jordbrukare från olika delar av landet. För övrigt är det väl icke sannolikt, att en egendom, som till stor del kommer att apteras för försöksändamål, skall kunna vara representativ som studieobjekt, utan måste få en så egenartad bruksform, att man näppeligen kan hänvisa till den i undervisningen.

Av vad jag har sagt framgår, att jag icke kan biträda utskottets förslag. Jag anser, att det finns punkter, som äro oklara, och jag får säga, att jag känner mig icke alls tillfredsställd med den förebragta utredning rörande förläggningen, som fjolårets riksdag dock anhöll om. Statsrådet sade nyss, att samtliga utredningar nu ha utförts. Ja, ha de verkligen det? Har man verkställt någon utredning rörande exempelvis förläggning till Stockholm? Vi ha i vår motion sökt påvisa i avseende å byggnaderna, att den tidigare av sakkunniga gjorde utredningen icke är hållbar vad beträffar kostnaderna. Det behöver icke bli så dyrt. Och vad vi helt och hållet sakna är en utredning rörande möjligheten att i närheten av Stockholm få den försöksgård, som givetvis en högskola vid Stockholm måste ha. Det är ett misstag, om man tror, att ivrarna för en förläggning till Stockholm se bort från jordbrukets betydelse. Vi kräva givetvis jord för högskolans räkning, men vi anse, att denna enbart skall vara till för försöks utförande och demonstrationer och icke vara ett studieobjekt som ekonomisk jordbruksenhets.

Jag vill sluta mitt anförande, herr talman, med att citera de ord, som de sakkunniga rörande den högre skogsundervisningen anförde rörande frågan om skogsinstitutets förläggning: »Den mångåriga diskussionen om skogsinstitutets förläggning till landet, särskilt under 1870—1880-talen, innebar i själva verket en diskussion om *en högre skogsundervisnings vara eller icke vara i Sverige, ty även om de icke själva till fullo insågo det, arbetade ivrarna för skogsinstitutets förläggning till någon större kronopark för uppfostran av skogsmän med stor mekanisk-teknisk färdighet i vissa för yrket viktiga arbeten, medan de icke i tillräcklig mån uppskattade betydelsen av vidsträckta, grundligt teoretiska kunskaper och en på studier av skilda naturförhållanden grundad vidare blick för de uppgifter, som möta vid skogshushållningens ledning i landet.*»

Det är ju ledarna för svenskt jordbruk, som skola danas vid lantbrukshögskolan, och jag är förvissad om att samma synpunkter kunna läggas på lantbrukshögskolans förläggningsfråga, som man kunde lägga på frågan om förläggningen av den högre skogsundervisningen.

Då jag, herr talman, icke kunnat biträda reservanternas förslag, anhåller jag att här få framställa följande yrkande, nämligen

att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 143 och de i ämnet väckta motionerna, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad allsidig utredning rörande den högre lantbruksundervisningen, varvid förutom de föreliggande sakkunnigeutlåtandena även i ämnet väckta motioner och i den allmänna diskussionen i den föreliggande frågan framkomna synpunkter beaktas, samt om framläggande för riksdagen snarast möjligt av förnyat förslag i ärendet.

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Herr Sköld: Herr talman! Det är alldeles givet, att den fråga, som vi nu ha att behandla, är en för svenskt jordbruk synnerligen viktig fråga. När man ser på de glest besatta bänkarna här i kammaren, skulle man närmast kunna få ett annat intryck, men jag tror, att förklaringen till den förströddhet, som i viss mån vilar över kammaren här i dag vid behandlingen av denna fråga, hänger samman därmed, att frågan nu har kommit till en punkt, där det icke kan råda stora meningsskiljaktigheter rörande den önskvärda lösningen. Jag tror i själva verket, att man utan vidare kan förklara, att det förslag, som Kungl. Maj:t i år har framlagt och vartill utskottet med en överväldigande majoritet har givit sin anslutning, är en verklig syntes av de meningar, som hysas av den överväldigande delen av svenska jordbrukare, av svenska lantbrukslärare och konsulenter och av på det jordbruksvetenskapliga området verksamma krafter.

När man lyssnat till de anföranden, som nyss här ha hållits, så skulle man visserligen kunna få det intrycket, att det råder mycket vidsträckt och långt gående meningsskiljaktigheter rörande vad som här bör komma i fråga, men jag vill försäkra kammarens ledamöter, att när man går igenom alla de hundratals yttranden och hundratals uttalanden från möten med intresserat folk, som de sista åren ha framkommit i frågan, så finner man, att meningsskiljaktigheterna äro mycket små. Det är vissa små kretsar, som opinera var och en för sin lilla ändring. Enligt min uppfattning ha motionärerna och reservanterna försökt att från alla håll plocka samman dessa små meningsriktningars uttalanden för att därav skapa en bakgrund för det, som för opponenterna är A och O, nämligen frågan om den plats, där lantbrukshögskolan skall förläggas. Jag tror aldrig, att vi kunna få någon fullständig enighet om frågan rörande var lantbrukshögskolan skall förläggas, och så länge den frågan icke är löst, kommer man icke heller att kunna vinna någon enighet på andra punkter, därför att man kommer jämt och ständigt att med all makt försöka skapa olika meningar i syfte att påverka frågan om högskolans förläggning, en fråga, som jag för min del dock måste beteckna som ganska oväsentlig. Jag har tillåtit mig att i början av mitt anförande anför denna lilla reflexion, innan jag sysselsätter mig med själva kärnpunkten i frågan, ty om en tvist om lantbrukshögskolans förläggning icke hade förelegat, hade det icke heller funnits någon större meningsskiljaktighet på andra punkter.

Efter det att högre lantbruksundervisningssakkunniga avgåvo sitt betänkande år 1927, har det ju kommit fram en ny linje, som icke förut på allvar hade förts fram, nämligen att vi skulle icke inrätta *en* lantbrukshögskola utan vi skulle inrätta *två*. När man såsom jag varit i tillfälle att så att säga följa den historiska gången av framkomsten av denna meningsriktning, så tror jag man kan säga, att detta förslag är mera av taktisk än reell natur. När man från reservanternas sida nu kommer och säger, att den frågan har icke blivit utredd, ja, det sägs till och med i den reservation, som herr Månsson i Erlandsro talade för, att utredningen rörande antalet anstalter är mycket knapphändig och bristfällig, då måste jag för min del inlägga en liten stilla protest. Högre lantbruksundervisningssakkunniga ha försökt att beräkna, hur många personer, som kunna erhålla befattningar på grund av avlagd examen vid lantbrukshögskolan, och de ha därvid kommit till det resultatet, att med nuvarande status skulle det nätt och jämnt vara 30 personer, som årligen skulle kunna utexamineras från lantbrukshögskolan och som skulle kunna vinna anställning. Man räknade då med att med treårig utbildning skulle elevantalet bliva 90. Nu är det alldeles givet, att även andra människor komma att söka sig till högskolan och som gå igenom den utan att därefter erhålla anställning, och man måste därför räkna med att det uppgivna antalet elever kommer att ganska betydligt överstigas, men låt oss tänka oss, att det blir 150 stycken. Detta är nu under

föreläggning, att man gör utbildningen fullkomligt högskolemässig, vilket ju är avsikten. Var emellertid lugn för att här komma icke att saknas krafter, som försöka begränsa tillströmningen av elever till lantbrukshögskolan. Låt oss bara under ett tiotal år examinera ut ett 40-tal personer om året med agronomexamen, och vi skola få se, vilket väsen det kommer att föras från alla dem, som icke kunna få anställning, och hur man kommer att ställa krav på statsmakterna att begränsa tillträdet till lantbrukshögskolan, precis som skett så många gånger både beträffande veterinär- och skogshögskolan.

Jag menar, att den omständigheten kommer att bli en naturlig hämsko på en alltför stor ansvällning av elevantalet. Jag anser därför, att den utredning, som de sakkunniga på denna punkt gjort, bör vara ganska övertygande. Den bör säga oss, att det är ingen mening, att vi påtaga oss de ökade kostnader, som två högskolor skulle komma att medföra. Nu säger man från reservanternas sida, att någon utredning icke skett i fråga om dessa ökade kostnader, och det är icke omöjligt, säger man, att om man fördelar försöksverksamheten litet över landet och man får anknytning till universiteten samt bygger ut de nuvarande instituten, det icke blir så väldigt dyrt. Men jag vill försäkra, att de människor, som tala på detta sätt, — det är häpnadsväckande att jag här får räkna in i denna samling en del akademiker vid Lunds universitet — de ha icke gjort klart för sig, vad en högskoleutbildning syftar till. Jag frågar, vad man skall säga, om det ställes krav på att vid våra universitet antalet lärare skulle anpassas efter antalet studenter. Det gör man icke vid en högskola, utan där anpassar man de ordinarie lärarnas antal efter antalet ämnen. Det är ämnena, som skola företrädas av vetenskapsmän, och så många ämnen, som man anser böra ingå i en högskoleutbildning med vetenskapligt syfte, lika många ämnen måste även företrädas av professorer. Vid varje högskola blir det lika många ämnen, oavsett huru många högskolor, som inrättas, och inrättar man två, blir det praktiskt taget dubbelt så många lärare som vid en. Om man icke tillgodoser de olika ämnena, då blir det icke en högskola, man skapar, utan ett institut. Man måste göra klart för sig, att när man tror, att man kan inskränka kostnaderna, för det fall att de nuvarande instituten skulle utbyggas, så kan det icke ske med mindre, än att man äventyrar den vetenskapliga standarden vid högskolan. Vi stå faktiskt i det läget, att antingen skola vi ha en högskola ordentligt utrustad i vetenskapligt avseende eller också få vi en undervisning splittrad på flera institut, med resultat att vi sänka nivån och icke komma så långt, som vi önska. Därför menar jag, att den linje, som man från skånskt håll framfört, att man skall skapa två lantbrukshögskolor i stället för en, den linjen skola vi fortast möjligt avföra ur diskussionen, ty det kan icke vara till gagn för Sveriges jordbruk, om vi söka laborera oss fram på den gamla linjen och icke begagna tillfället att nu taga det steg framåt, som vi böra taga, för att den högre lantbruksundervisningen skall komma i nivå med vad den är i andra kulturländer.

Jag kommer sedan över till den frågan, *var* denna lantbrukshögskola, som vi behöva, skall förläggas. Det är tydligt, att man härvidlag kan uppställa tre kriterier på den plats, dit denna lantbrukshögskola bör förläggas. Det ena är, att högskolan skall förläggas så, att den får anknytning till andra vetenskapliga anstalter. Man skall icke isolera den, ty det kan lätt leda till, att det kommer att saknas möjligheter till befruktande samarbete. Den kommer då att sakna de impulser, som samarbetet med andra vetenskapliga inrättningar innebär. Man bör alltså försöka förlägga den så, att det kan bli kontakt med närbesläktad vetenskaplig forskning. Det andra krav, som vi här i landet ansett oss böra ställa på lantbrukshögskolan, är, att den har kontakt med försöksverksamheten och med jordbruket. Det tredje kravet har varit, att vi här i detta långsträckta land måste försöka att lägga denna högskola något så när

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

centralt. Då ha vi tre förslag, nämligen förslagen om högskolans förläggande till Ultuna, till Alnarp och till Stockholm. Det är ingen, som bestrider, och allra minst skulle jag vilja bestrida det, att icke Alnarp ur jordbrukssynpunkt i vissa avseenden har ett avgörande företräde framför båda Ultuna och Stockholm, men vi kunna visserligen säga, att Alnarp bara ligger något mer än en mil från Lund, men den ligger dock en mil från Lund. Man kan icke säga, att Alnarp ligger *vid* Lund. Det ligger snarare vid Malmö. Man kan icke säga, att det är en idealisk förbindelse med universitetet, som man där har att räkna med. Och det kunna icke ens vi skåningar komma ifrån, att Alnarp ligger bra litet centralt i Sverige. Jag menar alltså, att vi icke böra vara så stora optimister, att vi icke kunna göra klart för oss, att det skall bli ganska svårt för oss att i ett land, som är 140 mil långt, förlägga den enda lantbrukshögskola, som vi ha möjlighet att inrätta i landet, till landets sydspets. Man må vara hur lokalpatriotisk, man vill, och ömma för sin egen ort och sitt eget landskaps institutioner, så mycket man vill, men man kan icke rida spärr mot det sunda förnuftet. Jag skulle vilja tillägga, att jag icke tycker, att vi behöva ödsla så mycket tid på Alnarpsalternativet, då riksdagen i fjol med betydande majoritet uttalat, att lantbrukshögskolan icke bör förläggas till Alnarp. Riksdagen har intagit den ståndpunkten, som det icke nu finns någon anledning att gå ifrån.

Jag kommer därefter till frågan om Stockholm eller Ultuna, och jag får då bestämt tillbakavisa herr Nordkvists påstående, att riksdagens uttalanden i förlägningsfrågan icke av Kungl. Maj:t tillgodosetts. Jag ursäktar gärna herr Nordkvist. Han är rätt ny här och har kanske icke möjlighet att fatta alla nyanser. Men faktum är, att jordbruksutskottet i fjol icke begärde en ny utredning, utan utskottet begärde av Kungl. Maj:t ett förnyat övervägande, huruvida lantbrukshögskolan skulle förläggas till Stockholm eller till Ultuna, ty utredningen beträffande förlägningsorten har redan utförts. Ingen kan heller bestrida, att Kungl. Maj:t i propositionen övervägt saken mycket ingående, och Kungl. Maj:t har då kommit till det resultatet, att Ultuna har företräde framför Stockholm, och då man kommit till den ståndpunkten efter ett omsorgsfullt övervägande, finns det ingen anledning att ingå på en ytterligare utredning i den saken. Jag anser, att det är felaktigt att påstå, att icke riksdagens önskemål på den punkten tillgodosetts.

I den kungl. propositionen har förordet fallit för Ultuna, icke på grund av att det vid Ultuna finns bättre tillfälle till vetenskapliga förbindelser, än vad som föreligger i Stockholm. Men i propositionen har den meningen gjorts gällande, att det finns goda förutsättningar för vetenskapliga förbindelser även vid Ultuna. Det är ju i alla fall ett framsteg, när man från huvudmotionärens sida hör det medgivandet, att Ultuna icke ligger i en avlägsen landsort utan ligger vid en stad och vid en stad, där vårt lands största och äldsta universitet är beläget. Men det är icke många månader, sedan jordbrukarpressen genljöd av artiklar från Stockholmsentusiaster, där man gjorde sig all möda att förklara, att Ultuna låg i en slags isolering, långt fjärran från alla kulturella påverkningar. På grund av sitt läge och sina kommunikationer måste dock Ultuna anses ligga på samma ort som Uppsala stad. Det är en bekväm spårvägsförbindelse mellan Ultuna och Uppsala universitet, såsom nämnts landets största och äldsta, där både på det naturvetenskapliga och det ekonomiska området bedrivs en forskning, som står fullt i nivå med och kanske i vissa avseenden överträffar, vad i det hänseendet förekommer i Stockholm, i Lund och på andra platser. Det är sant, att om man ser saken rent extensivt det finns många flera institutioner i Stockholm, med vilka man skulle kunna få förbindelser, men i den kungl. propositionen har man fäst en viss vikt vid en sak, nämligen att det finns större möjligheter till ett organisatoriskt samarbete

mellan Uppsala universitet och lantbrukshögskolan vid Ultuna, än vad som föreligger i Stockholm. Det är nämligen så, att enligt den kungl. propositionen är avsikten den, att en person, som har vunnit inträde vid universitet och där avlagt t. ex. filosofie kandidatexamen i naturvetenskapliga ämnen och sedan önskar utbilda sig till växtförädlare eller något dylikt, skall kunna få gå över till lantbrukshögskolan och avlägga examina där. Vidare är det tänkt, att sådana personer, som skola avlägga den högre examen vid lantbrukshögskolan, den s. k. agronomie licentiatexamen, skulle i fråga om ett av de ämnen, som erfordras, även kunna avlägga examen vid universitetet. Det är alldeles påtagligt, att denna växelverkan måste tvinga även lärarna till en intimare kontakt, än i sådana fall, där en sådan växelverkan icke sker. Om man undersöker saken här i Stockholm, kommer man till det resultatet, att någon organisatorisk samverkan här icke kan ske. Om eleverna vid veterinärhögskolan vilja skaffa sig en högre utbildning, måste de disputerat vid Karolinska institutet. Stockholms högskola är en privat högskola, och man kan där formellt sett icke få samma möjligheter till samarbete som mellan ett statens universitet och lantbrukshögskolan. Skogshögskolans elever och tekniska högskolans elever ha där ingenting att finna. Resultatet är, att skall det bli ett vetenskapligt samarbete i Stockholm, beror det på de enskilda vetenskapsmännens initiativ. Jag frågar: vad föreligger det för svårigheter för de vetenskapsmän, som äro bosatta å ena sidan i Stockholm och å andra sidan i Ultuna att lösa samarbetsfrågan ändå?

Nu kommer herr Nordkvist — i mild form det erkänner jag — med det påstående, att det inletts ett betydande samarbete mellan å ena sidan centralanstaltens befattningshavare och å den andra vissa andra vetenskapsmän i Stockholm, och han frågar: vad finns det för motsvarande samarbete mellan Ultuna och Uppsala eller Alnarp och Lund. Det är på sin höjd en framtidssak, säger herr Nordkvist. Men kom ihåg, att våra lantbruksinstitut icke äro vetenskapliga anstalter. Man har visserligen offentligt talat om, att vi skulle lägga ned den högre utbildningen, som finnes vid Alnarp, men det är att använda överord, ty vi skola icke glömma, hur det verkligen förhåller sig. Ända till 1917 fanns det endast lektorer vid våra lantbruksinstitut. De ordinarie lärarna där hade endast lektorskompetens. De dåvarande lektorerna befordrades sedan till professorer i lönegraden B 28 och blevo alltså icke jämnställda med fackskolornas professorer. Men icke blevo de mera kompetenta, genom att de befordrades, och efter den tiden har endast i ett mycket litet antal fall förekommit, att lärostolarna blivit nyrekryterade. Det har efter 1917 års omorganisation icke vid instituten blivit något sådant personombyte, att lärarkåren där höjt sig över den gamla lektorsgraden, där den förut stått. Dessutom hava instituten icke varit i materiellt hänseende utrustade för vetenskaplig forskning. Man skall icke jämföra, vad som kan ske mellan centralanstalten och andra vetenskapliga inrättningar och vad som sker mellan instituten och universiteten. Man måste räkna med, att lantbrukshögskolan kommer i nivå med centralanstalten, och får de förutsättningar, som centralanstalten nu har. Vad jag förut yttrat om instituten, vill jag särskilt lägga Alnarpsanhängarna på hjärtat. De tala så stora ord om att man avklipper den lovande vetenskapliga utveckling, som varit. Man må icke överdriva den saken.

Kungl. Maj:t har i sin proposition på mycket goda grunder kommit till den slutsatsen, att det visserligen ur extensiv synpunkt finnes flera tillfällen till vetenskapliga förbindelser mellan en lantbrukshögskola i Stockholm och där belägna institutioner, men att det å andra sidan finnes förutsättningar för ett mer intimt samarbete mellan en lantbrukshögskola vid Ultuna och Uppsala universitet. Kungl. Maj:t har funnit, att dessa ting kanske väga jämnt mot varandra, och har icke låtit dem få bli avgörande, utan i propositionen har man

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

kommit till det resultatet, att lantbrukshögskolan bör förläggas till Ultuna, därför att lantbrukshögskolan där kommer att ligga i förbindelse med ett jordbruk och en jordbruksbygd. Nu skall jag icke gå in på att försöka visa upp, att jordbruket vid Ultuna är något mönsterjordbruk. Enligt min mening är emellertid Ultuna egendom så bra skött, som överhuvud taget är möjligt i den miljön. Jag vill icke heller gå in på frågan om Ultunajordens lämplighet för försök, jag vill bara konstatera, att där finnes jordbruk och att där finnes jord, men det finnes intet jordbruk i Stockholm. Det finns 17 hektar vid Experimentalfältet, men alla människor ha sagt, att det är för litet för centralanstalten. Hur skulle det bli, om man där även förlade lantbrukshögskolan? Nu menar icke jag, att dessa professorer, som skulle vara lärare och forskare, skulle syssla så ingående med försöksverksamhet, men de måste ha vardera sin försöksverksamhet för att kunna följa med försökstekniken och bibehålla sin praktiska spänstighet i undervisningen. De skola ju utbilda de människor, som inom hushållningssällskapen skola ha hand om den lokala försöksverksamheten. Det har också sagts i den kungl. propositionen, att eleverna icke skola lära sig något särskilt jordbruk, därför att de gå på en jordbruksegendom. Men enligt mitt sätt att se, är det fullkomligt ofrånkomligt, att lärarna ha under sina ögon en i modern drift varande jordbruksegendom, för att de skola upprätthålla sin praktiska spänstighet och komma i daglig kontakt med de problem, som i det praktiska livet möta jordbrukets utöware, så att deras undervisning får den praktiska underbyggnad, som erfordras, för att dessa konsulenter och lärarämnen icke skola bli fullkomligt verklighetsfrämmande och bli utskrattade av de människor, som syssla med praktiskt jordbruk. Det är enligt mitt sätt att se en sådan synpunkt, som man icke bör förringa betydelsen av och som man måste hålla utomordentligt starkt på.

Nu vilja anhängarna av Stockholmsalternativet, att man skall lösa denna fråga genom att några mil utanför Stockholm giva högskolan en försöksgård. Vi veta litet var, hur roligt det är att resa ut några mil varje dag mellan det ena och det andra verksamhetsfältet. Är det någon, som tror, att besöken komma att bli många, och tror någon, att det blir något allvar med professorernas arbete på det ena och det andra stället. Jag tror, att det ligger så naturligt till för varje människa, som vill se praktiskt på denna fråga, att det skulle föröda lärarnas arbetstid att göra dem beroende av ett jordbruk, som ligger på flera mils avstånd.

Ja, de synpunkter, som huvudsakligen framkommit i diskussionen, äro enligt mitt sätt att se sådana, att de obetingat tala till förmån för att förlägga lantbrukshögskolan till Ultuna—Uppsala. Nu har emellertid i diskussionen även framförts en annan synpunkt. Den är närmast av roande slag. Det har anförts, att avsättningsproblemet blivit allt mer brännande för jordbrukets utöware, och följaktligen böra eleverna ha den förmånen att få vistas i ett stort konsumtionscentrum, där de kunna följa med avsättningsförhållandena och lära sig, hur man bär sig åt, när man säljer jordbruksprodukter. Jag skulle vilja fråga: är det någon som tror, att de människor, som skola utbildas vid en lantbrukshögskola, skola gå på Hötorget, Kornhamnstorg och Centralsaluhallen och dagligen studera, vad som där sker? Jag tror icke, att de ha tid därtill. Men de komma väl att bo hos en konsument, och de skola kanske äta vissa måltider på pensionat tillsammans med konsumenter. Om man skall förlägga lantbrukshögskolan vid Ultuna intill Uppsala, är det emellertid icke avsett att skaffa bostäder åt eleverna i Ultuna, utan man avser, att de i stor utsträckning skola bo i Uppsala. Där komma de även att bo hos konsumenter och äta på pensionat, och där kunna de även gå på torget.

Jag vill också erkänna, att herr Nordkvist klokt nog icke tog med denna uppfattning i sitt anförande i dag. Men den förekommer i motionen. Och det

förefaller nästan som om den skånska reservationen försökt att även på den punkten kasta ett litet fläskben åt anhängarna av stockholmsförslaget.

Jag tror alltså, att om det är så, att vi vilja hava den högre lantbruksundervisningsfrågan löst nu och om vi icke vilja, att den skall vandra ut i en ny utredning under nya tjugu år, så böra vi bifalla utskottets hemställan.

Innan jag slutar detta anförande, skall jag tillåta mig att taga upp ett par andra anmärkningar, som icke äro av samma centrala natur som de föregående. Det är den kritik, som från herr Nordkvists sida riktades mot kursplanen. Jag undrar, hur den kursplan skulle komma att se ut, som skulle bliva resultatet av alla de önskemål, som framförts. Kulturtekniken vore icke tillräckligt tillgodosedd. Därför skulle man hava en professor i kulturteknik med ett par tre assistenter. Man skulle hava en professor i mätningsteknik, vidare en professor i byggnadslära och en i redskapslära. Det är måhända icke herr Nordkvists krav, men det är ett mycket ofta framfört krav. Detta å ena sidan. Å andra sidan skulle man hava en mycket vittomfattande ekonomisk och merkantil undervisning, fördelad på ett större antal lärostolar än vad som nu finnes.

Men, mina damer och herrar, vi kunna icke undgå att hava med även det produktionstekniska. Vi undgå icke undervisning i jordbrukslära, växtförädlingslära, kemi, botanik, bakteriologi, överhuvud över hela detta vetenskapliga område. Det skulle bliva en utbildning, så vittomfattande, att det skulle icke likna något. Och de människor, som skulle avlägga en sådan examen, skulle veta litet om mycket men ingenting ordentligt. Det är väl heller icke tal om annat, än att vi måste göra en begränsning. Man måste överlämna de rent tekniska ämnena åt Tekniska högskolan. Byggnadslärens och redskapslärens rent vetenskapliga behandling måste ligga hos Tekniska högskolan. Vi kunna icke taga upp vetenskaplig verksamhet av denna art hos lantbrukshögskolan.

Å andra sidan vill jag gärna erkänna, att det varit önskvärt, om man kunnat utbygga den ekonomiska sidan av undervisningen så, att ekonomi- och marknadsförhållandena och den ekonomiska geografien fått större utrymme än vad fallet är. Men jag vill understryka, att hur önskvärt detta än må vara, skola vi komma ihåg, att det går icke an att skapa lärostolar, förrän vi hava någon att sätta på dem. Det går icke an att inrätta undervisningsämnen, som ännu icke på svensk botten skapats. Om vi titta på de utländska universiteten, skola vi finna universitet med en ofantlig mängd ämnen. Jag skall taga ett ämne, som ligger mig nära: religionshistoria. Vid Sorbonne finnas professorer i alla möjliga slags främmande religionshistoria, i persisk, indisk, i borte orientens religionshistoria etc. Där har man möjligheter att specialisera sig betydligt längre än vad vi gjort här. Vi ha nog sett, att det vuxit upp en vetenskaplig litteratur och utbildats vetenskapliga specialister på vitt skilda områden. Men jag frågar: Har det nya undervisningsämne, som man i dagligt tal kallar lantbruksekonomi, ännu i Sverige fått den fördjupade och specialiserade behandling, att det vore möjligt att i detta nu slå sönder det i en avdelning, som sysslar med produktionskostnader, produktionskalkyler och produktionens inriktning, samt en avdelning, som sysslar med marknadsförhållanden? Vi kunna icke göra detta, ty det har icke ännu skapats en sådan vetenskap i landet. Allt tar sin tid. Men jag för min del står icke främmande för tanken, att, om lantbrukshögskolan kommer i gång och får tid att arbeta på dessa områden, skola så småningom här utvinna möjligheter till fördjupad undervisning i de ekonomiska problemen, avsättningsförhållandena m. m. För närvarande stöter det på rent praktiska svårigheter att gå längre än förslaget i detta avseende gått.

Sedan skall jag till sist också yttra några ord om den kritik, som riktats mot växtskyddsanstalten och försöksanstalten. Det har från herr Nordkvists sida förklarats, att växtskyddsanstalten borde ligga hos lantbrukshögskolan. En enkel lösning härav kunde vinnas genom att man förlade denna till Stockholm.

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Jag vill för min del säga, att detta krav är icke för starkt grundat. För det första skola vi komma ihåg, att undervisningen i entomologi, alltså om jordbrukets skadeinsekter, är av den mycket begränsade omfattning, att någon lärostol icke kan tänkas i ämnet. Den försöksverksamhet, som på detta område bör bedrivas, sker lämpligast inom försöksanstalten, vilket visas av, att i fråga om skogsundervisningen finnes ingen professor i skogsentomologi vid skogshögskolan men en avdelning vid försöksanstalten.

Vad beträffar växtpatologien kan det icke hava undgått herr Nordkvist, att i det kungl. förslaget är avsett, att den botaniska institutionen vid lantbrukshögskolan skall driva växtpatologisk forskning och att växtpatologien skall ingå som kompetensvillkor för den ena professorn i botanik. Man får alltså en fullt vetenskaplig behandling även av den sidan av botaniken vid lantbrukshögskolan.

Ur lantbrukshögskolans synpunkt finnes intet skäl, varför man skulle lägga denna anstalt dit. Men å andra sidan är det så, att med den utveckling, som förordningsskrivandet rörande import av växter och växtämnen från främmande länder medfört, och med hänsyn till de förordningar, som vi gått med på i riksdagen i fråga om bekämpandet av olika slag av växtsjukdomar, är Kungl. Maj:t för närvarande utsatt för att behöva besluta i tusentals växtskyddsärenden varje år. Det är klart, att till Kungl. Maj:ts förfogande måste stå en administrativ institution, som kan utföra det förberedande arbetet på detta område. Vi hava det hittills i centralanstaltens botaniska avdelning. Men det har sedan länge varit ett krav, att denna avdelning skulle få självständig form, och denna administrativa avdelning måste förläggas till Stockholm. Då är det lämpligt att till den knyta möjligheter till försök och forskning inom såväl lantbrukets entomologi som växtpatologiens område. Jag tror, att förslaget är försvarbart.

Men nu säger man från skåningarnas sida, att avdelningen i fråga borde förläggas till Skåne, där man har den värsta invasionen av skadeinsekter och växtsjukdomar. Det är i viss mån riktigt. Där jordbruket bedrivs intensivt, är faran störst för växtsjukdomar och skadeinsekter. Men när man från Skåne kommer med det kravet, förväxlar man två ting. Här är fråga om en *centralanstalt*, närmast och huvudsakligen avsedd att giva Kungl. Maj:t möjligheter att handlägga växtskyddsärenden. Den andra frågan, huruvida det skall bli en växtskyddsanstalt i Skåne, är en sak, som berör den lokala försöksverksamheten. Det är synnerligen troligt, att vi inom en icke alltför avlägsen framtid komma att nödgas komplettera vår lokala försöksverksamhet med personliga befattningshavare, utstationerade på de områden inom landet, som mest äro utsatta för angrepp av dessa för jordbruket ödeläggande fenomen.

Det, som jag särskilt skulle vilja säga om det skånska kravet att försöksanstaltens husdjursavdelning borde förläggas till Skåne, är, att det icke finnes fog för det kravet. Vi skola komma ihåg, att det utfodringssystem, som tillämpas på Alnarp och i den delen av det skånska jordbruket, som är av samma beskaffenhet, är radikalt avvikande från det, som förekommer i övriga delar av landet. Där hava vi till exempel en betydande stallfodring på sommaren. På sommaren har man kreaturen ute, tjuvdrade i grönfodersland med synnerligen vattenrika växter. Man har utfodring med betmassa under en stor del av vintern. Allt detta är saker och ting, som icke förekomma inom större delen av landet. Det är därför ganska naturligt, att själva huvudanstalten för försöksväsendet på husdjursområdet måste vara belägen i den del av landet, där man har så att säga de övervägande utfodringsmetoderna representerade. Detta hindrar icke, att det är ganska sannolikt, att vi måste komma dithän, att vi få en mera fast organiserad lokal försöksverksamhet även på husdjursområdet. Det är ganska sannolikt, att en sådan försöksverksamhet blir knuten vid Alnarp

den gång, som man får klar frågan om vår lokala försöksverksamhets organisation. Jag fäster uppmärksamheten på, att utskottet förordat, att Kungl. Maj:t snarast igångsätter den utredning, som Kungl. Maj:t har utlovat rörande det lokala försöksväsendet. Därvid uttalar utskottet, att man måste taga hänsyn till de lokala behoven och, där så skulle erfordras och vara lämpligt, anknyter det nya förslaget till de statsinstitutioner på jordbrukets område, som redan föreligga. Det är därför icke osannolikt, att inom en icke alltför avlägsen framtid skall realsyftet med det skånska kravet på denna punkt vara förverkligat. Men detta bör icke sammanblandas med frågan om lantbrukshögskolan.

Jag ber nu att få sluta med att på det bestämdaste få understryka, att om icke riksdagen nu kan besluta sig för att fatta ett positivt beslut i lantbrukshögskolefrågan utan om den skall taga hänsyn till de från skilda håll här framkomna meningsriktningarna och föra ut frågan till förnyad utredning, då äro vi ute i samma förödande strid mellan olika intressen och olika meningsriktningar. Då kommer man att slåss och kämpa om saken i tjugu år framåt, och under hela tiden befinner sig vår högre lantbruksundervisning på en ståndpunkt, som redan passerats av andra länder. Det kan icke vara rimligt, att vi låta vårt land på detta sätt befinna sig på efterkälken, detta så mycket mindre, som vi befinna oss i en sådan omvälvnings- och omdaningsperiod på jordbrukets område, att det sannerligen är nödvändigt att snarast möjligt åt jordbrukets stödjande och handledande giva det stöd, som en vetenskaplig forskning och en högt stående undervisning kan giva.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Sköld förenade sig herrar *Björnberg, Lundstedt, Lilliecreutz, Andersson* i Löbbo, *Andersson* i Tungelsta, *Eurén, Osberg, Pettersson* i Hällbacken, *Ericsson* i Sörsjön, *Hilding, Olsson* i Rödningsberg, *Ander och Olsson* i Ramsta.

Herr Weibull: Herr förste vice talman! Då proposition framlades vid 1930 års riksdag om anordnande av den högre lantbruksundervisningen på så sätt, att den förlades till en lantbrukshögskola vid Ultuna, utan att samtidigt frågan om skolans ställning till Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet löstes, deltog jag i jordbruksutskottets beslut om att avstyrka denna proposition. Dock anslöt jag mig icke till majoritetens i utskottet mening, att den högre lantbruksundervisningen borde koncentreras till en enda plats och att härutinnan valet borde stå mellan Ultuna och Stockholm. Till sammans med andra reservanter yrkade jag i stället, att det begärda förnyade övervägandet skulle inriktas på att finna en lösning av frågan genom ombildning och utbyggnad av de skolor, där vår nuvarande högre lantbruksundervisning meddelas, nämligen Ultuna och Alnarp.

Riksdagen följde emellertid utskottsmajoriteten, varigenom alltså Alnarp från början utslöts från den fortsatta utredningen rörande Centralanstaltens samordnande med den högre lantbruksundervisningen. Detta riksdagens ställningstagande gentemot Alnarp, som nu åberopas såväl av Kungl. Maj:t som av jordbruksutskottet och även under den förda debatten, kan knappast anses hava blivit föregånget av tillräckligt övervägande. Jag kan icke undgå att finna, att det var oriktigt att på detta sätt binda utredningen, då ju frågan om samordnandet med Centralanstalten var ett nytt moment. Flera motioner hava också ånyo väckts i frågan, och då jag varit med om en av dem men icke varit i tillfälle att deltaga i utskottets behandling av ärendet, anhåller jag, herr förste vice talman, att få i korthet anföra huvudskälen för min ståndpunkt.

I likhet med övriga motionärer i samma riktning anser jag, att felet med

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

den nu framlagda lösningen är, att den ställer den högre lantbruksundervisningen utanför den del av landet, där det högst utvecklade jordbruket förefinnes och där redan en betydelsefull jordbruksforskning utbildat sig — på egen hand, kan man nästan säga — tack vare de där befintliga gynnsamma förutsättningarna för en sådan forskning. Med Lunds universitet och Alnarp såsom centrum har i Skåne uppstått en synnerligen livlig kommunikation mellan forskare, lärare och praktiska män på jordbrukets område.

Det är nog sant, att den högre lantbruksundervisningen i och för sig var i behov av reformering. Men i icke ringa mån uppvägdes bristerna för Alnarps del genom denna livliga kontakt och kommunikation. Här bör särskilt framhållas, att Skåne sedan gammalt varit en hård för praktiskt tillämpad naturvetenskap. Jag kan i detta sammanhang till en början erinra om den skara av framstående ärtlighetsforskare (Mendelska lagbundenhetsteorien), som alltsedan Bengt Lidforss' tid utgått från Lunds universitet och gjort betydande insatser för det svenska jordbrukets och särskilt den svenska växtodlingens utveckling.

Vid universitetet i Lund finnas nu två personliga professurer i direkt anslutning till sådan vetenskap, och lärare vid Alnarps lantbruksinstitut utföra vid universitetets institutioner ett högt skattat forskningsarbete, som direkt berör viktiga frågor inom jordbruket. En särskilt värdefull tillgång i detta avseende utgör vidare Kungl. Fysiografiska sällskapet med dess sektion för praktisk naturvetenskap och dess betydande fonder för understöd av forskning på lantbrukets område. Vidare måste framhållas de båda växtförädlingsanstalterna med sin omfattande försöksverksamhet. Närheten till Danmark med dess intensiva jordbruk och högtstående anordningar på området är också av stor betydelse. Man kan väl säga, att genom den skånska jordbruksforskningen och jordbruksutövningen i stor utsträckning förmedlats införande i vårt land i dess helhet av de erfarenheter och rön, som utlandet har att bjuda på.

Till slut måste jag framhålla, att enligt det föreliggande förslaget såväl den högre mejeriundervisningen som den högre trädgårdsundervisningen skulle förläggas till Alnarp. Detta är visserligen glädjande men ökar naturligtvis blott skälen för att även högre lantbruksundervisning bör finnas på samma plats. Att högre lantbruksundervisning — såsom förslaget innebär — skulle strykas från den ytterst gynnsamma miljö, som sålunda föreligger i Skåne, måste alltså vara ägnat att väcka stora betänkligheter icke blott för det sydsvenska jordbrukets del utan för landet i dess helhet. Jag anser, att man riktigtast uttrycker saken så, att *den högre lantbruksundervisningen icke ställes utanför denna miljö*, utan att allvarliga konsekvenser uppstå för hela vårt land på ifrågavarande område.

För att komma till denna slutsats är det strängt taget icke nödvändigt att kritisera ned Ultuna. Men det kan icke hjälpas, att Ultunas underlägsenhet i fråga om miljöns lämplighet och sakliga förutsättningar i övrigt — alltså de faktorer, som äro avgörande för resultatet av högskolans verksamhet — spelar en viss roll vid frågans bedömande. I fråga om dessa förutsättningar måste jag finna, att man gått ganska ytligt till väga vid de tidigare jämförelser, man anställt mellan Alnarp och Ultuna.

Jag tänker härvid bl. a. på den försöksverksamhet, som skall äga rum vid lantbrukshögskolan. Departementschefen har i årets proposition haft en ganska enkel uppgift, då det nu bara gällt att bevisa Ultunas överlägsenhet gent emot Stockholm i detta avseende. Jag tror man hade gjort klokt i att mera noga syna Ultuna i sömmarna i fråga om tillgången av lämplig försöksjord. Enligt vad jag hört, lära vederbörande på Ultuna själva vara ganska tveksamma i det avseendet. Departementschefen anför för övrigt själv om Ultuna (sid. 193), »att möjligheterna att bereda lantbrukshögskolan och centralan-

stalten nödig tillgång till försöksarealer *ingalunda* kunna betraktas som helt tillfredsställande». Detta låter ju föga förhoppningsfullt, då det gäller en ny verksamhets igångsättande. Herr statsrådet har i debatten i dag närmast behandlat skillnaden mellan förhållandena beträffande arealen vid Stockholm och arealen vid Ultuna och icke gått in på Alnarp såsom jämförelse. Då jag har en viss erfarenhet av försöksverksamhet, vill jag emellertid tillägga, att jag anser de *klimatiska* förhållandena å Ultuna vara en ännu betänkligare omständighet i fråga om försöksverksamhet därstädes. Vetenskapsmännen torde komma att bliva starkt handikappade på detta område, ty klimatet kommer att i hög grad begränsa möjligheterna till försök och lägger över huvud svåra hinder i vägen för att få säkra resultat, vilket ju är avgörande för försökens värde. Även från denna synpunkt ser jag mig nödsakad betvivla, att den med den högre lantbruksundervisningen förbundna forskningsverksamheten å Ultuna skall kunna bliva tillfredsställande, och detta befäster mig ytterligare i den uppfattningen, att man ej utan skada kan undvara högre lantbruksundervisning och forskning å Alnarp.

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Men på alla invändningar mot det föreliggande förslaget möter strängt taget blott ett svar: vi ha ej behov av, kunna ej tänka oss mera än *en* högskola, och den *skall* vara belägen å Ultuna. Härpå vill jag svara, att vi anse denna lösning så betänklig från sakliga synpunkter, att vi ej kunna undgå att begära en verklig utredning angående utvägen att anordna den högre lantbruksundervisningen genom utbyggnad av de två nuvarande lantbruksinstituten och i intimare och reellare samband med universiteten, än vad man tänkt sig i fråga om den nu föreslagna lantbrukshögskolan. Herr Sköld har säkerligen överskattat svårigheten av denna samordning med de två universiteten och underskattar kanske de fördelar som erbjudas. Liksom man redan nu i fråga om husdjursavdelningen och växtsjukdomarna måst förebåda att eventuellt föra över en del av denna forskning till den sydligaste delen av landet, kommer man lika säkert att om några år finna att högskolan bör utvecklas även där i sin helhet. Denna linje har — ehuru riksdagen redan 1909 angav densamma som en tänkbar utväg — aldrig blivit närmare undersökt. När man har ögonen öppna för det stympade och otillfredsställande skick, vari ett genomförande av det nu föreliggande förslaget skulle försätta vår högre lantbruksundervisning med därmed förenad forskningsverksamhet, måste man hålla på att åtminstone en grundlig undersökning i detta hänseende bör komma till stånd, innan frågan slutgiltigt avgöres och naturligtvis snarast, och icke dröjer, såsom fallet var med den utredning, som förut har legat i årtionden.

Med anslutning härtill yrkar jag, herr förste vice talman, bifall till den av mig och herr Lindskog väckta motionen, vilket innebär, att jag ansluter mig till herr Nordkvists under överläggningen gjorda yrkande.

Herr Ljung: Herr talman! Den äldsta av våra nuvarande högre lantbruksundervisningsanstalter, nämligen institutet vid Ultuna, inrättades som bekant 1848. Rätt snart visade sig emellertid behov av en motsvarande anstalt också i södra Sverige, och en sådan kom till stånd vid Alnarp 1862, således 14 år senare. Sin nuvarande organisation erhöll lantbruksinstitutet vid Ultuna 1892, och 12 år senare, eller 1904, omorganiserades Alnarp. Således har i båda dessa fall Alnarp kommit ett tiotal år efter Ultuna, och nu, där man är mest välvillig, vinkar man från deras sida, som i allo gilla den nuvarande propositionen och förorda dess genomförande, med ett liknande löfte, nämligen att om ett tiotal år kan man också taga upp frågan om en utvidgning av lantbruksinstitutet vid Alnarp till en högskola. Sedermera — för att återgå till

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

de historiska erinringarna — ombildades emellertid och utvidgades båda instituten, i detta fall samtidigt år 1912, då de s. k. konsulentkurserna tillkommo. Tyvärr hava icke dessa kurser blivit utnyttjade i den omfattning, som från början var avsedd, och därför icke heller kunnat bliva till det gagn, som med desamma har åsyftats. Slutligen vill jag erinra, att 1918, även i detta fall samtidigt för de båda instituten, kom det till stånd en lönereglering, varigenom de ordinarie lärarna fingo professors ställning. I samband därmed utfärdades också nya reglementen för instituten.

Den vid lantbruksinstituten lämnade undervisningen har emellertid givit anledning till åtskilliga erinringar. Den har befunnits i vissa avseenden bristfällig. Ser man närmare efter orsaken till detta, så torde man finna, att det har i huvudsak berott på dels otillräcklig tid för utbildningen och dels otillräckliga resurser i fråga om institutioner och i fråga om lärarkrafter o. s. v. Därför kom det redan 1911 till stånd en utredning angående den högre lantbruksundervisningen, som resulterade i förslag om inrättande av agronomisk fakultet i Uppsala. Förslaget blev emellertid utsatt för stark kritik och ledde icke till något resultat. Frågan kom därför alltjämt att förbli olöst samt föremål för den allmänna diskussionen. Det var emellertid först sedan riksdagen 1926 gjort en framställning om förnyad utredning, som denna fråga återigen upptogs på allvar. När jordbruksutskottet motiverade detta förslag om utredning, yttrade det därvid bl. a.: »Det torde därför vara nödvändigt, att en förnyad allsidig utredning — som lämnar möjlighet till jämförelse mellan de olika tänkbara utvägarna, icke minst med hänsyn till deras ekonomiska konsekvenser och praktiska genomförbarhet — kommer till stånd.» Vad riksdagen begärde i detta fall var således, som det sades i jordbruksutskottets utlåtande, en allsidig utredning med möjlighet till jämförelse mellan olika tänkbara alternativ. Jag vågar nu emellertid, trots herr Skölds bestridande av det, göra gällande, att denna utredning icke i alla avseenden kan anses så pass allsidig, att den motsvarar vad riksdagen i det avseendet har begärt, och anledningen till detta synes mig vara, att utredningsmännen redan från början bundo sig för en bestämd linje, nämligen den att man skulle få fram en högskola, samt därjämte upprätta eller bibehålla en eller två agronomkurser. På grund av detta fasthållande från början vid denna bestämda linje kom utredningen icke att sysselsätta sig med det alternativ, som man annars tycker skulle ligga mycket nära till hands, nämligen ett utbyggande av de nuvarande instituten, en utveckling av dem till högskolor och i samband därmed en utredning rörande utvidgat samarbete med universiteten. Det kan vara så mycket större anledning att erinra om detta förhållande, som det föreliggande förslaget i själva verket helt och hållet har släppt en av de utbildningslinjer, som man från början fasthöll vid, nämligen en fortsatt agronomutbildning vid åtminstone ett av instituten.

Man har anledning säga, att detta frångåtts, ty visserligen har man fått en utbildning för driftsledare eller rättare skulle få en sådan enligt det föreliggande förslaget, men denna utbildning kan man svårigen räkna till den högre lantbruksundervisningen. Det skulle ju enligt propositionen eller i varje fall enligt utskottets förslag utgöras av en ettårig påbyggnad på lantbruksskolans eller vissa av lantmannaskolans kurser, och såvitt jag kan förstå, är det således egentligen en utbyggnad av den lägre lantbruksundervisningen, som visserligen i och för sig kan vara nog så värdefull men på intet sätt kan ersätta den agronomutbildning, som de sakkunniga i varje fall från början hade tänkt sig. På grund av denna enligt min uppfattning otillräckliga utredning eller att det således icke verkställts någon allsidig utredning, huru det skulle ställa sig med en utbyggnad av de båda instituten, förefinnes nu icke den möjlighet till ekonomisk jämförelse mellan olika tänkbara alternativ, som riksdagen hade

begärt, och detta måste också försvåra genomförandet av den linje, som man från representanter för Sydsverige här har motionsvis framfört.

Den nu föreliggande propositionen och utskottets förslag innehåller i huvudsak, som kammarens ledamöter finna, följande förslag:

- 1) Upprättande av en lantbrukshögskola vid Ultuna;
- 2) upprättande av ett lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut vid Alnarp;
- 3) omorganisation av centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet och inordnande av vissa avdelningar därav i lantbrukshögskolan;
- 4) inrättande av en växtskyddsanstalt vid Experimentalfältet; och
- 5) inrättande av specialkurser för vissa lantbruksstuderande.

Dessa förslag skilja sig i åtskilliga avseenden från dem, som framfördes i föregående års proposition, nämligen främst därigenom att frågan om den nuvarande försöksverksamhetens vid centralanstalten inordnande i lantbrukshögskolan nu blivit upptagen; vidare föreligger i år ett förslag angående upprättande av en växtskyddsanstalt och ett upprättande av specialkurser för vissa lantbruksstuderande.

För min del vill jag gärna uttala min tillfredsställelse med vissa av dessa förslag, nämligen att man här har upptagit förslag om centralanstaltens eller vissa avdelningars därav inordnande i lantbrukshögskolan eller samordnade med den högre lantbruksundervisningen, och tillika med det förslag, som innebär möjligheter för begåvade pojkar ifrån lantbrukarhem, som genomgått lantbruks- och lantmannaskola, att genom dessa specialkurser få sådan teoretisk utbildning, att de få möjlighet att komma in som studerande vid lantbrukshögskolan. Jag hoppas livligt, huru det än kan gå med förslaget i övrigt, att dessa principer, som där sålunda blivit uttalade och upptagna, måtte under alla omständigheter fasthållas och genomföras.

I andra avseenden kan det emellertid enligt min uppfattning riktas allvarliga betänkligheter mot det föreliggande förslaget. Enligt detsamma skulle all högre lantbruksundervisning nu koncentreras till Ultuna. Jag erinrar nämligen om, att även den förut tänkta agronomkursen, som dock trots sina brister var en viss form av högre lantbruksundervisning, skulle enligt det föreliggande förslaget icke längre förekomma. Alltnog, all högre lantbruksundervisning i egentlig mening skulle förläggas till Ultuna. Såsom ett väsentligt skäl härför har man anført, att Ultuna är betydligt mera centralt beläget, än vad fallet är med Alnarp. Det måste man naturligtvis i visst avseende erkänna. Men det kan ju på samma gång förtjäna påpekas, att icke mindre än 80 % av vårt lands åkerjord i själva verket ligger söder om Ultuna; och tänker man bara på Götaland, finner man att ungefär $\frac{6}{10}$ av vårt lands åkerjord befinnes där. På samma sätt är förhållandet med kreatursstocken, och ser man på produktionen i dess helhet, såväl den vegetabiliska som den animaliska, så finner man, att den vida övervägande delen av densamma försiggår långt söder om den plats, där lantbrukshögskolan enligt förslaget skulle vara belägen. Således, lantbrukshögskolan kommer att ligga utanför vårt lands viktigaste jordbruksområden, och framför allt är detta betänkligt i sådant avseende, att därigenom kommer den också att ligga utanför de områden, där det mest intensiva och mångsidiga jordbruket bedrivs. Det är väl bekant, att det jordbruk, som drives i andra områden, i Svealand, alltså norr om de stora sjöarna, och uppåt Norrland, kan på grund av klimatiska förhållanden icke omfatta odling av en hel del växter, som förekomma i Sydsverige och där hava mycket stor betydelse. Det kan på grund av dessa förhållanden enligt mitt förmenande ingalunda vara lyckligt och lämpligt, att denna högre lantbruksundervisning sålunda i sin helhet förläggas till och fastsläses vid en plats, som är så pass långt norr ut belägen.

Nu invänder man måhända mot detta, att denna högre lantbruksundervis-

*Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)*

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

ning icke är så beroende av miljön, då de studerande redan före sitt inträde i högskolan skola hava fått praktisk utbildning. Denna uppfattning är emellertid enligt mitt förmenande icke riktig, och den är det icke, därför att det enligt min bestämda mening är synnerligen nödvändigt, att lärarna vid lantbrukshögskolan, professorer och andra lärare, hava en intim kontakt med och kännedom om jordbruksförhållandena särskilt i de trakter, där jordbruket står högst. Det är uppenbart, att endast då kan undervisningen bli i alla avseenden fullt verklighetstrogen; den blir under dessa förhållanden ojämförligt mera intresseväckande än eljest, och den blir också otvivelaktigt betydligt mera instruktiv än om lärarna i fråga sakna denna kontakt med jordbruksförhållandena.

För min egen del har jag haft rika tillfällen att iakttaga betydelsen av att lärarna på detta sätt stå i den mest intima kontakt med jordbruket på den ort, där undervisningen bedrivs. Jag vill ej underlåta säga, att dessa iakttagelser visserligen grunda sig på förhållandena vid den lägre lantbruksundervisningen, men det är min bestämda övertygelse, att något motsvarande äger rum också i fråga om den högre lantbruksundervisningen. Det är icke möjligt för lärarna att ernå den auktoritet vid sin undervisning, som är nödvändig för att den skall bli till största möjliga gagn, om de icke, på sätt jag nu antytt, äro fullt förtrogna med de högst stående jordbruksförhållandena.

Denna intima kontakt med jordbruket och speciellt med det högst stående jordbruket är också synnerligen nödvändig med hänsyn till den till högskolan knutna forskningen. Det kan icke vara någon tvekan om, att denna forskning kommer att bli lidande, därest den ställes vid sidan om det mest intensiva jordbruket. Det är väl en rätt allmän uppfattning, att en svaghet hos centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet har legat däri, att den på grund av sin belägenhet icke har haft möjlighet att få tillräckligt intim kontakt med jordbruket. Jag kan också peka på ett annat område, där erfarenheten i hög grad visar på nödvändigheten av en sådan intim kontakt med jordbruket, och det är på växtförädlingens område, där jag själv haft förmånen att arbeta. De resultat, som där vunnits, hava otvivelaktigt till stor del vunnits just på grund av det intima samarbetet med jordbruket, som upprätthållits från de där arbetande krafternas sida; mina vetenskapligt utbildade kolleger där nere på Svalöv äro fullkomligt ense om betydelsen av ett sådant intimt samarbete med jordbruket, där man får höra de önskemål, som finnas, och de krav, som framställas. Och jag är övertygad om, att samma förhållande gör sig gällande också i allmänhet, då det gäller jordbruksforskning. Den kan icke bli till största gagn, om den icke har tillfälle att stå i intim kontakt just med de spörsmål, som röra sig inom det mest intensivt bedrivna och mångsidiga jordbruket.

Nu kan man ju säga, att genom centralanstaltens förflyttning till Ultuna och genom vissa av dess avdelningars inarbetande i högskolan skulle detta önskemål bli tillgodosett, och jag erkänner, att i viss mån är detta riktigt. Men å andra sidan uppstår, kan man säga, den svårigheten, att just förbindelserna med det sydsvenska, mera mångsidiga och intensiva jordbruket bli i själva verket i viss mån försvårade genom det ökade avståndet från detsamma. Dessa betänkligheter mot att lantbrukshögskolans undervisning och därtill knutna forskning berövas möjlighet till kontakt med det intensiva jordbruket synas mig vara så mycket större, som det uppenbarligen från nationalekonomisk synpunkt måste vara angeläget, att denna försöksverksamhet just sättes in på områden, där det finns de största möjligheter för ernående av resultat; och det är väl uppenbart, att de största möjligheterna för ernående av resultat finnas, där man har de största jordbruksområdena och där man har det mest intensiva jordbruket.

Jag vill också peka på, hurusom man trots de små resurser, som man hittills

haft vid lantbruksinstitutet vid Alnarp, haft exempel på, vilken betydelse den där bedrivna forskningen och försöksverksamheten har haft. Jag syftar därvidlag på den verksamhet, som under många år bedrevs av den nu avdöde professor Weibull. Genom sina undersökningar över jordslagens kalkförhållanden samt över vissa fodermedel och genom sina bearbetningar av resultaten därav har han otvivelaktigt varit till mycket stort gagn för det skånska och sydsvenska jordbruket. Jag har velat erinra om detta såsom exempel från verkligheten, på vilken betydelse denna intima kontakt mellan jordbruket samt forskningen och försöksverksamheten har.

Ett genomförande av det nu föreliggande förslaget skulle innebära, för det första, att Sydsverige berövades all högre lantbruksundervisning och, för det andra, att Sydsverige samtidigt berövades möjlighet för utförande av den forskning och försöksverksamhet, som är eller bör vara knuten till en lantbrukshögskola. Det må under sådana förhållanden icke förvåna, att man från skånskt och sydsvenskt håll icke kan vara tillfredsställd med den anordning, som föreslås i den kungliga propositionen, trots de obestriddliga förtjänster, som jag för min del eljest gärna vill tillerkänna detta förslag. Dessa olägenheter från sydsvensk synpunkt skulle avhjälpas genom högskolans förläggning till Alnarp. Men då skulle man ju kunna säga, att samma olägenheter uppkomme för mellansveriges jordbruk.

Nu är det emellertid så, att vi skåningar vilja gärna unna andra lika gott som oss själva, och därför hava vi icke tänkt oss den lösningen, som för övrigt icke torde vara möjlig att genomföra, att man skulle ha endast en högskola och denna förlagd till Alnarp. I stället hava vi gått in för en utbyggnad av båda de nuvarande lantbruksinstitutet till högskolor. Därmed skulle ju även de förut antydda olägenheterna kunna avhjälpas, och de fördelar, som skulle vara förknipade med en forskning och undervisning, baserad på det mest intensiva jordbrukets förhållanden, bliva tillvaratagna. Därigenom skulle också vinnas den fördelen, att den till Alnarp förlagda mejerihögskolan icke skulle bliva utsatt för den isolering, som departementschefen i propositionen har talat om, och som otvivelaktigt måste betraktas som en olägenhet och en fara.

Nu säges det — och särskilt herr Sköld framhöll detta — att denna tanke på inrättandet av två lantbrukshögskolor överhuvud icke är sådan, att man kan reflektera på densamma. Ser man efter, vilka vådor som skulle följa därmed, är det egentligen endast en olägenhet, och den sammanhänger med kostnaderna. Det är självfallet, att dessa måste bli i avsevärt grad ökade, men däremot är det ovisst, huru mycket de skulle ökas. Det finns tyvärr icke den möjlighet till jämförelse, som jag förut inledningsvis erinrade om. Dock torde man kunna utgå ifrån att kostnaderna icke behöva bli fördubblade. Det förefaller mig nämligen, dels som om vissa besparingar överhuvud skulle bliva möjliga, om man upprättar två högskolor, dels också som om besparingar skulle kunna ske genom viss specialisering av de olika skolorna emellan. Jag kan icke finna, att kostnaderna skulle bli allt för avskräckande. Jämför man kostnaderna för den nu föreslagna lantbrukshögskolan med övriga kostnader under nionde huvudtiteln, så finner man, att de icke innebära allt för överväldigande belopp. Och gör man en jämförelse mellan dessa kostnader och dem, som utgå för undervisningsanstalter under åttonde huvudtiteln, våra fackhögskolor, Tekniska högskolan, Chalmerska institutet och universiteten, så finner man, att det är relativt mycket blygsamma belopp, som begäras för den högre lantbruksundervisningen. Jag kan bara i detta sammanhang erinra om, hurusom det i år motionsvis har framförts krav på medel till en enda institution vid ett universitet till ett belopp av 2,000,000 kronor. När man ser, vad som från det hållet kräves, måste man säga, att det icke kan vara oskäligt att begära medel för tvenne högre undervisningsanstalter för jordbruket och dess binärningar i vårt land.

*Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)*

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.

(Forts.)

Ett annat skäl, som man anfört emot upprättandet av två lantbrukshögskolor, är att antalet studerande skulle vara för litet, och man hänför sig då till den beräkning, som finns i de sakkunnigas betänkande angående den högre lantbruksundervisningen, en utredning, om vilken även herr Sköld erinrade. Jag vill då gent emot detta säga, att så mycket kan man väl vara säker om, att om det upprättades två lantbrukshögskolor, så bleve det otvivelaktigt betydligt större antal studerande, än om det endast upprättas en. Ty de unga män från Sydsverige och särskilt från Skåne, som ämna ägna sig åt skötseln av egna jordbruk, komma med all sannolikhet icke att besöka lantbrukshögskolan i Ultuna, men de komme helt visst att besöka en sådan, som vore förlagd till Alnarp. Antalet studerande är för övrigt också i icke ringa mån beroende på den uppfattning, man har om studiernas betydelse för bedrivande av praktiskt jordbruk. Åtskilliga anse nu, att de teoretiska studierna, åtminstone mera djupgående sådana, icke hava så stor betydelse för bedrivandet av praktiskt jordbruk. Enligt min uppfattning är detta en felaktig syn på saken. Studierna i exempelvis naturvetenskap och andra grundläggande ämnen, såsom nationalekonomi, äro, såvitt jag förstår, de som i längden bli de mest värdefulla för de studerande själva. Och när jag säger detta, kan jag hänvisa till min erfarenhet från den lägre lantbruksundervisningen. Vad eleverna där i längden kanske hava mest gagn av är den grundläggande undervisningen i naturkunskap. En massa detaljer, som de få kännedom om, glömmas snart bort, och efter fem, sex, tio år äro de föräldrade. Men den grundläggande undervisningen i naturkunskap och vissa andra ämnen ger dem möjlighet att framdeles kunna bedöma dessa praktiska saker på ett riktigt sätt. Jag tror, att det är på samma sätt också med verkliga lantbrukshögskolestudier. För dem, som i framtiden skola ägna sig åt praktiskt jordbruk, skall det säkerligen visa sig, att detta är vad de kanske i längden hava största gagn av.

Ytterligare vill jag påpeka en svaghet i förslaget, sådant det nu föreligger, och det gäller växtskyddsanstaltens förläggning och organisation. Jag har icke, såsom herr Sköld förmenade, om flertalet av dem, som hava en annan uppfattning, missförstått växtskyddsanstaltens uppgift, utan jag förstår mycket väl, att det med hänsyn till dess administrativa uppgift kanske kan vara nödvändigt, att denna anstalt förläggas just till Stockholm eller Experimentalfältet. Men jag tror, det vore önskvärt, att man redan från början hade klart för sig, att med hänsyn till den, om jag så får säga, växtskyddande uppgiften, d. v. s. dess uppgift att bekämpa växtsjukdomar och hindra deras införande i vårt land, denna anstalt från början bleve så organiserad, att dessa arbeten till väsentlig del bleve förlagda till Sydsverige. Där har man nämligen på grund av mera intensiv odling den största skadan av växtsjukdomarna, och från det hållet komma ju också de flesta av dessa växtsjukdomar in i vårt land. Nu är det ju tillfredsställande att se, att utskottet i viss mån har beaktat denna sak, och att man därför kan hysa förhoppning om att, ifall det nu icke skulle bli något resultat av dessa krav, det dock framdeles måtte kunna bli det, så att önskemålen från Skåne i detta avseende bli tillgodosedda.

Innan jag slutar, skall jag tillåta mig att endast i korthet göra några erinringar med anledning av ett par anföranden, som här hållits.

Herr Nordkvist framhöll i sitt anförande, att den omständigheten, att lärarna vid Ultuna skulle bedriva praktisk försöksverksamhet, just förlagd till Ultuna egendom, i någon mån skulle kunna medföra den faran, att de skulle bli ensidiga. Det vore bättre, att de liksom på avstånd finge se till den försöksverksamhet, som bedrives vid statens försöksgårdar. Herr Nordkvist skakar på huvudet; kanske jag i någon mån missförstått honom. Men jag måste säga, att hans uttalande gav anledning till en förmodan, att han åsyftade något i den riktningen. I likhet med herr Sköld har jag den bestämda övertygelsen, att det är

högst nödvändigt för dessa lärare, att de få tillfälle att själva deltaga i den direkta ledningen och det praktiska utförandet av försöksverksamheten. Det är nödvändigt för att kunna bedöma de försöksresultat, som de kunna få från andra håll, och för att på det rätta sättet kunna handleda eleverna vid utförandet av försök.

Det erinrades också från herr Nordkvist om den omständigheten, att skogshögskolan är förlagd till Stockholm. Och därav ville han draga den slutsatsen, att man lika väl kunde förlägga lantbrukshögskolan till Stockholm. Såvitt jag är riktigt underrättad, förhåller det sig så, att undervisningen för skogshögskolans elever till betydande del är förlagd till skogstrakter ute i landet. Stora delar av kurserna ägnas just åt studier på ort och ställe i skog och mark, och därför förlorar skogshögskoleundervisningen icke kontakten med verkligheten. Nu kan man kanske säga, att ett liknande förhållande bör kunna äga rum även i fråga om jordbruksundervisningen. Jag tror emellertid icke, att det gärna låter sig genomföras, att man så att säga planterar ut eleverna ute på jordbruk och där ger dem praktisk undervisning. Detta skäl för lantbrukshögskolans förläggande till Stockholm är sålunda icke enligt min mening något vidare talande argument för saken.

Herr Sköld förde med stor entusiasm talan för utskottets förslag, och det är icke annat än att uppskatta. Jag har redan sagt, att för min del är jag den förste att erkänna, att den nu föreliggande propositionen och det därtill anknutna utskottsförslaget hava stora förtjänster. Men då herr Sköld ville förmena, att opponenter emot detta förslag hade, som han uttryckte sig, gjort frågan om högskolans förläggning till a och o, så vill jag säga, att han misstar sig. Att opponenterna vänt sig emot denna del av förslaget beror därpå, att under det att de i stort sett äro ense med departementschefen i övriga delar, nämligen angående utformningen av undervisningen o. s. v., så är det just på den punkten, som de icke kunna instämma i propositionen. Man kan väl med samma rätt säga, att det för utredningsmännen och även i propositionen har blivit huvudsaken var högskolan skall förläggas, sedan man från början bundit sig fast vid att det skall vara endast en högskola. Vad motionärerna och reservanterna från sydsvenskt håll vilja är just en utredning om, huruvida man icke i stället skulle kunna ordna med utbyggnad av de båda nuvarande instituten till högskolor.

I fråga om antalet lärare säger herr Sköld, att det erfordras praktiskt taget dubbelt så många lärare, om två högskolor upprättas, därför att antalet lärare bestämmes av antalet ämnen. Det är i stort sett kanske riktigt. Men jag ber att återigen få erinra om två omständigheter, som kunna utöva inflytande på antalet lärare. Och det är dels detta utvidgade samarbete med universiteten, som det pekats på, vilket i någon mån skulle inskränka lärarbehovet, och dels det förhållandet, att det vid Alnarp finns en mejerihögskola, vilket även i viss mån skulle inskränka behovet av lärare. För övrigt har jag för min del haft tanke på den möjligheten, att man skulle kunna åstadkomma en viss specialisering av undervisningen på det högre stadiet vid de båda högskolorna, varigenom även på det sättet antalet lärare i någon mån skulle kunna inskränkas.

Herr Sköld sade, att man framför allt gick in för att högskolan skulle förläggas något så när centralt. Jag har redan förut påpekat, att man ju kan ifrågasätta den centrala belägenheten även vid Ultuna, om man nämligen icke tar hänsyn bara till den geografiska utsträckningen av vårt land utan även, som riktigt är, tar hänsyn till var just de viktigaste jordbruksområdena förefinnas.

Slutligen vill jag i detta sammanhang också uttala min tillfredsställelse över att även herr Sköld för sin del givit sin anslutning till tanken på dels att man nere i Sydsverige, eller kanske närmare bestämt i Skåne, skulle kunna få en avdelning av växtskyddsanstalten, vilket även från hans synpunkt torde få

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Försl.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

anses vara behöfligt, och dels att man skulle få, om icke den nuvarande husdjursavdelningen förlagd till Skåne, så åtminstone en försöksverksamhet av motsvarande läggning förlagd till det institut, som finnes i Skåne. Jag vill i varje fall uttala den förhoppningen, att om också det nu föreliggande förslaget antages av riksdagen, dessa från skånskt och sydsvenskt håll framförda önskemål snarast möjligt måtte förverkligas.

Herr talman! På grund av vad jag anfört och de betänkligheter, som jag för men del hyser och som framförts i vissa motioner och i en till utskottets betänkande fogad reservation, kan jag icke anse det lämpligt, att frågan om den högre lantbruksundervisningens ordnande löses i enlighet med den nu föreliggande propositionen och det utskottsutlåtande, som så gott som helt och hållet ansluter sig till densamma. Trots de förtjänster, som förslaget innebär, nödgas jag därför ansluta mig till dem, som yrka avslag på detsamma och begära en förnyad utredning.

Jag ber därför, herr talman, att få ansluta mig till den vid utskottets betänkande av herr Henriksson m. fl. fogade reservationen.

Häruti instämde herrar andre vice talmannen *Bengtsson* och *Persson* i Fritorp.

Herr **Hedlund** i Häste: Då så många från de södra delarna av vårt land yttrat sig i denna fråga, tillåter jag mig, herr förste vice talman, säga, att även de nordliga delarna av landet kunna ha lika berättigade intressen, då det gäller att ordna med den högre lantbruksundervisningen. Särskilt herr Ljung talade om att i de delar av landet, som ligga söder om Ultuna, där funnos den största åkerarealen, det största husdjursantalet och det intensivaste jordbruket m. m. Jag vill säga, att om man räknar från medelpunkten eller centrum i Sverige, så ligger Ultuna lika långt söder om oss, som bo i Jämtland och Östersundstrakten, som Alnarp ligger söder om Ultuna. Jag finner det därför icke ur hela landets synpunkt vara så märkvärdigt, om man kommit till den slutsatsen, att förläggningen skulle bli i mellersta Sverige.

När det nu gäller att söka få fram någonting i fråga om denna högre lantbruksundervisning, då är det ju klart, att olika önskemål kunna framkomma. De nuvarande institutens betydelse för vår jordbruksnäring och för lantbruksundervisningen måste emellertid tacksamt erkännas, även om vi nu gå att skapa en högre och bättre lantbruksundervisning. Och enligt min mening är det nu av behovet påkallat, att en förbättrad, ur organisatorisk och pedagogisk synpunkt väl anordnad högre lantbruksundervisning verkligen kommer till stånd och kommer till stånd fortast möjligt. Den synpunkten att det skulle vara behöfligt att nu få fram en god lösning av lantbrukshögskolefrågan har, kan man säga, i en av de motioner, som här avgivits, på visst sätt förnekats. I motionen nr 389 säger man, att rent ekonomiska skäl tala för att denna frågas lösning ställes på framtiden, vilket för övrigt kan ske utan minsta risk för det produktiva jordbruket. Jag tror, att den uppfattningen icke är riktig.

Jag skall här upptaga till kortare bemötande några av de uttalanden, som från de föregående talarna hava gjorts.

Herr Nordkvist säger t. ex., att lärarbehovet vid lantbrukshögskolan icke är tillgodosett på det rätta sättet. Herr Sköld har ju redan förut erinrat om, att i den utredning, som ligger till grund för propositionen och utskottets utlåtande, har man, när det gällt de olika ämnena, timantalet, föreläsningarnas antal, laborationernas antal och dylikt, bara liksom sammanställt dessa för att få en utgångspunkt för att något så när kunna beräkna det behöfliga lärarantalet ävensom i vilka ämnen lärare skulle finnas. Det måste ju givetvis bli en sak, som sedermera kommer att tagas upp till övervägande, huruvida de

lärarkrafter, som där äro omnämnda, äro tillräckliga, eller om icke i många ämnen ytterligare utökning bör äga rum. Och härvid vill jag, liksom det förut betonats, starkt framhålla behovet av en ökad och vidgad undervisning i lantbruksekonomi.

Herr Månsson framhöll ju här, att förslag redan framkommit nedifrån Skåne, att man skulle anslå medel till stipendier för att låta personer från de sydliga delarna av landet genomgå lantbrukshögskolor i utlandet. Och han väddade till jordbruksministern, att dessa, som genomgått dylika skolor, skulle få kompetens till samma befattningar inom landet, som de studerande, vilka genomgått den blivande lantbrukshögskolan här. Jag finner det högst egendomligt, att när man inom landet vill upprätta, för närvarande åtminstone, blott en anstalt, man på detta sätt tänkt sig, att man skall försöka skaffa sig vederbörlig utbildning på andra håll för vissa delar av landet. Jag är säker på, att om vi få en högskola enligt utskottets förslag — förlagd till Ultuna — kommer detta att vara tillräckligt för att utbilda lantbrukslärare, konsulenter och för övrigt personer, som behöva högre lantbruksundervisning.

Herr Nordkvist ansåg, att det icke borde vara en sådan linjeuppdelning som här föreslås. Men en linjeuppdelning är dock av betydelse för att få fram specialister på olika områden, och man måste i någon mån lämna hänvisning om de ämnen och ämneskombinationer, som kunna vara lämpliga för det ena eller andra ändamålet. Det måste också vara något slags missuppfattning å herr Nordkvists sida, att lärare och forskare vid Ultuna skulle kunna använda några få där vunna försöksresultat för att draga slutsatser, som de sedan skulle kunna meddela sina elever. En forskare kan väl icke av något ringa antal försök draga vittgående slutsatser, utan för att man skall få allmän giltiga resultat kräves det, som vi alla veta, ett stort antal försök från olika delar av landet.

Herr Weibull framhöll, att frågan angående Alnarp icke vore utredd. Men det är väl för mycket begärt, att vi skola åstadkomma en ytterligare utredning utöver den som redan gjorts. Riksdagen sade för övrigt i fjol bestämt ifrån, att förläggningen skulle ske till mellersta Sverige, och då förstår jag icke, hur talesmännen för de betydelsefulla jordbruksdistrikten i Skåne kunna så ivrigt fortsätta med att arbeta för en lösning på det sättet, att även Alnarp blir plats för en lantbrukshögskola. Det är ju klarlagt, att vi för närvarande icke ha behov av mer än en högskola, och om denna skall förläggas till mellersta Sverige, synes det mig, att Kungl. Maj:t icke haft någon som helst anledning att ingå på några vidare överväganden i förevarande avseende.

Herr Ljung menade, att utredningsmännen — d. v. s. de s. k. högre lantbruksundervisningssakkunniga — bundit sig från början vid en viss linje, nämligen en enda högskola. Detta gjorde vi emellertid icke, förrän vi hade företagit en noggrann och förutställningslös undersökning om, hur många elever man kunde tänka sig ha behov av en högre lantbruksundervisning. När vi hade kommit till det resultatet, att antalet dylika studerande icke skulle bliva allt för stort, kunde vi icke komma fram till någonting annat, än att en högskola var tillräcklig. Och när detta fastslagits, gällde det ju att överväga, var densamma skulle förläggas, och därom hade ju riksdagen redan uttalat sig.

Beträffande den förändring, som i årets proposition är vidtagen i fråga om undervisningen vid Alnarp i jordbruksämnen, nämligen att, såsom de högre lantbruksundervisningssakkunniga och även fjolårets proposition föreslagit, i stället för den mera praktiskt inriktade agronomkursen vid Alnarp företagits en påbyggnad på lantbruksskolan, får jag för min del — ehuru jag var med om förslaget angående en sådan agronomkurs vid Alnarp — förklara, att den kurs, som nu av Kungl. Maj:t föreslagits, synes mig vara ett mycket gott och lyckligt grepp. Sveriges lantbrukslärareförbund, som ju från början kom-

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

mit fram med förslag i detta avseende, har starkt känt behovet av en dylik kurs, och det är med tacksamhet man ser, att detta förslag blivit framlagt. Jag är också säker på att den förkortning av denna kurs, som jag förordat och som utskottet gått med på, är lämplig, d. v. s. att man till en början kan vara nöjd med ett år. De synpunkter härutinnan, som jag framlagt i den av mig avgivna motionen, skall jag icke här redogöra för.

Jag är övertygad om att riksdagen gör det svenska jordbruket en utomordentlig tjänst, om man nu fattar ett beslut i enlighet med den kungl. propositionen och utskottets förslag. Jag hoppas verkligen, att icke ett ytterligare uppskov nu skall uppstå, som helt säkert kommer att medföra, att frågan hän skjutes till förnyade utredningar, vilka skulle åstadkomma ett fördröjande av den för närvarande synnerligen välbehövliga högre lantbruksundervisningen. Denna undervisning har att taga fasta på så många betydelsefulla uppgifter för vårt jordbruk, att vi icke ha råd och möjlighet att på grund av vissa i och för sig kanske beaktansvärda skäl vara med om ett uppskov.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Olofsson* i Digernäs.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman, endast ett par ord! Det synes mig, att man skulle ha lika stor anledning att befara, att denna fråga löses i trötthetens tecken som att den löses i klokhets — åtminstone att döma av det ringa intresse, som kammarerna ägnar debatten i frågan.

Jag har emellertid begärt ordet endast för att vidröra en liten detalj. Den gäller ordnandet av trädgårdsundervisningen, som ju också är föremål för propositionens och utskottets framställning. Jag har, såsom kanske en och annan av de ärade kammarledamöterna haft tillfälle att se, framburit en motion i denna fråga, en motion, som dels riktar sig mot ett visst inträdeskrav i avseende å den högre trädgårdsundervisningen och dels strävar efter att åstadkomma en förbättring av lärarekrafterna vid denna undervisning. Tyvärr har icke utskottet tagit någon hänsyn till min framställning, och det lär vara hopplöst för mig att göra något yrkande, ehuru jag livligt beklagar, att utskottet icke behärtat särskilt det krav, jag framställt beträffande inträdesfordringarna.

Man kan ju kanske vara något tveksam angående behovet av en högre trädgårdsundervisning. Jag har icke därmed sagt, att jag ej skulle vara intresserad av att en så god undervisning som möjligt kan beredas dem som studera trädgårdsodling, eller att detta ämne icke skulle vara vidlyftigt nog för att betinga en sådan undervisning. Men det torde nog möta åtskilliga svårigheter för dem, som kosta på sig denna dyra undervisning, att erhålla platser, som svara mot kostnaderna för deras utbildning. Trädgårdsmannayrket rekryteras ju också i alldeles övervägande grad just från de mindre bemedlade samhällsskikten i vårt land. Det har hittills huvudsakligen varit torpare och stataresöner och söner till mindre lantbrukare, som ägnat sig åt trädgårdsmännens mycket strävsamma yrke, och därav följer också, att det för dem blir mycket små möjligheter att kosta på sig dyrare undervisning. Dessa möjligheter begränsas emellertid, ju mer det fordras en betydande kompetens för att erhålla tillträde till trädgårdsskolorna och särskilt till den högre trädgårdsundervisningen. Det är därför jag anser det icke vara riktigt, att man som inträdesvillkor uppställer, att lärjungen skall, utom att han innehar annan kompetens, kunna uppvisa avlagd realskoleexamen. Jag har funnit det oriktigt, att man allt för mycket krävt avlagda examina som inträdesvillkor vid en hel del lärokurser. Jag anser, att kravet på studentexamen utgör ett

obehörigt hinder för personer att komma in i vissa undervisningsanstalter, och här finner jag kravet på realskoleexamen alldeles obehövt. Jag vill erinra om att lantbruksakademien i ett uttalande om förslaget gjort gällande, att man icke bör upprätthålla ett sådant krav. Akademien säger, att en med utmärkta vitsord genomgången kurs vid en lägre trädgårdsskola och dessutom styrkt kompetens i övriga ämnen bör berättiga till inträde i högre trädgårdsskolor. Jag finner det också orättvist, att en strävsam och kunnig ung man, som kanske åtnjutit folkhögskoleundervisning och i övrigt har goda allmänna kunskaper, icke skall kunna vinna tillträde till den högre undervisningen, trots en med utmärkta vitsord genomgången lägre trädgårdsskola, blott därför, att han icke haft möjlighet att avlägga — såsom andra — en kanske rätt torftig realskoleexamen. Jag kan icke annat än beklaga, att utskottet icke gått med på min framställning, men det förefaller mig som sagt lönlöst att ställa något yrkande.

Sedan har jag beträffande lärarekrafterna vid den högre trädgårdsundervisningen gjort gällande, att exempelvis undervisningen i botanik och trädgårdsanläggningskonst — bland de allra viktigaste läroämnena i ifrågavarande anstalt — icke borde upprätthållas av tillfälliga lärarekrafter, utan att man borde gå in för att anställa ordinarie lärare. Kostnadsökningen för en sådan anordning borde vara skäligen överkomlig. Med tillfälliga lärarekrafter torde man icke uppnå tillfredsställande resultat.

Jag har, herr talman, velat uttala dessa betänkligheter beträffande ett par detaljer.

I fråga om förslaget i dess helhet har jag den uppfattningen, att vi knappast med detsamma komma till någon slutgiltig lösning. Jag har nämligen svårt att tro, att även om det är alldeles tillräckligt med *en* högre lantbruksundervisningsanstalt i vårt land, man i södra Sverige kommer att resignera inför en Ultunaanstalt. Jag förmodar, att arbetet i södra Sverige, framför allt i Skåne, fortfarande kommer att inriktas på att åstadkomma en sydsvensk anstalt jämsides med Ultuna, så att den slutliga lösningen skulle bli att vi finge två anstalter, fastän *en* kunde räcka. Det kan då tänkas, att om man fått en lösning efter andra linjer än en Ultunaanstalt, man kunnat undvika denna olägenhet. Det är för resten även åtskilligt annat, som gör att jag icke tror, att utskottets lösning blir slutgiltig och att man i längden kommer att bli nöjd med densamma.

Jag kommer därför, herr talman, att för min del ansluta mig till dem, som yrkat uppskov med frågans avgörande.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att motivera, varför jag i den stundande voteringen kommer att rösta för utskottsförslaget.

Jag skall villigt erkänna, att jag från början var inställd på att gå emot detta förslag — icke av sakskäl, ty jag hade då icke läst propositionen, utan därför att jag hade en känsla av att man ville flytta ned Alnarp i rang, och det är klart, att jag, som är närmaste granne till Alnarp, skulle reagera här emot. Efter hand stod det emellertid klart för mig, att propositionen gav mycket gott för undervisningen i Sveriges jordbruk och för det vetenskapliga arbetet på jordbruksområdet. Jag sade mig då, att när man ändå icke kunde ha mer än en högskola i landet, var det lämpligare att lägga den mera centralt än i Alnarp. Jag beslöt alltså, att jag skulle rösta för förslaget om en lantbrukshögskola i Ultuna.

För övrigt har även Alnarp blivit ganska väl tillgodosett. Det blir flera andra undervisningsanstalter förlagda där, så att Alnarp blir just icke styvmoderligt behandlat. Jag tycker, att hävorna blivit ganska väl fördelade mellan de bägge nuvarande instituten.

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.

Till reservanterna — jag tänker egentligen på de skånska reservanterna — vill jag säga, att jag har mycket stor förståelse för de känslor, som ligga bakom deras reservation. Men deras sakskal kan jag sannerligen icke anse bärande.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman! Till min ärade kamrat på Skånebänken vill jag säga, att det gläder mig, att han i sista stund intagit sin ståndpunkt av sakskal, ty han tänkte ju först gå emot propositionen på andra grunder än sakskal. Herr Paulsens resonemang om vilket institut, Ultuna eller Alnarp, som blir bäst tillgodosett, förstår jag icke; jag hade aldrig tänkt, att vi skulle lösa frågan om en högre lantbruksundervisning efter så enkla synpunkter. För mig är det icke avgörande, huruvida Ultuna eller Alnarp blir bäst tillgodosett, utan avgörande är, hur man skall kunna främja utbildningen och undervisningen på ett nöjaktigt sätt.

Jag skall villigt erkänna, att föreliggande förslag har fördelar framför det som förelades senaste årets riksdag. Då herr jordbruksministern framförde sina synpunkter, framhöll han betydelsen av, att den vetenskapliga undervisningen och forskningen ginge hand i hand med det praktiska arbetet i jordbruket, och jag tror att detta är en riktig synpunkt. Men om man har denna utgångspunkt vore det av ganska stor betydelse, att man anordnade lantbruksundervisningen på sådant sätt, att med hänsyn till de olika odlingsförhållandena och de olika synpunkter, som därvidlag inom olika områden göra sig gällande, det praktiska jordbruket verkligen kan arbeta sida vid sida med den vetenskapliga forskningen och undervisningen. Är det då möjligt att ha denna undervisning förlagd till en enda lantbrukshögskola? Herr Hedlund i Häste framhöll ju, att om man skulle ha blott *en* högskola och då ha denna förlagd på en plats i mitten av Sverige, låge ju även Ultuna ganska långt i söder, lika väl som det för mig stått klart, att under samma förutsättning — d. v. s. en enda högskola — man icke kan förlägga densamma till Alnarp och sålunda uteslutande beakta skånska jordbruksförhållanden. I varje fall är det tydligt, att om högskolan förlägges till Ultuna, blir det en förläggning vid nordgränsen av åtminstone det spannmålsodlande jordbruket.

Om man tager i betraktande önskvärdheten av samarbetet mellan det praktiska jordbruket och den vetenskapliga forskningen, är det också en brist att mejerihögskolan och forskningen på mejeriområdet komma att vara fullständigt isolerade från lantbrukshögskolan. Skall man nu lösa frågan genom att inrätta blott *en* lantbrukshögskola och förlägga denna till Ultuna, borde även mejerihögskolan förläggas dit. Kan man icke göra detta i brist på mjölk — det är naturligtvis vanskligt att skicka mjölk från Skåne till Ultuna — synes det mig, att åtminstone försöksverksamheten på husdjurens område borde arbeta hand i hand med mejerihögskolan, och ur den synpunkten kunde det vara berättigat att förlägga denna försöksverksamhet till Skåne.

De två nuvarande lantbruksinstituten lämpligt organiserade torde fylla kravet på den undervisning, som behövs för agronom- och konsulentexamen och en viss utbildning till praktiskt arbete, och de lärare och vetenskapsmän, som behöva utbildning därutöver, torde lämpligen kunna få denna högre utbildning vid de båda universiteten.

Nu säger herr Sköld, att vi i detta avseende skulle stå långt efter andra länder. Vi skulle icke ha möjlighet att inrätta oss med två lantbruksinstitut och en fortsatt utbildning vid universiteten och verkligen hålla undervisningen uppe vid en hög nivå. Men jag förstår icke, huru vi då tidigare kunnat utbildade våra dugliga växtförädlare och andra vetenskapsmän på jordbrukets område. Det synes mig, att beträffande Alnarp skulle professorer vid univer-

sitetet i Lund kunna ha vissa ämnen av undervisningen vid detta lantbruksinstitut och beträffande Ultuna skulle Uppsalauniversitetets lärarkrafter kunna ha vissa ämnen av detta instituts undervisning. Då skulle samtidigt de önskemål bliva tillgodosedda, att de elever, som skola utbildas till driftsledare för större eller mindre jordbruk eller för sina egna jordbruk, finge sin utbildning förlagd till dessa institut, och finge anlita det institut, som bäst passade för deras lokala förhållanden.

Min uppfattning om den reservation, vi avgivit, var att man skulle taga i övervägande, huruvida man icke skulle kunna fylla rimliga krav på en lantbruksundervisning genom bibehållande av de båda nuvarande instituten och en vidare utbildning vid universiteten.

Herr Sköld säger, att om man icke anställer lärare för alla ämnen, blir det icke någon lantbrukshögskola. Det kravet menar jag, att man skulle kunna tillgodose lika fullt, om de, som ville taga högre examen, finge göra det vid universiteten.

Herr Sköld nämnde i fråga om växtförädlingsanstalten att den administrativa delen därav behöfde ligga så nära, att regeringen snabbt hade tillgång till de utredningar, som äro erforderliga. Och jag vill samtidigt erkänna, att i utskottsbetänkandet, i motiveringen, äro de synpunkter framförda, som jag i min motion framhållit, som gälla en närmare utredning om växtskyddet och försöksverksamheten, och att man skall taga i övervägande att såvitt möjligt även tillgodose de delar av landet, som driva en intensiv produktion, där givetvis växtsjukdomar äro mest framträdande.

Men då herr Sköld säger, att man beträffande försöksverksamheten på husdjursskötselns område icke skulle kunna använda Alnarp, därför att utfodringen där är så särartad, anser jag det oriktigt, ty det är klart, att man där kan odla växter, så att man kan utfodra djur i olika grupper med olika växtslag. Och då tycker jag snarare det är svårare att göra det vid Ultuna, där man icke har tillgång till exempelvis betmassa och kan göra försöksverksamheten så allsidig som möjligt.

Jag har den bestämda uppfattningen att lantbruksundervisningen och forskningen på lantbrukets område bäst tillgodosetts med bibehållande av de två nuvarande lantbruksinstituten i förbättrat skick anknutna till universiteten i Uppsala och Lund. Därigenom hade vetenskapsmän inom olika områden kommit närmare i kontakt med varandra. Det är även min uppfattning att en sådan anordning ställt sig billigare än det av utskottet tillstyrkta förslaget.

Jag yrkar därför avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Björnberg: Herr talman! De flesta talare i denna debatt ha begagnat skänkt tungomål och representerar den provins, där man i hög grad gjort sina anspråk gällande på att få lantbrukshögskolan förlagd till Skåne. Så ha åtminstone de flesta yttrat sig. Aktningsvärda undantag äro herr Sköld — i högsta grad — och herr Paulsen.

Som jag representerar Uppland, må det ursäktas mig, att jag säger ett par ord om detta ämne, som så länge upptagit kammarens tid. Jag tror icke det är någon risk för att utgången av behandlingen av detta ärende kan bliva mer än en, och det är att utskottets betänkande och det kungliga förslaget godkännas i denna kammare. Uppland är i alla fall både historiskt och geografiskt ett centralt landskap. Det kan ingen förneka. När det av några talare gjorts gällande, att Stockholm skulle vara särskilt predestinerat och lämpligt för förevarande ändamål, förefaller det mig verkligen långsökt och rent av orimligt. Man har verkligen i Stockholm tillräckligt med utbildningsanstalter, som med stor fördel och en rättvis fördelning skulle höra hemma på andra

*Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)*

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

orter här i landet. Uppsala och Ultuna ligga för övrigt icke mer än 55 minuters järnvägsresa ifrån Stockholm, och jag har tidigare vid årets riksdag fört fram kravet på att man skulle få billigare resor. Och en sådan framställning är också gjord från Uppsala. — Det må ursäktas mig en liten parentes: en kommunikationsnämnd i Uppsala har nyligen gjort framställning till statens järnvägar om reducering av avgifterna mellan Stockholm och Uppsala. Men det svar, som förelåg de närmaste dagarna, är typiskt och betecknande. Järnvägsstyrelsen gör gällande, att därför att man icke har någon konkurrens med bussar och slikt, kan det icke komma i fråga att göra en ändring, utan man får betala mer än dubbelt så mycket som före kriget. Men jag hoppas, att det bör vara möjligt att få billigare kommunikationer med en stad, som ligger så nära Stockholm, att man kan säga, att den bara utgör ett förstadssamhälle till huvudstaden.

Det förvånade mig att i övrigt förståndigt funtade karlar kunna gå in för ett förslag om nya utredningar och t. o. m. tänka på att vi skulle ha ett par institut och påstå, att ett sådant förslag skulle vara ekonomiskt fördelaktigt i jämförelse med det förslag, som nu föreligger. Jag betvivlar, att det kan vara uppriktigt menat med ett sådant påstående. Det kan dock icke presteras något som helst skäl för att det skulle vara ekonomiskt lika fördelaktigt med två institut. För övrigt har det ju framkommit olika önskemål.

Jag skall icke fördjupa mig i detaljerna. Jag förmodar också, att kamraren håller mig räkning för detta. Jag anser mig böra giva förord åt ett förslag, som jag tycker är ur alla synpunkter lyckligt och lämpligt.

Någon sade — det var förresten herr Ljung — att man knappast skulle kunna räkna med att det skulle komma elever till Ultunahögskolan från Skåne. Åjo, de komma nog, om det finnes någon känsla för vad man kan vinna och hämta från en sådan högskola.

Vad beträffar samarbetet med universiteten, har jag senast i dag blivit påmind om att det är utsikter för att man inom landets främsta universitet icke skall isolera sig från dessa arbetsuppgifter, som i många avseenden stå nära även de uppgifter, som där i olika avseenden äro föremål för undersökningar och studier.

Jag skall be, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till det förslag, som föreligger här i jordbruksutskottets betänkande nr 80.

Herr Sköld: Herr talman! Jag begärde ordet för att ge en replik till herr Magnusson i Skövde. Jag erkänner, att det har sina svårigheter att alltför starkt hålla på att realskoleexamen skall vara inträdesfordran vid den högre trädgårdskursen. Men å andra sidan ha vi ansett oss inom utskottet icke böra tumma för mycket på denna inträdesfordran, då det uppgivits, att denna kurs kommit till för att utbilda lärare vid trädgårdsskolor, för att utbilda trädgårdskonsulenter och för att utbilda stadsträdgårdsmästare och dylika befattningshavare. Man måste av sådana personer fordra, att de ha en allmän underbyggnad av icke alltför dåligt slag, men jag antager för min del, att man efter någon tids erfarenhet skall bättre kunna anpassa dessa bestämmelser efter det praktiska livets krav, än man kan göra, innan någon erfarenhet vunnits.

Vad angår herr Magnussons i Skövde förslag om att införa ett par ordinarie lärare utöver dem, som äro föreslagna, måste jag säga, att när det gäller en kurs, som man räknar med skall omfatta högst 10 elever, och dit elever endast skola komma vartannat år, får man i början vara försiktig. Det är ganska många lärare, som skola anställas, och att utöka dessa med ytterligare två ordinarie lärare, det är väl mycket. Jag tror, att det är bäst att vara försiktig på denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få avsluta denna min replik med en replik till mina skånska vänner här. Jag tror icke jag har någon anledning att ytterligare tala om förläggningen till Stockholm, eftersom den meningen icke gjort sig hörd i debatten, sedan jag sist hade ordet. Men jag tror, att allesammans, som lyssnat här till de skånska opponenterne, ha tänkt: visserligen är det säkert, att de icke vilja ha det föreliggande förslaget, men vad vilja de ha i stället?

Ja, vad vilja de ha i stället? När man lyssnar till herr Månsson i Erlandsro, får man det intrycket, att han i första hand vill ha två högskolor, av vilka den ena förlägges till Skåne. I andra hand vill han ha en högskola förlagd till Stockholm, eftersom reservationen utgör förord för en sådan tanke.

När man så lyssnar till herr Pehrsson i Bramstorp, vill han icke ha två högskolor utan två institut, förbundna med universiteten. Men jag förmodar, att även han enligt sin reservation i andra hand önskar ha högskolan förlagd till Stockholm.

Men så är det herr Ljung. Han vill ha två högskolor, men under inga omständigheter en högskola i Stockholm. Däruti skiljer han sig. Jag hade icke tillfälle att följa herr Weibulls anförande, men med litet uppmärksamhet hade man nog kommit underfund med, att även herr Weibull har sin särskilda mening.

Jag tror, att innan man tager detta steg att förkasta det föreliggande förslaget, bör man mera veta, vad man själv vill.

Jag sade, att en sak äro opponenterne eniga om, och det är, att föreliggande förslag icke skall antagas. Men jag frågar: på vilka skäl?

Herr Ljung var inne på att det icke lämpar sig att utbilda konsulenter och lärare för Skåne vid Ultuna. Jag kan icke begripa det, ty faktum är, att herr Ljung, som utövat en synnerligen gagnande verksamhet i Skåne, är utexaminerad från Ultuna. Jag har icke undersökt saken så ingående, men jag vill nämna, att ordföranden i Sveriges lantmannaskollärares förbund, agronom Eliasson på Svalöv, som är erkänd såsom en av de förnämsta pedagogerna vid våra lantmannaskolor, är utexaminerad från Ultuna. Nog ha vi sålunda i Skåne sett, att det går för sig att taga folk med utbildning vid Ultuna.

Ett annat skäl, som anförts för att man icke skulle vara med om en högskola vid Ultuna, är, att man icke skulle kunna bedriva sådan forskning där, som passar för skånska förhållanden. Jag tror vi ha klart för oss, att vetenskaplig forskning i alla fall är av mera universell natur, än att det behöves särskilda forskningsanstalter i olika landsändar. Det material, som kommer att behövas från de lokala orterna, kan även komma att genom den lokala försöksverksamheten ställas till förfogande för de forskare, som knyts vid lantbrukshögskolan, precis som man icke kan förneka, att centralanstalten i Stockholm kunnat bedriva forskning, trots att denna anstalt icke ligger i Skåne.

Jag tror därför icke det finnes allvarligt bärande skäl för avslag på föreliggande förslag. Jag tror, att detta är det steg, vi nu kunna taga, och jag vill därför fortfarande förorda, att vi taga det.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Nordkvist: Herr talman! Då jag av herr statsrådet icke fått någon upplysning om huru dessa ett tusen tunnland åker vid Ultuna skola disponeras, har jag själv försökt att komma till klarhet i frågan.

Det visar sig därvid, att Ultuna innehåller 340 hektar åkerjord. I denna areal ingår även till torp och utgårdar hörande åker. Däri ingår också den jord, som tillhör Kungsängen, som under stora delar av året står under vatten. Propositionen upplyser även om, att till Ultuna ytterligare torde kunna

*Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)*

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

läggas 140 hektar åker av staten tillhörig mark. Jag förmodar, att denna mark utgöres av det en gång till flygfält avsedda område, som visade sig vara för ändamålet så sankt och omöjligt att dränera, att det icke kunde användas. Jag kan ju dessutom tillåta mig att här anföra vad styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut sade, då det var fråga om att Ultuna skulle användas eller upplåtas till försöksgård. Styrelsen säger: »Styrelsen har ansett två av de under institutet lydande särskilda jordbruksområdena oanvändbara såsom försöksgård i den bemärkelse, som det föreliggande förslaget avsåge. Upplåtandet av det tredje området, utgörande Ultuna huvudgård, såsom försöksgård vore icke önskligt, så länge lantbruksundervisningen där bedreves i samma omfattning som hittills. Den redan nu vid Ultuna bedrivna försöksverksamheten på lantbruksområdet vore av så stor omfattning, som lämpligen kunde förenas med en ekonomiskt genomförd lanthushållning. Åkerjorden vid Ultuna vore i övrigt icke av så likartad beskaffenhet, som vore erforderlig för en försöksgård — — — —»

Herr Sköld sade, att han icke vill gå in på att diskutera dessa detaljer. Det förstår jag så väl. Det är betydligt bekvämare att med tomma ord förringa vad motparten anför. Och — det må förlåtas mig att jag säger det — med en viss överlägsenhet ställa motparten i en löjlig dager, och då man vill komma med andra synpunkter på frågan, går herr Sköld förbi dessa.

Jag kan gå längre. Jag kan peka på vad lantbruksstyrelsen säger i denna sak, då det var fråga om att utnyttja Ultuna som försöksgård: »Oavsett den ställning, som statsmakterna kunde komma att intaga till frågan om den högre lantbruksundervisningens ordnande, torde all den jord, som det egentliga jordbruket vid nämnda institut kunde undvara, erfordras för den försöksverksamhet, som i pedagogiskt syfte och för forskningsändamål därstädes bedreves. Härtill kommer, att jordens egenartade och olikformade beskaffenhet inom olika delar av egendomarna knappast skulle förlåna där vunna resultat den prägelse av allmängiltighet för större områden, som borde känneteckna en försöksgårds verksamhet.»

Nu är det icke fråga om att till Ultuna förlägga endast högskolan, utan dit skall också förflyttas centralanstalten. Det vill med andra ord säga, att den försöksverksamhet, som här kräver jord, den är icke bara dubbelt, utan mer än dubbelt så omfattande som den försöksverksamhet, som nu bedrivs där. Och såväl styrelsen för Ultuna som lantbruksstyrelsen anse ju, att befintlig jord är i full utsträckning utnyttjad.

Det är ingen elakhet av mig, men jag vill även anföra, vad dåvarande d. v. s. 1928 års departementschef säger i denna fråga: »Förslaget att lägga ifrågasvarande försöksverksamhet till någon av de under lantbruksinstituterna lydande egendomarna kan icke av mig biträdas. Dels synes jordmånen därstädes vara mindre lämplig för i större skala bedrivna försök av förevarande slag. Dels torde de jordarealer, som brukas under instituten, knappast kunna utan men för undervisningen, såväl den högre som den, vilken bedrivs vid de till instituten förlagda lantbruksskolorna, i avsevärdare mån minskas.»

Ja, då förefaller det mig, att det icke kan vara så helt riktigt med dessa stora siffror angående den jord, som står till förfogande, utan man kommer ganska lätt till en inskränkning i jordområdet, som närmast med avseende på Ultuna rör sig om cirka 150 hektar. Och ser man på denna jord ytterligare, måste man dessutom avgränsa såsom fullständigt omöjlig för försöksverksamhet ett jordområde på säkerligen cirka 75 hektar. Återstå sålunda cirka 75 hektar.

Ja, herr Sköld ler åt saken, och det är väl samma leende, som jag förut blivit föremål för under det tidigare inlägget i debatten.

Herr Sköld säger, att förlägningsfrågan är av underordnad betydelse; den

är icke det väsentliga härvidlag. Men det är ju förläggningsfrågan, som i huvudsak givit upphov till diskussionen; vi äro tämligen ense om undervisningens planläggning. Jag har framfört några synpunkter, herr Sköld har tillbakavisat dem och säger, att detta tillhör andra fackområden. Jag har krävt, säger herr Sköld, professurer i byggnadslära, redskapslära och mätninglära. Det har jag aldrig gjort. Jag har vördsamt och i all blygsamhet anhållit, att dessa ämnen möjligen skulle komma i åtnjutande av så stort timantal, som för närvarande utgår till dessa ämnen vid instituten. Det kan hända, att detta är felaktigt, men om man själv åtnjuter undervisning vid instituten och stått inför uppgiften att tillämpa undervisningen ute i det praktiska livet, har man väl ändå *någon* möjlighet att bedöma, i vilka avseenden den lämnade undervisningen är tillräcklig. Jag menar, att jag icke bara har rätt utan även skyldighet att på den plats jag här intager säga min mening rent ut i denna fråga.

Jag kan sålunda omöjligt godkänna herr Skölds uttalande, att det finns jord vid Ultuna, och att man icke behöver gå in på diskussion om dess beskaffenhet och värde som försöksobjekt. Jag anser, att herr Sköld ser för ytligt på frågan.

Jordbruket skulle tjäna såsom studieobjekt dels för eleverna och dels också för lärarna, för att dessa skulle hålla sig andligen spänstiga med hänsyn till möjligheten att bedöma de aktuella jordbruksproblemen. Eleverna skulle, om icke jordbruk funnes vid högskolan, enligt herr Sköld, bli utsatta för att bliva utskrattade, när de komme ut i bygderna och började tjänstgöra som konsulenter och lärare. Men kan herr Sköld peka på någon fackskola i detta eller annat land, där man kräver tre års praktik, innan man inträder vid högskolan för att erhålla den teoretiska utbildningen? Det finnes icke någon sådan högskola.

Herr Ljung säger med avseende å möjligheten att förlägga den teoretiska utbildningen till Stockholm, att skogshögskolan kan man här icke jämföra med, ty där har man en del av undervisningen förlagd till sommaren, i form av exkursioner till kronoparker eller andra förnämliga skogsområden, och där förekommer sålunda en praktisk utbildning. Detta skulle man icke kunna göra vid lantbrukshögskolan. Varför skulle man icke kunna göra det? I Finland har man det ordnat på det sättet. Där är den teoretiska utbildningen förlagd till högskolan, och sedan går eleven ut och får ett helt års praktik, varvid han har att följa driften och lämna en fullständig efter formulär uppgjord redogörelse till vederbörande professor i lantbruksakademien och inför honom försvara de synpunkter, som eleven i sin rapport framlagt på driften vid praktikgården. Vad är det som hindrar en sådan anordning även här? I varje fall kan jag omöjligen inse, att vi nu kommit till den punkt, där ett ställningstagande oavvisligen måste ske, om icke hela frågan skall återgå till en tjuguarig utredning. Sade icke herr Sköld i radio häromdagen, att frågans fall nu icke kan betyda något annat än ett fall framåt, och att det icke kan dröja länge, förrän högskolefrågan på nytt måste komma upp på grund av det läge, i vilket den högre lantbruksundervisningen för närvarande befinner sig? Var det kanske en artighet eller blott ett sätt att invagga oppositionen i förhoppningar, som sedan här under debatten skulle bliva så platt tillintetgjorda?

Nu kommer herr Sköld och säger till sist: »Så ha vi en sak, som herr Nordkvist förståndigt nog icke talade om i sitt första anförande, och det var konsumentintresset.» Ja, herr Skölds ironiska leende var som starkast vid detta yttrande, och herr Sköld ville givetvis sätta den prägeln på synpunkten, att det var det löjligaste av alltsammans. Det är möjligt, att hänsynen till konsumentintresset är löjlig; det får stå för herr Skölds egen räkning. För mig är den saken icke löjlig, utan jag anser att det måste vara en uppgift för oss, då det gäller att bedöma jordbruksfrågorna, att komma till klarhet om att vi måste taga hänsyn till konsumentintresset bättre än hittills skett. En aktad ledamot av första kammaren, nämligen landshövding Johan Nilsson, har uttryckt den-

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

na sak i dagens nummer av »Jordbrukarnas föreningsblad» på följande sätt. Han talar om föreningsverksamheten i Kristianstads län och pekar på, hur de ekonomiska föreningarna där arbeta, och så säger han: »En sådan förening eller sektion i lantbrukssällskapet skulle kunna stå i god kontakt med konsumenterna i städerna, hålla sig å jour med deras önsknings, meddela föreskrifter till odlarna angående sortval, sortering, emballering o. d. för att öka konsumtionen av svensk matpotatis.» Ja, detta är vad vi på ett ofullkomligare och kanske mindre lyckligt sätt uttryckt i vår motion. Att detta skulle kunna misstolkas därhän, att man kan invända, som herr Sköld, att eleverna vid högskolan kunna få sin förståelse för konsumentintresset tillgodosett på matställen eller genom de torgbesök, som de skulle kunna göra, lika bra i Uppsala som i Stockholm, beklagar jag. Det visar en så pass stark motvilja mot att förstå syftemålet med motionen, att jag verkligen icke väntat mig det, i all synnerhet icke från herr Skölds sida. Min ståndpunkt i denna fråga är just den, att det är på det ekonomiska området, som vi för ögonblicket ha mest att både hämta och ge — *hämta* med avseende på kunskaper, och *ge* med avseende på ledandet av jordbruket ute i bygderna.

Så ett par ord angående växtskyddsanstalten. Jag har *icke* sagt, att undervisning i växtpatologi och entomologi ej var tillfredsställande ordnad på högskolans program. Men jag sade och jag vidhåller detta, att en förläggning av högskolan till Experimentalfältet vid Stockholm måste möjliggöra för undervisningen att utnyttja ett material, som ovillkorligen måste vara rikare företrätt vid växtskyddsanstalten, i form av samlingar och dylikt, än vad det kan bli vid högskolan i dessa ämnen.

Herr Hedlund anmärkte på att jag uttalat missbelåtenhet med linjeuppdelningen och sade, att det är nödvändigt att få fram specialister. Men är det icke så, att specialister skola utbildas på ett högre stadium? Det är väl icke specialister, som utgå med agronomexamen, utan det är först senare, som specialiseringen i undervisningen skulle ske. Jag kan icke förstå annat, än att möjligheten för de studerande att erhålla full undervisning i alla huvudämnen måste vara till fördel oavsett om man skall gå den ena eller andra vägen.

Jag kan icke, herr talman, känna mig på något sätt överbevisad om, att de synpunkter, som framlagts för en högskola vid Ultuna, äro av den art, att det icke skulle kunna vara både lämpligt och möjligt och kanske för frågans slutliga lösning avgörande att få ha dem i diskussionens brännpunkt ännu ett eller annat år, för att därefter få en slutlig sammanfattning av vad som framkommit såväl i motioner som under diskussionen och på grundval härav en kungl. proposition framlagd i ärendet.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Aronson: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av att herr Sköld för en stund sedan framförde vissa invändningar mot herr Magnussons i Skövde uttalande beträffande de krav som uppställts för dem som vilja ha tillträde till den högre trädgårdsundervisningen. Herr Magnusson i Skövde var då icke inne och kunde följaktligen icke uppfatta repliken, och då jag har samma uppfattning som herr Magnusson i Skövde i detta avseende, ville jag yttra några ord.

Herr Sköld motiverade sin ståndpunkt med en hänvisning till de fordringar, som man skulle komma att ställa på trädgårdsmän utexaminerade från ifrågasvarande institut, och han omnämnde, hurusom man hade att räkna med att därifrån skulle rekryteras länsträdgårdsmästare och stadsträdgårdsmästare. Jag ger honom rätt i att det kan ha sin betydelse att sådana yrkesmän äga en viss allmän elementär bildning, men frågan blir väl, om man skall hålla *så* hårt på denna allmänbildning, som den ifrågasvarande examen alltså skulle vara ett

kriterium på, att man för den skull utestänger övriga sökande, som kunna anses vara väl förtjänta att komma in i skolan och som kunna beräknas väl fylla sådana platser som de av herr Sköld omnämnda. Jag tror icke, att det skulle vara svårt att ur det praktiska livet leta fram exempel, som ådagalägger riktigheten av vad jag nu säger. Jag trodde icke, att herr Magnusson i Skövde skulle vara inne och höra min replik, och jag hade därför tänkt säga, att man kan peka på honom som ett exempel på att det finnes trädgårdsmän, som nog kunna fylla sådana platser, även om de icke ha den teoretiska elementära utbildning, som man här ifrågasätter. Med hänsyn därtill torde det icke vara lämpligt att utestänga sådana speciella begåvningar från ifrågavarande utbildning genom alltför stränga bestämmelser i detta avseende. Då det emellertid icke föreligger någon möjlighet att få igenom en ändring i den riktning, som herr Magnusson i Skövde och jag önska, skall jag icke uppehålla mig längre vid denna lilla detalj.

Vad frågan i sin helhet beträffar, skulle jag vilja tillfoga, att jag kommer att biträda utskottets förslag. Jag tror icke, att någonting står att vinna på ett uppskov i detta fall. Även om det skulle bliva ny utredning, torde man nämligen till sist icke komma till annat beslut än det vi nu komma att fatta, därest vi här biträda utskottets förslag. Jag ber därför, herr talman, att få uttala min anslutning till detsamma.

Herr Ljung: Herr talman! Blott några ord med anledning av herr Björnbergs och herr Skölds uttalanden. Herr Björnberg påstod, att jag skulle ha sagt, att det icke skulle komma några elever från Skåne till en lantbrukshögskola vid Ultuna. Ett sådant yttrande har jag icke gjort mig skyldig till, ty det är uppenbart, att om det bara blir *en* lantbrukshögskola, måste alla, som vilja utbilda sig till lärare och konsulenter, vända sig dit. Men vad jag sade och vidhåller är, att de unga män, som äro i sådan situation, att de framdeles komma att ägna sig åt skötseln av egna jordbruk eller åt förvaltningen av andras egendomar, säkerligen komma att mycket länge betänka sig, innan de fara upp till Ultuna för att där få sin utbildning. Därför blir det ett mycket mindre tillskott av elever av den kategorien, om bara *en* lantbrukshögskola inrättas.

I fråga om herr Skölds anförande vill jag säga, att det må vara riktigt som han uppgivit, att de, som nu representera Sydsverige, som motionärer och reserveranter förte vissa olika nyanser i sin uppfattning. Men detta har också funnit ett rätt naturligt utlopp däri, att de gemensamt gått in för en begäran om en utredning efter vissa bestämda riktlinjer. Alla äro de ense om, att man bör söka en påbyggnad på de nuvarande lantbruksinstituten, låt vara att man kan ha olika meningar om, hur pass omfattande denna påbyggnad skulle vara. Det förefinnes ock enighet därutinnan, att man vid en sådan undersökning bör taga i noggrant övervägande, i vad mån det må vara möjligt att få ett utökadt samarbete mellan dessa institut, eventuellt ombildade till högskolor, och de närmast intill liggande universiteten.

Nu var herr Sköld vänlig och anförde som ett exempel på att man kunde utbilda jordbrukslärare för södra Sverige även vid Ultuna, att undertecknad fått sin utbildning vid detta institut men sedan haft sin verksamhet nedåt landet. Jag är givetvis herr Sköld tacksam för hans erkännssamma ord; jag skall emellertid inte inlåta mig på, huruvida jag kunnat fylla min uppgift på den plats jag innehaft. Men vad jag vill säga är, att den gången jag kom till Skåne som lärare hade jag ett mycket stort arbete att sätta mig in i skånska förhållanden, ty det var faktiskt en del jordbruksförhållanden i Skåne, som jag fått en synnerligen bristfällig undervisning i vid Ultuna. Ur den synpunkten är nog icke herr Skölds exempel fullt så övertygande som han själv trodde.

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Sedan sade herr Sköld, att forskningen är universell och alltså icke beroende på den plats där den bedrivs. Jag kan delvis ge honom rätt i detta. Det må vara sant, att forskningen skall röra sig med universella problem. Men lantbruksforskningen skall dock anknyta till det praktiska jordbruket och åtminstone ha till syfte att komma med resultat, som kunna bli till gagn i praktiken. Under sådana förhållanden är det av allra största vikt, att dessa vetenskapsmän ha möjlighet till kontakt med det högststående jordbruket, ty just därigenom få de sådana uppslag för sitt forskningsarbete, som göra att detta kan bli till större gagn än eljest. Det är för övrigt här icke uteslutande fråga om vetenskaplig forskning i dess vidsträcktaste bemärkelse utan även om en sådan på vetenskapliga rön byggande försöksverksamhet, som sysselsätter sig med de problem, som framför allt äro till finnandes inom det praktiska jordbruket. Även därför är det uppenbarligen nödvändigt, att man kan utföra denna praktiska försöksverksamhet under förhållanden likartade med dem, för vilka resultaten äro avsedda att tillämpas.

Herr Sköld: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr Nordkvists anförande, men innan jag bemöter detta, vill jag ge herr Ljung en liten replik.

Herr Ljung bestred icke, att han kunnat fylla en uppgift i Skåne fastän han utexaminerats vid Ultuna, men han pekade på att han haft ganska stort arbete att sätta sig in i de skånska förhållandena. Då vill jag bara ställa den frågan: tro icke kammarens ärade ledamöter, att om en person vuxit upp på ett jordbruk på skånska slätten, och fått sin konsulentutbildning vid Alnarp, han finge mycket besvär att sätta sig in i jordbruket, om han bleve konsulent i t. ex. Kristianstads län. Det är en ofantlig stor skillnad mellan det jordbruk, som bedrivs på slättbygden i Malmöhus län, och det som bedrivs i Kristianstads läns skogsbygd. Jag menar alltså, att tvänget för de utexaminerade att under mycket arbete sätta sig in i de lokala förhållandena komma vi aldrig ifrån.

Vad sedan herr Nordkvist beträffar, får jag väl, när jag nu skall bemöta honom, försöka att vara litet mindre »ordrik» och litet mindre »överlägsen», så att jag icke sårar honom så djupt, som jag förmodligen gjorde i mitt första anförande.

Jag har aldrig — och detta kommer det stenografiska referatet att ge besked om — förklarat konsumentintresset »löjligt». Men jag har funnit det en smula löjligt att påstå, att en elev vid en lantbrukshögskola här i Stockholm skulle ha lättare att lära sig förstå konsumentintresset än en elev vid en lantbrukshögskola i Uppsala. Jag tror, att jag kan vidhålla den meningen.

Sedan säger herr Nordkvist, att lärarna behöva kanske icke ha en så stark kontakt med det praktiska jordbruket, därför att det finns ingen fackskola, där man kräver en treårig praktik i lantbruket såsom förutsättning för inträde. Nej, det är riktigt, men jag tror, att man också kan fråga sig: var inom vårt lands undervisningsområde har man det så ordnat, att personer gå direkt från sin teoretiska utbildning för att undervisa praktiskt utbildade fackmän? Ty kom ihåg, att de som komma från lantbrukshögskolan sedermera gå ut som lärare och möta en elevkår, som från sin tidigaste barndom vuxit upp i jordbruket och äro väl hemma i alla dess praktiska förhållanden! Därför är det alldeles nödvändigt, att lantbruksläraren känner till jordbruket och vet vad jordbruket är och är inne i alla de aktuella och praktiska problemen på området. Ty annars riskerar han att bli utskrattad.

Vad sedan beträffar det som skulle vara det centrala i herr Nordkvists anmärkning — den bristande tillgången på jord vid Ultuna — vill jag inledningsvis säga, att det är alldeles klart, att jag icke har samma sakkunskap på detta område som en jordbrukskonsulent, som är utexaminerad — vid Ultuna, antager

jag. Men jag vill understryka, att vad jag här i denna debatt säger, grundar sig icke på mina praktiska kunskaper. Jag bygger givetvis på de meningar, som omfattas av på området fullt sakkunnigt folk. Men för att nu gå över till frågan om försöksjordarna, vill jag ändå fästa kammarens uppmärksamhet på, att hur omsorgsfullt än herr Nordkvist kringskar kakan, fick han till slut ändå 75 å 80 hektar kvar vid Ultuna, och detta blir ju ändå betydligt mera än 17 hektar, det kan ingen förneka. Nu är det emellertid på det sättet, att det i den kungl. propositionen understrykes, att Alnarp ingalunda ur försökssynpunkt kan anses vara idealiskt. Vad man säger är, att Ultuna i detta avseende har ett oerhört företräde framför Stockholm. Jag tror i varje fall, att man icke skall gå så långt, som herr Nordkvist gör, när han försöker förringa möjligheterna vid Ultuna i frågavarande avseende. Man får ju läsa utlåtanden med förstånd. Om styrelsen vid Ultuna icke vill ha en försöksgård där, är det klart, att man mobiliserar allt vad man kan för att visa, att detta vore olämpligt. Men faktum är, att man där har 340 hektar, och till detta kan man lägga Hovstallängarna. Visserligen är det sant, att en del av dessa icke äro lämpliga, men jag vill i detta sammanhang påpeka två omständigheter. I propositionen angives det, att man skall vid igångsättandet av lantbrukshögskolan göra en verklig planreglering så att klarhet vinnes om hur jorden bör fördelas, så att försöksverksamheten skall kunna tillgodoses. Detta är det ena. Och det andra är, att om det skulle visa sig nödvändigt att vinna ytterligare mark, finnes fortfarande den möjligheten kvar att flytta någon institution och därigenom erhålla ännu mera marktillgång. Vad jag velat fasthålla vid är, att ingen kunnat på något sätt bestrida, att med hänsyn till försöksändamål är Ultuna mångdubbelt bättre rustat än Experimentalfältet är eller kan bli.

Sedan säger herr Nordkvist, att de som äro anhängare av propositionen anse, att förläggningsfrågan icke är den centrala. Men är detta icke att snedvrida saken? Här har efter tjugu års utredning den meningen starkt tagit sig uttryck, att lantbrukshögskolan bör förläggas till Ultuna. Två regeringar ha gått in för detta. Den stora sakkunnigkommittén har anslutit sig här till, jordbruksutskottet likaså. Då menar jag, att när i den allmänna opinionen och bland de bestämmande myndigheterna vågskålen sjunkit så djupt ned till förmån för Ultuna, kunde det vara rimligt, att anhängarna av en annan förläggning, hellre än att kasta ut frågan till en ny utredning, böjde sig för detta faktiska utslag av den allmänna meningen.

Så till sist några ord om vad jag sade i radio. Det är ju alltid så förmånligt, när man talar i radio, att man gör det efter manuskript, så att man vet icke blott varje ord som man har sagt utan t. o. m. var man satt komma. Jag skall tillåta mig att anföra vad jag den gången yttrade såsom avslutning. Jag sade: »Hur resultatet skall komma att bli nästa onsdag, därom skall jag inte tillåta mig någon spådom. Jag vill endast tillägga, att alla synas vara eniga därom, att vår lantbrukshögskolefråga tränger till en lösning. Den högre lantbruksundervisningen är den nästan *enda* högre fackutbildning, som i det väsentliga lever kvar i förra århundradets former. Det är på tiden, att den rycker fram i raden av vår tids moderna undervisningsanstalter. Även i jämförelse med andra länders jordbruksundervisning äro vi efterblivna här i landet. Detta kan inte få fortgå i en tid, då det svenska jordbruket får kämpa för livet ute på världsmarknaden i konkurrens med andra länders jordbruksproduktion. Den kris, som nu lamslår jordbruket i hela världen, bör också utgöra en påminnelse, att vårt jordbruk behöver allt det stöd, en god teknisk och ekonomisk utbildning kan giva. Man får därför uttala den förhoppningen, att hur det än går med lantbrukets högskolefråga vid årets riksdag, så skall den ändå vinna sin lösning inom kort, att om den faller skall den falla framåt och inte drivas ut på ny tjugooårig ökenvandring.»

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
den högre
lantbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ja, den förhoppningen har jag fortfarande, att om det onda skulle inträffa, att utskottets förslag i dag avslås, det må bli ett kort uppskov och att man snart skall komma fram till en lösning. Men jag har även den farhågan, att, om en sådan olycka inträffar, min förhoppning trots allt kanske icke går i uppfyllelse utan att det fortfarande skall bliva strid och split på detta område, så att någon lösning icke vinnes.

Herr Nordkvist: Herr talman! Jag begärde ordet för att herr Sköld sade, att vid Ultuna kan man röra sig med 75 eller 80 hektar och att detta är mer än 17 vid Experimentalfältet. Men jag har aldrig sagt, att dessa 17 hektar skulle vara det slutliga och tillräckliga för högskolan utan vi motionärer ha önskat och begärt en utredning om huruvida det kan vara möjligt att i Stockholms närhet få en försöksgård, som kan bjuda väl så mycket i fråga om jord, som Ultuna kan bjuda. Då därtill kommer, att att dessa 17 hektar vid Experimentalfältet finnas i omedelbar anslutning till undervisningslokalerna, borde högskolan icke stå utan alla möjligheter beträffande demonstrationsförsök o. dyl. Jag tror, att den synpunkten icke är utan sitt värde.

I övrigt skall jag, herr talman, icke ingå på några ytterligare utläggningar, utan ansluta mig till den förhoppning som herr Sköld uttryckte i sitt radioföredrag och som han här ånyo anført. Och den farhåga för en ny lång utredningsperiod, herr Sköld hyste, tror jag icke alls är grundad. Med god vilja kunna vi säkert få fram högskolefrågan till lösning inom en ganska kort tid, och det skulle förvisso icke skada den slutliga lösningen, att de synpunkter, som framkommit i motioner och under diskussionen, bleve föremål för ett förnyat allvarligt övervägande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till den av herr Henriksson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o bifall till det av herr Nordkvist under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Månsson i Erlandsro begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Nordkvist votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets utlåtande nr 80 antager den av herr Henriksson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Nordkvist under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Nordkvist, vadan

namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 110 ja och 82 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition antagit den av herr Henriks-son m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande proposition för huvudvoteringen upp-läst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Henriksson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser samt sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 81, i anledning av väckt motion om avskrivning av vissa statens fordringar hos Kilaåns regleringsföretag;

nr 82, i anledning av väckt motion om anvisande av vissa belopp till Sotbrobäckens regleringsföretag;

nr 83, i anledning av väckt motion om anvisande av vissa belopp till Störängsbäckens vattenavledningsföretag;

nr 84, i anledning av väckt motion om ytterligare anslag till utredning angående vattenavdikning från Emåns vattenområde; och

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Hjärtåns regleringsföretag i Jönköpings län.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Å föredragningslistan var härefter uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 86, i anledning av väckta motioner angående inrättande av en mejeriernas prisregleringsfond.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade, likalydande motioner, nämligen nr 168 i första kammaren av herrar *Johan Johansson* och *Johan August Larsson* samt nr 311 i andra kammaren av herr *Andersson* i Dunker, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att till inrättandet av en mejeriernas prisregleringsfond för budgetåret 1931—1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 8 miljoner kronor att användas och fördelas på sätt Kungl. Maj:t ägde närmare bestämma.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Tjällgren* och *Andersson* i Grimbo, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte med anledning av ovanberörda motioner anhålla om skynd-

Ang.
den högre
landbruks-
undervis-
ningens
ordnande
m. m.
(Forts.)

Ang.
inrättande
av en mejeri-
ernas prisreg-
leringsfond.

Ang.
inrättande
av en mejeri-
ernas prisreg-
leringsfond.

sam utredning om och på vad sätt staten borde lämna sin medverkan till inrättande av en mejeriernas prisregleringsfond i syfte att åstadkomma ett stabilare och för producenterna gynnsammare prisläge för smör.

(Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! I dessa dagar försäljas gods och bondgårdar, småbruk och egna hem på exekutiva auktioner ofta långt under åsatta taxeringsvärden. Det är skatten till stat och kommun, det är räntor till långivande banker och dylikt, för vilket man på detta sätt kräver betalning. Ägaren, han må vara godsägare, bonde eller småbrukare, kan icke själv skaffa pengar att betala med, därför tar man på detta sätt ifrån honom, vad som möjligen finnes att pressa ut ur hans fastighet. Själv blir han bortkörd, hemlös och rotlös, ofta hamnar han i de arbetslösas skara. Han har kanske ibland redan på förhand övergivit gård och grund och lämnat det åt sitt öde. En arrendator som icke har möjlighet att försälja skog eller annat eller har möjlighet till biförtjänster har kanske en ännu värre ställning. Det är en mörk bild av vårt jordbruks ställning i dessa dagar, men jag vet att den är sann. Hundratals, ja kanske tusentals jordbrukare ha redan drabbats av detta öde och kommer krisen att ohejdat få fortgå sådan den nu synes utveckla sig även för den animaliska produktionen är framtiden utan hopp för alla dem, som ha endast sitt jordbruk att leva av. Så ter sig läget, om man allvarligt vill betrakta det, sådant det verkligen föreligger, men jag fruktar, att det ännu finnes alltför många även av jordbrukets egna män, som icke insett lagets allvar och som kanske helt enkelt icke förs se det, sådant det är.

Herr talman! Det är med dessa bilder av jordbrukets nödläge för ögonen, som jag och mina medmotionärer ansett, att det är ofrånkomligt från statens sida, att det vidtages verkliga kraftåtgärder till jordbrukets stödjande även på den animaliska produktionens område.

Genom åtgärder på detta område kommer praktiskt taget alla jordbrukare att få ett handtag i sin annars hopplösa tillvaro. Det räcker sannerligen icke med rådet: ni skola organisera er. Den som vet, vad det vill säga att skapa stora och starka ekonomiska organisationer av ena eller andra slaget bland svenska jordbrukare, den är mest böjd att betrakta det där rådet, organisera er, som hån, åtminstone om man därmed avser att det är allt, vad staten i nuvarande läge kan och bör göra för den animaliska produktionen. Själv har jag femton års erfarenhet av hur svårt det är att bygga upp stora, starka och välordnade ekonomiska organisationer bland jordbrukarna.

Hur ha då förhållandena för jordbruket kunnat bli så oerhört mycket försämrade endast på ett par år trots allt, vad som gjorts? Det är det oerhörda prisfallet på den animaliska produktionen, synnerligast på smöret, som är den direkta orsaken. Som exempel på detta prisfall kan jag anföra, hur noteringen på svenskt exportsmör i Malmö, vilken i huvudsak är bestämmande för priset på hela den svenska mjölk- och smörproduktionen, utgjorde i medeltal år 1929 2 kronor 87 öre per kilo, år 1930 2 kronor 20 öre och nu är priset 1 krona 79 öre per kilo. Vad ett sådant prisfall för smör betyder ekonomiskt för jordbruket skall jag här illustrera med ett litet exempel. Jag är övertygad om att det är få, kanske ingen av kammarens icke jordbrukande medlemmar, som förstå hur oerhört mycket just mjölkpriset betyder för jordbrukarna, men det framgår, tror jag, av detta mitt exempel. Efter en god ko torde i medeltal kunna säljas omkring 2,500 liter mjölk per år. Varje 25 öres sänkning av smörpriset betyder cirka 1 öres lägre mjölkpris. Smörprisets fall från 1929, då noteringen var 2.87 kronor per kilo, till nu har utgjort över 1 krona per

kilo och det betyder således 4 öre lägre mjölkpris för jordbrukarna. På 2,500 liter mjölk gör detta 100 kronor per år för varje ko och för en jordbrukare med 10 kor 1,000 kronor per år i minskad inkomst. Detta betyder också för de flesta jordbrukarna en sänkning med omkring hälften av deras redan förut låga inkomst. Från statens sida har ju vidtagits en rad åtgärder till jordbrukets stödjande. Det skall villigt erkännas. De för jordbrukarna betydelsefullaste åtgärderna i nuvarande läge torde vara de, som avsett och även medfört prisförbättring på vissa produkter genom avkoppling från beroendet av världsmarknadspriset. Några sådana åtgärder ha dock icke vidtagits för den animaliska produktionen, kanske har det berott på, att man på vissa håll ansett denna produktion ännu vara lönande, kanske också därpå, att man ansett svårigheterna att göra något på detta område allt för stora. Vad lönsamheten beträffar behöver den knappast diskuteras längre, när smörpriset nu är lägre, icke bara än vad det var 1913 utan t. o. m. lägre än vad det var på 1880- och 1890-talen. Ungefär liknande förhåller det sig beträffande fläsket. Att svårigheterna äro stora för att vidtaga prisreglerande åtgärder på detta område, skall erkännas, men säkerligen äro de icke större än att de skola kunna övervinnas, om viljan därtill verkligen finnes. I vår motion ha vi pekat på en väg, som vi tro vara framkomlig. Vi ha utgått ifrån att det, som ju också är fallet, är priset på exportsmöret, som bestämmer priset på smör och mjölk inom landet.

Ang.
inrättande
av en mejeri-
ernas prisreg-
leringsfond.
(Forts.)

Vi ha i motion föreslagit inrättandet av en mejeriernas prisregleringsfond. Denna fonds uppgift skulle vara, att när priset för det smör, som säljes till utlandet, understiger en viss gräns, skulle ur fonden betalas ett tillägg, motsvarande skillnaden mellan det erhållna priset och den fastställda minimigränsen. Då priset däremot överstiger en viss gräns skulle en del därav tillföras fonden. Genom denna anordning skulle först och främst vinnas ett jämnare pris på hemmamarknaden och de ständiga fluktuationer, som nu råda, skulle undvikas, varjämte, om fonden tillfördes nödigt kapital och minimigränsen sattes vid en lämplig höjd, ett förbättrat prisläge skulle uppnås för hela vår smör- och mjölkproduktion.

Vi ha i motionen dragit upp vissa riktlinjer för hur vi tänkt oss, att denna fond skulle inrättas och verka. Då jag emellertid icke nu tänker yrka bifall till motionen, utan ansluta mig till reservanternas förslag om utredning, skall jag icke trötta kammaren med att ingå på detaljer i frågan.

Jag vill dock säga det, att denna motion inte är ett löst hugskott, utan den har framgått ur ett intensivt och allvarligt arbete för att finna en lösning av det svåra problem det här är fråga om. Jag har även resonerat om den här saken med personer, som måste anses såsom experter, när det gäller organiserandet av mejerihanteringen, och de ha sagt mig, att det skulle vara ett kraftigt handtag för vår mejerihantering, om staten lämnade verksamt stöd för inrättandet av en sådan prisregleringsfond, som vi här ha föreslagit. Den skulle även, rätt använd, i hög grad underlätta det nu pågående organisationsarbetet på detta område och därigenom för alla jordbrukare och mjölkproducenter bli till ett betydande gagn.

I lantbruksstyrelsens yttrande över motionen, ett yttrande, på vilket utskottet för övrigt stöder sitt avslagsyrkande, rör man sig med ganska obestämda uttalanden. Man talar om, att det torde vara oundvikligt, att den föreslagna åtgärden komme att i vissa länder betraktas såsom ett slags exportpremie. Man säger också, att det icke torde vara uteslutet, att åtgärden på de utländska marknaderna skulle kunna röna ett mindre gynnsamt mottagande, och vidare säger man, att det synes »lantbruksstyrelsen osäkert, om åtgärderna i övrigt komme att medföra de av motionärerna förutsatta verkningarna. Det är ingalunda säkert», säger lantbruksstyrelsen vidare, »att, därest priset på export-

Ang.
inrättande
av en mejeri-
ernas prisreg-
leringsfond.
(Forts.)

smöret skulle genom särskilda åtgärder regleras, detta allt fortfarande skulle komma att reglera det inrikes smörpriset.»

Man har vidare räknat ut, att med det prisläge på smöret, som var rådande, när yttrandet avgavs, skulle det inte räcka med de av oss beräknade 8 miljoner kronorna under ett år, utan kostnaderna skulle gå till 13 miljoner kronor. Ja, det är ju möjligt, att så skulle bliu fallet, om smörpriset kommer att hålla sig på den abnormt låga nivå, som var gällande då lantbruksstyrelsen avgav sitt yttrande och som för övrigt fortfarande är rådande. Men om man med denna summa kunde få ett smörpris av t. ex. 2 kronor 40 öre inom landet, och därigenom också ett mjölkpris, som skulle ligga 2 à 3 öre högre än det nuvarande, så anser jag för min del, att dessa miljoner vore mycket väl använda pengar. De skulle komma till högst betydande gagn för hela vår jordbrukande befolkning, och den omfattar, som vi veta, ännu två femtedelar av landets invånare.

Genom den av oss föreslagna åtgärden skulle givetvis prisbildningen inom landet på mjölk och smör, åtminstone tidvis, komma att ligga högre än vad som betingas av rådande läge på världsmarknaden. Men detta är ju en princip, som statsmakterna långt tidigare gått in för i och genom vårt tullsystem. Nästan alla de industrivaror, som jordbrukarna behöva köpa, äro belagda med tull och priserna på dessa varor ligga således i allmänhet över världsmarknadspriset. Jordbrukets belastning på detta sätt till industrins förmån har ju som bekant beräknats till mycket stora belopp.

Senast i dag har riksdagen fattat ett beslut, varigenom de statsanställdas dyrtidstillägg avkopplats från sambandet med den sjunkande prisnivån, och dyrtidstilläggen behöva alltså icke längre följa denna. När en sådan statsåtgärd företages på ett annat område, kan det icke, menar jag, vara riktigt, att jordbruket, och jag tänker därvid synnerligast på den animaliska produktionen, skall vara helt beroende av världsmarknadspriset och alltså utlämnas till det ruinerande prisfall, som är rådande på världsmarknaden.

Det synes mig därför vara en gärd av rättvisa, i främsta rummet mot de många små jordbrukarna i vårt land, vilkas huvudsakliga, ja kanske enda inkomst, består i försäljningen av mjölk och smör, att staten kraftigt ingriper med prisförbättrande åtgärder även för dessa varors vidkommande.

Då jag emellertid, herr talman, inser, att ett yrkande om bifall till vår motion har mycket ringa utsikt till framgång, så skall jag icke, hur gärna jag eljest skulle velat få motionen igenom, yrka bifall till densamma, utan i stället be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Tjällgren och Andersson i Grimbo, och vari man begär en utredning av frågan.

Herr *Eriksson* i Toftered instämde häruti.

Herr *Johansson* i Uppmälby: Herr talman! I fråga om den motion, som herr Andersson i Dunker m. fl. har väckt, har utskottet icke kunnat komma till annat resultat än till ett avstyrkande av motionen. Jag skall emellertid icke ingå på skälen härför utan jag hänvisar till vad utskottet skrivit och vad lantbruksstyrelsen yttrat i den begärda utredningen angående denna sak.

Det är ju klart — det skall ingen människa bestrida — att det nu är ofantligt svårt för jordbruket, men om man skall på detta sätt gå in för en ren exportpremie, som motionärerna föreslå — detta är ju innebörden i det hela — skulle denna exportpremie med det världsmarknadspris, som man i motionen utgått från, belöpa sig till 50 öre per kilo smör. Förslaget kan också, som lantbruksstyrelsen också uttalat, medföra konsekvenser på grund av de

handelsavtal, som vi ingått med främmande stater. Även för statskassan är det ju betydande belopp, som motionärerna begära, icke mindre än 8 miljoner kronor. Men med det pris, som var rådande vid den tidpunkt, då lantbruksstyrelsen avgav sitt yttrande, skulle detta belopp uppgå till 13 miljoner kronor, om det vid beräkningen använda priset skulle gälla ett år. Sedan dess har priset ytterligare sjunkit med icke mindre än 11 öre per kilo.

Ang.
inrättande
av en mejeri-
ernas prisreg-
leringsfond.
(Forts.)

Nu har ingen vare sig av reservanterna eller av motionärerna yrkat bifall till motionen. Reservanterna voro ense om, att det var omöjligt att få igenom motionen och de ha därför gått in för ett annat yrkande, i det de begära en utredning i frågan. Men om man skall skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning, skall man väl ha några direktiv att skicka med, när man skriver till Kungl. Maj:t. Några dylika direktiv finnas icke i reservationen. Av lantbruksstyrelsens yttrande, där man helt avstyrker motionen, kan man ju läsa ut, att det från lantbruksstyrelsens sida icke uttalas något, som går i den stil som motionärerna tänkt sig i fråga om de här exportpremierna, som jag kallar dessa ersättningar för. Då reservanterna icke ha kunnat giva några direktiv, ha vi icke inom utskottet kunnat följa reservanterna i deras yrkande om utredning.

För övrigt har inom jordbruksutskottet den av reservanterna framförda frågan icke diskuterats. Det var först vid justeringen, som dessa båda herrar begärde att få reservera sig. Då jag emellertid är säker på att en utredning icke kommer att leda till något resultat, och att det i varje fall kan taga flera år innan en dylik utredning är färdig, och då det därjämte icke ens finnes någon anledning att skriva till Kungl. Maj:t, därför att man icke kan meddela Kungl. Maj:t vilka direktiv, som riksdagen önskar giva, ber jag alltså, med hänsyn till denna frågas läge för närvarande, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Dunker: Jordbruksutskottets ärade ordförande säger, att det finnes icke någon anledning att nu begära en utredning i frågan, men samtidigt har han i sitt nyss hållna anförande sagt att priserna beträffande smör ha ytterligare sjunkit, icke bara sedan vi avlämnade vår motion utan även sedan lantbruksstyrelsen avgav sitt yttrande. Är det icke en anledning och en verklig anledning till att man på detta område begär en utredning om vilka åtgärder, som skulle kunna vidtagas för att hjälpa jordbruket i detta avseende? Herr Johansson i Uppmälby säger att lantbruksstyrelsen förklarar, att detta är en ren exportpremie, som man vill gå in för. Så har icke lantbruksstyrelsen precis uttalat sig, men man har sagt, att det möjligen kan betraktas som ett slags exportpremie och det kan ju tänkas, att man kan drilla det dit-hän, att man åtminstone på de håll, där man ingenting vill göra i detta avseende, vill söka mota det hela med att kalla dessa ersättningar för exportpremier. Vidare säger herr Johansson i Uppmälby, att det finnes inga som helst direktiv uppdragna för en sådan utredning, som reservanterna begära. Ja, det kan man kanske också säga, men jag vill tillåta mig att hänvisa till vad vi sagt i motionen. Där ha vi ganska utförligt framhållit hur en sådan prisregleringsfond skulle kunna inrättas, och hur den skulle kunna verka. Men en utredning av frågan skulle ju bringa klarhet i om det är möjligt att på denna väg skapa bättre förhållanden för den animaliska produktionen, och även om staten härvidlag skulle kunna genom anslag medverka till att bättre förhållanden upp-nås. Jag vill upprepa vad jag sade förut, att det är oerhört viktigt för den ojämförligt största delen av Sveriges jordbrukare att det blir något gjort på detta område, som skapar bättre prisförhållanden, och jag anser för min del, att det är synnerligen nödvändigt att staten med det snaraste gör någonting effek-

Ang.
inrättande
av en mejeri-
ernas prisreg-
leringsfond.
(Forts.)

tivt, om det icke skall ske en verklig olycka för den stora massan av våra jordbrukare.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Andersson i Dunker, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 86, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammarén bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Ang.
inrättande
av en fond för
räntefria
jordbrukslån
för Norrland.

Härpå upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 87, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag rörande inrättande av en fond för räntefria jordbrukslån för Norrland.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 10 i första kammarén av herr *Johan Peter Johansson*, och nr 15 i andra kammarén av herr *Olofsson* i Digernäs, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande inrättande av en fond för räntefria jordbrukslån för Norrland.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Tjällgren* och *Andersson* i Grimbo, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av ovanberörda motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande inrättande av en fond för räntefria jordbrukslån för Norrland.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *Olofsson* i Digernäs: Ja, herr talman, det torde väl vara lönlöst att söka kämpa för bifall till denna av mig och herr *Johansson* i Hornsberg i första kammarén avgivna motionen, då det föreligger så stark majoritet för avslag å densamma? Men jag kan ju trösta mig med att alla de från andra kammarén, som deltagit i behandlingen av denna motion, äro boende söder om Dalälven och att, om någon av dem varit boende norr om Dalälven, det varit möjligt att reservationen samlat flera namn än den nu gjort.

Motionen avser ju, att man skulle åstadkomma en smula hjälp även åt jordbruket i Norrland. Man har ju givit jordbruket i södra och mellersta Sverige handtag på handtag, men åt Norrland tycker jag, att man givit bra lite hjälp, och, särskilt vad Jämtland beträffar, kan jag säga, att där har man icke fått någon hjälp utan stjälp i stället. Vi ha blivit fullständigt inringade, när det gäller avsättningen av våra produkter. Här har förut i kammaren talats om, att det var stor avsättning på hö från Jämtland till Norrbotten, men även härifrån äro vi nu utestängda på grund av upphävandet av Norrlandstariffen. Vi äro, som sagt, i Jämtland instängda på alla håll och kanter. Jag vill säga, att jordbruket i Jämtland lider mer än jordbruket i södra och mellersta Sverige, och därför hade jag tänkt, att man på den vägen, som vi föreslagit, skulle kunna få en liten hjälp till självhjälp utan att staten egentligen skulle behöva bekosta några summor. Om vi få en utredning på den linje, som vi i motionen peka på, skulle vi kunna få en ganska god hjälp utan att behöva anlita statens bidrag.

*Aug.
inrättande
av en fond för
räntefria
jordbrukslån
för Norrland.
(Forts.)*

Jag tror nämligen, att ett lotteri här skulle kunna bli till rätt så god hjälp, ty det är många, som kanske hellre skulle vilja spela på ett sådant lotteri, där det gäller att bringa hjälp åt jordbruket i Norrland, än på ett lotteri, där vinsten går till teatrar och varjehanda andra ting. Om frågan löstes efter de riktlinjer vi här tänkt oss, tror jag, som sagt, att det icke skulle bli någon egentlig utgift för staten; det skulle endast bli fråga om en hjälp till självhjälp.

Nu har ju lantbruksstyrelsen yttrat sig i frågan, och styrelsen har vissa invändningar att göra, men den slutar dock sitt yttrande med att säga, att styrelsen, under förutsättning att vid en eventuell utredning vissa i styrelsens yttrande anförda synpunkter bliva beaktade, anser sig böra tillstyrka motionerna. Ehuru styrelsen alltså från vissa i utlåtandet anförda synpunkter haft en del invändningar att göra, slutar dock yttrandet med ett tillstyrkande av motionerna. Jag tycker det är ett ganska bra uttalande från lantbruksstyrelsens sida, och jag väntade mig verkligen att jag efter detta yttrande skulle fått se några flera av utskottets ledamöter på reservanternas sida.

Men, som sagt, det lär väl vara små utsikter att få någon hjälp i detta hänseende till Norrland. Det är jordbrukarna i södra Sverige, de som ha den bästa jorden och det bästa klimatet, det är de, som framför allt skola hjälpas. Så sker ju också gång på gång, men hur det skall gå med jordbruket i Norrland och särskilt i Jämtland, det förstår jag verkligen icke alls. Fortsätter det bara ett par år till såsom det nu har gjort sedan några år tillbaka, så skola herrarna få se på exekutiva försäljningar så det förslår. Det kan icke gå i längden att fortsätta så här. Man får ju skatta för ett taxeringsvärde utan att någon inkomst föreligger, ja, man får så att säga skatta för förlusterna. Detta är ju någonting orimligt. Skatterna växa oss fullständigt över huvudet, och att skatta för objekt, som icke ge några inkomster, det kan väl icke vara riktigt. Efter min mening borde den skatt, som utgår efter taxeringsvärdet, först och främst strykas bort, ty den har blivit en skatt på utgift och icke på inkomst.

Jag skall inte uppehålla kammaren vidare, utan ber nu att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Om man ser efter vilka jordbrukare, som icke kunna ha någon nytta av de stödåtgärder, som från statens sida vidtagits, så får man icke inskränka sig till endast jordbrukarna i Norrland, utan då gäller det nästan hela mellersta Sveriges mindre jordbrukare, d. v. s. dem bland dessa, som inte ha någon spannmål till avsalu. Sådana jordbrukare finnas ju i Värmland, Dalarna, Dalsland, på småländska höglandet o. s. v., och skall man ut-

Ang.
inrättande
av en fond för
räntefria
jordbrukslån
för Norrland.
(Forts.)

sträcka hjälpen dit, då får man alltså bevilja räntefria lån även till dessa jordbrukare.

Nu innehåller ju motionen inga direktiv för hur detta skall ordnas, och det säges ingenting om hur stora belopp, som jordbrukarna skulle få låna räntefritt. Är det meningen, att man skall gå in för obegränsade belopp? Det var en ledamot i utskottet, som reserverade sig, och han sade, att man borde överflytta de inteckningar, som vore belånade i bankerna, på staten, och sedan skulle staten lämna ut räntefria lån mot dessa inteckningar. Ja, men om man skall gå den vägen, så behövs det ju mycket pengar. Vidare framhölls det i utskottet från samme ledamot, att de jordbrukare, som kunde erbjuda säkerhet i form av inteckningar, skulle få sådana här lån. Men man kan naturligtvis icke lämna ut lån åt alla som söka, och hur skulle det för övrigt gå med arrendatorerna, som icke ha några inteckningar att erbjuda som säkerhet? De skulle ju bli helt ställda utanför.

Nu har ju denna motion, märkvärdigt nog, tillstyrkts av lantbruksstyrelsen. Ja, det är kanske för övrigt inte så märkvärdigt, ty det händer många gånger, att hela motiveringen till ett yttrande av styrelsen är skriven på rent avslag, men så säger styrelsen till sist, liksom i detta fallet, att man kunde väl ändå tillmötesgå motionärerna, då de icke begära mera än en utredning. — Statskontoret har däremot ställt sig helt avvisande.

Vi ha ju gått in för att söka ordna jordbrukets lånebehov genom inrättande av jordbrukskreditkassor, och staten har gått fram på den vägen. Vi ha också skrivit till Kungl. Maj:t och begärt nedsättning i räntan på egnahemslånen. Skall man nu gå fram på den väg motionärerna föreslagit, så att alltså de, som icke äro egnahemslånetagare, skulle få räntefria lån, då vore det väl riktigast, att man också toge bort räntan på egnahemslånen.

Jag tror alltså, att den väg, motionärerna föreslagit, är oframkomlig. Man kan icke gallra ut jordbrukarna i Norrland, om man vill gå in för detta förslag, utan då måste man utsträcka det till att gälla hela Sverige och får alltså göra en utredning även beträffande sådana jordbrukare i mellersta Sverige, som ha så små ställen, att de icke kunna odla spannmål till avsalu och icke heller betor, ty sådana odlas ju bara i vissa trakter i Skåne, Blekinge, Östergötland och Västergötland samt på några andra platser. Men det lär icke gå att reda upp den saken, och det skulle nog medföra vittgående konsekvenser. Jag tror aldrig, att en utredning kan leda till något resultat, och då undrar jag, om det är skäl att besvara Kungl. Maj:t med att sätta i gång en dylik utredning.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Edberg: Herr talman! Då jag ganska ingående känner till förhållandena i Norrland, vill jag på det livligaste tillstyrka bifall till den motion, som här föreligger. För oss, som känna till norrlandsförhållandena, är det, såsom herr Olofsson i Digernäs mycket riktigt påpekade, uppenbart, att ställningen börjar bli nära nog förtvivlad. Det är ju så, att de allra flesta jordbrukare i Norrland ha sin huvudsakliga bärkning på skogsbruket. Men vi veta ju, att skogsbruket på senaste tiden legat i det närmaste nere, så att det inte blivit några förtjänster för dessa små jordbrukare i Norrland. De som haft körförtjänst hos bolagen ha ju likaledes drabbats av arbetsförlust. De äro, som framhölls, skuldsatta och måste naturligtvis betala sina räntor, såvitt de skola undgå att bankerna sälja deras fastigheter på exekutiv auktion. Och såsom herr Olofsson sade, kommer det nog sannerligen inte att fattas exekutiva auktioner på jordbruksfastigheter i Norrland, om det skall fortsätta på detta sätt. Det är ju klart, att jordbrukarna ingenting ha att betala räntorna med, liksom inte heller de alltmer stigande utskylderna. Men vad skall bankerna med de norrländska jordbruken? De komma att för dem bli ett lik i lasten.

Det ser därför mycket bekymmersamt ut för en mängd små jordbrukare i Norrland. Och det är åtskilliga, som ha vänt sig till mig och frågat, huruvida inte riksdagen på ett eller annat sätt skulle kunna bispringa de betryckta jordbrukarna där uppe.

Det förhåller sig ju också så, att vi på en hel del områden ligga efter Syd-sverige, såsom t. ex. då det gäller sjukvården. Jag kan såsom exempel nämna, att enbart i vårt län ha vi ett förslag från en kommitté, enligt vilket landstinget skulle gå in för utbyggnad av våra lasarett för en kostnad av icke mindre än cirka 8 miljoner kronor. Det ser, inom parentes sagt, nästan ut, som om detta skulle behövas speciellt i Västernorrlands län, sådan som tiden för närvarande är. Liknande, om ej så stora behov föreligga, för övrigt även i andra län i Norrland. Och man kan naturligtvis inte helt blunda för dessa sjukvårdande uppgifter, som kräva sin lösning.

Nu säger utskottet i sitt utlåtande, att motionärernas förslag skulle innebära tillskapandet av en helt ny form för statsbidrag till jordbrukets stödjan-
de, och skulle detta kunna medföra konsekvenser — även utanför jordbrukets område — som äro svåra att överblicka. Ja, men denna kammare brukar inte, då det gäller anslag, vara så ängslig för att slå in på nya principer. Vi hade för någon timme sedan här en votering om fastläsande av dyrtidsindex vid siffran 160. Det var väl en ny princip, som man därmed slog fast i denna kammare och som kommer att för närvarande medföra en merutgift av 2 miljoner kronor pr enhet, alltså nu med dessa två enheter 4 milj. kr. Men det värsta är att här har riksdagen gått med på ett system, som gör att ju mer jordbruksprodukterna pressas ned i pris, ju mera tjäna tjänstemännen medan det förut varit rättvisa i indexsystemet. Och till nuvarande system ha alla partier medverkat. Då man gick in för denna ändring var man sannerligen inte så betänksam mot att slå in på nya principer. Härom året slog riksdagen också in på en ny princip, då den anslog 10 miljoner kronor till sparbanksinsättningarna. Det gällde även den gången de små i samhället, och riksdagen var då sannerligen inte alltför rädd för att slå in på en ny princip. Vi ha vidare bostadskreditkassan, där staten anslog 30 miljoner kronor. Det var också, kan man säga, en ny princip. Och vid samma tillfälle garanterade vi, d. v. s. svenska staten, ytterligare 300 miljoner kronor. Går man så till industri-kreditkassan, så veta vi, att den fått cirka 50 miljoner kronor. Då gick man också in för en ny princip. Och i år har riksdagen, såsom påpekades av utskottets ärade ordförande, beslutat en skrivelse till Kungl. Maj:t om hjälp åt egnahemslåntagarna. Det är ju också en grupp, som lever i små omständigheter och har det ganska bekymmersamt och vi ha ju kraftigt bidragit till beslutet. Men sådan som ställningen nu är och kanske ytterligare blir inom den närmaste tiden, vågar jag påstå, att det är lika bekymmersamt även för Norrlands små jordbrukare. Vi veta också, att riksdagen ett föregående år anslog, om jag minns rätt, 3 miljoner kronor till lantmännens riksförbund. Så ha vi betodlingen. Där veta vi, att riksdagen också har bisträckt ganska ordentligt. Vi ha också lärarna, som fått förbättrade villkor. Vi började 1929 att anslå 6 miljoner till detta ändamål och ha sedan fortsatt varje år. Granska vi vad riksdagen gjort för att hjälpa industriarbetarna, så måste vi säga, att det också där gäller en ny princip. Det är sannerligen inte små summor som där anslagits. Från 1921 till 1926 ha vi anslagit cirka 250 miljoner kronor. Och dessa betydande anslagsbelopp ha ju även de små arrendatorerna och t. o. m. skogsarbetarna i Norrland fått vara med om att bära. Jag tycker verkligen, att det är en gärd av rättvisa, om riksdagen bifaller den motion, som här föreligger, så att man kan få en utredning, huruvida det är möjligt att på detta sätt göra något för Norrlands små jordbrukare. Och när lantbruksstyrelsen tillstyrkt utredningen borde ock-

Ang.
inrättande
av en fond för
räntefria
jordbrukslån
för Norrland.
(Forts.)

Ang.
inrättande
av en fond för
rättesfria
jordbrukslän
för Norrland.
(Forts.)

så riksdagen kunna vara med om detsamma. Jag är den förste att erkänna, att det kanske råder ungefär samma förhållanden, samma prekära läge i andra delar av landet, t. ex. i Dalarna och Värmland. Och för all del, tag gärna med även dessa län och undersök, vad som kan göras även för dessa orter. Jag tycker, att man utan att på något sätt binda sig skulle kunna vara med om en utredning, huruvida man möjligen skulle kunna göra någonting för dessa betryckta människor. Ty skall det fortsätta på samma sätt som hittills, så är jag fullständigt på det klara med att det kommer att bli en verklig katastrof. Jag tror, att det är bättre att dämna i bäcken än i ån. Vad tror ni, att det kommer att bli av förhållandena i Norrland, om det skall fortsätta på detta sätt. Det kommer helt enkelt att leda till, att förtvivlan kommer att göra sig gällande med oberäknade konsekvenser. Jag tror inte, att det skulle vara så farligt, som herr Johansson i Uppmälby säger, om man skulle bifalla denna motion och sålunda begära en utredning i saken.

Jag anhåller att med dessa ord, herr talman, får yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förre propositionen. Herr Edberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 87, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av väckta motioner om befrielse från eller nedsättning i arrendeavgifter för vissa innehavare av odlingslägenheter och skogstorp å kronomark i de sex nordligaste länen; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Ang.
ifrågasatta
kontrollät-
gärder i sam-
band med
export av smör
och ägg.

Slutligen föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 89, i anledning av väckta motioner om kontrollätgärder i samband med export av smör och ägg. Därvid yttrade:

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman, mina herrar! Det är ganska ovanligt, att jag yttrar mig i frågor, som behandlas av jordbruksutskottet. Då det ärende, som här avhandlas, i allra högsta grad berör den landsända, jag re-

presenterar, har jag dock begärt ordet för att säga några ord — utan att dock göra något annat yrkande än det som utskottet har gjort.

När riksdagen i fjol beslutade om smörkontrollen, hade vi Hallandsrepresentanter en motion, som gick emot den starka koncentring av exporten, som då var föreslagen. I dag ha vi att behandla olika motioner. I en av dessa motioner, den av herr Örne väckta, har hemställts, att det av riksdagen år 1930 anvisade beloppet för uppförande av kontrollstationer för smör och ägg icke må tagas i anspråk, förrän en fullständig utredning av frågan, på vilket sätt betryggande smörkontroll bör utövas, blivit verkställd och förelagd riksdagen för prövning.

Jag tror för min del, att det ur många synpunkter sett vore lyckligt, att riksdagen bifölle vad herr Örne här föreslagit, eller åtminstone ginge in för något i den riktning, han med sin motion avsett. Trots denna min uppfattning förstår jag väl, att det skulle vara lönlöst att gent emot ett enhälligt jordbruksutskott göra ett yrkande med tanke på att få detta igenom. När riksdagen i fjol i anledning av då föreliggande proposition och motioner skrev till Kungl. Maj:t. hette det i denna skrivelse: »Vad beträffar det motionsvis framförda yrkandet, att möjlighet skulle beredas till export av smör jämväl över Halmstad, liksom även departementschefens uttalande i samma syfte, anser riksdagen sig icke för närvarande böra taga ståndpunkt härtill. Frågan om de hamnar, varöver smörexporten skulle få äga rum, bör underkastas ytterligare prövning. Intill dess slutgiltig ståndpunkt intagits i denna fråga, torde det få ankomma på Eders Kungl. Maj:t att medgiva de modifikationerna beträffande exportens koncentring som kunna anses påkallade.»

Det har nu pågått en utredning om denna sak, men Kungl. Maj:t har ännu icke varit i tillfälle att fatta beslut. Beträffande det nu föreliggande utskottsutlåtandet vill jag säga, att det hade varit önskvärt, att detta varit skrivet, låt mig säga något mera populärt, mera lättfattligt än vad det är. Om jag emellertid rätt fattat, vad utskottet här har skrivit, så vill jag säga, att om riksdagen godtager det utskottsutlåtandet, så har man därmed i högre grad än vad fallet var med fjolårets riksdagsbeslut fått befast, att smörexporten skall äga rum även över Halmstad. Nu hade det varit önskvärt, att detta hade varit utskrivet på ett tydligare sätt, men om det inte står där, så tror jag, att det finns där ändå. Utskottet säger här: »Utskottet vill emellertid härvid uttala, att den godtagna koncentreringsprincipen i förevarande avseende icke bör i och för sig utesluta, att, därest utvecklingen på ifrågavarande område skulle därtill föranleda, även annan hamn än Malmö och Göteborg skulle kunna efter ingående prövning av de särskilda förhållandena med avseende å exportkvantitetens storlek, inrikes transportförhållanden, möjligheten till lämpliga förbindelser med utlandet m. m. kunna medgivas som smörexporthamn under förutsättning självfallet tillika att sådana anordningar för kontroll, kylning o. d. kunna träffas, som i varje fall säkerställa det med statens åtgärder på ifrågavarande område avsedda syftet.»

Här har sålunda utskottet, och det gläder mig, när det gått emot herr Örnes motion, därmed också gått emot fjolårets beslut. Man fasthåller icke längre vid den stränga koncentring av smörexporten, som fjolårets riksdag beslutade. Jag tror, att det är riktigt och lyckligt, att man gått den vägen.

Nu har ju lantbruksstyrelsen haft att yttra sig över riksdagsskrivelsen, och det är efter det lantbruksstyrelsens avgivit yttrande Kungl. Maj:t går att fatta beslut.

När jag tagit del av lantbruksstyrelsens yttrande, i vad det gäller Halland och smörexporten över Halmstad, har det förefallit mig som om lantbruksstyrelsen varit väl sträng mot de halländska jordbrukarna. Det är inte utan att man frågar sig, om det verkligen är nödvändigt att gå så strängt till väga mot

Ang.
ifrågasatta
kontrollstäl-
gärder i sam-
band med
export av smör
och ägg.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatta
kontrollät-
gärder i sam-
band med
export av smör
och ägg.
(Forts.)

en landsändas jordbrukare, som lantbruksstyrelsen här vill, att Kungl. Maj:t skall göra. Nu har jag icke lantbruksstyrelsens yttrande i original, utan jag tager det efter en tidning. Om det skulle förekomma något fel, så är det icke mitt; jag hoppas emellertid, att det icke skall vara några felaktigheter i redogörelsen. Det heter på ett ställe i lantbruksstyrelsens utlåtande: »Som villkor för en eventuell dispens från hallandssmörets intagande i kontrollstationerna i Malmö och Göteborg bör dock föreskrivas, att vederbörande exportör eller exportörer svara för alla med en dylik undantagsställning förenade kostnader för kontroll, varulokaler och dylikt.» Det är en sträng bestämmelse. Trots detta tror jag dock icke att Hallands jordbrukare skola ha något väsentligt att invända mot densamma, även om de fråga sig, varför de från statsmakternas sida skola behandlas på ett strängare sätt än andra landsändars jordbrukare behandlas. Det är heller icke denna bestämmelse, jag mest fäster mig vid, utan här förekommer en annan sak. Det heter på ett ställe: »Då det måste vara synnerligen angeläget att tillse, att allt för export avsett smör vid utförsel verkligen passerar igenom statens kontrollstationer i Malmö och Göteborg, kan det måhända ifrågasättas, för att ytterligare betona Halmstadsexportens karaktär som rent undantag, att möjligheten av en sådan på ett eller annat sätt begränsas, exempelvis därigenom, att endast smör från halländska mejerier får exporteras över Halmstad.»

Jag måste säga, att jag har svårt att förstå, vilken ekonomisk uppfattning, som ligger bakom en dylik framställning. Jag vill livligt hoppas, att när regeringen, och då särskilt dess jordbruksminister, kommer att pröva denna fråga och kommer att fatta beslut, den icke följer lantbruksstyrelsen i detta fall. Varför skall det vara förbjudet för dem, som bo utanför Halland — i Småland och Västergötland på gränsen till Halland — att exportera sitt smör över Halmstad? Jag kan inte finna någon rimlig anledning till detta. Det har också av pressen, och det i olika delar av vårt land, uppmärksammats. I går skrev en av stockholmstidningarna om smörkontrollen bland annat följande: »Låt oss ta några exempel. Lantbruksstyrelsen ifrågasätter, att endast smör från halländska mejerier skall få exporteras över Halmstad. Man bör kanske vara glad, att mejerierna utan inskränkningar skola få exportera smör över Malmö eller Göteborg efter eget val. Men om ett mejeri t. ex. i Kronobergs län vill sälja smör till en exportör i Halmstad, som betalar bättre pris än en exportör i Göteborg, skulle det ej ha rätt att sälja till Halmstadsexportören, därför att — kontrollhusen måste utnyttjas.»

Man måste väl säga, att det är något, jag höll på att säga galet, att gå till väga på detta sätt. Jag kan inte förstå, som jag förut sade, att Hallands jordbrukare gjort sig förtjänta av att bli behandlade på detta sätt. Hallands jordbrukade äro liksom andra duktiga och idoga. De vilja arbeta, de vilja ha det mesta möjliga för sitt arbete: det vilja alla. Hallands jordbrukare i allmänhet ha aldrig trott och de tro inte på, att det i längden är någon fördel för dem eller jordbruket, att det blir tullar, men de vilja genom eget arbete, genom sina ekonomiska föreningar komma till en bättre ställning. Är det då riktigt, att statsmakterna vidtaga åtgärder, som hindra dem i deras arbete. När jag här säger, att Hallands jordbrukare icke tro på tullar som hjälp för dem i framtiden, så ber jag att få hänvisa till, att när under fjolåret en jordbruksminister från Halland framlade sin stora tullproposition, så hade han i början av denna proposition en redogörelse för de framställningar, som voro inkomna till departementet, framställningar som gingo ut på, att man önskade, att regeringen vidtog åtgärder för höjning av spannmålstullarna, men om herrarna se efter i propositionen, så skola herrarna finna, att där var icke någon framställning gjord från det län, varifrån jordbruksministern var. Hallandsjordbrukarna trodde inte på tullar, de tro ännu inte därpå. Det finns naturligtvis en och annan.

Jag ser, att en av mina bankkamrater sitter och skrattar, och han vill väl därmed säga, att han tror på tullar. Jag vet, att han tror på dem, men han är bara enstaka representant för en del av Hallands jordbrukare. Jag var också under fjolåret i tillfälle att deltaga i ett möte, där flera hundra av Hallands jordbrukare voro samlade. Trots det högern hade sänt dit en särskild representant för att bevaka tullintresset, förekom där icke något uttalande om krav på tullar, utan man gick i stället in för att jordbrukarna själva skulle genom sina egna organisationer tillvarata sina intressen. Nu är det min livliga förhoppning, trots det den nuvarande jordbruksministern har suttit med i jordbruksutredningen och kommit fram med det förslag, som fjolårets riksdag antog, att efter det uttalande som fjolårets riksdag gjorde, efter den framställning, som lantbruksstyrelsen nu gjort och efter det beslut riksdagen nu står i begrepp att fatta, jordbruksministern skall taga under allvarlig omprövning ordnandet av dessa frågor, så att Hallands jordbrukare tillgodoses på ett bättre sätt än vad de skulle bli genom den starka koncentrering, som innebäres i regeringsförslaget i fjol, samt även se till, att de icke bli behandlade på sådant sätt som lantbruksstyrelsen i frågasatt.

*Ang.
ifrågasatta
kontrollät-
gärder i sam-
band med
export av smör
och ägg.
(Forts.)*

Herr Heiding: Herr talman! Jag beklagar, att jordbruksutskottet icke kommit till annat resultat, än det gjort i detta fall. Det är egendomligt, att kontrollstationer skola finnas endast i Malmö och Göteborg samt möjligen även i Halmstad. Det vore lika behövt, att det fanns en kontrollstation på östra kusten, och då skulle väl Kalmar vara den lämpligaste platsen. Vi ha inte tänkt oss, att den endast skulle vara till för Kalmar län utan för ett större område, för hela östra kusten. Vi ha ju också Gotland, som skulle kunna tänkas anlita denna kontrollstation.

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang framhålla, att jag finner det uttalande utskottet gjort om denna sak på sidan 8 i sitt utlåtande mycket egendomligt. Lantbruksstyrelsen har i sitt utlåtande över de motioner, som blivit väckta av herr Petrus Nilsson m. fl. i första kammaren samt undertecknad m. fl. i andra kammaren, framhållit, att styrelsen genom remiss från Kungl. Maj:t fått till sig överlämnad en skrivelse från Kalmar läns södra hushållningssällskap för att tagas under överbägande vid det styrelsen ålagda utredningsarbetet. Och härefter yttrar lantbruksstyrelsen: »Med anledning av förenämnda uppdrag har lantbruksstyrelsen redan under utredning dels frågan om vilken betydelse för landets mejerihantering, en direkt smörexport över Kalmar kan anses innebära, dels ock möjligheten av vidtagande utav särskilda åtgärder för en sådan direkt export utan att därigenom den för hela landets mejerihantering så betydelsefulla skärpning av kontrollen över exportsmöret, som en koncentration av smörexporten till endast ett par exportorter avser, komme att äventyras.» Här säger ju alltså lantbruksstyrelsen, att den har frågan under utredning och att den framdeles kommer att avgiva utlåtande över denna sak. Men då har likväl jordbruksutskottet här i sitt utlåtande sagt följande: »Beträffande den av Kalmar läns södra hushållningssällskap gjorda framställningen har lantbruksstyrelsen därvid under hänvisning till de jämförelsevis obetydliga olägenheter, som smörets överförande till kontrollstationen i Malmö eller Göteborg skulle medföra, ansett de förhandenvarande förhållandena icke kunna anses påkalla inrättande av en särskild smörkontroll för Kalmar län.» Jag undrar, om jordbruksutskottets ärade ledamöter verkligen läst lantbruksstyrelsens utlåtande. Det synes knappast vara fallet. Lantbruksstyrelsen säger, att den håller på med en utredning, men jordbruksutskottet anser, att styrelsen redan har sagt sin mening i detta fall.

Herr Lindqvist i Halmstad framhöll, att jordbrukarna i Halland önska få en kontrollstation i Halmstad. Jag får säga, att jordbrukarna i Kalmar län

Ang.
ifrågasätta
kontrollät-
gärder i sam-
band med
export av smör
och ägg.
(Forts.)

med intilliggande områden lika livligt önska en kontrollstation förlagd till Kalmar. Det uppkommer ju alltid onödiga fraktkostnader, om smöret skall transporteras till Malmö. Från Kalmartrakten exporteras en stor mängd smör till Tyskland. Det går ju bra mycket lättare, om det kan skickas direkt från Kalmar, därest en kontrollstation anlägges där, än om det först skall skickas till Malmö för att införas i kontrollstationen därstädes samt därifrån utskickas till Tyskland. Jag kan därför inte anse annat än att det skulle vara fördelaktigt med en mindre station i Kalmar. För övrigt vill jag säga, att det icke skulle skadat, om det blivit en bättre utredning i dessa frågor, än vad som blivit fallet före förra årets riksdagsbeslut.

Efter det uttalande, som lantbruksstyrelsen gjort, hoppas jag emellertid, att den kommer att utreda frågan. Då får man se, om det inte möjligen i framtiden kan visa sig, att det kan vara behöfligt med flera kontrollstationer än i Malmö och Göteborg. Och då hoppas jag, att även Kalmar måtte komma i fråga.

Jag har, herr talman, icke något yrkande.

Herr **Strindlund**: Herr talman! Då jag i jordbruksutredningen varit med om att tillstyrka det utarbetade förslaget till koncentring av kontrollen av vår smörexport, anser jag mig nu böra med några få ord uttrycka min syn på frågan.

Det första jag då skulle vilja säga, framför allt då till mina yrkeskamrater, är, att den uppfattning vi kommit till efter ett ganska ingående studium av denna fråga, den ha vi vunnit fullt obundna av lokalhänsyn. Jag skulle till mina yrkeskamrater vilja säga, att om man tager ståndpunkt i en fråga som denna, så skall man icke låta lokalintresset enbart vara avgörande för sitt ställningstagande, utan man bör se längre, vidare och större på frågan. Då här Halmstadsintresset framfört sina speciella synpunkter, vågar jag verkligen ifrågasätta, om det är det rena jordbrukarintresset, som här talar. Jag undrar, om det inte snarare är något annat, framför allt ett statsintresse som gjort sig gällande.

Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan, även om jag icke är fullt belåten med den motivering, som framförts. Jag anser mig nu inte kunna göra något förslag om ändring däri.

Vidare anfördes ej. Kammaran biföll utskottets hemställan.

§ 11.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 13 innevarande maj förda protokollen.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.50 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 20 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till avgörande företogs särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform samt i anslutning därtill väckta motioner.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.

Genom en den 6 februari 1931 dagtecknad proposition, nr 80, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för samma dag lämnat riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående de av föredragande departementschefen angivna huvudgrunderna för en rättegångsreform.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft följande med anledning av propositionen väckta motioner:

inom första kammaren

nr 211 av herr *Ekman*,

nr 214 av herr *Reuterskiöld* m. fl.,

nr 217 av herr *von Geijer* m. fl.,

nr 219 av herr *Mellén* m. fl.,

nr 220 av herr *Frändén* samt

nr 227 av herr *Lindhagen* ävensom

inom andra kammaren

nr 359 av herrar *Johansson* i Krogstorp och *Persson* i Grytterud — i hudsak likalydande med motionen nr 217 i första kammaren — samt

nr 360 av herr *Lindgren* — likalydande med motionen nr 214 i första kammaren.

Uti förevarande utlåtande hade särskilda utskottet, efter en inledningsvis lämnad redogörelse för det nuvarande svenska rättegångsväsendets utveckling,

dels gjort vissa med punkterna 1—45 betecknade uttalanden angående huvudgrunderna för en rättegångsreform,

dels ock hemställt,

1) att riksdagen måtte såsom eget yttrande angående de genom förevarande proposition framlagda huvudgrunderna för en rättegångsreform återropa vad utskottet anfört; samt

2) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under 1), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Vid utlåtandet voro fogade:
dels reservationer beträffande utskottets yttrande i allmänhet:
av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen ville beträffande grunderna för en rättegångsreform göra vissa av reservanten föreslagna uttalanden;
av herr *Linder*, som i väsentliga delar instämt i herr Lindhagens reservation;
av herrar *Löfgren* och *Hedlund* i Östersund; samt
av herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Persson* i Falla,
dels ock åtskilliga reservationer vid särskilda punkter i utskottets yttrande.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Lindqvist* i Halmstad, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 1 tillåter jag mig föreslå, att först föredragas utskottets under särskilda punkter i motiveringen gjorda uttalanden och därefter utskottets hemställan, att utskottets uttalanden företagas till behandling punktvis, att motivering icke behöver uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres, att vid behandling av den punkt, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att, för den händelse utskottets utlåtande i någon del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Denna hemställan bifölles.

I enlighet härmed företogs först till behandling *utskottets under särskilda punkter i motiveringen gjorda uttalanden*.

Punkten 1, angående behov av en rättegångsreform.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits:

av herrar *Christenson*, *Frändén*, *Jönsson* i Boa och *Olson* i Torsby, vilka ansett, att förevarande punkt bort hava annan i reservationen angiven lydelse;

av herrar *Schlyter*, *K. A. Wilhelm Björck*, *Lindqvist* i Halmstad, *Fast* och *Andersson* i Prästbol, vilka ansett, att viss del av punkten bort erhålla annan i reservationen angiven avfattning; samt

av herr *Linder*.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Gärde**: Herr talman, mina damer och herrar! Det ämne, som nu är föremål för denna kammares förhandlingar, eller frågan om en reform av vårt rättegångsväsen, är helt visst ett av de mest svårlösta och ingripande lagstiftningsspörsmål, som underställts riksdagens prövning. Denna fråga har hos oss stått på dagordningen med längre eller kortare mellanrum i omkring 120 år. Vad som i början av 1800-talet väckte densamma till liv, såväl i vårt land, som i ett flertal andra länder, var förvisso de starka impulser, som utgingo från vissa av den s. k. upplysningstidens samhällsfilosofer och skriftställare. Hos dessa hade de engelska samhällsinstitutionerna tilldragit sig uppmärksamhet, och detta gällde jämväl rättegångsväsendet. Vad som hos de engelska samhällsformerna särskilt tilltalade, var den folkliga anknytning som utmärkte såväl engelsk lagstiftning

som engelsk rättsskipning. Mot dåtidens ämbetsmannadomstolar med deras skriftliga och hemliga förfarande uppställdes som ideal det engelska rättegångsväsendet med dess friare former och dess medverkan av lekmän särskilt i straffrättsskipningen.

För svenska samhällsförhållanden voro dessa idéer långt ifrån främmande. Såväl det engelska som det svenska samhällsskicket leda några av sina bästa och starkaste traditioner tillbaka till samma ursprung. Måhända ligger också i denna traditionernas styrka förklaringen till, att dessa reformsträvanden hos oss länge möttes av misstro. Kommittéer och beredningar ha avlöst varandra under årens lopp. Än sökte man ernå en total reform av vårt rättegångsväsende, än beträdde man de partiella reformernas väg, men resultatet blev alltid lika magert och stod i varje fall icke i rimligt förhållande till de gjorda ansträngningarna och de omfattande utredningarna. Orsakerna till denna negativa utgång voro givetvis flera. En har jag redan antytt, men en annan orsak, som i hög grad medverkat, var otvivelaktigt, att man vid dessa förslag i allt för hög grad sköt de organisatoriska förändringarna i förgrunden och därvid lät sig ledas av utländska förebilder eller av mer eller mindre teoretiska spekulationer.

I den proposition, som nu föreligger till kammarens behandling, har man sökt gå en annan väg. Man har där strävat efter att låta själva förfarandet, rättegångens inre gestaltning, bli hjärtpunkten och att låta de organisatoriska förändringarna bli beroende av deras nödvändighet för att uppbära ett reformerat förfarande. Denna utgångspunkt synes ju också vara ganska naturlig. Organisationen är lika litet på rättegångsväsendets område som på andra områden sitt självändamål. Den tjänar, vad rättegången nu särskilt angår, endast som ett underlag, en utgångspunkt, ett medel för förfarandet. Härtill komma också praktiska skäl. Djupgående organisatoriska förändringar kräva lång tid och äro också förenade med betydande kostnader. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att utskottet på denna för hela problemställningen avgörande punkt helt anslutit sig till departementschefens uppfattning.

Jag skall nu först med några ord beröra frågan om förfarandets gestaltning. Förfarandets uppgift är främst att skaffa domaren ett tillförlitligt underlag för hans sanningsprövning. Det är ju så, att i domarens verksamhet, när han skall avgöra ett mål, ingå två akter, dels en, som hänför sig till bevisningen, nämligen att fastslå vad som i målet är sant eller skall bilda utgångspunkten för det rättsliga bedömandet, och dels en annan akt, nämligen att på detta såsom tillförlitligt fastställda material tillämpa den gällande rättens regler. Det är ganska uppenbart, att endast om domaren erhåller fullständigt och säkert material, han kan komma till ett riktigt resultat. För att detta syfte skall nås måste, såsom propositionen framställt det, förfarandet byggas på grundsatsen om rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet, och jag skall nu i korta drag antyda skälen, varför så måste ske.

Vid ett koncentrerat förfarande förebringas hela processmaterialet i ett sammanhang och vinner därigenom i överskådlighet, parter och vittnen äro på en gång tillstädes vid rätten och kunna höras mot varandra, deras uppgifter kunna samställas och jämföras, missförstånd kunna undanröjas och oriktiga uppgifter kunna omedelbart vederläggas. Parternas benägenhet att forskansa sig bakom halvsanningar och undanflykter betages dem därigenom i hög grad. Det muntliga koncentrerade förfarandet erbjuder redan i och för sig stora fördelar för sanningens utletande. Ett sådant förfarande blir emellertid praktiskt taget nödvändigt, om man vill realisera ett annat önskemål, varom i stort sett enighet länge rått mellan lekmän och jurister, nämligen den fria bevisprövningen. Den fria bevisprövningen innefattar i sig två moment, dels att allt material, som kan tjäna till upplysning i målet, får förebringas för dom-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

stolen och av domstolen beaktas, och dels att domaren vid värderingen av detta material ej är bunden av någon legal värderingsregel utan har att följa och allenast följa sin på objektiva grunder stödda övertygelse om vad som är sant. En tillämpning av denna princip leder till, att de nu gällande vittnesjäven avskaffas. Även de jäviga vittnena äro ett material, som understundom kan tillföra domstolen värdefulla upplysningar, och vidare kan parts egen utsago tillläggas bevisvärde. Parten kan nämligen komma med upplysningar av den trovärdighet, att hans utsaga kan vinna tilltro. Emellertid är det tydligt, att, därest på detta sätt vittnesjäven avskaffas och jäviga vittnen liksom även parterna få höras, det material, som tillföres domstolen, är av synnerligen skiftande kvalitet. En del är av högt värde, annat är mera tveksamt till sitt värde och åter annat kan befinnas vara helt värdelöst. För att göra denna siktning av materialet är det nödvändigt, att ökade möjligheter skapas för domstolen att rätt uppskatta detta material, eller, för att taga en bild, förfarandet måste verka som ett filter, varigenom grumset avskiljes, så att vattnet kan bli klart och njutbart. Detta filter ligger i förhandlingarnas koncentration och omedelbarhet.

Till de i propositionen framlagda huvudgrunderna för förfarandet i under rätt har utskottet i allt väsentligt anslutit sig, och de smärre jämkningar, som av utskottet förordats, föranleda från min sida ej någon erinran. Såsom i propositionen och av utskottet framhållits, innebära dessa huvudgrunder icke något införande av från utlandet hämtade principer, utan äro ett återupplivande av och en anknytning till grundsatser, varpå vårt rättegångsväsende av ålder vilat, grundsatser, som från våra folkliga domstolar aldrig kunnat helt undanträngas. Då man ofta hör det påståendet, att vi här söka att på svensk mark överföra en utländsk planta, som ej tillhör vårt klimat och ej kan trivas här, är det ej riktigt. Dessa principer om rättegångens muntlighet och omedelbarhet ha av ålder och man kan säga sedan hedenhös gällt i vårt land, och det är tvärtom så, att just den skriftlighet och hemlighet, vi nu ha i vår hovrättsprocess, äro en utländsk importvara, och att denna utländska importvara så småningom undanträngt de inhemska grundsatser, som alltjämt dock haft fotfäste i våra häradsrätter och andra underdomstolar, men där kämpat en ganska ojämn strid mot de utländska strömningar, som gjort sig gällande alltifrån slutet av 1600-talet.

Underrättsförfarandet utgör otvivelaktigt rättegångens kärna, och detta gäller särskilt sanningsprövningen. Vid underrätten framläggas materialet i mera orört och ursprungligt skick. Ett troget återgivande av detta material en andra eller tredje gång — i hovrätt eller högsta domstolen — är alltid i hög grad osäkert. Härav följer, att tyngdpunkten i förfarandet, åtminstone i vad avser bevisprövningen, måste förläggas till underrätten, och att denna måste så utrustas, att den blir fullt kompetent att handha dessa uppgifter. Ehuru alltså, åtminstone vad bevisningen angår, huvudvikten och tyngdpunkten i förfarandet ligga i underrätten, är det uppenbarligen ej likgiltigt, hur förfarandet ordnas i överrätterna. Därest överrättsförfarandet skulle byggas på andra grundsatser än underrättsförfarandet, uppstå lätt konflikter mellan de olika instanserna, och vid dessa konflikter — det ligger i sakens natur — komma underrätterna att draga det kortaste strået. Vad man vunnit genom införande av muntlighet i underrätt, skulle, om skriftlighet fortfarande råder i överrätten, åter gå till spillo. En sådan konflikt föreligger redan nu mellan det rent skriftliga förfarandet i överrätt och det i viss mån muntliga förfarandet i under rätt. Och man hör det omdömet ofta uttalas, att underrätten känner folket, att den förstår att taga hänsyn till olika personers skiftande sanningsvalör, under det att hovrätterna äro hänvisade till att studera protokollen och papperen, och att det därför ofta i hovrätterna blir en strängare och mera hård rättstill-

lämpning än i underrätterna. Uppenbarligen skulle denna motsättning mellan instanserna i ännu högre grad skärpas, om man i underrätterna överhuvud taget överginge till helt muntligt förfarande, under det att skriftlighet fortfarande skulle råda i överrätterna. Om underrätten då dömer på vad underrätten inhämtat direkt av parter, av vittnen, o. s. v., med bedömande av deras värde, såsom de framträda i underrätten, och målet kommer till hovrätten, där man endast har tillgång till protokollen, kommer lätt att inträffa en motsättning mellan de grunder, efter vilka dessa båda instanser döma, en motsättning, som uppenbarligen kommer att utfalla till underrätternas nackdel, därför att överrätten är en högre instans. Detta leder i sin ordning till, att också underrätten frestas att döma endast på protokollen för att ej få sina domar ändrade i överrätt. Ej minst erfarenheterna från vårt eget land visa, hur farlig denna konflikt är, och att, om skriftligheten vinner insteg i överrätterna, den tränger ner i underrätterna. Det är den erfarenhet vår rättegångshistoria ger oss, att den gamla muntligheten i underrätterna undanträngts och krossats just genom den skriftlighet, som inympats i överrätterna. Muntligheten måste därför, för att syftet med hela rättegångsreformen ej skall förfelas, föras upp ända i instansordningens topp, den måste bli genomgående i alla instanserna.

Ur de synpunkter, som jag nu antytt, kan jag ej undgå att känna en viss betänksamhet mot den beskärning av muntligheten i överrätterna, som av utskottet förordats. Enligt propositionen skulle parterna som regel ha att själva eller genom ombud framlägga sin sak i överrätten, det skulle alltså ej som nu ske genom ämbetsmannaföredragning med ledning av protokoll och handlingar, utan parterna skulle själva eller genom ombud komma tillstädes i överrätterna. Utskottet har föreslagit, att detta framläggande, som skulle ske genom parterna, skall kunna ersättas genom målets föredragning av ämbetsman, en referent. Jag förstår väl de skäl, som föranlett utskottet att intaga denna ståndpunkt, men jag måste framhålla, att den föreslagna anordningen kan innebära en allvarlig fara för att skriftligheten helt vinner överhand, först i överrätt och sedan i underrätt. Det är redan i och för sig en stor frestelse för ett ombud att av bekvämlighetsskäl eller på grund av allt för stor arbetsbörda lita helt och hållet till referentföredragningen och alltså underlåta att göra de insatser, han eljest skulle varit nödsakad att göra, att sätta sig grundligt in i målet och framföra det inför domstolen. Hela det muntliga förfarandet kan därigenom komma att nedsjunka till en tom form. Skulle detta bli händelsen, kan parternas skyldighet att installa sig i hovrätt snart framstå såsom meningslös. Har skriftligheten på detta sätt inträngt i överrätten, kommer den också — lika säkert som ett brev på posten — att intränga i underrätten. För att förebygga en sådan utveckling synes det mig nödvändigt att strängt fasthålla vid kravet på parternas inställelseplikt vid huvudförhandlingen också i överrätten. Vidare måste, om nu övervägande praktiska synpunkter anses tala för denna referentföredragning, denna i alla händelser så anordnas, att den icke skjuter parternas eget deltagande i skuggan utan tvärtom sporrar part till sådant deltagande, ja rent av nödvändiggör detsamma. Att träffa de närmare anordningarna i detta fall är uppenbarligen ingen lätt sak, och utskottet har heller icke gett sig in på den frågan. Vid det fortsatta arbetet böra dessa spörsmål bli föremål för ingående övervägande.

Den av utskottet förordade beskärningen av muntligheten i överrätterna sammanhänger med en annan fråga, nämligen den om villkor för behörighet som ombud i överrätterna. Enligt propositionen skulle ombud i överrätt alltid vara rättsbildat, något som däremot icke skulle gälla beträffande ombud i underrätterna. Utskottet föreslår nu, att jämväl som ombud i överrätt må användas icke rättsbildad person. Också på denna punkt förstår jag väl, att, såsom förhållandena i vårt land nu en gång äro, ganska avsevärda praktiska

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

olägenheter äro förknippade med propositionens ståndpunkt. Men om jag skulle döma av min egen erfarenhet som domare, måste jag säga, att, bortsett från vissa undantagsfall, användandet av dessa icke rättsbildade ombud i överrätterna knappast varit till bättnad för den rättssökande allmänheten. I varje fall synes mig utskottet här ha gått längre än som varit erforderligt och av förhållandena påkallat. Hänsynen till parten synes icke kräva mer än att det av honom i underrätten använda ombudet får begagnas också i överrätten, då saken dit fullföljes; däremot icke att ett ombud, som ej är rättsbildat, skall kunna nyantagas utan att förut begagnats i underrätten och alltså kunna komma in i processen utan att ha deltagit i densamma uti underrätten. På denna punkt har avgivits en reservation av herr Bismark m. fl., och mina sympatier gå i riktning mot denna reservation.

Jag övergår härefter till domstolsorganisationen. Såsom av mig redan framhållits, böra ändringar i organisationen endast tillgripas i den mån de äro nödvändiga för att uppbära det koncentrerade muntliga förfarandet. Denna uppfattning har också till min glädje av utskottet så gott som enhälligt biträttts. Det är endast på en punkt jag här skall upptaga en polemik med utskottet, och det är i fråga om lekmännens medverkan i rättsskipningen. Propositionens ståndpunkt till lekmanadeltagandet är i huvudsak följande: I häradsrätterna skulle i stort sett såsom nu nämnd medverka. Nämndens inflytande har emellertid vidgats. Nu fordras ju för att nämndens röst skall gälla gent emot domarens, att nämnden är enhällig i sitt votum. I propositionen föreslås, att av åtta nämndemän sex skola kunna överrösta domaren. Om alltså sex nämndemän äro ense mot domaren och de övriga två, skall dessa sex nämndemäns votum bli häradsrättens dom. Propositionen ansluter sig på denna punkt till en uppfattning, som redan för trettio år sedan uttalades i denna kammare och starkt hävdades icke minst från lantmannarepresentanternas sida, nämligen att $\frac{3}{4}$ majoritet inom nämnden skulle vara nog för att nämndens röst skulle gälla.

Vidare har i propositionen föreslagits införandet av nämnd också i rådhusrätt och hovrätt, där som bekant nämndemän nu icke medverka. Nämnd skulle i dessa domstolar deltaga allenast vid behandlingen av grövre brottmål. Utskottets majoritet har här gått in för ett bibehållande av den bestående ordningen. Nämnd skulle givetvis fortfa ra att finnas i häradsrätt, men enhällighet skulle fordras, för att nämndens röst skulle gälla. I rådhusrätt och hovrätt skulle nämnd icke medverka i något fall.

Uppenbarligen är frågan om lekmännens deltagande i rättsskipningen icke enbart eller ens huvudsakligen en juridisk-teknisk fråga. Ur lagstiftningssynpunkt erbjuder det ingen svårighet att bereda plats vare sig för det ena eller det andra systemet. Men frågan har enligt min mening en långt djupare och vidare innebörd än vad den tekniska sidan enbart betingar. För mig blir frågeställningen i främsta rummet den: Vilken betydelse har den folkliga anknytningen för rättsordningens vidmakthållande och stärkande överhuvud taget? Rättsordningens bestånd i ett samhälle är ytterst beroende av dess medlemmars medborgaranda, deras sunda och vakna rättsmedvetande. Lagarnas styrkande och upprätthållande måste i sista hand vila på samhällsmedlemmarna själva. Ur denna synpunkt kan man säga, att varje samhälle har den rättsordning, det förtjänar. För inskräpandet av rättsordningen och dess krav synes mig intet vara av större betydelse än att folkets representanter kallas att deltaga ej blott i lagstiftningen utan också i rättsskipningen. Vad lagstiftningen angår står ju därom icke någon strid. Men betydelsen av att representanter för den folkliga rättsåskådningen deltaga i rättsskipningen och där kunna framföra sina synpunkter är, synes det mig, ej mindre. Det är i rättstillämpningen i de konkreta fallen, som lagarna och rätten skola föras ut i livet, och det sätt och de

former varunder detta sker är av största betydelse för allmänhetens uppfattning om lagarnas rättvisa och dess förtroende för rättsordningen. Vid 1902 års riksdag uttalades vid behandlingen av frågan om nämndens rösträtt av en lantmannarepresentant i denna kammare, herr Jansson i Djursätra, ungefär enahanda mening som den, varåt jag nu givit uttryck. Herr Jansson tillhörde ju, som kanske flera medlemmar av denna kammare erinra sig, lantmannapartiet, och var känd som en synnerligen moderat man. Han yttrade, och i hans yttrande instämde en stor del lantmannapartister, ungefär följande: »När det gäller lagstiftningen i vårt land, då kunna vi lantmän sitta här i riksdagen i dess andra kammare, vi få då även bli delegerade i lagutskottet, och det kan sålunda åt oss anförtros att stifta lagar.» Inom parentes kan jag nämna, att herr Jansson i Djursätra vid 1902 års riksdag var ledamot av lagutskottet. Och han fortsatte: »Men då det gäller att tillämpa dessa lagar, som vi själva varit med om att stifta, då är man mycket rädd för att släppa in oss. Jag kan nu icke förstå, att detta motstånd är rättvist eller lämpligt, och det ingiver åtminstone föga förtroende, då det gäller samarbete mellan oss lekmän och våra lärda jurister». Jag vill i detta sammanhang bara fastställa, att andra kammaren från år 1902 i långt högre grad behjärtade vikten av lekmännens deltagande i rättsskipningen än det särskilda utskottet från 1931.

Jag skall nu icke ingå på de särskilda skäl, som kunna anföras för eller emot att utvidga lekmannainflytandet vid våra domstolar — jag vill här endast framhålla, att det väl knappast torde finnas något europeiskt land, där lekmännen — såsom skulle bli fallet vid våra rådhusrätter, därest utskottets förslag går igenom — äro helt utestängda från varje deltagande till och med i fråga om de grövre brottmålen. Jag vill i detta sammanhang erinra därom, att enligt såväl propositionen som utskottsutlåtandet skulle rådhusrätterna bestå av tre lagfarna ledamöter och alltså icke den möjlighet finnas, som nu existerar, och som i vissa rådhusrätter är regel, att rådmännen äro lekmän. Så mycket nödvändigare blir det då, att lekmannasynpunkterna erhålla uttryck på något annat sätt, och jag har därför föreslagit inrättandet av nämnd också vad rådhusrätterna angår i de grövre brottmålen. I samma riktning uttala sig också åtskilliga reservanter i utskottet uti en reservation, som avgivits av herr Schlyter m. fl.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid; det är endast några ord jag har att tillägga. Såsom torde framgå av vad jag redan anført, har utskottet i allt väsentligt anslutit sig till de av departementschefen framställda huvudgrunderna för reformen. Det är med glädje och verklig tillfredsställelse jag konstaterat, att frågan om vår rättegångsreform genom utskottets utlåtande förts ett stort och betydelsefullt steg närmare sin lösning. Det är ju icke min uppgift att ge något betyg åt utskottets arbete, och jag hoppas, att kammaren icke på denna punkt missförstår mig, då jag som min mening uttalar, att utskottet gått till sin uppgift med allvarlig strävan att nå ett positivt resultat, och att fritt från alla ovidkommande hänsyn sakligt och förutsättningslöst pröva de framlagda förslagen. Härmed har förvisso en fast grund lagts för det fortsatta lagstiftningsarbetet, och jag slutar med att uttala den förhoppningen, att den tid icke skall vara alltför avlägsen, då denna reform kan föras ut i livet till gagn för vår rättsordning och därmed för hela vårt folk.

Herr Christenson: Herr talman! Då jag har deltagit i särskilda utskottets behandling av detta ärende och jag icke i alla avseenden har kunnat biträda utskottets förslag utan jämte några andra ledamöter i utskottet avgivit reservation på vissa punkter, skall jag nu be att få litet närmare motivera mitt ställningstagande till denna fråga.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Här har av Kungl. Maj:t begärts riksdagens yttrande över grundlinjerna till en rättegångsreform. Det är ju i och för sig naturligt, att, då det gäller en så stor och viktig lagstiftningsfråga som denna, Kungl. Maj:t först vill draga upp grundlinjerna och höra riksdagens mening om dem. Men å andra sidan medför ju detta förfarande vissa svårigheter, när det gäller att bedöma ett förslag, då man icke känner till, hur det kan komma att närmare utformas. Det är också mycket svårt att bedöma de kostnader, som kunna uppkomma i och med reformens genomförande. Att de komma att bli avsevärt högre för såväl staten som för de enskilda än vad nu gällande regler medföra, är jag åtminstone övertygad om.

Vad man först fäster sig vid, när man tar del av propositionen, är, att den berör huvudsakligen själva rättegångsförfarandet men lämnar organisationen i väsentliga delar orubbad. Herr justitieministern framhåller, att på frågan, huruvida den nuvarande domstolsorganisationen är skickad att uppbära det föreslagna nya muntliga, koncentrerade förfarandet, synes svaret ej behöva bli alltför ogynnsamt. Detta uttalande står i viss motsättning till vad 1924 års justitieminister anförde, då ett ärende här förelåg rörande indragning av jurisdiktionen för vissa städer. Han yttrade då, att med en verklig processreform vore väsentliga förändringar av vår nuvarande domstolsorganisation ovillkorligt förenade. Skulle det nu vara så, att man först går att införa ett i hög grad förändrat förfarande, och man sedan finner, att detta förfarande kommer att kräva en fullständig förändring av domstolsorganisationen, ja då är det ju möjligt, att man kan ställa sig något betänksam. I varje fall är det nödvändigt, såsom ju också utskottet tänkt sig, att riksdagen vid avgivandet av sitt yttrande förbehåller sig att fullt förutsättningslöst få pröva de utarbetade förslag, som senare kunna komma att framläggas beträffande denna processreform.

Det föreliggande förslaget är utan tvivel i åtskilliga avseenden förtjänstfullt, och justitieministern är värd allt erkännande för flera goda och lämpliga reformuppslag, ägnade att undanröja befintliga brister i vårt rättegångsväsende. Men enligt min mening äro dessa brister icke sådana, att de kräva en fullständig ombildning av vårt nuvarande rättegångssystem.

Herr statsrådet erinrade om, att detta reformarbete nu pågått i 120 år. Ja, kan icke just detta förhållande giva anledning till en viss reflexion? Kan man icke säga, att om det verkligen hade funnits en allmän uppfattning om nödvändigheten av en reform från grunden, ett krav på en sådan säkerligen skulle ha trängt sig fram långt före detta? Och huru skulle det varit möjligt, att man kunnat hysa ett så stort och allmänt förtroende för våra domstolar och för deras verksamhet, som nu är fallet, om man ej ansett, att den grund, varpå vårt rättegångsväsen vilar, är sund och riktig? Jag tror, att åtminstone gemene man har ganska svårt att förstå, att en fullständig omstöpning av vårt rättegångsväsen skall vara nödvändig. Nödvändigheten därav står nog klar endast för vissa mera exklusiva juristkretsar och för våra advokater.

Att det finns brister i det nuvarande systemet är ostridigt, och det erkännes också av alla. Bland sådana brister pekar man alldeles särskilt på långsamheten i förfarandet och på det uppskovsväsende, som alltmånga vunnit insteg. Jag tror emellertid, att orsaken härtill många gånger är den, att parterna och deras ombud icke allvarligt bemöda sig om att föra fram sin sak till ett skyndsamt avgörande. I det hänseendet tror jag, att det vore av stor betydelse att sätta kraftigare medel i handen på domaren att tvinga fram en skyndsammare utredning från parter och ombuds sida. Och om man, såsom nu föreslagits, inför fri bevisprövning, en reform av allra största värde, har man ju däri ett mycket starkt vapen mot en part, som eventuellt tredskas och icke vill sköta sin sak med erforderlig skyndsamhet. Dylikt kommer givetvis att

vara till nackdel för honom vid målets avgörande. Det är också alldeles riktigt, att det för närvarande många gånger råder bristande koncentration och en icke tillräckligt stark processledning. Likaså är det sant, att muntligheten vid förfarandet ej har nog utrymme utan att skriftligheten kanske i vissa avseenden tagit överhand. Vidare har man anmärkt på nu gällande bevisregler, på åklagarväsendet och på åtskilligt annat. Lagrådet har, enligt vad som framgår av utskottets utlåtande, givit en nästan skrämmande bild av det nuvarande förfarandet. Jag tror nog, att det ibland kan gå till på det sätt, lagrådet beskriver, men jag ifrågasätter, huruvida detta kan sägas vara fallet i regel. Ty om så vore, skulle väl ändå långsamheten vid underrätterna vara högst betydligt mycket större än den i verkligheten är. De i processkommissionens betänkande intagna statistiska uppgifterna utvisa, att det icke dröjer så förfärligt lång tid, innan målen vid underrätterna avgöras. Den statistik jag åsyftar är uppgjord år 1918 och är ju sålunda av ganska gammalt datum, men jag är övertygad om, att det särskilt på de senaste åren blivit bättre i detta avseende än det var år 1918. Siffrorna från nämnda år visa emellertid, att av tvistiga civilmål — alltså icke växelmål, tredskodomsmål eller omedelbart medgivna mål utan mål som äro tvistiga i verklig mening — hade avgjorts: inom tre månader vid häradsrätterna 38.4 % och vid rådhusrätterna 56.6 %, inom sex månader vid häradsrätterna 60.2 % och vid rådhusrätterna 79.7 % samt inom nio månader vid häradsrätterna 78.6 % och vid rådhusrätterna 92.5 %. Detta visar ju, att vid underrätterna och särskilt vid rådhusrätterna långsamheten icke är så överväldigande, som man vill göra gällande. I hovrätterna har det ju dock varit annorlunda. Förfarandet där har tidigare utmärkts av en mycket stor långsamhet — det stora flertalet mål har tagit i anspråk en tid av ett å ett och ett halvt år — men under de senaste åren, sedan man fått möjlighet att avarbeta befintlig balans, har i hovrätterna inträtt en mycket stark förbättring i förevarande avseende.

Vidare har man bland bristerna talat om vikariatsystemets olägenhet. Det är otvivelaktigt, att olägenheter ibland uppstått genom att unga domare, som icke äro tillräckligt erfarna, satts till ansvarsfulla uppgifter. Jag tror dock knappast, att man kan säga, att systemet åstadkommit så stor skada. Man måste ju också besinna, att det är av stor betydelse, att den unge juristen icke alltför sent släppes fram till att pröva på ansvarsfulla och mera självständiga uppgifter. Om man överhuvud taget skall fästa något avseende vid procenttalet av underrättsdomar, ändrade av överrätterna, visa de statistiska uppgifterna från exempelvis år 1924, att ändringsprocenten för mål från häradsrätter, där ordinarie domare suttit ordförande, var 39.8 medan den för mål, där vice häradshövding suttit ordförande, var 36.9 — sålunda lägre — och för mål med annan vikarierande domare som ordförande, d. v. s. i regel unga notarier, som kanske suttit sina första ting, 38.6 — även detta sistaprocenttal alltså lägre än ändringprocenten för mål avgjorda under ordförandeskap av ordinarie häradshövding. I detta sammanhang kan jag nämna, att för samma år ändringsprocenten för mål vid rådhusrätter med mer än en lagfaren ledamot var endast 30.3, sålunda nära 10 % lägre än ändringsprocenten för häradsrätter med ordinarie domare som ordförande.

Jag har förut framhållit den stora betydelse ett införande av fri bevisprövning med borttagande av vittnesjäven skulle ha. Det är av synnerligen stor vikt, att man kan få fram sanningen i ett mål, och de föreslagna åtgärderna skulle helt säkert befordra ett dylikt ändamål. Vidare hälsar jag med tillfredsställelse förslaget om införande av editionsplikt, regler angående sakkunniga m. m.

Åklagarväsendet har blivit i hög grad kritiserat. Jag tror dock, att man kan säga, att åklagarkåren är bättre än sitt rykte. Åklagarna ha nu många

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

gångar en ganska bristfällig utbildning, och det får därför icke ställas alltför stora krav på deras förmåga. Naturligtvis är det synnerligen önskligt, att man kan med reformen få fram en betydligt bättre utbildad åklagarkår, men detta blir en mycket dyrbar historia. Det framgår av propositionen, att en väsentlig del av kostnaderna för reformen beräknas komma att falla på denna sida av rättegångsväsendet.

Mot alla de brister, som vårt rättegångsväsende anses lida av, står då åtminstone en förtjänst, den nämligen, att det är billigt. Det torde väl knappast vara något land, som har så billiga rättegångskostnader som vi.

Det är givet, att åtgärder böra vidtagas för att avhjälpa de befintliga bristerna, men de botemedel, som här föreslås, gå enligt min uppfattning längre än som är nödigt och nyttigt. Jag är av den meningen, att man bör bibehålla det nuvarande systemets huvudgrunder, och att man bör genom partiella reformer avhjälpa de brister som förefinnas.

Kärnpunkten i det föreliggande förslaget avser införandet av ett koncentrerat, muntligt förfarande. Jag har förut påpekat, att muntligheten nu har ett alltför litet utrymme, och att åt densamma bör givas större plats. Men muntligheten får icke vara självändamål utan ett medel att komma fram till bättre förfarande och man får ej för muntligheten uppoffra de stora fördelar användande av skrift kan erbjuda. På vissa håll sätter man emellertid muntligheten så i högsätet, att man för den sakens skull icke tager erforderlig hänsyn till andra viktiga synpunkter. Så t. ex. yttrar processkommissionen, som vill ha protokollet inskränkt till ett minimum, att ett fullständigare protokoll skulle kunna »innebära en fara för muntlighetens upprätthållande». Det är muntligheten, som är A och O och för denna får allt annat vika. Muntligheten medför ju omedelbara, friska och levande intryck, menar man, och detta kan ju vara riktigt. Det föreslagna muntliga, koncentrerade förfarandet går ut på, att domstolen vid ett tillfälle skall få in hela processmaterialet i ett mål, höra parter och vittnen mot varandra o. s. v. och utan tvivel kan detta innebära stora fördelar. Men å andra sidan måste man tänka på, att det intryck, som man får vid en muntlig handläggning, snart förflyktigas. Efter en eller annan dag kanske redan åtskilligt av vad man tagit intryck av är borta ur medvetandet, ty det har kommit annat emellan. I ett stort och vidlyftigt mål, där huvudförhandlingen kanske pågått flera dagar, kommer det att erbjuda oerhörda svårigheter för domaren att sammanhålla det hela. Även kan det ibland vara omöjligt att till ett tillfälle få in hela materialet och få målet färdigt för avgörande. Ett vittne lämnar t. ex. en uppgift, som motparten icke haft någon kännedom om och som han önskar och tror sig kunna motbevisa. Han nödgas då begära uppskov, fastän detta icke var tänkt från början utan avsikten varit att målet skulle slutbehandlas. Då kommer domstolen i en kinkig situation. Å ena sidan kunna finnas starka skäl, som tala för uppskov, för att lämna parten tillfälle till motbevisning, men å andra sidan kommer ett uppskov på kanske ett par veckor att medföra, att det intryck, som erhållits vid huvudförhandlingen, icke står kvar. Har man då icke fullständiga protokoll att gå till för att se vad som förekommit, kan avgörandet komma att erbjuda svårigheter. En viss frestelse kan därför uppkomma för domstolen att icke fästa sig vid partens måhända rimliga begäran om uppskov utan genast avkunna dom i målet, medan intrycket är friskt och levande. Eller huru skall det gå, om ena parten eller ett vittne uteblivit vid huvudförhandlingen? Kravet på muntlighet medför då att huvudförhandlingen inställes. Skall man alltså göra detta och låta alla tillstådeskomma, däribland kanske en mängd vittnen, gå hem igen och komma tillbaka en annan gång? Ja, detta kräver muntligheten, och om efter verkställd huvudförhandling uppskov skulle bli erforderligt, vilket nog ej allt för sällan kommer att bli fallet, då fordrar muntligheten, att hela för-

faranDET upprepas nästa gång. Dessa muntlighetens konsekvenser synas mig i högsta grad otillfredsställande.

Muntligheten ställer mycket stora krav på parterna och torde tvinga dem att använda rättsbildade ombud. Visserligen uppställes någon fordran i det avseendet icke enligt förslaget — parterna ha ju rätt att såväl föra sin talan själva genom alla instanser som att åtminstone i underrätten använda icke rättsbildat ombud — men i verkligheten blir det väl icke många, som våga sig på något sådant. Är det fråga om ett mera omfattande mål, bli parterna i varje fall tvungna att vända sig till rättsbildade ombud. Det är ju möjligt, att ingen skada i och för sig därmed är skedd, men det är ju uppenbart, att parterna härigenom komma att tillskyndas väsentligt ökade kostnader.

Nu säger herr statsrådet, att han för denna reform kan åberopa en gammal inhemsk tradition. Ja, den traditionen går icke bara 200 år utan 300 år tillbaka i tiden. Jag har här i min hand en tryckt skrift, som innehåller några utdrag ur domböcker från Södertälje stad från åren 1638 och 1639. Det refereras där åtskilliga mål, som äro ganska intressanta att taga del av. Det förekommer där dels omfattande brottmål och dels ett par rätt krångliga civilmål. Huru gick det till då på den tiden? Jo, parterna kommo tillstådes, vittnen hördes, det lämnades in skrifter, som togos in i protokollet, vad parterna anförde upptogs rätt fullständigt i protokollet och åtskilliga uppskov meddelades — alltså precis som nu. När man sålunda vill komma tillbaka till den rena muntligheten får man gå mycket, mycket långt tillbaka i tiden, och det är väl ändå rätt ovanligt att, när man vill genomföra en reform, åberopa förhållanden från en så avlägsen tid. För övrigt ligger det väl till på det sättet, att om det för mer än 300 år sedan icke förekom så mycket skriftlighet i rättegångarna, så berodde detta väl helt enkelt på att folk i allmänhet icke kunde vare sig läsa eller skriva.

Förslaget innehåller vidare, att man skall uppdelas förfarandet i en förberedelse och en huvudförhandling. Vid förberedelsen skola parterna växla sina skrifter eller muntligen anföras sina synpunkter, framföra sina skäl och åberopa vad de vilja komma med i vittnesväg o. s. v. Detta skall då i regel undanstörkas inför domstolens ordförande. Sedan kommer huvudförhandlingen, då man skall få in hela materialet och omedelbart skrida till avgörande. Ett sådant förfarande kan givetvis vara lämpligt i åtskilliga fall, men jag är övertygad om, att det många gånger icke är genomförbart — jag tänker särskilt på det omedelbara avgörandet — om man icke därmed skall äventyra rättssäkerheten och riskera förhastade domar. Det måste nog ibland bli uppskov, ehuru man icke önskar det, och även om man nu försäkrar, att det icke skall behöva förekomma. För min del har jag ingenting emot att man uppdelar förfarandet i en förberedelse och en huvudförhandling. Vad däremot förslaget innehåller om att förberedelsen skall vara obligatorisk, kan jag icke gå med på. I många fall är säkerligen en förberedelse onödig, då målet är av en så enkel beskaffenhet att det omedelbart skulle kunna bli föremål för huvudförhandling. Mot förslaget om att förberedelsen skall vara obligatorisk uttalar sig även vår framstående processlärd, professor Kallenberg. Det torde böra ankomma på domaren att avgöra, huruvida uppdelning av förfarandet på detta sätt skall ske eller ej.

Beträffande förberedelse och huvudförhandling föreslås nu, att ingenting, som icke är förebragt vid huvudförhandlingen, får läggas till grund för domen. Det är mycket sannolikt, att i de flesta fall komma parterna att vid huvudförhandlingen i sitt eget intresse åberopa allt vad de finna vara av betydelse i saken, men det kan ju dock inträffa, att något kan bli glömt, och att det kan undgå ordförandens uppmärksamhet. Förfarandet med huvudförhandling kommer ju att ställa ytterligt stora anspråk på domaren, så att det är ju icke alls uteslutet, att det icke någon gång kan bli ett förbiseende. Jag tycker då, att det är litet

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegånga-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

orimligt, att icke domstolen skall få taga hänsyn till en sådan uteglömd omständighet. Svea hovrätt har också ställt sig på den linjen, att hela processmaterialet, allt, som är infört i rättegången, skall få beaktas vid domen. I ett stort och vidlyftigt mål, där det är mycket att hålla reda på och där förhandlingarna hålla på kanske både en och två eller flera dagar, är det kanske icke möjligt för domaren att komma ihåg allt vad parterna ha anfört, i den mån detta icke blivit antecknat i protokollet. Det kan ju då hända, att domaren, som från förberedelsen kommer ihåg, att någon viktigare omständighet varit på tal, har den uppfattningen, att detta också dragits fram vid huvudförhandlingen, och avkunnar sin dom med avseende fäst vid detta. Så kan det visa sig, att det var ett misstag av domaren. Det har varit närvarande personer vid huvudförhandlingen, som kunna intyga, att denna omständighet aldrig framförts av parten. Jag tycker, att det är en ganska otrevlig historia, om det blir tvist om en sådan sak. Jag kan för min del icke finna, att det medför någon som helst olägenhet, om man verkligen låter hela processmaterialet få läggas till grund för domen. Om det skulle vara så, att någon omständighet av betydelse blivit förbigången, kan ju domaren lämpligen underrätta nämnden om den saken, innan man skri-der till dom, men att så absolut fasthålla vid att ingenting, som icke har framförts vid huvudförhandlingen, skall få beaktas, tycker jag är att gå alldeles för långt.

Det är också en annan punkt, där jag icke heller har kunnat biträda förslaget, och det är i vad gäller protokollet. Protokollet skall efter min uppfattning ge en riktig bild av vad som har förekommit och en så fullständig bild som möjligt. Det är ju just det, som man nu klandrar, att protokollen ha varit ofullständiga och bristfälliga på den grund, att de satts upp alltför lång tid efter rättegångstillfället, och att de kanske vilat på ofullständiga anteckningar. På sätt som vi anfört i vår reservation kan detta emellertid mycket lätt ordnas därigenom, att redan vid själva förhandlingen ett vittnesmål uppläses omedelbart efter antecknandet och bekräftas av vittnet, som därvid får tillfälle att göra sina tillägg och erinringar. Likaså kunna de anföranden av parterna, som skola protokollföras, genast läsas upp. Det sker nog redan nu vid åtskilliga domstolar, att domaren dikterar vad som bör antecknas till protokollet även av det, som parterna anföra.

Utskottet har anslutit sig till den tanken, att man skulle omedelbart justera protokollet och anfatta det i slutlig form redan vid huvudförhandlingen. Det tycker jag för min del skulle vara ganska olämpligt, därför att det skulle ju på ett obehörigt sätt inkräkta på protokollförarens tid. Han måste ju med uppmärksamhet följa målet hela tiden, och han kan väl icke gärna få tillfälle till någon paus, under vilken han kan slutligen avfatta protokollet. Man kan ju tänka sig ett stenografiskt antecknande av allt vad som förekommit. Även om detta kan vara lämpligt, torde dock ej dessa anteckningar direkt kunna utgöra protokollet. Protokollet bör i sin slutliga form uppsättas efter huvudförhandlingen men inom mycket kort tid därefter. Frågan om protokollet är utomordentligt viktig och det är av synnerligen stor betydelse, att det blir tillräckligt fullständigt, i synnerhet som ju även enligt förslaget åtskilliga mål skola kunna avgöras av hovrätten utan muntliga förhandlingar, och där hovrätten således icke har något annat att gå efter än protokollet.

Jag tänker i detta sammanhang också på den för oss jurister så värdefulla tidskriften Nytt juridiskt arkiv, som vi ofta ha anledning att studera, icke minst när vi skola gå att skriva utslag och domar. Om man läser denna tidskrift, finner man, att där ofta finnas mycket utförliga redogörelser för vad parterna ha anfört och icke minst deras rättsdeduktioner, som enligt herr statsrådets mening absolut icke skulle få medtagas i protokollet. Följden av att man utesluter detta ur protokollet, blir ju den, att denna tidskrift, som icke har nå-

gon annan källa än protokollen, sålunda icke kan taga med åtskilligt, som kanske skulle vara av vikt att veta för att kunna bedöma målet.

Vidare infordras ju ofta läkareutlåtanden för att konstatera en persons sinnesbeskaffenhet, eller då det är fråga om internering eller om att insätta en person på uppfostringsanstalt. I sådana fall är det av vikt, att ett fullständigt protokoll kan överlämnas till vederbörande myndighet.

Vad sedan beträffar domen, menar jag, att man bör särskilt understryka, att domstolen beredes erforderlig tid för övervägande av saken. Det blir naturligtvis många gånger litet svårt, då man ju vill döma medan intrycket är friskt och levande, men det kan ju icke hjälpas, att det för rättssäkerheten är absolut nödvändigt, att man icke dömer, förrän man är fullt på det klara med saken. Det kan ju också hända, att det vid huvudförhandlingen kommit fram omständigheter, som måste närmare undersökas. Det kan ha återopats prejudikat, som man vill taga del av o. s. v. Till sådant måste man naturligtvis ha erforderligt rådrum, men då blir givetvis, såvida något uppskov erfordras, muntligheten lidande.

Beträffande förfarandet i hovrätten, så ha jag och mina medreservanter den meningen, att man icke skall införa muntlig förhandling i hovrätten i så stor utsträckning, som utskottet föreslår. Det kommer utan tvivel att medföra synnerligen starkt ökade kostnader för parterna, om man skall mera regelmässigt ha muntlig förhandling i hovrätten. Jag har icke heller hört, att man hittills haft anledning till anmärkning mot det sätt, varpå hovrätten fullgjort sin dömande skyldighet, på de — ofta bristfälliga — protokoll, som funnits; men om man gör protokollen bättre och fullständigare, så blir ju förutsättningarna för hovrätten att döma ändå bättre. Det är ju också vår mening, som vi här ha sagt, att, för den händelse hovrätten skulle, på grund av parts begäran eller eljest, finna nödigt att anordna muntlig förhandling, bör det också ske. Det har ju från vissa håll framhållits, att man i så fall bör återförvisa målet, men det tycker jag skulle vara mindre lämpligt. I sådana fall, där verkligen muntlig förhandling erfordras, bör hovrätten givetvis tillmötesgå den part, som begär det, eller, om icke någon av parterna yrkat muntlig förhandling, själv låta förordna därom.

Vad angår högsta domstolen, ha vi ju den uppfattningen, att det förfarande, som där nu üger rum, icke motiverar någon förändring. Skulle man införa muntligt förfarande även i högsta domstolen, så tror jag, att det icke skulle vara ägnat att befördra snabbheten i avgörandet, men i stället kanske komma att inverka rätt så menligt på domstolens arbete. Därjämte skulle det säkerligen medföra i hög grad ökade kostnader för parterna.

Vidare har man nu föreslagit en alldeles ny anordning, som kallas för hovrättsting, d. v. s. hovrätten skall kunna ge sig ut på resor för att avgöra målen ute i orterna. Det kan ju hända, att man därvid närmast tänkt på brottmål, men av propositionen att döma är det icke uteslutet, att detta skulle kunna ske även, när det är fråga om civilnål. Det är väl alldeles otvivelaktigt, att ett sådant förfarande skulle i hög grad inverka förryckande på hovrättens arbete. Det skulle väl i regel gå åt två resdagar och dessutom en eller flera förrättningsdagar. Skulle en hel division ge sig ut på en sådan resa, och hovrätten icke har mer än två divisioner, måste hovrättens arbete ovillkorligen bli betydligt lidande därpå. Det är också alldeles uppenbart, att införande av hovrättsting skulle komma att medföra ganska betydande kostnader. Skulle den mening, som vi företräda, att skriftligheten i hovrätten skulle kunna tillåtas i större utsträckning än vad förslaget avser, vinna beaktande, blir det ju ändå mera överflödigt att införa denna nya anordning.

Sedan kommer jag till förslaget angående städernas jurisdiktion. Det före-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättsgångs-
reform.
(Forts.)

slås nu, att städer, som icke ha tre lagfarna ledamöter, skulle få sin jurisdiktion indragen. Det är ju icke meningen, att detta skall ske på en gång utan successivt, men kammaren måste i alla fall nu taga ställning till, huruvida det kan anses lämpligt och riktigt att verkställa en sådan indragning. Jag har den uppfattningen, att det icke kan vara nödvändigt att indraga jurisdiktionen för städerna i den mycket stora omfattning, som här är föreslaget. Det gäller ju mellan 50 och 60 städer. Jag är övertygad om, att många av dessa städer bedrivit sin rättsvård på ett sätt, som är fullt jämförligt med många lantdomstolars. Jag angav nyss här en statistik, som visade, att städer med mer än en lagfaren ledamot hade en ändringsprocent, som var väsentligt mindre än ändringsprocenten från vederbörande domsagor under samma år. Det tyder ju icke på att det är så illa ställt med en hel del av dessa städer, åtminstone icke med dem, som ha mer än en lagfaren ledamot. Jag tror emellertid, att det också bland de städer, som endast ha en lagfaren ledamot, finnas de, där man har så mycket att göra och där man har en så duktig borgmästare, att det icke finns någon anledning att verkställa en indragning av jurisdiktionen.

Man anför egentligen tvenne skäl för att draga in jurisdiktionen för vissa städer. Det ena skälet är, att man icke kan få tillräckligt kvalificerade personer till domare, framför allt icke i de mindre städerna. I detta avseende ber jag emellertid få erinra, att enligt det förslag, som nu föreligger angående tillsättande av stadsdomare och som utskottet anslutit sig till, får man stark garanti för erhållande av fullt kvalificerade stadsdomare. Den stad, som vill behålla sin jurisdiktion, får naturligtvis vara beredd att betala sin domare eller sina domare, om det är flera stycken, vad som skäligen kan anses böra utgå, och Kungl. Maj:t torde ej sakna möjlighet att förmå städerna att besluta sådana lönevillkor, att fullt kompetenta sökande kunna påräknas. Det anförda skälet tycker jag därför icke längre står kvar efter genomförandet av den nya, ändrade ordningen med avseende å tillsättandet av dessa poster.

Det andra skälet är, att det är alldeles för litet att göra i dessa städer. Jag har för min del tillåtit mig att göra en liten undersökning, hur det verkligen ställer sig med göromålen i en del av de städer, som nu skulle bli dömda att förlora sin jurisdiktion och jämfört detta med motsvarande förhållanden i en del domsagor. Jag har vid denna undersökning först tagit 12 mindre domsagor och 12 städer och därvid ur rättsstatistiken för åren 1927 och 1928 inhämtat, att antalet tvistiga civilmål — jag använder här samma beteckning, som jag nyss angav, då det var fråga om en annan statistik — utgjorde i dessa städer år 1927: 528 och år 1928: 468, under det att motsvarande siffror i de 12 domsagorna utgjorde 352 och 321. Det var alltså i genomsnitt mer än 30 procent mindre sådana mål i dessa domsagor än i de jämförda städerna. I statistiken för dessa civilmål ha, liksom förut, icke medräknats tredskomål, växelmål eller omedelbart medgivna mål. Om sådana mål medtagits skulle siffrorna antagligen ställt sig än gynnsammare för städerna.

Nu kanske man vill invända, att jag tagit med alltför små domsagor och kanske tagit med sådana, som rätteligen borde indragas och sammanslås med andra. Jag vill emellertid påpeka, att herr statsrådet i propositionen sagt, att någon indragning eller sammanslagning av domsagor nu icke är avsedd. Det står nämligen på sid. 123 i propositionen: »Ur nu antydda synpunkter har jag ansett försiktigheten bjuda att vid reformens genomförande låta den nuvarande domsagoindelningen i stort sett allttjämt äga bestånd.»

I alla fall utsträckte jag min undersökning, när jag kom till ovannämnda

resultat, och tog med ytterligare 12 städer och 12 domsagor. Jag fick alltså tillsammans 24 städer och 24 domsagor, och jag kom därvid upp till domsagor med betydligt över 30,000 invånare. Beträffande städerna höll jag mig fortfarande till dem, som äro dömda att förlora sin jurisdiktion. Siffrorna blevo då för städerna 805 mål för 1927 och 714 mål för 1928 samt för domsagorna 782 resp. 745. Det ena året lågo alltså städerna något över, det andra året domsagorna. Slår jag tillsammans de båda åren, blir det för städerna 1,519 mål och för domsagorna 1,527 mål. I dessa 24 domsagor är arbetet med tvistiga civilmål alltså icke mera omfattande än i 24 av de städer, där man ifrågasatt indragning av jurisdiktionen.

Under sådana förhållanden vill jag verkligen ifrågasätta, om det kan vara rimligt att vilja draga in jurisdiktionen för dessa städer. Jurisdiktionen är ju ett privilegium för städerna, som de högt värdera, och även om Kungl. Maj:t och riksdagen kunna fatta och genomföra ett sådant beslut, bör man väl icke taga bort ett privilegium utan verkligt tvingande skäl. Jag kan icke gå med på att det föreligger något som helst tvingande skäl att gå fram så kraftigt, som man här har velat göra. Det kommer att medföra betydande kostnader för staten, om jurisdiktionen i alla dessa städer skall dragas in. Nu kan det ju tänkas, att man ämnar verkställa denna indragning först i den mån vederbörande borgmästare och rådmän avgå, och då blir det hela ju ställt på längre sikt. Jag vet icke, hur statsrådet har tänkt sig saken i detta fall, men det vill förefalla, som om meningen vore att få frågan ordnad ganska snart och innan den egentliga processreformen träder ut i livet. Jag vill ingalunda förneka, att indragning av jurisdiktionen kan vara påkallad beträffande de minsta städerna. Emellertid synes det nödvändigt, att före ett definitivt ställningstagande till hela denna fråga närmare undersökning sker angående alla de omständigheter, som äro av betydelse i förevarande avseende.

Sedan kommer jag till en punkt, där jag ansluter mig till utskottet, och det är med avseende å nämndens rösträtt. Men eftersom herr statsrådet särskilt upptagit den saken och förordat den reservation, som avgivits av herr Schlyter m. fl., skall jag be att få gå något in på denna sak. Rösträtten för vår nuvarande häradsnämnd har ju alltid varit kollektiv, och man har icke förspott att detta medfört någon olägenhet. Om man ser efter i de yttranden, som avgivits av Sveriges häradshövdingar, så finner man där på åtskilliga ställen uttalat, att domaren haft samtal med sin nämnd om denna sak, och nämnden har enhälligt gått in för den linjen, att man icke bör göra någon ändring på detta område. En sådan uppfattning har jag även fått bekräftad av flera nämndemän, som jag talat med. Det är ju så, att nämnden och nämndemännen ha betydligt större inflytande, än vad som kommer till uttryck i den kollektiva rösträtten. De ha kännedom om ortsförhållandena, om vittnenas trovärdighet och om en hel del omständigheter i förekommande mål. De meddela sig härom med domaren, som fäster allra största avseende vid deras uppgifter och även vid deras uppfattning beträffande målens avgörande. Jag minns själv från min tingstid, att man fäste mycket stort avseende vid nämndens yttrande, även när det gällde avgörande av mål, särskilt brottmål, utmätande av straff o. dyl. Den omständigheten, att rösträtten är kollektiv, spelar sålunda ingen roll för nämndens verkliga inflytande. Men det är ju klart, att skall man införa ett omröstningsinstitut och några nämndemän skola börja räkna med, att, om de kunna få en till med sig, så kunna de överrösta domaren, då kan det bli risk för att ovidkommande synpunkter komma att göra sig gällande, vilket skulle bli mycket olyckligt. Det är givetvis en helt annan pondus över en nämnd, som avgjort ett mål genom att överrösta domaren, där rösträtten är kollektiv, än över en nämnd, som överröstar domaren, därför att

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

han icke fått tre nämndemän på sin sida. Jag kan icke förstå, att det skall vara nödvändigt att göra någon ändring på denna punkt.

Nu återopade herr statsrådet särskilt riksdagens uttalande, och jag förstår ju mycket väl, att det måste man taga hänsyn till vid uppgörande av ett dylikt förslag. Men då vill jag framhålla, att, även om andra kammaren vid upprepade tillfällen på 1890-talet samt även i början av 1900-talet uttalat sig för ökat inflytande för nämnden, så synas förhållandena hava ändrats under senare tider. Till en början kopplades detta yrkande samman med frågan om införande av fri bevisprövning och en bevisningslag, som varit föreslagen åtskilliga gånger. Det är sant, att vid flera tillfällen ett stycke in på 1900-talet lagutskottet och andra kammaren hävdade den meningen att nämnden borde få större inflytande, men redan så tidigt som 1908 hade lagutskottet en annan mening. Det yttrade nämligen angående ett då föreliggande förslag om bevisningslag och om utvidgning av häradsnämndens befogenhet, »att så länge domstolarnas nuvarande organisation bibehålles oförändrad, kan det enligt utskottets åsikt icke vara till gagn för den rättssökande allmänheten, att man giver nämnden en annan ställning, än den för närvarande har». Detta var 1908, och sedan kom frågan upp igen 1915. Då hade man kommit ifrån sammankopplingen mellan bevisningslag och nämndens befogenhet och då säger riksdagen i sin skrivelse: »Lagfästandet av den fria bevisprövningens princip kan nämligen icke i och för sig anses påkalla ändring i domares och nämnds inbördes ställning». Vidare säger 1915 års riksdag, att »med vad sålunda anförts vill riksdagen icke hava uttalat någon mening i frågan om en eventuell utsträckning av lekman-naelementets inflytande inom häradsrätterna». Det var, såvitt jag vet, sista gången denna sak var på tal i riksdagen, och det framgår ju av dessa yttranden, att man kommit ifrån det bestämda kravet på ökning av nämndens befogenhet, som framställdes här på 1890-talet och i början på 1900-talet. Frågan om en bevisningslag har ännu en gång, år 1928, varit före i riksdagen på grund av en motion, men då nämndes icke ett ord om ökat inflytande för nämnden. Jag tror sålunda, att man kan säga, att ställningen inom riksdagen till denna fråga väsentligt förändrats under de senaste årtiondena. Emellertid förstår jag ju, som jag nyss nämnde, att herr statsrådet likväl ansett sig böra taga hänsyn även till vad som tidigare förekommit.

Vidare har föreslagits införande av nämnd i grövre brottmål vid rådhusrätt och hovrätt. Det har ju också utskottet gått emot, men förslaget har här vidhållits av herr statsrådet. Herr statsrådet ger ingen förklaring på vad han menar med »grövre brottmål». Processkommissionen talar också om grövre brottmål, men den går så långt ned på skalan som till brott, varå det kan följa sex månaders fängelse. Jag antar, att herr statsrådet avser betydligt grövre brottmål. I annat fall skulle nämnd komma att medverka i ett mycket stort antal mål. Jag kan icke inse, att det föreligger något behov av att införa en sådan institution som nämnd vid rådhusrätt i stad. Ej heller har jag hört talas om, att det från städernas eller allmänhetens sida framställts något krav eller någon önskan härutinnan, och i det fallet kan icke herr statsrådet återropa något ställningstagande ifrån riksdagens sida, såvitt jag vet åtminstone. Mot förslaget att införa nämnd vid hovrätt tala samma skäl som beträffande rådhusrätterna. I synnerhet om förfarandet skall bli mera skriftligt, än propositionen avser, torde nämnd i hovrätt vara alldeles onödig, såvitt jag förstår. Men här vill jag peka på en särskild omständighet. Nämnden skall, säga många, giva uttryck åt det allmänna rättsmedvetandet eller något liknande. Om man nu till den nämnd man har i underrätten, får en nämnd också i hovrätten, kan man tänka sig en underlig situation. Antag att nämnden i underrätten, denna representant för det allmänna rättsmedvetandet, mot domaren avgjort målet, som sedan kommer upp till hovrätten. Om nu nämnden där skulle

komma att fälla ett annat utslag, tycker jag, att det skulle bli litet egendomligt. Skall då hovrättsnämnden, som väl också skall representera det allmänna rättsmedvetandet, anses ha ett förnämligare rättsmedvetande än den nämnd, som sitter i underdomstolen? Jag kan icke hjälpa, att jag tycker, att det skulle förefalla underligt. Jag skulle också vilja åberopa, att professor Kallenberg bestämt tagit avstånd från anordnandet av nämnd såväl i rådhusrätt som i hovrätt.

Jag har nu kanske hållit på alltför länge, men detta är ju ett stort och viktigt ärende, där man gärna vill säga, vad man har på hjärtat. Jag har velat göra dessa erinringar mot förslaget, som jag dock i stora delar uppskattar. Men om det skall genomföras på sätt som här föreslås, kan det enligt min uppfattning komma att medföra stora olägenheter och vådor. Jag anser, att de erinringar jag gjort, äro fullt befogade, och jag vädjar till kammaren att ansluta sig till den reservation, som jag m. fl. andra ledamöter avgivit. På den föreliggande punkten 1 yrkar jag bifall till denna reservation.

Med herr Christenson förenade sig herrar *Jönsson* i Boa, *Alströmer*, *Olson* i Torsby, *Hollertz*, *Persson* i Fritorp, *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Gustafson* i Kasenberg och *Schött*.

Herr Lundstedt: Herr talman, mina damer och herrar! I fråga om en sådan, den svenska statsbilden starkt förändrande reform som den nu föreslagna kan vilken medborgare som helst ha behov av att uttala sin oförgripliga mening. En person som undertecknad, vilken vetenskapligt och yrkesmässigt sysslar med landets rättsliv och därtill är medlem i den lagstiftande församlingen, skulle helt enkelt icke vara värdig att sitta kvar i sitt ämbete eller i riksdagen, om han icke vid detta tillfälle framlade sin från processkommissionens, propositionens och utskottsutlåtandet starkt avvikande mening i ämnet. Om jag på vad jag finner vara sakliga grunder är varmt övertygad om, att dessa reformplaner genom falska utgångspunkter ha blivit i väsentliga avseenden missriktade, så må jag — alldenstund jag icke haft tillfälle deltaga i utskottsarbetet — i dag ha moralisk både rätt och plikt att så fullständigt som möjligt framlägga min kritik utan att uppfattas som den, där endast vill lägga stenar i vägen för ett nyttigt framstegsarbete. Nu som alltid äro i rättsvetenskapliga och politiska frågor personerna mig fullkomligt likgiltiga. Det är deras åsikter jag kritiserar. Och det är ett enligt min mening falskt system, som jag vill komma till livs.

Utskottets utlåtande utdelades förra onsdagen. Fredagen och lördagen nödgades jag liksom många andra att helt och hållet ägna åt Ädalens sorgliga händelser. Torsdagen och söndagen var jag helt upptagen av två andra viktiga lagfrågor, den illojala konkurrensen och vanartslagen, i vilka utskottsutlåtandena också delades förra onsdagen. Gårdagen upptogs till stor del av arbetsplenum. Jag har sålunda tvungits att till knappt en och en halv dag, omgiven av jäktande arbetsdagar, inskränka mitt arbete på studiet av det särskilda utskottets utlåtande och preparerandet av den kritik, som jag önskade framlägga för riksdagen i den enligt min mening genom sina konsekvenser största lagfråga utanför grundlagen, som någonsin förevarit i riksdagen. Jag har genom angivna förhållande faktiskt ännu icke medhunnit att genomläsa de reservationer, som fogats vid utlåtandet. Jag har intet annat att göra än uttrycka mitt beklagande över att på detta sätt ha hindrats att framlägga en mera fullständig kritik av de enligt min mening sakligt missriktade synpunkter i detta stora ämne, som riksdagen nu synes i färd med att godtaga.

I de grundläggande frågor, i vilka jag nu kommer att yttra mig, synes utskottet i det väsentliga ha anslutit sig till regeringspropositionen. Är denna i princip oriktig, så är utlåtandet det även.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Det kan inträffa, att en mer eller mindre genomgripande reform af samhällsinstitutioner faktiskt äger rum, fastän riksdagsmajoriteten alls icke är övertygad om, att just det, som genomföres, är så synnerligen eftersträfvansvärt. Vi stå med största sannolikhet nu inför en sådan situation. Alla veta vi, att den bestående rättegångsordningen är bristfällig. Men visst icke alla, ja säkerligen icke hälften av oss äro övertygade om, att vi nu äro i färd med att slå in på i det hela sett gagneligare linjer än de hittills följda. Den romerske skalden Ovidius uttalade de bevingade orden: droppen genomborrar stenen. De kunna här omformuleras till ett »trägen vinner». Med en berömvärd ihärdighet ha av vissa utländska förebilder starkt imponerade jurister, en del av dem insatta i sakkunnig ställning, under en följd av år pläderat för en omorganisation av vår process i den anda, för vilken propositionen är ett — låt vara mycket modererat — uttryck. De, som haft en annan uppfattning, ha saknat både energi och övriga resurser för att göra sig på samma sätt hörda inför publiken. Och på detta sätt har det småningom ingått i det allmänna medvetandet, att en processreform i den ifrågavarande riktningen är någonting, som utan vidare *måste* ske.

Om man, såsom synes vara allmänt antaget, finner, att rättssäkerheten är främsta syftet med en rättegångsreform, då har det sitt stora intresse att iakttaga, hur *motsägelsefullt* själva det uppställda nya idealet är med dess princip om muntlighet och omedelbarhet. Ingenstädes framträder detta tydligare än i den glänsande framställning, som härutinnan givits av en så utomordentligt erfaren domare som herr Lindhagen i dennes motion i första kammaren. Herr Lindhagen talar här »på grund av en i det närmaste femtioårig tjänstgöring inom alla domstolsinstanser». Må man nu angående det ifrågavarande processidealet, varur de olika utredningarna härlett sin ståndpunkt i ämnet, beakta följande herr Lindhagens uttalande: »Landets invånare äro ju både i rättsskipningen och i praktiska livet på det klara med, att 'vill man vara säker, så skall man taga skriftligt på det'. Likaledes har domarereglerna lärt oss, att 'en domare ej skall vara snar till att döma, ty en snar dom är sällan god eller rättvis'. Vi ha en levande erfarenhet av hur mödosamt det ofta är att fatta sin slutliga ståndpunkt och hur noga man måste väga det ena mot det andra ur det protokollerade bevismaterialet och parternas ömsesidiga kritik. Nu kommer en ny grundsats, nämligen att säkerhet vinnes bäst genom att förbjuda skriftliga anteckningar och att den dom är att föredraga, som avkuinas hastigt utan tillfälle till närmare övervägande.» Så långt herr Lindhagen.

Med tanken, att reformens syfte skall vara *rättssäkerheten*, blir sålunda detta processideal blott en paradoxal absurditet. Det är nu visserligen sant, att varken processkommissionen eller ännu mindre regeringsförslaget velat aptera ett sådant ideal i den svenska processen. Men det bör dock stämma till en viss eftertanke, att man i de utredningar, vilkas resultat det nu är fråga om att till en del knäsetta, låtit sig ledas av muntlig-omedelbarhetsprincipen, ehuru denna är absolut orealiserbar för syftet i fråga. Ty det säger sig självt, att det ligger utanför människornas förmåga att i våra tider etablera större rättegångar, i vilka å ena sidan *omedelbart* skulle dömas blott på *muntliga* förhandlingar och i vilka å andra sidan samtidigt *högsta* grad av *rättssäkerhet* skulle kunna uppnås. Att till *utgångspunkt* för sina resonemang taga en s. k. princip, vilken förutsätter övernaturliga krafter hos människorna, det är icke att till utgångspunkt taga en princip, utan det är rena *princippytteriet*. Den intagna utgångspunkten innefattar nämligen alls ingen princip utan är blott en meningslös sammanställning av ord. Detta är för visso ingen likgiltig sak. Det är visserligen sant, att man tagit det kraftigaste avstånd från den uppställda utgångspunkten. Men likväl ha resonemangen förts utifrån densamma. Man har aldrig sagt sig, att, såsom sanningen är, den anlagda utgångspunkten är den rena orimligheten. Utan man har tvärtom resonerat så, att denna utgångspunkt

egentligen är det *juridiskt enda riktiga*, men att vissa praktiska faktorer göra det nödvändigt att mer eller mindre avvika från den juridiskt-teoretiskt riktiga utgångspunkten. Det säger sig självt, att en utredning, som på detta sätt är fången i en orimlig utgångspunkt, icke kan vara lika god som en utredning, vilken varit frigjord därifrån och som ifrån början varit sakligt inriktad. Betänker man omfattningen av det stora arbete, som processkommissionen från sin utgångspunkt nedlagt, så torde man inse, att det är omöjligt för mig att nu nära nog på rak arm förutsäga, hurudant resultatet skulle ha blivit, om utredningen direkt inriktat sig på en saklig undersökning av ämnet.

Dessa anmärkningar rikta sig givetvis icke särskilt emot propositionen. Justitieministern har ju i sitt allmänna sätt att resonera i detta ämne all slags sakkunnighet på sin sida. Justitieministern förtjänar också erkännande för att han trots allt gått så försiktigt tillväga som han gjort. Dock finner jag vid studiet av propositionen, att justitieministern varit i högre grad, än som på sin tid syntes mig framgå av telegrambyråns referat i ämnet, bunden av sina föreställningar om muntlig-omedelbarhetsprincipens förträfflighet. Jag kan därför icke till fullo, jag beklagar det, vidhålla det erkännande, jag då offentligen gav uttryck åt i en tidningsenquête. Men genom justitieministerns försiktiga tillvägagångssätt torde man dock få säga, att det hela har blivit mindre äventyrligt, än det eljest skulle kunnat bli. Emellertid förefaller det mig, som om den nykte lekmannen skulle få sina hittillsvarande rättsbegrepp fullkomligt förvirrade, när han nu plötsligt får höra, att vårt gamla beprövade rättsväsende måste på detta sätt kastas fullkomligt överända, detta rättsväsende, som dock i det hela fungerat på ett sådant sätt, att man gentemot andra länders standard har kunnat, åtminstone före kristiden, tala både om svensk ärlighet och om svensk rättskultur. Den oerfarne lekmannen måste få sina rättsbegrepp fullkomligt förvirrade, när han nu hör, att ett sådant rättsväsende, som givetvis utgjort yttersta grunden till detta allmänna omdöme om svensk ärlighet och om svensk rättskultur, plötsligt skall kastas överända. I större mål skulle parter vara nödsakade att själva och med sina advokater inställa sig i hovrätten, ja, riskera att även nödgas medsläpa vittnen och upprepa hela bevisningen. Inför högsta domstolen skulle målet aldrig kunna dragas utan att parten personligen måste inställa sig i Stockholm, kanske också nödgad att dit medföra raden av vittnen och sakkunniga. Sådana konsekvenser, från vilka utskottet synes mig ha tagit ett alltför vagt och oklart avstånd, måste dock stämma vem som helst, inte bara lekmannen utan också den tränade juristen, till en viss besinning. Det vore omöjligt att plädera för sådana opraktiska ting, om man icke sutte fast i denna olyckliga tanke, att processens utformning borde i *princip* bestämmas av en grundsats, som innefattar *den rena orimligheten*, i det att den förutsätter övernaturliga krafter hos människorna.

Hur har man nu kommit fram till denna muntlig-omedelbarhetsprincip såsom en självfallet given utgångspunkt? Jo, resonerar man, allt som förmedlas vare sig genom skrift eller på annat sätt blir genom förmedlingen mer eller mindre förvanskad. Ju mindre förvanskning, desto större trovärdighet och därmed också desto större rättssäkerhet. Då denna rättssäkerhet skulle vara processens syfte, följer därav, att man måste sträva efter största möjliga omedelbarhet. Därmed framstår den rena muntlig-omedelbarheten — efter vad jag förut visat en realiserbar och sålunda oförnuftig tanke — såsom själva processidealet.

Detta — såsom jag nu så ofta påpekat — uppenbart falska ideal, som skall bilda utgångspunkten för hela processreformen, kommer man sålunda till genom en dessförinnan intagen ståndpunkt, som *också* är synnerligen *problematis*k, nämligen att processens syfte vore att åstadkomma *rättssäkerhet* i det konkreta fallet, d. v. s. största möjliga trovärdighet i det till grund för domen liggande materialet. Processens syfte torde vara *något helt annat, nämligen*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

lagarnas uppehållande, på det att i dem innehållna regler för människors handlingssätt skola ha den nödiga effekten på människorna och möjliggöra samhällslivet. Det säger sig ju självt, så snart man verkligen reflekterar därpå, att processen måste avse livet i samhället och icke vara till för det dock alltid relativt mycket obetydliga antal människor, som processa. Naturligtvis fordras under alla omständigheter en viss trovärdighet i processmaterialet. Men att här uppställa kravet på en högsta trovärdighet skulle samtidigt innefatta ett lamsläende av hela processen. Ställde domaren mera än blott vissa sannolikhetskrav, fordrade han till närmelsevis den exakta sanningen — t. ex. genom att låta mera grundligt kontrollera vittnens, sakkunnigas och parter utsagor — så skulle en sådan myckenhet av arbete från samtliga medverkandes sida och sådana kostnader nödvändiggöras, att några processer icke kunde ske. Men detta är identiskt detsamma, som att lagarna icke skulle uppehållas. Ty det är genom processen, som lagarna uppehållas. Processen är till för detta och ingenting annat, och alldeles icke för realiserande av rättssäkerhet i det enskilda konfliktfallet. Dessa enskilda konfliktfall vore helt enkelt otänkbara, om icke ett ordnat samhällsliv uppehålles. Men detta åstadkommes genom lagarnas uppehållande, för vilket processen är den nödvändiga förutsättningen. Följaktligen är det ett klart misstag att uppställa rättssäkerhet vid konflikter såsom processens syftemål.

Det är ett ödesdigert fel inom juridiken, att man stirrar sig blind på de enskilda fallen och tror, att lagarna äro till för att reglera sådana, när konflikt uppkommit. Denna logik är detsamma som konststycket att kunna lyfta sig själv i håret. Ty den förutsätter, att hela samhällslivet i övrigt — d. v. s. allt dagligt ordnat liv, vari *inga* s. k. rättskonflikter föreligga — vore möjligt utan lagarnas uppehållande, eller med andra ord, att den lugna, av alla konflikter ostörda ordningen kommit till stånd av sig själv. Jag ber er, mina herrar, observera detta! Vad betyder väl den enskildes rättssäkerhet i några få konfliktfall i jämförelse med den oändliga serien av fall, i vilka icke inträffat — någon konflikt? Låt oss ett hastigt ögonblick se på något så viktigt som den allmänna skadeståndsrätten. Vad betyder väl ur hela landets synpunkt detta, att den i det konkreta fallet skadade personen får ersättning, i jämförelse med den oändliga mängden av fall, i vilka skadegörelse *kunde* ha skett men *icke har* skett av den anledning, att skadeståndsrätten uppehålles. Man glömmar i sina resonemang helt enkelt bort skadeståndsrättens *primära* och *väsentliga* funktion, nämligen att *förekomma* skadegörelser. Hur underordnat måste icke i jämförelse därmed intresset te sig att, när, trots preventionen, skada i undantagsfall inträffat, låta den skadade få ersättning! Eller gå till straffrätten. Kan intresset att få brottslingarna straffade ur samhällets synpunkt mäta sig med intresset, att så få brott som möjligt begås? Vilket anser en pappa och mamma i allmänhet vara lyckligast, att deras barn agas för begångna ofog, eller att deras barn icke alls begå några ofog? Sådana enkla frågeställningar förbises inom den rådande juridiken, och de ha även förbisetts i processreformen.

Redan av det föregående framgår, att man i denna reform begår *två grundläggande tankefel*. Dels tror man rättssäkerheten i det enskilda rättsfallet vara processens syfte. Detta är bevisligen ohållbart. Dels tror man rättssäkerhet vinnas genom muntlig-omedelbarhetsprincipen, vilken, om den verkligen tillämpades, skulle — såsom herr Lindhagen i sin motion påpekat — medföra allmän osäkerhet. Om man *utifrån ett så förvirrat underlag* genom allehanda undantagsregler verkligen skulle komma fram till ett med hänsyn till processens funktion acceptabelt resultat, så vore väl detta något ytterst egendomligt, ja, en ren slump, som jag tror det vore opraktiskt av riksdagen att räkna med.

Naturligtvis måste — såsom jag redan framhåvt — domsmaterialet, för att

processen skall kunna fylla sin förut angivna funktion, ha en viss grad av trovärdighet. Men det är av största vikt, att kraven i detta avseende icke sättas högre, än att processen kan fylla sin funktion att tjäna till lagarnas och därmed samhällslivets uppehållande. Det gäller blott att i det hela få domsluten så pass sakligt grundade, att lagarna i det hela bli konsekvent tillämpade och allmänheten därigenom får klart inpräglat för sig risken av att begå vissa handlingssätt. Ehuru en brottsling kan undgå upptäckt eller av brist på bevis kan bli frikänd, ehuru liknande kan inträffa i avseende å en skadeståndstalan o. s. v., så har dock i det hela med nu gällande system dylikt icke skett i sådan skala, att den nödiga allmänna respekten för strafflagen eller skadeståndsrätten o. s. v. av dylik anledning skulle saknas. Och det är på sådant det hänger. Att en förbättring i vår bevisrätt skulle kunna i någon mån stärka processens funktion vill jag visst icke bestrida. Men att hela denna föreslagna apparat med muntlig-omedelbarhet skulle ha någon betydelse i detta avseende, det bestrider jag synnerligen energiskt.

Bortser man från vissa ändringar i den hittillsvarande bevisrätten, så torde det t. o. m. vara omöjligt att känna sig övertygad om att med den nya ordningen en större trovärdighet i domsmaterialet skall kunna utvinnas än hittills. Jag hänvisar i sådant avseende till herr Lindhagens motion. Vad som kan vinnas genom omedelbarheten förloras genom bristen på skriftlighet och på rundlig betänketid för domens avkunnande. Själva omedelbarheten såsom sådan kan också verka förvirrande på det sätt, att intryck från utsagor, som ligga utanför saken, blanda sig med intryck från utsagor, som tillhöra och angå saken, vartill kommer, att den kan bliva rent vilseledande om parten är durkdriven skådespelare och domaren mindre god psykolog.

Blott den illvillige kan missförstå, vad jag nu velat framhäva. Jag har givetvis aldrig sagt, att processmaterialets tillförlitlighet är en sak av underordnad vikt. Jag har endast sagt, att kritiken i sådant avseende av det nuvarande systemet är överdriven och beror på missförstånd. Det har från min sida givetvis aldrig varit fråga om att minska den hittillsvarande trovärdigheten i den faktiska grunden för domen. Tvärtom inser jag mycket väl, att kravet i dylikt avseende kan skärpas utan men för processens funktion. I sådant avseende har man att inrikta sig på bl. a. borttagandet av samtliga vittnesjäv, makt för domaren att i fall av behov kalla parterna till personlig inställelse, regleringen av sakkunniginstitutionen, införandet av editionsplikt, klart fastslående av domarens av lag obundna bevisvärdering samt genomförandet av mest praktiska grundsatser för den s. k. bevisskyldigheten eller bevisbördans fördelning mellan parterna. I detta senare avseendet tillåter jag mig påpeka, att det för närvarande pågår en omvälvning inom rättsvetenskapen, grundande sig på en kritik av den gängse, inom processkommissionen och justitiedepartementet härskande åsikten, att det överhuvud existerade en s. k. materiell rätt, som vore skild från processen och genom denna skulle realiseras. Detta är ett ämne, som jag här givetvis icke kan gå in på. Jag nöjer mig med att endast påpeka det remarkabla i att rättslärdade män, vilka icke kunna vara i okunnighet om att en sådan kritik sedan mer än ett decennium pågått och ännu icke kunnat bemötas med ett enda sakligt argument, ha djärvheten att nu vilja forcera en reform, som vore omöjlig att reflektera på om nämnda kritik hade beaktats. Så länge som nu processreformen redan förhalats, i över 100 år, förefaller verkligen tidpunkten särdeles olämplig att just nu till varje pris genomdriva densamma, just nu, när starka skäl kunna framföras för att reformens grundläggande synpunkter äro ohållbara.

I sin iver att till varje pris få ut sanningen i processen har propositionen, följd av utskottet, i visst avseende hävdad en ståndpunkt, vars svaghet borde hava insetts även av dem, som icke i övrigt haft blicken öppen för det konstla-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

de och ohållbara i dessa nu framlagda reformlinjer. Jag åsyftar det sätt, var-
på man tror sig kunna hävda parts sanningssplikt i tvistemål. Visst är det
angeläget, att man i allmänhet talar sanning och visst är det framför allt an-
geläget, att parter i en rättegång ömsesidigt tala sanning. Men någonting helt
annat är det att vilja *med straffhotet pressa fram* sanningen av personer just
i sådana avseenden, där de hava en mer eller mindre *stark böjelse att tala osan-
ning*. Inkvisitorisk metod i rättegången har förr varit begränsad till brott-
målen men även där slutligen ansetts mer eller mindre olämplig. Säger icke
detta något, att man under sekler i civilprocessen uppehållit den rena förhand-
lingsmetoden såsom motsättning till inkvisitionsmetoden? Man kan vara över-
tygad om att detta haft sina praktiska grunder och icke är något, som nu
plötsligt med fog skulle kunna kastas över ända. Det är ofta så, när en ord-
ning uppehållits under sekler, att man *förbiser* de *djupare* liggande grunderna
för densamma och genom vissa ytliga resonemang tror sig kunna motivera dess
raserande. Reformatorena ha på denna punkt givetvis företagit av det misstag,
jag nyss påvisat, nämligen att processen skulle ha åstadkommandet av mate-
rialets högsta trovärdighet, d. v. s. sanningens utletande i det enskilda fallet,
till sitt syftemål. Till detta deras misstag kommer nu förbiseendet av följande
omständigheter.

1. Parten i ett mål står i den situation, att han på grund av sina just då
särskilt aktuella intressen måste se saken ensidigt. Det är ofta en psykolo-
gisk nödvändighet för honom, att han icke har sin uppmärksamhet sakligt in-
riktad på det, som för honom är ogynnsamt. D. v. s. parten är ofta i det läge,
att han icke *kan* tala sanning. Häremot kan nu ingalunda invändas, att par-
ten givetvis icke skulle bestraffas för sina oriktiga *omdömen* utan blott för
falsk framställning av *fakta*. Ty parten framlägger icke omedelbart några
fakta. Det är inte fakta, som han med sina utsagor välver ur sig, utan *omdö-
men angående fakta*. Och dessa omdömen kunna vara i hög grad växlande.
Med andra ord, fakta kunna framställas och utläggas på mångahanda sätt.
Den framställning av ett faktums innebörd, som en part lämnar, blir nödvän-
digt, därest tillräckligt stora intressen stå på spel, ensidig och därmed falsk.
Att här draga gränsen mellan bona fides och mala fides är för även den skick-
ligaste domare ofta helt enkelt omöjligt. Lägg nu härtill, att det finns mång-
faldiga slag av parter. Den ena parten blir, när en gång en sådan princip som
den juridiska sanningssplikten har införts, skrupulöst noggrann till det yttersta
i sina uppgifter. En annan part kan däremot fullständigt sakna en sådan in-
ställning. Förlitande sig på att han icke skall kunna avslöjas, serverar han
en massa lögner, som också måste — så länge han icke kunnat motbevisas —
av domaren räknas med i processmaterialet. Ty hur skulle väl domaren våga
sig på i ett dylikt fall att betrakta partens utsagor såsom falska? Visserli-
gen är väl, det förmodar jag, reformatorens mening, att muntlig-omedelbar-
hetsprincipen här skall spela in. Men blir icke detta särskilt betänkligt, när
parten offentligen har lämnat sina uppgifter under straffansvar? Dessutom
kommer här ett särskilt ojämnhetsmoment med i spelet, i vilket avseende jag
hänvisar till vad jag förut påpekat, nämligen att den ljugande parten kan va-
ra en god skådespelare, under det att domaren kanske, trots duktig inbillnings-
kraft i motsatt riktning, är en mycket dålig psykolog. Alltnog: införandet
av den straffrättsliga sanningssplikten leder *principiellt* till att den *redbara
parten drager kortaste strået* i den rättsliga tävlingen.

2. Det har alltid visat sig farligt att under straffansvar pressa fram ett
handlingssätt, som går alltför starkt emot människornas livsintressen. Sådant
leder slutligen till ett allmänt förakt för lagarna. Straffet förmår i sådana
fall icke att rycka den allmänna moralen med sig. Såvitt det här verkar, ver-
kar det genom den rena terrorn. Detta har man förbiset både i propositionen

och utskottet, vilket framgår därav, att straffet vid *parts* lögnaktighet skall vara mindre än vid *vittnets*. Därmed blir givetvis också straffpressen gentemot det starka inifrån kommande motståndet ännu mera maktlös. Och så mycket värre blir det då med det förakt för laglydnad, som därigenom blir följden. Såsom var och en torde förstå, pläderar jag icke för ett terroristiskt straff i denna fråga. Jag har tvärtom endast velat påvisa, att utredningarnas omsorger om straffets mildhet är en ofullgängen tanke för, att allt straff här är totalt malplacerat.

3. Det ingår ju faktiskt i det allmänna rättsmedvetandet — sammanhängande med en naturlig nedärvd uppfattning — att varje part i tvistemål *har* att tillgodose sina intressen och att han där *har* att själv framskaffa det nödiga bevismaterialet. En sådan uppfattning har rätt under sekler, och har plägat uttryckas så, att parterna i dessa mål äro själva ansvariga för det material, varpå domstolen dömer. Nu skall denna uppfattning plötsligt brytas ned! Nu skola båda parterna bli *skyldiga* att sörja för *varandras* intressen! En sådan omsvängning är alltid betänklig, därför att det nedärvda rättsmedvetandet reagerar och hindrar lagarnas genomförande. Man vet, hur det gick med restriktionslagarna under kristiden. Var och en ansåg sig ha *rätt* att behålla sitt. Det var en gammal nedärvd rättsåskådning. Också de hederligaste människor blevo lagbrytare.

Dessa äro i korthet skälen för, att icke pålägga parten en straffsanktionerad sanningsplikt i rättegången. Jag är ledsen över att i denna viktiga fråga nödgas taga avstånd ifrån de synpunkter, som i detta ämne uttalats av herr Lindhagen, som eljest på väsentliga punkter med överlägsen skarpblick riktat kritik mot detta reformprojekt och framfört synnerligen beaktansvärda linjer för en utveckling av vårt rättegångsväsende. Emellertid uttalar dock herr Lindhagen i sin motion beträffande sanningsplikten, att man måste »iakttaga en viss försiktighet ur mänsklig synpunkt, samt ej tvinga en person utöver rimlig förmåga». Dessa ord kan jag skriva under. Divergensen mellan oss består alltså däri, att jag finner *all* straffsanktionering här vara ytterst oförsiktig ur mänsklig synpunkt samt innefatta personens tvingande utöver rimlig förmåga.

Den ståndpunkt jag hävdar i fråga om parts rättsliga sanningsplikt intages emellertid även i motioner av herr Reuterskiöld m. fl. i första och herr Lindgren i andra kammaren. De synpunkter, som i dessa motioner framförts, finner jag särdeles träffande. I likhet med motionärerna finner jag det fullkomligt obegripligt, att någon skillnad i fråga om parts rättsliga sanningsplikt borde förefinnas mellan brottmål och tvistemål. Att man i propositionen och utskottet hesiterat inför rättslig sanningsplikt i brottmål torde därför kunna betraktas såsom ett visst indicium på att man här slagit in på en väg, som man vid närmare eftersinnande icke kan fullfölja. Emellertid avfärdar nu utskottet motionärernas ståndpunkt därmed, att de av dem »anförda skälen synas emellertid föga bärkraftiga». Det är egentligen allt, som sägs, hela argumentationen emot av motionärerna förebragta synpunkter för inhiberande av införandet av den rättsliga sanningsplikten. Det förefaller mig verkligen — för att använda ett milt uttryck — väl lättvindigt att på detta sätt avfärda allvarliga synpunkter i en så viktig fråga. Detta intryck av utskottets sätt att handskas med ämnet förtages icke av dess sätt att framställa motionärerna såsom ovederhäftiga. Utskottet säger nämligen å sidan 18:

»Uppgiften att det vore för svensk rätt fullständigt främmande att stadga straff för falsk partsutsaga måste bero på ett förbiseende av den i 14 kap. 8 par. rättegångsbalken givna regeln om straff för den, som inför rätta skriver eller talar det han vet ej sant vara.»

Andra kammarens protokoll 1931. Nr 40.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Detta utskottets sätt att argumentera innefattar dels sofistisk och dels ett tankefel. Det *sofistiska* ligger däri, att detta stadgande endast skenbart kan åberopas, i det att det praktiskt taget är en död bokstav. Som lärjunge i processrätt fick jag lära mig, att parterna praktiskt taget ha frihet att efter behag handskas med sanningen inför rätta. Som lärare i processrätt meddelade jag denna maxim åt mina lärjungar. *Tankefelet* hos utskottet ligger däri, att man förbisett, att just det åberopade stadgandets *döda* tillvaro är ett särskilt bevis för, hur starkt den uppfattningen i vårt land slagit igenom, att parten har, som det heter rätt att ljuga inför rätta.

Vad jag nu utvecklat angående olämpligheten i att införa denna nyhet om *rättslig* sanningsplikt för *part* i civila rättegångar har sina givna konsekvenser i fråga om *vittnen*. När jag sålunda frambållit att samtliga vittnesjäven böra bortfalla, så innefattar detta icke, att *faktiskt* jäviga personer — såsom närmaste anförvanter, parts fiender eller i saken ekonomiskt intresserade personer — ha att avgiva sina utsagor vare sig under ed eller straffansvar. De ha att upplysningsvis uttala sig och utfrågas, utan några som helst påföljder för eventuella osanningar.

Av vad jag utvecklat följer sålunda, att bevisrätten, på sätt jag antytt, är en av de linjer, utefter vilka en förnuftig rättegångsreform har att röra sig. En andra linje kan betecknas såsom ökad snabbhet i rättsskipningen. Att här en mängd goda ting kunna åstadkommas, utan att man på något sätt skall behöva försvära sig åt den olyckliga muntlig-omedelbarhetsprincipen är uppenbart. En rättegångsordning kan givetvis uttryckligen och effektivt förordna om förberedande förhandling mellan parterna, vare sig skriftlig eller muntlig; den kan effektivt förordna om begränsning i uppskovsmöjligheterna och om inknappning i rättegångsprotokollets omfattning; allt utan tillämpning av denna äventyrliga muntlig-omedelbarhetsprincip med dess lika äventyrliga konsekvenser för förfarandet i överrätt och H. D. Att närmare utveckla saken, därtill saknas både tid och anledning. I åtskilliga punkter kan jag överensstämma med herr Lindhagen, särskilt när han frambåller, att »förhandlingarna böra byggas på ett system, som fasthåller skriftlighetens och muntlighetens ömsesidiga fördelar med undanträngande av bådas olägenheter». På vissa punkter kan jag också instämma med herr von Geijer m. fl. och herr Johansson i Krogstorp m. fl. Jag finner åtskilliga av deras synpunkter synnerligen beaktansvärda.

Emellertid måste även beträffande snabbheten i rättsskipningen — lika väl som beträffande trovärdigheten i processmaterialet — hållas i minnet, att processen icke är till för tillgodoseende av parternas intressen i det enskilda fallet. Processen är till för *livet i samhället*, för upprätthållande av sådana handlingssätt, att samhällslivet blir möjligt. Jämväl snabbhetskravet kommer därför i ett annat läge efter de av mig hävdade synpunkterna än efter den grundåskådning, som jag här i dag har kritiserat.

Det är uppenbart, att, trots denna kritik, i åtskilliga detaljer högst förtjänstfulla synpunkter hava meddelats både i processkommissionens utredningar och i propositionen. Det är också uppenbart att dessa undersökningar kunna hava det största värde, alldeles oavsett om dess resultat kunna accepteras eller ej. Jag vill också, för att icke bli missförstådd av herr justitieministern, säga, att det är icke endast med största intresse utan med utomordentlig njutning, som jag läst hans glänsande framställning i propositionen. En sak är emellertid, som sagt, detta: utredningarnas stora värde; en *annan* sak är, om man kan gå med på resultatet och vissa resonemang av betydelse för detta. Detta är beroende på hållfastheten i den framtörda kritiken.

Jag tror emellertid, att man med stöd av den kritik, jag här framfört, kan säga, att den huvudsakliga reformtanken, allt som har samband med och

är en konsekvens av muntlighets- och omedelbarhetsprincipen, bottnar i falska resonemang. Vidare kan man säga, att denna tankes realiserande skulle medföra en mängd opraktiska och därmed skadliga ting, samt att det *goda*, som genom reformen kunde utvinnas, *fullt ut i lika hög grad skulle kunna åstadkommas genom en förbättring av processen på det beståendes grund*. Lägg nu härtil, vad jag icke ansett mig behöva särskilt utveckla, nämligen de nya, krävande egenskaper, vilka måste fordras av både domare, advokater och parter — för de senare både andligt och ekonomiskt — för tillämpning av ett förfarande, varom man i *allra bästa fall* endast kan säga, att det *kanske icke blir så värst mycket sämre* än förfarandet efter en reform, som icke vilar på muntlig-omedelbarhetens s. k. princip, utan på erfarenhetens fasta mark. Finnes under sådana omständigheter den ringaste anledning för riksdagen att åt dessa reformplaner lämna ens det reserverade bistånd, som utskottet föreslagit? Jag kan endast åt kammarens ärade ledamöter överlämna att själva begrunda och avgöra den frågan.

Emellertid nödgas jag beröra ytterligare en sak. Herr Reuterskiöld m. fl. och herr Lindgren ha i sina motioner gjort ett utdrag ur min motion detta år, nr 326, angående hovrätternas prövning av domaraspiranternas duglighet för domaryrket. Utskottet har visserligen icke tagit någon direkt ståndpunkt till synpunkterna i denna motion. Men omständigheterna tyda dock på, att dessa synpunkter icke tillvunnit sig någon särskild sympati inom utskottet. Då jag anser detta ämne vara av en viss vikt också i detta sammanhang, och då jag vid kammarens behandling av motionen genom laga förfall var förhindrad att närvara och utveckla mina skäl gentemot de promemorior från Svea hovrätt, som utskottet bilagt sitt motionen avstyrkande utlåtande, så tillåter jag mig nu om denna sak yttra följande.

I den ifrågavarande motionen har jag framför allt önskat påvisa faran för hela andan inom domarkåren, som ligger i det sätt, varpå domaraspiranternas duglighet prövas. Hovrätternas ordinarie ledamöter bestämma definitivt, utan någon appell, icke blott vilka som få fullfölja hovrättskarriären, utan även vilka som få slutligen bliva häradshövdingar på landet. Följande anmärkningar synas härvid befogade. Det inträffar icke sällan, att de unga juristerna först efter tre å fyra års tjänstgöring i hovrätterna och därutöver få det beskedet, att de äro odugliga för domarbanan. Läger man nu härtil, att de unga juristerna före sin hovrättstjänstgöring tillbragt omkring tre år efter sin jur. kand.-examen på ett lantdomarkansli, så förstår man, att här föreligger någonting, som icke kan betraktas som tillfredsställande. Det har till och med gått så långt, att hovrätten vägrat jurister, vilka innehaft adjunktion som ledamöter i hovrätten, vidare förordnande, när hovrätten av ett eller annat skäl funnit dem olämpliga. Jag påvisade i min motion, att det icke fanns fullgoda garantier för att hovrättsråden alltid hade de bästa förutsättningarna för att på detta ödesdigra sätt avgöra över de unga juristernas levnadsöden. Dessas osäkra ställning är verkligen föga lockande. Genom det förfarande, som råder, riskerar man faktiskt, att vissa högt begåvade och framför allt självständiga karaktärer frivilligt avstå från domarbanan. Observeras bör även, att lagens bestämmelser om domares och ämbetsmäns självständighet i sin ämbetsförvaltning måste bliva kringskurva, och att de adjungerande ledamöterna råka i beroende förhållande av de ordinarie ledamöterna. Det kan också mycket väl hända, att just de bästa krafterna komma att utgallras genom denna prövning. Denna sista erinran torde ha särskilt fog beträffande rekryteringarna av häradshövdingarna på landet. Den verksamhet, som av häradsrätterna utövas för målens utredning och avgörande i första instans, fordrar i det hela andra kvalifikationer, än som kunna ställas på en domare i hovrätten. Hovrätternas ordinarie ledamöter hava ingen särskild kapacitet för prövning av de kvalifikationer, som äro särskilt önskvärda

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegånga-
reform.
(Forts.)

för lantdomaraspiranterna. Den prövning, som verkställes i hovrätterna, kan huvudsakligen icke avse annat än aspiranternas lämplighet såsom föredragande i överdomstol.

Av vad jag sagt följer, att det är av vikt, att hovrätts definitiva prövning av vederbörandes lämplighet såsom föredragande i överdomstol verkställes på ett tidigare stadium och under mera betryggande former, än som stundom hittills skett. Det är också angeläget, synes det mig, att ådagalagd olämplighet för sådan föredragning icke i och för sig, såsom nu kan ske, får medföra, att till tjänstgöring i underrätt väl skickade jurister förhindras att vidare ägna sig åt domarebanan. Naturligtvis måste garantier finnas för att även en lantdomare besitter nödig formellt-juridisk skicklighet. Men överhuvud måste beaktas, att det finns kvalifikationer i en domares karaktärsutrustning — sådana som rättrådighet, vidsynt horisont och socialt intresse — som äro av största betydelse för samhällsorganisationen och dess utveckling, och som därför också utan men för det allmänna bästa vid prövning av domarskickligheten måste anses kunna uppväga någon brist i skickligheten att föredraga mål och, som det heter, »knäcka» rättsfall. Nu angivna egenskaper kunna icke i väsentlig grad beaktas i hovrätternas berörda prövning av domaraspiranterna. Tages emellertid icke nödig hänsyn till vikten av sådana egenskaper hos domarkåren, så kan detta i längden leda till för landet skadligt resultat. Domarkåren sätter till stor del sin prägel på byråkratien. Denna har i alla tider haft vissa tendenser att identifiera sina egna intressen med landets. Betänkliga utslag av sådan byråkratism hava också i vårt land inom skilda delar av förvaltningen kunnat påvisas. Den ordning, som nyss kritiserats, är för visso icke ägnad att motverka sådana tendenser utan tvärtom ägnad att *hos den unge domaraspiranten, som lyckats*, väcka föreställningen, att han numera upptagits i en *särskild utvald kår*, varigenom han höjes över sina medmänniskor och tillföres en särskild makt över dessa. Denna ordning kan med andra ord, om icke otvetydiga modifikationer införas, så småningom leda till uppammandet av en byråkratisk *kastanda*, ett civilt *hemmapreusseri*, mot ansatser, vartill man näppeligen kan vara allt för vaksam. — Jag vill tillägga, att de synpunkter, jag nu framfört på domarkårens utbildning, *icke träffas* av de promemorior, som av det ifrågavarande utskottet på sin tid åberopades.

Herr talman! Jag skall avsluta min framställning. De synpunkter, som jag förut framställt angående principerna för själva det processuella förfarandet, hava, såsom framgår av framställningen, anknytning till motionerna i ämnet av herr Lindhagen, av herr Reuterskiöld m. fl., av herr Lindgren, av herrar von Geijer och Johansson i Krogstorp m. fl. Dock kan jag icke helt ansluta mig till något av de i dessa motioner framställda yrkandena. Jag kan därför icke finna annat, än att jag — med stöd av vad jag, tyvärr alltför knapphändigt, här sökt utveckla — måste framställa det yrkandet på denna punkt, att kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagens yttrande angående de i propositionen angivna huvudgrunderna för en rättegångsreform skall innefatta, att dessa huvudgrunder icke kunnat av riksdagen godkännas, samt att riksdagen anser, att fortsatt utredning rörande förbättringar av den svenska processrätten utan införande av några nya, *omotiverade* principer bör äga rum.

Herr Björkman: Herr talman! Det föreliggande ämnet, ett av de viktigaste lagstiftningsärenden som på många år förekommit till behandling i riksdagen — vilket också den föregående talaren framhöll — berättigar de domare, som sitta i riksdagen, att uttala sig i detsamma vid sidan av de talare, vilka såsom medlemmar av särskilda utskottet ha särskild anledning att uppträda i talarstolen. Redan från början vill jag säga, att jag i mångt och mycket kan instämma med den siste ärade talaren, min juridiske vän. Ärendet kommer ju en

gång tillbaka, och då är gott att ha till protokollet antecknat — för att använda en av de blivande processrättsliga termerna — sin mening från processens »förberedande» behandling. Jag gör detta också därför, att jag givetvis sökt att från den kungl. propositionens avgivande följa ärendets handläggning, och jag hade även min del i de förhandlingar, som ledde till de motioner, som avgivits av herrar von Geijer och Johansson i Krogstorp, i vilka motioner det dock fullt och villigt medgives, att åtskilliga brister vidlåda vårt rättegångsväsen och att dessas avhjälpande är en angelägenhet av största vikt.

Genom en del partiella reformers samtidiga vidtagande skulle enligt dessa motionärers förhoppning bristerna kunna bli avhjälpda utan att ett starkare ingripande i nuvarande rättegångsordning skedde än som motsvarade berättigade önskemål av allmänheten. Men jag har knappast under de gångna åren sett någon fråga, som varit av så stor räckvidd men som allmänheten så litet har intresserat sig för. Det är liksom denna fråga gått den stora allmänheten förbi, och därav får man väl sluta sig till, att det nuvarande rättegångsväsendet i stort sett åtnjuter allmänhetens förtroende. Och är det så, och motsatsen har icke i någon mån visats, då finnes det, synes det mig, icke någon särskild anledning att göra större ingrepp i vårt rättegångsväsen än som visar sig nödigt vid en lugn och saklig prövning av de åtgärder, som erfordras för att domstolväsendet skall i likhet med varje annan del av statsförvaltningen helt enkelt följa med sin tid, följa med tidens lugna utveckling, icke mera. Jag var i dag inne i första kammaren, då detta ärende behandlades och såg då, att talarelistan från början i följd upptog tolv jurister. Hade det varit ett annat stort ämne, som behandlats, hade säkert även andra än fackmännen i god tid anmält sig som talare. Men nu överlämnades denna fråga i främsta rummet till juristerna, tydligen därför att bland icke-juristerna är intresset för denna reform icke så levande.

Här föreligga nu olika meningar angående graden av de reformer, som vila på processkommissionens ofta efter utländska förebilder uppgjorda förslag. De genomgripande reformerna har herr justitieministern i välgörande grad tagit avstånd från och begränsat reformernas omfattning och i huvudsak koncentrerat sig på att arbeta på en förbättring av själva förfarandet. Det var, som justitieministern sade, hjärtpunkten i det hela.

Särskilda utskottet har nu dock med försiktighet och icke utan avståndstagande i vissa ingalunda oviktiga delar, följt justitieministern och i vissa delar hava de synpunkter, som kommit till uttryck i herrar Johanssons i Krogstorp och von Geijers motioner vunnit beaktande. I åtskilliga fall ha reservationer till förmån för dessa motioners synpunkter anförts, till vilka jag vid de särskilda punkterna kommer att ansluta mig.

Herr justitieministern förklarade nyss, sedan han gjort vissa erinringar mot utskottet i de delar utskottet gått från hans synpunkter, att han dock var nöjd med det hela, och hoppades, att det skulle bli en god grund för den stora reformen. Jag antar, att det skulle vara möjligt, att herr justitieministern icke skulle behöva säga stopp just vid de erinringar, som det särskilda utskottet har kommit med, utan även skulle kunna vara med om att förklara, att han vore nöjd, ehuru i något mindre omfattning, även om riksdagen skulle godtaga ytterligare några av de önskingar, som kommit fram i vad jag kallar för den Johansson-Krogstorpska motionen. I det hänseendet ber jag få framhålla några synpunkter redan nu vid denna principdebatt. Först skulle jag då vilja något kraftigare framhäva betydelsen av att icke det koncentrerade muntliga förfarandet med vad därtill hörer får verka så, att koncentrationen och muntligheten bli, vad herr Christenson sade, ett självändamål; dessa principer få icke bli så sakrosanta, att de vedervåga själva *säkerheten* i rättens utövning. Man får icke t. ex., när man vill koncentrera rättegången till ett enda tillfälle, tänka, att det

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

är huvuduppgiften för en var att som vittne eller i annan egenskap vara närvarande i rättegången, den enskilde har dock sitt borgerliga yrke och näring. och detta kan vara viktigare än att stå som vittne i en rättegång, som rör sig om ett par hundra kronor. Man får gå fram med stor försiktighet härvidlag — och det har utskottet i någon mån medgivit — men jag skulle vilja, att i den slutligen blivande lagtexten det ytterligare komme fram, att ett koncentrerat muntligt förfarande icke får bli självändamål.

Jag får sedan som ett annat önskemål framhålla, att underrätternas protokoll, såsom det står i den Johanssonska motionen, icke måtte beskäras i så stor omfattning, som från början föreslagits. Protokollen böra giva en vederhäftig skildring av vad som förekommit. Det får naturligtvis gärna bli med tillämpning av nya, praktiska former, men det skall vara så, att det kan giva möjlighet för överrätterna till sakens bedömande i de fall, då icke muntligt förhör förekommer. Och det är dit jag kommer i nästa punkt, att jag vill betona, att huru viktigt det än kan vara, därest det för processens bedömande är nödvändigt, att det blir muntligt förfarande i överrätten, så får man i alla fall icke driva detta för långt, utan man får fasthålla, att det viktigaste är de praktiska synpunkterna. Och de praktiska synpunkterna kunna ofta vara detsamma som kostnadssynpunkter. I oändligt många fall kan det vara onödigt att i överrätten draga fram hela det materiel, som kommit fram vid underrätten, utan nöja sig med protokollen därifrån. Man bör vara mycket försiktig med att det icke blir *obligatorisk* muntlig partsförhandling i överrätterna, utan sådan kan väl, som det står i den motion, jag nyss omnämnde, inskränkas till att förekomma, när hovrätt på parts yrkande eller eljest så finner erforderligt. Och målen må nog i allmänhet bäst av att i hovrätten föredragas av hovrättsreferent. Jag vågar härvidlag tala av den erfarenhet, som jag har från den tid under många år, då jag var hovrättsledamot. Jag kan icke tänka mig, att i den massa av mål, som där förekomma, det som regel skall erfordras, att parterna personligen inställa sig. Men de skola vara berättigade att komma, om de så önska. Det är en annan sak. Men det hela skulle lida ofantligt på om en onödigt utbredd handläggning skulle äga rum i stället för den koncentrerade, tidsbesparande handläggning, som kan äga rum, om en hovrättsreferent inläser målet, objektivt från alla synpunkter.

Härmed står naturligtvis också i sammanhang vad jag tillåter mig yrka, och som framförts i den Johanssonska motionen, nämligen att i högsta domstolen förfarandet måtte få i regel fortgå efter samma huvudlinjer som för närvarande. Även härvidlag vågar jag åberopa min erfarenhet från den tid under flera år, som jag tjänstgjorde som revisionssekreterare. Och jag kan icke tänka mig annat, än det vore onödigt att för en massa av dessa mål, där de ligga klart upplagda enligt protokollen, det bleve en särskilt partsförhandling där. Vad som är alldeles visst är, att det skulle bli en förfärligt tidsödande procedur för domstolen. Man kan tänka sig, vad högsta domstolens tid är värd för varje minut. Och då skulle det ifrågasättas, att det skulle bli nödvändigt att föredraga en hel del de allra enklaste mål med partsförhandling inom högsta domstolen. Det vore att i onödan taga mycken tid från dessa för oss så dyrbara domstolsledamöter. Detta skulle kanske också innebära en utökning av antalet ledamöter i domstolarna, vilket skulle bli mycket kostbart och kanske även medföra svårigheter, då det gällde att finna personer med tillräcklig kapacitet.

Herr statsrådet är nu inne i första kammaren, men jag vill det oaktat säga några ord vid de särskilda avdelningarna i anledning av vad herr statsrådet sagt i några punkter, där herr statsrådet angrep särskilda utskottets motivering. Det gällde först nämnden i häradsrätten. Herr statsrådet anförde några ord av en gammal lantmannarepresentant. Jansson i Djursätra, och sade, att denne

klagat över att »väl få vi vara med om att stifta lag men icke vara med att skipa lag». Då vill jag säga, att här i riksdagen äro vi med om att organisera så ofantligt mycket, men icke kan det komma ifråga, att vi tänka oss dugliga nog att vara med om tillämpningen av alla dessa institutioner vi stifta, att vara professorer i de ämnen, till vilka vi anslå medel. Det tänka vi väl icke på, fastän vi anse, att vi kunna moget överväga, huru själva organisationen skall vara. Att därför söka tillmäta en sådan betydelse åt herr Janssons i Djursätra ord, då han talade om att vi väl få vara med om att stifta lag men icke att skipa lag, det anser jag vara ett bortvridande av begreppen härvidlag.

Herr statsrådet talade också om nämnderna i stadsdomstolarna och ville därvid få fram, att de skulle vara ett band på det folkliga elementet. Jag får med erfarenhet från min verksamhet säga, att så som domarna i städerna tillsättas, äro de rätt så väl bundna vid folket, och jag tror, att de bliva det även sedan den reform med avseende på domarnas tillsättning, som nu är föreslagen, gått igenom. För min egen del anser jag dock, att såsom den här reformen skulle realiseras, d. v. s. att den skulle fungera vid behandlingen av vissa svårare brottmål, tror jag icke, att det skulle vara något gagn med saken. Det är helt annat med avseende på häradsrätterna, vilkas ledamöter ha till en stor uppgift att vara med vid alla måls handläggning. Men att komma inryckande endast vid vissa mål av viss sensationell beskaffenhet tror jag icke skulle bli till gagn för rättvisan. Jag tänker på min erfarenhet från en hel del mål, där jag för min del skulle känt det ganska förryckande, om en del personer, oerfarna inom rättsväsendet, inkastats i behandlingen. Jag är också rädd för att vid tillsättningen skulle det kunna gå enligt politisk tabulatur; det skulle kunna bli de olika politiska åsikterna, som talade. Jag handlade en gång ett upploppsmål; och hade det där setat en nämnd, så hade hälften varit av den ena åskådningen och hälften av den andra i politiskt hänseende. Jag tror dock att det var bättre, att den objektivt seende domstolen under rannsakingens gång fick under offentlighetens kontroll handlägga målet. Det kan kanske synas, som om jag nu sätter för stort värde på själva domarverksamheten. Men det är icke detta, som leder mig, utan jag är rädd för att domarna skulle sjunka i folkets förtroende, om det skulle komma in ovidkommande synpunkter vid sakernas bedömande.

Vid de särskilda punkterna har jag, som jag sagt, kanske anledning att återkomma, men jag har velat nämna detta redan i den principiella debatten. Jag vill sluta med att säga, att för min del hoppas jag, att de partiella reformerna måtte få gå efter dessa riktlinjer, och att det filter, som herr statsrådet sade, som de skola siktas igenom, måtte sikta något finare, än vad som skett under utskottsbehandlingen. Om så sker, skall vårt lands rättsskipning i än högre grad, än nu är fallet, fylla kraven på skyndsamhet, billighet och säkerhet. Jag tror, att även dessa synpunkter räcka för herr statsrådets önskemål, att det nu skall bliva lagd en fast grund för det fortsatta lagstiftningsarbetet. Och jag vore glad att kunna i det beslut, som skall bliva riksdagens, också få inbegripa den förhoppning, som den siste ärade talaren, den socialdemokratiska talaren, uttalade; att det skall ske på det bestående grund.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Christenson m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarrens förhandlingar, instämde herrar *Magnusson* i Tumhult, *Johansson* i Krogstorp och *Persson* i Grytterud.

Herr **Lindkvist** i Halmstad: Herr talman! Det är icke utan en viss tvekan, jag tager till orda här, sedan så många av kammarrens särskilt lärda leda-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Förta.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

möter yttrat sig. Det är väl samtliga våra jurister, som nu ha yttrat sig, och det är ju icke så lätt för en lekman att komma upp omedelbart efter dem.

Min ärade partivän professor Lundstedt sade, när han började sitt anförande, att den, som är vetenskapsman och dagligen sysslar med rättsfrågor och tillika tillhör den lagstiftande församlingen skulle handla oriktigt, om han icke vid ett tillfälle som detta framlade sina synpunkter. Ja, det tror jag är riktigt, men det förvånar mig — det beror naturligtvis på herr Lundstedts stora ärlighet — att han också talade om att han ännu icke varit i tillfälle sätta sig in i ärendet och likväl framställer yrkande. Han hade ännu icke varit i tillfälle att läsa reservationerna. När jag hörde herr Lundstedts långa avhandling, så tänkte jag: tänk så värdefullt det ändå skulle vara, om man hade fått denna i form av en motion, då hade det ju kunnat hända, att även lekmannen skulle kunnat på några ställen följa med och fatta vad herr Lundstedt velat komma till. Kanske jag var ensam om det, men även om så var, vågar jag säga, att det var inte möjligt att kunna följa med herr Lundstedt under hela hans utläggning.

Om den proposition, som nu föreligger till kamrarnas behandling, har sagts — och det sade även herr Lundstedt — att den var mycket bra skriven. Ja, jag tyckte också redan vid första läsningen inte bara, att den var bra skriven utan populärt skriven, lättfattlig, så att det fanns möjlighet även för en lekman att bilda sig en uppfattning om de frågor som där avhandlas. Tillåt mig säga, herr Lundstedt, utan att på något sätt vilja vara elak, att det skulle nog varit bra mycket värre för en lekman att bilda sig en uppfattning om propositionen, om herr Lundstedt skrivit den. Som den nu är skriven kan jag säga, att man behöver inte nödvändigt vara rättslärdd för att bilda sig en uppfattning om den. Om man sedan har kommit till en felaktig uppfattning, ja, därom kunna vi ju alltid tvista. Herr Björkman i Norrköping, som talade efter herr Lundstedt, instämde i stort sett i vad herr Lundstedt sagt och hänvisade särskilt till belysande av sina åsikter till den motion, som avgivits av herr Johansson i Krogstorp m. fl. Det förstår jag så väl. Första gången jag läste motionen tyckte jag att det verkade, som om ett hovrättsråd skrivit den, och det förvånade mig inte alls, att herr Björkman instämde i de synpunkter, som framlagts i motionen. Det är möjligt att jag misstager mig, det är möjligt att jag missuppfattade herr Björkman, men jag tyckte han sade, att i första kammaren hade det bara varit jurister som yttrat sig och likaså här ända tills jag uppträtt. Jag fattade det som om herr Björkman menade, att det här diskutera juristerna och det här skall juristerna avgöra. Om herr Björkman menade det, vill jag invända, att jag inte tror det vore nyttigt om bara jurister skulle få avgöra alla frågor och allra minst denna, ty skulle juristerna få avgöra, så kommo vi aldrig till någon lösning, ty där det finns tio jurister finns det minst nio olika meningar. Det finnes naturligtvis olika meningar rörande vissa detaljer, även bland kammarens lekmän men inte så mycket som bland juristerna.

Efter att ha sagt detta skulle jag, herr talman, vilja påminna om en sak, som departementschefen sagt i sin proposition och som utskottet understrukit i det yttrande, som utskottet nu föreslår riksdagen att göra till sitt. Utskottet framhåller, att i detta yttrande icke får inläggas den innebörden, att riksdagen om utskottets hemställan bifalles, därmed tager slutlig ståndpunkt till den här ifrågavarande lagstiftningen. Utskottet tillägger: »Vid det ytterligare inträngande i ämnet, som betingas av lagstiftningsarbetet, kunna nya synpunkter framkomma, som påkalla beaktande. Riksdagen bör således, då utarbetade förslag framläggas, äga att upptaga dessa till förutsättningslös prövning.» Jag tror det är behövt även för juristerna, men särskilt för oss lekmän är det tydligen nödvändigt, att vi ha lagtexten framför oss, innan vi kunna bilda oss en bestämd uppfattning om alla detaljer. Åtminstone har jag för min del mycket svårt att överblicka det hela, som det nu

ligger, så det skulle inte vara möjligt för mig att uttala en bestämd uppfattning. Därför är det ju också meningen, att det icke skall vara något slutligt ståndpunktstagande förr än frågan kommer åter på riksdagens bord.

När justitieministern i dag inledde debatten gav han en allmän översikt över hela lagförslaget. Det förefaller mig därför vara riktigast, att jag uraktlåter att upprepa vad justitieministern sagt. Jag och mina medreservanter ha väl i stort sett samma uppfattning som justitieministern. Om reservationerna bifallas, blir ju resultatet ungefär detsamma som föreslagits i propositionen. Därför har jag, när jag nu fått ordet, tänkt tala mycket kort, då det blir tillfälle att återkomma vid de olika punkterna. Jag har alltid när lagfrågor förelagat till behandling tyckt och jag tycker likadant här, att det blir en viss oreda, när man blandar ihop allt möjligt. Om vi här nu skola tala om det hela — om vi skola tala om förfarandet, om nämndemäns rösträtt, om frågan, huruvida staten skall övertaga hela rättsväsendet o. s. v. — blir det för mycket ihoprört. Jag tycker vi kunna tala om var sak för sig, när vi komma till de olika punkterna.

När det gäller en så stor fråga som denna är det tydligt, att på vissa punkter den enhet inte är så stor, som kommit till uttryck i utskottets utlåtande. Jag skulle tro, att flertalet av oss, och kanske alla, på en eller annan punkt åtminstone hyst någon tvekan, om man skulle skriva så eller så. Men så låter man vissa betänkligheter fara, när de icke äro alltför stora, därför att man skall komma till någorlunda enhet och vinna ett positivt resultat. För min personliga del vill jag säga, att jag hyst och hyser den uppfattningen, att det ur många synpunkter skulle varit lyckligt, ifall vi nu vid en omläggning av processförfarandet kunnat komma dithän, att staten övertagit hela rättsväsendet. Jag tror att det förslag av processkommissionen, som föreligger därom, är lyckligt, men å andra sidan kan jag icke blunda för de skäl, som justitieministern anfört för att han gått den andra vägen och tagit endast en del. Det är nog så — jag tror icke, att han misstager sig däri — att skall man komma till ett positivt resultat inom rimlig tid, får man gå den vägen, och man får ställa frågan om statens övertagande av rättsväsendet i dess helhet på framtiden. Men man får lov att lägga denna reform så att den icke omöjliggör eller försvårar statens övertagande av hela rättsväsendet, när tiden därtill blir mogen.

Jag har varit mycket tveksam om en mycket betydelsefull sak, och vid en viss tidpunkt under utskottsbehandlingen tänkte jag ge min särskilda mening till känna. Jag har frågat mig, skulle man icke, när det gäller mycket små mål och särskilt i betraktande av att underrättsförfarandet nu skall förbättras, kunna bestämma sig för att låta en del mål stanna i underrätten? Å andra sidan erkänner jag, att det möter stora svårigheter att finna på några regler för avskärande av de mål som icke skola komma till hovrätten. Vi ha ju, som redan i debatten påpekats, summa revisibilis, då det gäller fullföljd av mål i högsta domstolen. Denna anordning har ju mycket starkt kritiserats, och det är ju riktigt, att den inte är tilltalande, men man måste ju ha det så, om man inte kan finna på något bättre. Processkommissionen hade ett förslag, som gick ut på att straff — strafföreläggande — skulle kunna åläggas för vissa mindre förseelser utan att man behövde gå till domstol. Justitieministern har icke tagit upp detta förslag, och ingen av oss har fört fram det reservationsvis. Jag anser dock förslaget vara förtjänt beaktande.

Beträffande nämnden vill jag säga, att jag är mycket tveksam om det kan vara behöfligt med så stor nämnd, som utskottet här föreslagit, om det inte kunde räcka med en mindre nämnd, exempelvis på fem personer. När frågan kommer så långt i tiden, att utarbetade förslag föreligga till behandling, torde nog de, som då komma att vara med, få taga under övervägande, om icke näm-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.

(Forts.)

demännens antal bör inskränkas till fem. Vi ha redan i år beslutat om reseersättning åt nämnd, och det torde väl bara vara en tidsfråga, när vi också nödgas gå in för att bestämma om dagtraktamente. När så blir, kommer kostnaden enbart för nämnderna att bliva så stor, att det säkert finns anledning att överväga, om man skall behöva ha så stor nämnd.

Nu skall jag icke försöka — jag säger försöka, ty jag kan naturligtvis icke på ett sådant sätt som vore önskvärt — taga upp till bemötande särskilt det anförande, som hölls av herr Christenson, huvudreservanten. Jag tager icke upp det också därför, att de synpunkter, som herr Christenson framfört här i kammaren och som han framlagt i sin reservation, ha prövats i utskottet och där icke vunnit beaktande och majoritet. Herr Christenson och även — om jag fattade rätt, herrar Björkman och Lundstedt — ville göra gällande, att vad som här föreslagits är en ovanligt stor förändring mot vad som nu gäller. Jag hyser den uppfattningen, att det är någon överdrift. Det är inte så revolutionerande, som vad herrarna vilja göra gällande. I den motion, som väckts av herr Johansson i Krogstorp m. fl. har, som herr Björkman erinrade om, talats om, att man mycket väl kunde vara med om en partiell reform men icke om en så stor reform som den här nu ifrågasatta. Jag har så långt det varit mig möjligt sökt att taga del av allt det tryck, som finns utan att dock ha haft möjlighet att läsa allt, och jag tycker mig ha funnit, att det förslag, som av justitieministern här förelagts riksdagen, är ett mellanting, så att säga, mellan vad vi nu ha och det långt gående förslag, som framlagts av processkommissionen. Jag vet icke, om det är riktigt uttryckt, men jag tror icke det är ett stort fel att säga, att vad som här föreslås är en partiell reform. Den stora, fullständiga reformen av domstolsorganisationen är icke med, när vi icke få in städernas rättsväsende under staten på samma sätt som landsbygdens. Jag skall icke yttra mig mer om denna sak, men nödgas, herr talman, redan på denna punkt taga upp ett huvudyrkande, som vi några reservanter ha vid punkt 30. Att jag nödgas behandla det vid denna punkt och även framställa ett yrkande beror därpå, att det huvudyrkande, som vi ha vid punkt 30, har motivering både vid punkt 1 och vid punkt 28. Huvudyrkandet i punkt 30 gäller städernas domareval. Det är icke riktigt lyckligt att vi ha tagit det på detta sätt, ty åtminstone ur våra synpunkter kommer det kanske att komma på sidan av det hela. Det är en stor och betydelsefull fråga, förefaller det mig, ur både principiell och saklig synpunkt. För närvarande är det ju så, att i regeringsformens 31 § heter det, att till borgmästare i stad äga där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor föreslå tre personer. Bland de föreslagna utnämner Konungen en till borgmästare. I fråga om rådmansval är det ju något annorlunda bestämmelser, men städerna ha sitt inflytande även där. Justitieministern kritiserar de nuvarande bestämmelserna och vill ha ändring. Justitieministern har föreslagit, att man skall beskära städernas invånares rätt att ha det inflytande på domarvalet, som de nu ha. Det är mot denna beskärning av stadsbefolkningens rösträtt och inflytande, som vi vänt oss. Nu vill justitieministern i sin proposition ha det så, att förslag skall uppgöras enligt allmänna befordringsgrunder. Det kommer väl då att uppgöras i första hand av, låt oss säga hovrätterna, och sedan blir det väl Kungl. Maj:t, som fastställer förslaget, och endast inom detta utav myndighet fastställda förslag äger stadsbefolkningen rösta. Detta förslag har rönt ett bestämt motstånd inom utskottet och utskottet har något modifierat Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har, såsom det något skämtsamt sades i utskottet, gått in för att det skulle bli tillfälle att kalla fjärde provpredikant. Utskottet har lagt sitt förslag så, att, om en stads befolkning icke är nöjd med myndighets förslag, så skall den under särskilda förhållanden kunna få taga upp även en annan kandidat, likställd med de av

myndighet uppställda. När vi läst Kungl. Maj:ts förslag, ha vi icke kunnat fatta, att de nuvarande förhållandena lett dithän, att det finns tillräcklig anledning att göra någon ändring. Vi ha icke kunnat inse, att det vare sig för rätts-säkerheten eller något annat berättigat intresse kan vara någon fara i att vid-bliva de nuvarande bestämmelserna i fråga om val av borgmästare eller råd-män. Vi kunna icke finna, att det är riktigt att så utan vidare beröva städer-nas befolkning den rätt, som den nu har. Om staten skulle övertaga städernas rättsväsende, kunde man ju säga, att domare i stad borde bliva mera likställda med lantdomare, och lantdomare tillsattes icke efter val. Men nu skola ju städerna fortfarande på samma sätt som hittills bekosta sitt rättsväsende, och borgmästaren, domaren i staden, skall icke vara bara domare, utan han skall också vara kommunalman. Det är vikt uppå att man icke bara prövar vilka kvalifikationer en person har som domare utan också prövar, vilka kommunala kvalifikationer personen har och vilket kommunalt intresse han har visat. Vi ha sålunda icke kunnat finna, att det finns tillräckliga skäl för Kungl. Maj:ts förslag, och ej heller kunna vi finna, att det finns skäl att gå med på en änd-ring ens i den modifierade form, som utskottets majoritet föreslagit.

Herr talman, jag skall vid denna punkt stanna här och sluta med att yrka bifall till den reservation, som på denna punkt avgivits av herr Schlyter m. fl.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Processreformens genomgående prin-ciper äro ju, förutom legaliserandet av den fria bevisprövningen, muntlighet, omedelbarhet och koncentration i förfarandet. Men dessa principer böra nat-urligen ej vara självändamål utan tjäna rättsvården och ha endast berättigan-de i den mån de göra detta. Det mänskliga samlivet och dess förhållanden är emellertid ej rättskuret efter principer utan växer delvis ganska fritt och olik-format. Det är därför sällan man kan utan vidare i samhällslivet strikt till-lämpa även i och för sig riktiga principer, utan dessa måste klokt och insikts-fullt anpassas efter praktiska behov och erfarenhetens lärdomar.

Denna allmängiltiga sanning visar sig också här. Från muntlighetens prin-cip måste av många praktiska skäl en del avsteg göras och göras också i den kungl. propositionen, samt även något mera i utskottets utlåtande. Principen har dock enligt min mening även där givits en mera dominerande ställning än som påfordras med hänsyn till dess syfte att tjäna rättsvården. Den snäva begränsningen av parts rätt att inför domstol uppläsa en skriftlig samman-fattning av sin argumentering försvårar i hög grad möjligheten för menige man att själv föra sin talan och tvingar reellt om också ej formellt den rätts-sökande att i större utsträckning anlita advokat för utförande av talan, en ur andra synpunkter knappast önskvärd utveckling. På samma sätt verkar *den alltför snäva begränsningen* av möjligheten till behandling av mål i hovrätt utan partsinställelse fördyrande och försvårande för den rättssökande allmän-heten. Detta kan ej vare sig ur demokratiska synpunkter eller med hänsyn till det samhällsintresse, som ligger i en god rättsvård och en smidig och lätt-tillgänglig rättsskipning vara önskvärt. Muntlighetens princip bör, därom äro vi alla — i varje fall med mycket få undantag — ense, ha sitt stora rum, främst vid underrätt men även vid överrätt, men en mindre rigorös tillämpning, än som här skisseras, och en smidigare anpassning efter det praktiska livets behov skulle göra muntlighetens tillämpning mera fri från annars otvivel-aktigt medföljande olägenheter. Farhågan för att en eftergift på denna punkt skulle med en naturlags nödvändighet åter så småningom låta skriftligheten med alla dess konsekvenser tränga bort muntligheten och bli förhärskande torde vara alldeles ogrundad.

I nära samband med det större eller mindre tvånget av partsinställelse i överrätt står frågan om protokollets mindre eller större noggrannhet vid under-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

rätt. Blir protokollet alltför skelettartat kan målet svårligen erhålla en överprövning i hovrätt utan partsinställelse och därmed förbundna kostnader. Visserligen är utskottets yttrande om protokoll å sidan 15 i utlåtandet så elastiskt, att en tillfredsställande protokollföring efter dessa anvisningar möjligen kan åstadkommas, om rättens ordförande fullt utnyttjar dessa möjligheter, men någon skyldighet till en så noggrann protokollföring, att överrätt kan i mål av mindre omfattning och enklare struktur på protokollen och processmaterialet i övrigt göra en överprövning av underrätts domslut, finnes, så vitt man kan se, inte. Bristen här ligger enligt min mening däri, att det ej klart angives, att de faktiska omständigheter, som äro av avgörande betydelse för målets bedömande, skola med den omsorg och noggrannhet antecknas, att ej ofullständighet därutinnan nödvändiggör en för parterna tidsödande och kostsam inställelse i överrätt.

Ehuru jag sålunda helt anslutit mig till processreformens i propositionen angivna grundläggande principer, anser jag dock att dessa såväl i propositionen som i utskottets utlåtande blivit alltför stelt och rigoröst uppdragna, och att detta försvårar den nya rättegångsordningens anpassning efter det praktiska livets behov.

Jag hade inte tänkt nu ingå på några särskilda detaljer av föreliggande förslag, men det yttrande, som statsrådet och chefen för justitiedepartementet för en stund sedan höll angående nämndens deltagande och inflytande på rättsskipningen, ger mig anledning till några reflexioner i förbigående. Statsrådet citerade ett uttalande från år 1902 av den gamle lantmannarepresentanten Jansson i Djursåtra, däri han uttalade önskan om ökat lekmannainflytande i motsats till särskilda utskottet nu.

Ja, detta kan ju synas litet säreget, men jag tror, att förklaringen till denna olikhet i uppfattning mellan särskilda utskottet nu och den mening, som den gamle lantmannarepresentanten herr Jansson i Djursåtra hade på sin tid, ligger ganska nära och är lätt att finna. Sedan den tiden har juristbyråkratins skrankor väsentligen brutits ned, och juristdomarna liksom ämbetsmännen i allmänhet ha ej längre den avgränsning från folket, som de tidigare hade. Juridisk rättsuppfattning och folklig rättsuppfattning stå varandra nu långt närmare än förr.

Å andra sidan har den individualistiska särprägel, som då i stor omfattning fanns hos folket, mer och mer nöts bort och därmed också det personliga ståndpunktstagandet på eget ansvar. Den nuvarande tidens ansvarsdivision med kollektiva beslut och kollektiva framträdanden låter den enskilde få en långt mindre ansvarsmedveten ställning än förr. Tiden har omvandlat mycket sedan 30 à 40 år, och jag är övertygad, att om den gamle vördnadsvärde Jansson i Djursåtra i denna dag ännu sutte i denna kammare, skulle han säkerligen i denna del stå på utskottets sida.

Beträffande det nu av herr Lindqvist gjorda yrkandet om strykning av viss del av motiveringen i sista stycket å sid. 8 sammanhänger detta med ordningen för tillsättande av stadsdomare. Den nu gällande ordningen är i detta avseende otillfredsställande. Mer än i fråga om förvaltandet av andra samhälleliga uppgifter böra de, som främst handhava rättsvården, vara väl kvalificerade och såvitt möjligt stå fria från hänsyn till partier eller sociala grupperingar. En viss garanti därför finnes i propositionen och i utskottets förslag såtillvida, att valet får röra sig inom ett med hänsyn till sökandens kvalifikationer upprättat förslag. Själva valet inom detta förslag bör med möjligheten till fjärdemanskallelse vara vad som skäligen kan påfordras med hänsyn dels till städernas kostnader för sitt rättsväsen och dels till magistraternas rent kommunala uppgifter, som dock redan nu äro föga omfattande och undan för undan försvinna. Gent emot hänsynen till stadsdomarnas alltmer rudimentära kom-

munala uppgifter och städernas ekonomiska prestationer måste domarnas rättsvårdande uppgifter stå som ett överskyggande och avgörande samhällsintresse. Därför måste förtjänst och skicklighet på ett eller annat sätt garanteras vid tillsättandet av dessa tjänster, men detta sker *inte* om platserna besätts efter fritt val i enlighet med reservationen av herr Schlyter m. fl. vid punkt 30. Då utskottets förslag bättre garanterar rättssäkerheten i detta avseende, ber jag att i den nu föredragna punkten få yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill samtidigt tillägga, att jag betraktar som självfallet, att de nya föreskrifterna rörande domarval så utarbetas, att rådmän komma att tillsättas efter alldeles samma grunder och samma ordning som borgmästare, alltså att den nuvarande skillnaden i detta avseende kommer att vid de nya föreskrifternas upprättande bortfalla.

Herr **Jonsson** i Risinge: Herr talman! Jag har med stort intresse följt denna frågas behandling i särskilda utskottet, och ber nu att få säga några ord.

Om man först skulle ställa den frågan till svenska folket: är en rättegångsreform nödvändig, är jag övertygad om att de flesta skulle svara, att så icke är fallet. I allmänhet har svenska folket förtroende för våra domstolar. Men detta hindrar icke, att det förekommer åtskilliga brister i vårt nuvarande rättegångsväsende. Dessa känner allmänheten icke till.

Då svenska folket har förtroende för våra domstolar, böra vi i den nya rättegångsformen framför allt söka att fortfarande behålla detta förtroende. Till stor del tror jag, att detta förtroende beror på att intet politiskt inflytande hittills fått göra sig gällande i våra domstolar. Och detta inflytande måste vi tillse, att vi även i fortsättningen hålla utanför. Det enda rätta och vägledande för våra domstolar är rätt och sanning. Då man får fram rätt och sanning vid domstolen, är det icke heller svårt för domstolens ledamöter att döma rätt. Den nu föreslagna omorganisationen anser jag är en inre reform i vårt domstolsväsende. Då man, som jag sade, känner till vårt nuvarande rättegångsväsende och genomläst den kungl. propositionen, måste man erkänna, att det är betydande fördelar, man kan vinna, om riksdagen nu antager det framlagda förslaget. Det synes mig, som om justitieministern hade plockat ut det förnämsta och bästa av alla de yttranden, som inkommit, då inbegripet processkommissionens förslag. Jag skall icke söka att närmare ingå på detaljerna, men då jag har för avsikt att icke ytterligare begära ordet, åtminstone icke utan att det blir särskilt nödvändigt, skall jag söka påvisa det, som jag finner vara det värdefullaste i reformen.

Till följd av den förberedande behandling, som skall införas, tror jag mig kunna hysa förhoppning, att man skall kunna vinna mycket. Det är ju så, att det förekommer många onödiga processer, som icke borde förekomma, detta vare sig det gäller kärande- eller svarandeparten. Genom den föreslagna förberedande förhandlingen tror jag, att man skall kunna undgå många processer. Och enbart detta synes mig vara mycket värdefullt. Jag tror nämligen, att det skall kunna åstadkommas förlikning redan på detta förberedande stadium, utan att domaren behöver intaga någon ställning till förmån för den ena eller den andra parten. Men om det skulle vara ett par personer, som komma inför domaren och framhålla sina synpunkter, och domaren finner, att det icke är något att bråka om, utan säger, att det vore bättre, om ni komme överens utan att det behöver bliva process, så kanske de bliva litet betänksamma och förnimma, att det är ett mycket gott förslag. Det skulle vara till mycket välsignelse, om man skulle kunna förhindra processer.

Likasa tycker jag mig finna, att man med den fria bevisprövningen också skall ernå ett förmånligare resultat. Numera är det ju så, att jäv alltför ofta

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.

(Forts.)

förekomma. Och kanske den, som skulle ha de bästa upplysningarna att lämna, är jävig och icke kan förekomma som vittne. I detta fall har utskottet i någon liten mån tillknäppt Kungl. Maj:ts förslag, i det att närstående äro enligt utskottets förslag förbjudna att avlägga ed och vittna. Kungl. Maj:ts proposition föreslog i detta fall, att närstående skulle kunna efter egen fri vilja få avlägga vittnesmål.

Man har här så mycket talat om muntligt förfarande, att mången kanske säger sig, att det ha vi väl även nu. Visserligen skola enligt nu gällande bestämmelser parterna inställa sig antingen själva eller genom ombud, men oftast är det så, att de inställa sig genom ombud. Och då förekommer det ofta, att det kommer ett ombud och framlägger en skrift, och så begäres det uppskov för att den andra parten skall få taga del av skriften och besvara den. Ena gången kommer en part med vittnen, andra gången kommer andra parten med vittnen. Och så förhalas processen så onödigt mycket, vilket länder de rättssökande till förfång och stora kostnader. Genom detta förslag, såsom jag fattar det, skulle parterna vara skyldiga att själva komma tillstådes och muntligen framställa sina påståenden. Att en part själv kommer till domstolen är synnerligen förmånligt, ty genom ombuden kan man icke få fram den direkta sanningen, om jag så får uttrycka mig. Däremot, om parten själv kommer tillstådes, märker man snart nog, om han söker slingra sig undan sin motparts påståenden, eller om han klart och tydligt kan förklara, hur saken ligger till. Det är synnerligen lätt, särskilt för lekmännen, som få sitta och höra på, och uppfatta, var sanningen är till finnandes, därför tror jag, att det är en mycket värdefull sak, att parterna åläggas att personligen inställa sig vid rätten; likaså att parterna äro skyldiga att tala sanning. Jag nämnde nyss, att sanning och rätt skola vara vägledande vid domstolarna; ty nog kan man ändå fordra, att både kärke och svarande skola hålla sig till sanningen.

Beträffande offentligheten i högre instans torde sådan kanske till en början vara rätt främmande för svenska folket. Nu har utskottet i detta fall lämnat öppet och litet vederbörande parter begära, huruvida inställelse skall ske eller icke. Jag tror emellertid, att många komma att sätta värde på att få se till, att deras sak blir klarlagd och på ett tillfredsställande sätt framlagd för domstolen. I början kanske man ställer sig litet avvaktande, men här får man pröva sig fram.

Så kommer jag till frågan om nämndens deltagande i häradsrätterna. Nämnden är ju där den enda förbindelselänken mellan folket och domstolen. För närvarande är det ju tolv nämndemän i en fullsutten rätt, dock att nämnden är domför med endast sju. Jag vill ansluta mig till Kungl. Maj:ts proposition i detta avseende, enär den tillstyrker ett jämförelsevis högt antal nämndemän. Det är inte så många domstolar, som redan ha inskränkt på de tjänstgörande nämndemännens antal. Det synes mig vara särskilt under skånska hovrätten som en anordning med mindre nämnd är genomförd; i allmänhet tror jag, att de tjänstgörande nämndemännens antal är elva eller tolv, medeltalet tror jag är elva. Anledningen till att jag önskar, att nämndemännens antal skall vara det största möjliga, är den, att de ha person- och ortskänedom; det är av ganska stor betydelse, att nämnden känner till dels personerna och dels de olika trakterna inom sin domsaga. Det har från vissa håll yttrats, att det vore förmånligt att ha få nämndemän. Jag kan icke alls förstå, att sådant kan sägas ur lekmannasynpunkt, det har vitsordats från många håll, att lekmännen äro av stor betydelse för domstolarna, och att nämndens närvaro erfordras. Jag är helt ense med dem, som anse, att man bör låta nämnden få det största möjliga inflytande, därför är Kungl. Maj:ts förslag synnerligen väl avvägt i detta avseende. Utskottet däremot säger sig ha fasthållit vid det nuvarande antalet sju, men det blir en avse-

värd skillnad, ty efter utskottets uttalande blir det en betydlig inskränkning av nämndemännens antal. Nu passar det så synnerligen bra, om antalet fastställs till åtta, med hänsyn till en tredelning av nämnden. Med det nya förfarandet är det ju sannolikt, att det blir tätare tingssammanträden och att nämnden därför behöver vara tredelad. Alltså, en domsaga med 24 nämndemän blir på detta sätt tredelad, och sålunda behöver det icke bli fråga om någon inskränkning.

I propositionen är nu föreslaget, att sex av åtta nämndemän skulle kunna överrösta domaren jämte två nämndemän. Utskottet säger, att nämndens anseende skulle sjunka, om den ej dömer enhälligt. Ja, de som gjort detta påstående, måste väl ha gått i den högre skolan. Jag kan ej följa den tankegången, ty ju mera inflytande en person har, desto större anseende lär den väl få. Jag kan ej komma ifrån att detta är undanflykter, man här söker skjuta fram, och såmedelst försöka få lekmännen själva att gå ifrån dessa naturliga synpunkter. Jag håller före, herr Persson i Falla, då det här talats om Jansson i Djursåtra, därest han vore med nu, att han skulle säkerligen med tacksamhet ha godtagit den kungl. propositionen. Det förvånar mig synnerligen mycket, att just lantmannarepresentanterna dels i motioner, dels i utskottet, dels i kammaren motsatt sig det erbjudande, som Kungl. Maj:t gjort oss, nämligen erbjudande om ett ökat inflytande. Men icke dess mindre komma då lantmannarepresentanter och säga: Vi vilja icke ha det inflytandet. Våga då herrarna icke taga på sig detta ansvar? Det ser nästan så ut, som herrarna ej rätt skulle vilja bruka detta förtroende.

Beträffande nämnd i rådhusrätt och hovrätt får jag också säga, att de personer, som bo i städerna, nog icke äro av sådan särart, att icke nämnden även i rådhusrätt och hovrätt skulle kunna fylla sin uppgift. Jag finner det vara en mycket god väg, som herr justitieministern slagit in på, att beträffande de grövre brottmålen, som det nu är fråga om, börja lära de små städerna att välja sina nämndemän och låta dem få medinflytande i domstolarna innan de så småningom komma under landsrätt, såsom avsikten säges vara, att de skola göra.

Beträffande nämnden i hovrätten må jag säga, att om därstädes ett offentligt förfarande skall förekomma, bör även nämnden vara närvarande. Nämnden har icke endast en dömande verksamhet utan också — herrar jurister må ursäkt mig, att jag säger det — en kontrollerande uppgift.

I de flesta punkterna har utskottet följt Kungl. Maj:ts förslag, ehuru visserligen en mängd reservationer äro avgivna. Ingen enda av utskottets ledamöter är sålunda nöjd med propositionen helt och hållet, utan allihop ha reserverat sig i större eller mindre grad. I stort sett är dock Kungl. Maj:ts proposition den, som avgått med segern. De största reservationerna gälla fyra punkter: dels advokatmonopolet, dels nämndens rösträtt, och antalet nämndemän samt slutligen beträffande nämnd i rådhusrätt och hovrätt. Jag får redan nu säga, att jag kommer att ansluta mig till de reservationer, som äro avgivna vid punkterna 24 samt 31—36.

Slutligen vill jag lägga kammarens ledamöter på hjärtat, att denna fråga bör ej lösas efter partilinjer, ty domstolarna böra stå över partierna, det må vi alla komma överens om, och det inser nog också den, som vet vad som står i vår gripande domared.

Herr Fast: Herr talman! Jag begärde ordet redan under principdebatten för att få säga något om ett par punkter, som nog lämpligast bör sägas redan nu. Dessutom är ju redan den punkt föredragen, där även jag står antecknad som reservant.

När jag gick in i särskilda utskottet och började deltaga i dess arbeten, hade

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

jag ej någon förutfattad mening angående den kungl. propositionen. Jag hade ej varit ledamot av processkommissionen, såsom fallet var med en hel del andra, utan stod alldeles fri och obunden. För mig gällde det då att först undersöka, huruvida jag fann, att det nuvarande processförfarandet var av den beskaffenhet att en genomgripande revision av detta förfarande var nödvändig. Jag kom då till det resultat, att jag ansåg en sådan revision vara nödvändig. Då gällde det, huruvida de av Kungl. Maj:t föreslagna principerna befunnos vara hållbara. Jag må säga, herr talman, att även sedan jag hört de mycket kritiska anföranden, som hållits av professor Lundstedt och av herr Björkman, är jag alltjämt på mycket goda grunder övertygad om att det nuvarande processförfarandet har sådana väsentliga brister, att tiden är inne att gå till en mycket allvarlig revision av detta processförfarande; och jag vill endast med ett par ord säga, vari jag anser, att dessa brister bestå.

Det kan väl ändå icke vara riktigt, när man finner, hurusom med vårt nuvarande rättegångsförfarande en process kan draga ut icke bara månader utan många år och kan bli föremål för tjugu till trettio tingssammanträden, och att vid dessa tingssammanträden icke blott suttit olika nämnder utan också flera olika ordförande i rätten. Hur kan det vara ställt med rättssäkerheten, när man tillåter, att i mycket betydelsefulla mål processen får en sådan utveckling, att den kan glida över årtal och på detta sätt handläggas vid skilda tillfällen av olika nämnder och av olika ordförande?

Herr Lundstedt sade, att det är icke det primära här att i det konkreta fallet göra en prövning av vad som verkligen är sant för att komma till den riktiga domen. Jag undrar ändå, om man kan helt bortse från det konkreta fallet, och om man icke bör så långt det i hela denna mänskliga ofullkomlighet är möjligt åstadkomma en rättvis dom. Ty om människor i det konkreta läget, i fall efter fall, komma underfund med att här har icke rätt skipats, hur går det då överhuvud taget med den auktoritet för lag och rättsskipning, som det svenska folket bör känna? Jag tror därför, att man icke, utgående från abstrakta teoretiska utgångspunkter, får förgäta att söka sanning och rättvisa i det konkreta fallet, ty när det kommer till kritan, är det just på tillämpningen i det konkreta fallet, som hela rättsordningen står eller brister.

Jag kom sålunda ganska snart till den övertygelsen, att det nuvarande förfarandet måste genomgå en ganska grundlig revision; och jag måste, efter att ha åhört den långvariga principdebatten, säga, att jag fick en mycket stark känsla av, hurusom man på den linjen, där man ursprungligen tydligen var inställd på att gå på avslag, alltmer sackade utav; försvaret mattades, och man gick slutligen med på från deras synpunkt i och för sig mycket betydande partiella reformer, vilka dock skulle ske inom ramen av den nuvarande rättegångsordningen. Ett bättre bevis för att man även på den sidan har klart för sig, att det nuvarande förfarandet tarvar en grundlig revision, kan jag för mitt vidkommande icke gärna åstadkomma; och jag kan till detta lägga, att när herr Christenson och de tre medreservanter, som instämde med honom, här göra gällande, att man kan gå in för bara dessa mindre partiella reformer, så funnos inom samma parti dock två mycket framstående män, för vilka jag med hänsyn till deras insats i utskottsarbetet har den allra djupaste aktning, nämligen utskottets högt ärade ordförande Bismark och vidare häradshövding Öhman, vilka hyste en motsatt uppfattning. Detta bör i och för sig väga något och kanske ganska mycket gent emot de fyra reservanter, som vilja gå de mera partiella reformernas väg. För mig blev det ganska klart, att jag skulle vara mest böjd för att här gå till en genomgripande revision även av organisationen.

Jag har den uppfattningen, att det kommer att gissla, när man skall omsätta det nya koncentrerade muntliga förfarandet inom den nuvarande domstolsorganisationen, sådan som utskottet och Kungl. Maj:t lämnat den orubbad. Men jag

kom också ganska snart underfund med, hur den gamla sanningen alltjämt gäller, att det bästa kan bli det godas fiende; och jag blev övertygad, att om man här allvarligen hade kommit till det resultat, att någonting behövde göras, så gällde det att underordna sina synpunkter under någonting annat, och att detta var den linje, som man kunde samlas på och som så att säga i det politiska tidsläget medgav, att en reform bleve genomförd.

Jag skulle till och med kanske kunna tro, att det är dessa synpunkter, som i mångt och mycket varit vägledande för herr justitieministern; men jag är icke så övertygad om, att han på alla punkter fått sina egna personliga synpunkter beaktade i det föreliggande förslaget, utan han har måst taga hänsyn till en rad omständigheter, som jag här påpekat.

Jag kan också försäkra kammaren, att den vilja till att åstadkomma resultat, med bortseende från mindre detaljer och även från politiska utgångspunkter, har verkligen besjälats det särskilda utskottet. Man har beflitat sig om att här verkligen komma till ett positivt resultat, därför att man varit övertygad om att det kunde vara fara i att nu längre dröja.

Då jag nämnde, att jag här skulle önskat få gå rationellare fram i fråga om organisationen, så rör det närmast frågan om städernas läggande under landsrätt. — Ja, det är kanske ett otrevligt ord, jag vet att det stöter ofantligt många, men jag kan beträffande städernas rättsväsens inflytande i våra domsagor säga, att det blir på det sättet, att städerna i många fall komma att utgöra stommen i nya tingslag o. s. v.

Nu har emellertid utskottet liksom också jag på denna punkt anslutit sig till en mera försiktig väg, som föreslagits av Kungl. Maj:t. Utskottet gör ett bestämt uttalande om att de mindre städernas jurisdiktion icke kan upprätthållas och detta på mycket goda grunder. Men jag skulle på denna punkt vilja erinra om en sak, och det är, att jag vet, hurusom representanter för de små städerna kanske i många fall av känslöskäl, som man heller icke skall underskatta, ty även de kunna ha sitt värde, hysa bekymmer för att dessa städer skola sammankopplas med domsagor i rättsligt avseende. Jag tror, att dessa städers motstånd kommer att i rätt hög grad bli beroende av hur den organisation kommer att se ut, som skall ersätta den nuvarande jurisdiktionen. Jag säger detta här, därför att det icke gärna kan sägas på någon annan punkt, ty utskottet har på goda grunder uraktlåtit att göra något uttalande, detta emedan här förefinnes en nyss framlagd utredning, till vilken varken Kungl. Maj:t eller utskottet ännu ha kunnat taga någon ståndpunkt.

Jag har nu den uppfattningen, då det gäller magistraternas överinseende av den kommunala förvaltningen, att den för länge sedan överlevat sig själv, den fyller ej längre någon funktion, därom är man nog ganska överens icke blott i städerna utan även i den svenska riksdagen. Det gäller således att finna ersättning för vad man förlorar i fråga om magistraten för de rent statliga uppgifterna. Jag undrar då, huruvida man ej kan välja något enklare, billigare och för städerna mera acceptabla former än de, som framlagts i det s. k. Jakob Petterssonska kommittéutlåtandet, vilket enligt mitt förmenande är onödigt byråkratiskt. Det är detta, som legat i bakgrunden, då städerna med all kraft sökt motverka, att de skulle läggas under landsrätt. Jag har velat säga dessa ord, därför att det är av vikt, att man i det fortsatta utredningsarbetet på denna punkt söker bibehålla för dessa mindre städer förtroendeförvaltningen, så att man icke i stället får en byråkratisk ämbetsförvaltning. Ty i den mån städerna behöva tillgång på juridisk kraft, på administrativ kraft, kan nämnda mål lämpligast nås genom att dessa städer tillsätta tjänstemän av den kvalitet och i den omfattning, som städerna behöva. Härigenom undviker man att få någon demokratisk förmyndarstyrelse över den nuvarande förtroendeförvaltningen, som

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegånga-
reform.
(Forts.)

enligt mitt förmenande fungerar på ett så tillfredsställande sätt, att det icke finnes anledning att onödigt ingripa alltför långt.

Nu skall jag tillåta mig att säga ett par ord med anledning av den föredragna punkten rörande domarnas tillsättning i städerna. Om utskottets förslag går igenom, blir det en successiv övergång; det kommer att förflyta viss tid, intill dess vissa städer med egen jurisdiktion blivit införlivade med närliggande domsagor. En hel del städer skola ju också behålla sin egen jurisdiktion. Det är därför av synnerlig vikt, att riksdagen i det nuvarande läget icke gör uttalanden, som man kanske vid närmare eftersinnande finner vara mindre lämpliga.

Riksdagen brukar ju hävda en mycket sund princip, nämligen att den som betalar också skall ha ett icke obetydligt inflytande. Vem är det som betalar rättegångsväsendet i våra städer för närvarande? Jo, det är städerna, som avlöna magistratsledamöterna: borgmästaren och rådmännen. Nu skulle riksdagen, om den följer utskottets utlåtande och Kungl. Maj:ts förslag, bryta med denna princip och säga, att städerna visserligen skola betala, men att de i högre grad än hittills varit fallet skola avklippas från inflytande vid valet av domare. Därtill kommer, att magistratsledamöterna, så länge den nuvarande ordningen består, icke blott ha att utöva befattningen som domare utan därjämte utöva inseende över en rad ofta mycket viktiga kommunala ärenden. Kan det under sådana omständigheter, intill dess en omreglering av dessa förhållanden ägt rum, vara riktigt att gå till en ytterligare beskärning av städernas rätt att utse eller uppgöra förslag till domare?

Jag vill också erinra om att städernas rätt att välja domare vilar på gammal historisk grund. Det är en ordning, som gällt allt sedan 1882, och man brukar ju ha en smula respekt för de traditioner, som visat sig kunna upprätthållas utan att vara till någons skada. Jag bestrider helt enkelt, att städerna så misskött handhavandet av detta instrument, att ett ingripande är påkallat. Naturligtvis kan det ha skett misstag, men sådana behöva icke förekomma i större utsträckning, när medborgarna i en stad upprätta förslag till domarval, än när utnämningar äga rum direkt från Kungl. Maj:ts sida. Det är människor, som man har att göra med, och man kan lätt misstaga sig på en persons kompetens eller lämplighet för ett visst uppdrag. Men det misstaget begår som sagt icke bara den röstberättigade befolkningen i en stad, utan lika väl t. ex. en hovrätt eller den eventuella nämnd, som skulle upprätta förslag. Om utskottets föreliggande förslag varit gällande lag, är jag icke säker på, att Stockholms stad haft möjlighet att välja den borgmästare, som den i dagarna korat. Hovrättsmeriter skulle under dylika omständigheter kunnat tillmätas stor tyngd i jämförelse med rent kommunala meriter vid sidan av domarkallet förvärvat på en enda plats. Jag tror därför, att det finnes mycket goda skäl för kammaren att vara försiktig på denna punkt.

Nu har man sagt, att Kungl. Maj:ts och utskottets förslag är nödvändigt för att åstadkomma en cirkulation mellan å ena sidan lantdomstolarna och å andra sidan våra rådhusrätter. Jag erkänner, att herr justitieministern här har ett starkt skäl, men jag undrar, om det är tillräckligt starkt, för att man skall följa Kungl. Maj:t. Ty den cirkulation, som i detta fall åsyftas, kan enligt mitt förmenande ske även med bibehållande av det nuvarande systemet. Det är givet, att man vid denna cirkulation måste under alla omständigheter taga hänsyn till en persons kvalifikationer och kompetens.

Dessutom vill jag säga, att när man klagat över att man kanske i ett eller annat fall skulle kunna peka på en borgmästare, som är svag som domare, beror detta i mycket hög grad på vad herr justitieministern själv i sin proposition anför, nämligen att vederbörande fått allt för litet syssla med domarkallet. De tillkrånglade och besvärliga målen ha varit alltför få, och därför har

även den gode juristen stelnat till under utövandet av sitt ämbete. Ytterligare kan också lönefrågan ha spelat en betydande roll. Lönerna för de mindre städernas borgmästare ha varit ganska knappt tillmätta, och det har därför icke stått städerna till buds att få de personer de kanske helst skulle ha åstundat. När nu Kungl. Maj:t och utskottet föreslå, att lönerna skola regleras av staten, betyder detta, att kvalifikationerna kunna stegras även med bibehållande av den nuvarande ordningen för utseende av domare.

Det har också sagts, att politiska inflytelser skulle göra sig gällande, därest städerna vore obundna vid upprättande av förslag till domare. Ja, är det alldeles säkert, att t. ex. en kommission som upprättar förslag eller t. o. m. en regering, som utnämner en domare, är totalt fri från alla politiska inflytelser? Nej, vi människor äro nog allt ganska skröpliga. Men jag tror, att man i allmänhet kan säga, att det går lättare än de flesta tänka att i städerna tillsätta en duktig karl som domare med bortseende från politiska utgångspunkter. Jag anser, att det är ett drag, som är kännetecknande för det svenska folket, att man kan värdesätta en duktig karl, vars opartiskhet och redbarhet, man har förtroende till, och är beredd att rösta på honom, även om han har en annan politisk uppfattning. Jag anser således, att de obehöriga politiska inflytelserna lika väl kunna göra sig gällande enligt utskottets och Kungl. Maj:ts förslag, som om man bibehåller det nuvarande förfarandet.

Jag vill ytterligare säga några ord med anledning av den punkt, som särskilt berördes av herr Persson i Falla, nämligen frågan om nämnd i rådhusrätt och hovrätt. Här föreligger det en reservation, bakom vilken stå ungefär lika många ledamöter som bakom utskottets. Man får icke glömma, att det är människor, som skola döma, och människor, som skola dömas. Allting här i världen är behäftat med fel och brister, och den som gått domarkarriären och kanske är en utmärkt domare kan i nästan hela sitt liv ha betraktat samhället och människorna uppifrån. Den bilden blir icke riktigt densamma, som när man ser på samhället och människorna nedifrån. När människor skola dömas, måste man dock ha en personlig kännedom om dem och taga hänsyn till den miljö, där de vuxit upp, deras släktförbindelser o. s. v. Jag syftar här framför allt på de grövre brottmålen. Jag undrar då, om icke nämnden skulle även för städernas vidkommande kunna ha en mission att fylla. Respekten för lagen och förtroende för rättsordningen beror ju så mycket på, huruvida människorna känna, att man tagit hänsyn till både rätt och billighet. Jag tror, att om man öppnar portarna och släpper in offentligheten i våra överrätter, är det nödvändigt även för hovrätternas del, att nämnden deltar i dömandet. Samma skäl kunna också anföras till förmån för nämnd i rådhusrätt.

Man får i denna fråga icke bortse från de psykologiska skäl, som tala för ett ökat inflytande för nämnden i våra domstolar. Med ett ökat inflytande följer också ett ökat ansvar. Därtill kommer, att det nya rättegångsförfarandet med sin koncentration, sin muntlighet och sin omedelbarhet bereder nämnden helt andra möjligheter att värdera bevisningen än tidigare varit fallet, då man endast haft att läsa inlagor och handlingar. Då man slutligen vet, att det enligt vår straffrätt kan utmätas så oerhört olika straff för ett och samma brott och att domstolarna icke bara ha rättighet utan också skyldighet att taga hänsyn till förmildrande och försvärande omständigheter, måste man säga sig, att det kan icke vara annat än lämpligt, att man vidhåller den gamla andrakammaruppfattningen, att nämnden, då man går till en folklig reform, bör erhålla ökat inflytande. Jag tror därför, att kammaren skulle göra klokt i att på dessa punkter följa den föreliggande reservationen.

Till sist några ord om utkrävandet av parts sanningsplikt. Man har ju med några få undantag varit ganska enhällig inom utskottet om att det är både önskvärt och nödvändigt att verkligen få sanningen i processen på detta sätt

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegånga-
reform.
(Forts.)

ordentligt utrönt, men det har rätt delade meningar om hur man skall utkräva en dylik sanningsplikt. Utskottet har icke velat göra något uttalande om de straffsatser, som böra tillämpas — det är en så pass ömtålig sak, att den måste bli föremål för ingående övervägande och utredning. Men jag har haft den uppfattningen för egen del, att om man verkligen vill vinna någonting med parts sanningsplikt, går det icke för sig att bara skriva ut en generell regel härom, ty det finns ju ett motsvarande stadgande redan nu i vår strafflag, fastän böterna äro orimligen låga. Jag tror, att det helt enkelt är nödvändigt, att då parten står inför domaren och nämnden, han får en högtidlig erinran av domaren om att det nu för sanningens utforskande gäller för honom att under straffansvar tala om allt vad han vet vara hänt och sant. Jag anser, att denna högtidlighet, denna speciella vädjan till honom, skulle kunna vara av ett visst värde. Med en generell regel, hur riktig den än kan vara, kan man aldrig uppnå några resultat.

Jag ber på den föredragna punkten få yrka bifall till den av herr Schlyter m. fl. avgivna reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Olsson i Mora: Herr talman! Någon yrkesmässig processerfarenhet har jag icke att delge kammaren, och det kan icke falla mig in att efter exempel från upplands- och östgötabänkarna försöka någon vetenskaplig-juridisk eller filosofisk högflykt. Jag skall så mycket hellre fatta mig kort, som jag i allt väsentligt kan ansluta mig till de grundsatser för en rättegångsreform, som utvecklats av statsrådet och chefen för justitiedepartementet. Jag förstår den betänksamhet, som departementschefen uttryckt inför beskärandet av muntligheten i överrätterna. Men dess bättre är det här ingen principiell motsättning mellan departementschefen och utskottet. Det är kostnadshänsyn och praktiska skäl, som gjort att utskottet icke funnit det möjligt att nu gå in för ett renodlat muntligt förfarande även i överrätterna. Och så starkt som utskottet framhållit den dominerande betydelsen av det muntliga förfarandet, må det vara tillåtet att hoppas, att denna eftergift för praktiska hänsyn icke skall medföra någon verklig fara för att skriftligheten i överrätterna skall breda ut sig och taga överhand.

Vad beträffar frågan om användande av icke rättsbildade biträden i överrätterna, kan jag visserligen förstå juristernas invändningar på denna punkt. Men jag vågar å andra sidan göra gällande, att det i vårt land finns en mycket stark motvilja inför varje form av advokatmonopol och advokattvång.

Den kompromiss, som skisserats i den av herrar Bissmark m. fl. avgivna reservationen och som går ut på, att om ett icke rättsbildat biträde i ett mål fört talan i underrätt, så skulle detta ombud få fullfölja målet även i överrätt, men att talan inför överrätt eljest skulle vara förbehållen rättsbildade ombud, den kompromissen kan jag för min del icke finna tillfredsställande, ty den skulle sannolikt leda till ett visst tvång att redan vid underrätt använda rättsbildat ombud, för att man skulle känna sig vara på den säkra sidan, ifall man sedan måste gå till högre instans och ansåge sig behöva biträde. Fortfarande icke rättsbildat sådant, men med högre kvalifikationer än som ansetts erforderliga i underrätten. Det skulle bli ett indirekt advokatmonopol och därmed skulle med största sannolikhet följa höjda processkostnader utan att man därför vunne någon garanti för att man finge fullt kvalificerade biträden, ty det är ju så, att det även bland de rättsbildade finnes advokater, som icke hålla måttet.

I fråga om lekmännens deltagande i rättsskipningen kan jag helt ansluta mig till de folkliga principsynpunkter, som utvecklats av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet. Jag kan icke se annat än att om riksdagen på denna

punkt följer utskottsmajoriteten, så skulle vi i vår rättsskipning taga ett steg tillbaka. När man beslutar ett omedelbart muntligt förfarande, så ökas ju förutsättningarna för lekmännen att behärska processmaterialet, men drager man icke den naturliga konsekvensen härav, utan fortfarande kräver en fullständigt enhällig nämnd för domarens överröstande, så betyder detta, att man skjuter nämnden ytterligare ett steg i bakgrunden, åtminstone om man bedömer nämndens ställning i förhållande till dess möjlighet att behärska processmaterialet. Jag kan icke tänka mig, att andra kammaren vill vara med om en sådan inkompetensförklaring, sedan kammaren upprepade gånger förut uttalat, att nämndens betydelse borde ökas och att en ändring i detta hänseende vore en förutsättning för den fria bevisprövning, som nu föreslås till förverkligande. Jag vill icke göra någon större affär av att man kan få höra erfarna domare berätta — det har förekommit även inom det särskilda utskottet — att de haft enstaka nämndemän, som förklarat, att de alltid röstat med rättens ordförande och att de funne tryggast att alltid göra så. Jag vill emellertid säga, att när det nu i den av herr Schlyter m. fl. avgivna reservationen föreslås, att sex av sju eller åtta nämndemän skulle mot domaren kunna diktera rättens beslut, så är det en verkligt moderat reform, som påyrkas och det vore bestämt oklokt att avvisa denna försiktiga reform.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet erinrade vid debattens början nu i kväll om att den kunnige och erfarne lantmannarepresentanten, nämndemannen Jansson i Djursåtra redan 1902 här i kammaren uttalade sin förvåning över att lekmännen, som äro betrodda med att *stifta* lag, ha så litet att säga till om, när det gäller att *skipa* lag. Om man, såsom den ärade talaren på norrköpingsbanken, har den uppfattningen att detta är i sin ordning, alldeles som att riksdagen beslutar om inrättande av omfattande organisationer, men icke deltagar i handhavandet av dessa organisationer, då blir konsekvenserna härav, synes det mig, att lekmännens befattning med rättsskipningen saklöst kunde fullständigt upphöra.

Jag kan till de av herr departementschefen anförda exemplen icke neka mig nöjet tillägga att redan 1901, eller för jämt 30 år sedan, motionerade sedermera ålderspresidenten Åkerlund här i kammaren om att »åtminstone icke hela nämnden skulle behöva vara enig för att kunna överrösta domaren». Herr Åkerlund, som förmodligen representerade den av herr Björkman efterlysta svenska allmänheten lika bra som en yrkesjurist, betecknade nämndens deltagande i rättsskipningen såsom numera illusoriskt, och han förklarade, att bygdernas dugligaste och erfarnaste män drogo sig för att spilla tid i häradsrätten, då de sågo sig urständssatta att där utöva någon gagnande verksamhet. Uttalandet var tillspetsat, såsom orden ofta föllo från den självständige herr Åkerlund, men med anledning av det citat, som av en talare anfördes från 1908 års lagutskotts betänkande, tillåter jag mig erinra om, att redan 1901 års lagutskott fann motionärens förslag att bereda nämnden ökat inflytande förtjäna beaktande, och utskottet ansåg, att några vådor för rättssäkerheten därav ej kunde befaras. Till detta utskottets uttalande anslöt sig andra kammaren utan votering, och jag kan icke tro, att det skulle i denna dag medföra några äventyr att vidhålla denna uppfattning. Förhållandena ha ändrats, yttrade en ärad talare på örebrobanken, och det är naturligtvis sant, men jag tror också, att det är obestriddt, att vissa lantmän här i kammaren fått en annan inställning till ämbetsmannabyråkratien än förr, och jag nödgas bestämt bestrida den ärade talarens fullmakt att föra talan för den vördade Jansson i Djursåtra.

Om det tillåtes mig att anföra ännu ett exempel på den i andra kammaren tidigare förhärskande uppfattningen om lekmännens ställning till rättsskipningen, så kan jag erinra om, att år 1916 motionerade här i kammaren en erfaren högerlantman, även han en mångårig nämndeman, om att riksdagen måtte uttala sig

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

för återställande av vår nämnd till dess forna och rätta uppgift. Denna motionär skrev att »våra lekmäns och vårt folks ovärdiga och hjälplösa ställning till rätten synes alldeles onaturlig bredvid det förtroende, som ägnas lekmännen i alla andra länder, och bredvid den pondus, som folkets ord i rättsskipningen överallt annorstädes besitter». Kravet på ett ökat lekmannainflytande i rättsskipningen är sannerligen icke något nytt rabulistpåhitt. Det är säkraste metoden att förankra rättsskipningen i folkets förtroende, den enda grund, som i längden håller. Detta krav har tidigare omfattats med synnerlig värme av riksdagens lantmannarepresentanter i alla partiläger, och jag kan icke tro annat än att andra kammaren, trogen sina traditioner i denna fråga, skall på denna punkt korrigera den knappa utskottsmajoriteten.

Jag vill slutligen tillägga, att jag för min del gärna skulle se, att det svenska domstolsväsendet kunde kompletteras med ett fristående förlikningsinstitut, men för övrigt kan jag inskränka mig till att livligt tillstyrka, att det nu föreliggande principbetänkandet från särskilda utskottet måtte antagas, till gagn för det svenska rättssamhället, som nu snart står inför 200-årsminnet av tillkomsten av den ännu gällande 1734 års lag. Det skulle hedra oss, om vi kunde fira detta jubileum med en ny rättegångsbalk, som avlägsnade de påtagligaste bristerna i vårt nuvarande rättegångsväsen.

På den nu föredragna punkten yrkar jag bifall till utskottets förslag. De invändningar, som den senaste ärade talaren gjorde, ha icke kunnat ändra min uppfattning, att den mindre beskärning av städernas valrätt vid domarval, som här föreslås, är sakligt väl motiverad, i synnerhet efter den uppmjukning, som utskottet förordar. Utskottet föreslår ju, att ett förslag till domarebefattning, som tillsättes av Kungl. Maj:t, icke bör vara ovillkorligt bindande, utan att till befattningen bör i särskilda fall kunna utses person utanför förslaget, om denna person förordats av staden. Med denna uppmjukning tror jag, att man utan någon som helst våda kan biträda utskottets hemställan på denna punkt, till vilken hemställan jag alltså yrkar bifall.

Häruti instämde herrar *Wikström, Björling, Jönsson* i Fridhill och *Andersson* i Rasjön.

Herr **Johansson** i Bro: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av detta ärende, skall jag be att få yttra några ord. Vad då först beträffar behovet av en rättegångsreform, så är det väl alldeles uppenbart, att ett sådant behov föreligger. Jag tänker då närmast på det odrägliga, kan man säga, uppskovsförfarande, som hittills förekommit, vilket jag förmodar icke skall behöva förekomma så mycket vid det muntliga förfarandet. Nu ha visserligen åtskilliga talare här sagt, att det är omöjligt att tillämpa det nya förfarandet på ett effektivt sätt, ty man kan icke hinna sätta sig in i frågorna. Men då har man väl ändå glömt, tänker jag mig, att ett förberedande förfarande redan ägt rum, varigenom domaren sålunda givetvis kommit in i målen, innan dessa nå fram till huvudförfarandet, och förmodligen kan det icke komma till så många nya omständigheter vid huvudförfarandet, att icke rätten kan vara färdig att tämligen snart avkunna sin dom.

Jag kan icke neka mig nöjet att med några ord tala om, vad som inträffade för jämnt åtta dagar sedan, då jag hade rest hem till Västerås på ting. Där framträdde vid tinget en känd stockholmsadvokat, som förde en parts talan, och då han skulle företräda, sade han: »Ja, vi skulle kanske börja tillämpa det muntliga förfarandet.» Nå, hur skedde nu det? Jo, det gick till på det sättet, att han plockade fram en lång skrivelse ur sin portfölj och så stod han där och läste. Efteråt sade mina kamrater: »Skall det munt-

liga förfarandet se ut på det sättet?» Jag svarade då: Ni få lugna er, det är inte färdigt ännu. — Men det var inte om det jag skulle yttra mig nu.

Ehuru jag skulle kunna säga, att den kungl. propositionen är rätt så tillfredsställande, så är det dock åtskilliga punkter, där jag har en avvikande mening. Jag syftar då först på samma fråga, som herr Fast nyligen var inne på, nämligen frågan om straffansvar för falsk utsaga. Detta är en mycket kinkig sak. Jag har nämligen den erfarenheten, att en part kan av en duktig advokat, som står på motsidan, rentav kollras bort, så att partens utsaga kan få en sådan ordalydelse, att den kan tolkas i motsatt riktning mot vad den verkligen avsåg, och under sådana förhållanden kan det ju vara rätt så kinkigt, om straff skall utmätas för falsk utsaga. Jag anser därför och vill ha till kammarens protokoll uttalat, att straffansvar icke får utmätas gentemot part, såvida det icke på förhand tydligt sagts ifrån till parten, att straffansvar kommer att följa på vad han säger, om hans utsaga befinnes falsk, m. a. o., han bör vara fullt på det klara med den saken. Utskottet har icke uttalat sig bestämt på denna punkt och knappast heller den kungl. propositionen, och därför kan det vara bra, att detta uttalande blivit gjort till kammarens protokoll.

Vad därefter beträffar frågan om nämndemännens enhällighet eller icke vid domens avkunnande, så beklagar jag, att jag måste gå en annan väg än min vän och partikamrat Jonsson i Risinge. Jag är nämligen av den uppfattningen, att det är klokast med enhällig nämnd. Jag borde naturligtvis ingenting ha emot, om nämndemännens befogenhet ökades, men den uppfattning beträffande enhälligheten, som jag kommit till, är grundad på en långvarig erfarenhet. Jag har nämligen suttit i häradsrätten i 40 år, och vid de icke så få tillfällena, då nämnden avkunnat domen och alltså burit ansvaret för denna, har jag känt vikten av att med mig ha en enhällig nämnd. Särskilt under de sista 25 åren, då jag varit den äldste i nämnden, och det största ansvaret alltså fallit på mig, har jag känt det tryggt, då nämnden varit enhällig. Det är naturligtvis icke så, som det här talas om, att i fall antalet nämndemän fastställdes till åtta och nämnden skulle äga rätt att avkunna domen, då en majoritet av sex nämndemän funnes, det är naturligtvis icke så, att dessa sex icke skulle stå för vad de säga och taga ansvaret därför, utan jag tänker på, vad man skulle komma att säga ute i bygden, där jag befarar, att man lätt skulle kunna komma till den uppfattningen, att dessa sex nämndemän egentligen icke hade större betydelse än domhavanden jämte de båda återstående nämndemännen, och härigenom skulle alltså värdet av en nämnddom komma att nedsättas. Så har det åtminstone tett sig för mig, och jag tror fortfarande, att det skulle vara lyckligast, om det bestämdes, att nämnden skulle vara enhällig. Det har som jag nämnde, hänt rätt ofta, att vi i den nämnd jag tillhör, haft avvikande mening mot domaren, och jag tror mig kunna säga, att i nästan alla de fall, då så har skett, ha domarna gått till högre rätt, men det har aldrig inträffat, att en sådan nämnddom ändrats i hovrätten.

Jag vill nämna ytterligare en sak, som kan vara rätt så kinkig att reda upp, och det är frågan om de mindre städernas läggande under landsrätt. I vårt län skulle det, enligt vad myndigheterna i utredningarna uttalat, endast vara residensstaden, Västerås, som skulle få egen jurisdiktion, medan de övriga tre städerna således skulle komma att läggas under landsrätt. För städer, som ligga så lyckligt till, att tingshuset är förlagt i staden, är det ju icke annat än förmånligt att få komma under landsrätt, men värre är det för de städer, inom vilka det icke finnes något tingsställe, utan där man får fara långa vägar för att få de allra enklaste saker utförda. Sådana städer äro Sala och Arboga, från vilka också deputationer varit här uppe för några dagar sedan för att framföra sina bekymmer i detta avseende. Dessa städer ha ingen högre

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

önskan än att på något sätt få behålla sin jurisdiktion, då de i annat fall skulle komma i ett betydligt sämre läge än för närvarande. Jag skulle med anledning härav vilja föreslå, att man, då denna fråga en gång blir aktuell, ville taga i övervägande, huruvida man ändå icke på någon väg skulle kunna låta dessa städer få behålla sin egen jurisdiktion. Några bestämda riktlinjer för avgörandet av frågan om städernas läggande under landsrätt ha ju icke uppdragits av vare sig Kungl. Maj:t eller utskottet, och jag förmodar därför, att detta spörsmål kommer att bli föremål för vidare handläggning. Däremot finner jag ingen anledning varför köpingar och städer, inom vilka häradsrätt nu finnes, skulle ha kvar sin jurisdiktion, utan för dessa blir det nog bäst att de få ansluta sig till landsrätt.

Vidare vill jag rörande nämnd i hovrätt och rådhusrätt säga, att jag har gått emot Kungl. Maj:ts förslag även här, icke därför att jag har något att erinra mot att nämnd införes både vid rådhusrätt och hovrätt, utan därför att jag anser att fördelarna med denna nämnd ändå icke kunna uppväga de stora kostnader, som dessa nämnder komma att medföra. Jag är nämligen icke säker på, att fördelarna kunna bli så stora. Annorlunda är det på landsbygden, där man tidigare haft nämnd. Där har det ingått i vanan, att man skall ha en sådan och därför vill man givetvis icke släppa den, men varken i rådhusrätt eller hovrätt har det ju förut funnits nämnd. Då man tänker på kostnaderna blir man också litet betänksam. Det inverkar ju för övrigt icke på själva rättegångsreformen såsom sådan, om man skulle gå den vägen att icke införa nämnd i rådhusrätt och hovrätt, ty finner man, att det är behöfligt med dessa nämnder, är det mycket lätt att framdeles besluta om nämnd i rådhusrätt och hovrätt.

Ja, detta var de korta erinringar, som jag ville göra rörande den nu föredragna punkten och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lövgren: Ja, herr talman, det är ju icke vidare trösterikt att tala i det här ämnet, som legat under utredning sedan 1810, när intresset är så svagt, som framgår av de tomma bänkarna i kammaren. Jag skall heller icke taga alltför lång tid i anspråk. Jag behöver så mycket mindre göra det, som jag i huvudsak känner mig ense med utskottsmajoriteten och med de huvudgrunder, som departementschefen har angivit i propositionen. Men klart är, att det finnes mycket att anmärka på i olika detaljer, vilket ju framgår av de många reservationerna i utskottets betänkande. Om det emellertid är någon, som av den omständigheten, att det föreligger så många reservationer, drager den slutsatsen, att det vore bäst att när enigheten är så ringa, avslå alltsammans, tror jag, att det är oriktigt, ty vad det gäller själva huvudgrunderna alltså om nödvändigheten av en revision av vårt rättegångsförfarande, och då framför allt vad det gäller rättegångsförfarandet i tvistemål, är nog utskottsmajoriteten likväl till slut ense.

Jag skulle vilja beteckna det nuvarande förfarandet i tvistemål såsom den förnämsta tillgång som kverulanter och personer, som vilja snyta andra människor på deras rätt, ha, därför att förfarandet genom sin långsamhet, sin skriftlighet, genom tillvaron av vittnesjäv och många andra omständigheter är sådant, att det ger en utomordentlig möjlighet för personer med mindre nogräknad läggning att bedraga parter med bättre rätt på deras rätt. Jag skall taga ett konkret exempel för att visa upp, vad jag menar. Antag exempelvis att jag köper en bil av en person och betalar 500 kronor kontant och utfäster mig att betala 3,000 kronor i kvartalsposter om 500 kronor vardera i fortsättningen till dess bilen är betald. När kvartalet är utlupet och jag skall betala de 500 kronorna kommer motparten och gör anspråk på att ha dem. Jag bestrider då helt enkelt och säger, att jag har betalat bilen. Det blir en stäm-

ning och jag skall vara en förskräckligt dålig processmakare, i synnerhet då det gäller i Norrland, där man icke har ting så ofta, om jag icke skall kunna hålla processen flytande till dess jag har nött upp bilen. Om jag då icke har det så ställt, att det finnes någonting att taga blir resultatet, att när den, som stämt antligen får rätt genom utslag, blir han i alla fall bedragen på valutan. Om jag däremot går in för ett förberedande förfarande på sätt, som man förutsätter i utskottets betänkande och i propositionen är jag redan efter några veckor framme vid en huvudförhandling, ovanpå vilken kommer dom och exekution, så att den, som har rätt också får rätt. Det är dessa saker, som man alltför litet betänker, när man diskuterar frågan här inom riksdagskretsar. Jag vet icke, om detta förhållande beror på att riksdagsmännen ha mycket litet att göra med domstolar och mål, men nog förefaller det mig märkvärdigt, att man icke ser de mycket betydande brister, som ligga i det nuvarande skriftliga förfarandet och även i den omständigheten, att man på grund av vittnesjäv och en hel del andra saker icke kan få fram, vad som är sant i målet.

Man har här talat om skriftlighet. Det var professor Lundstedt, som i likhet med herr Lindhagen hävdade den uppfattningen, att om man skall ha en sak säker, då skall man ha den skriftligt. Ja, det är ju i många fall riktigt, men jag bestrider, att det är riktigt, när det gäller frågan om att utreda, vad som är sant i tvistemål eller brottmål. Jag skall bara nämna en liten episod i utskottet. När herr Lindhagen hävdade fördelen av skriftliga vittnesintyg sade presidenten Schlyter, att danskarna ha ett ordspråk, som säger, att papper rodnar icke, ett skriftligt vittnesintyg kan ju innehålla en hel del saker, som icke äro så riktigt med sanningen överensstämmande. Det är då bekvämt för vittnet, som avgivit dessa vittnesmål under edlig förpliktelse och som aldrig kommer inför domstolen, att endast vittnesintyget presenteras där. Papperet rodnar icke, men då sade herr Lindhagen, att det finnes ett annat ordspråk, som säger att vill man ha något säkert, skall man ha det skriftligt. Om jag skall tolka detta riktigt, skulle det innebära, att skall man auktorisera en lögner och få den att gälla såsom sanning, så skall man använda det nuvarande svenska rättssystemet för upptagandet av bevisning. Detta tycker jag nu icke är så precis riktigt, men nog förefaller det mig, som om man kunde draga åtskilliga slutsatser av den omständigheten att man, när det gäller brottmålsprocessen, har ackomoderat sig till ett förfarande, som är muntligt, som är omedelbart och som på ett helt annat sätt möjliggör att få fram, vad som är sant i målet än det skriftliga förfarande, som användes inom civilprocessen. Vad är det, som har medfört muntlighet och omedelbarhet i brottmålsprocesser? Jo, det är utan tvivel den omständigheten, att man varit tvungen att taga hänsyn till de människor, som ha varit ställda under åtal. Av rena humanitära skäl har man varit tvungen att göra förfarandet muntligt och omedelbart i långt högre grad än i civilprocessen. Om man nu går över till ett sådant system, som här förordas, innebär det ju i själva verket ingenting annat, än att man på civilprocessen tillämpar det, som man redan tillämpat ifråga om brottmålsprocessen.

Vidare tror jag, att man med den förberedelse, som förutsättes i det nya förfarandet kan komma till skiljedom redan under förberedelsen och att det därvid kan gallras bort en lång, lång rad av mål, som under andra förhållanden och med vårt nuvarande förfarande kommer fram till handläggning vid rätten och som ligger och släpar från rättegångssammanträde till rättegångssammanträde utan att bli avgjort, därför att parterna icke möta upp personligen utan inleverera skrifter, som föranleda motparten att begära uppskov för bemötande och så försumpas rättsskipningen i all oändlighet. Professor Lundstedt yttrade att kritiken mot det nuvarande förfarandet berodde på missförstånd, men långsamheten i vårt nuvarande förfarande är väl icke något missförstånd, ty att så förhåller sig är väl ett så påtagligt faktum, som överhuvud

Ang.
huvudgrunderna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

taget någonting kan vara. Det behöver jag väl överhuvud taget icke sysselsätta mig med.

Sedan var professor Lundstedt av samma uppfattning som professor Reuterskiöld och herr Lindgren i Dingelvik rörande svenska folkets rätt att ljuga inför rätta. Det betraktar jag nu såsom ganska komprometterande, uppriktigt sagt, därför att om staten inrättar och uppehåller domstolar för att menige man vid dem skall kunna slita sina tvister, så är väl det minsta man kan begära att de parter, som komma att anlita domstolarna för att få en tvist avgjord, icke medvetet ljuga inför domstolen. Den saken förefaller mig så uppenbar och klar, att jag kan icke begripa den mentalitet, som menar, att det icke finnes några moraliska skäl, enligt vilka man kan begära sanningsplikt av parterna. När det gäller ett brottmål förstår jag den saken. Man kan icke begära att en tjuv skall ådömas straff, därför att han nekar mot bättre vetande. Men om det är en köpman, som uppgjort ett kontrakt med ett visst innehåll och försöker slingra sig undan detta med konster och knep i stället för att hålla sig till den sakliga lydelsen, som kontraktet har, menar jag att det ligger till på annat sätt. Det är uppenbarligen en stor skillnad mellan två parter i en civilprocess och en brottsling, som är ställd inför domstol för att bli dömd. Det är klart, att man icke kan kräva straff om den, som är åtalad, ljuger inför rätta, men om en part, vare sig han är kärke eller svarande, kommer inför rätta för att få en tvist avgjord, måste man kräva sanningsplikt. Den saken förefaller mig fullkomligt uppenbar.

När det gäller värdet av en bevisning, är det ju uppenbart att med det enkla förfarandet, då det kommer in en skrift vid ett rättegångstillfälle, en annan skrift från motparten vid nästa rättegångstillfälle och ett vittnesintyg nu och ett annat då, kan varken nämnden eller domaren sammanhålla materialet så klart, som det är möjligt, om man samlar hela bevisningen och serverar den på en gång inför domstolen. Vidare är det uppenbart att bevisningen blir någonting helt annat, om jag får vittnena att inför domstol avgiva sina vittnesutsagor personligen eller om jag får det serverat skriftligen, ofta hopfogat av parternas advokater på ett sätt, som kanske icke alltid är fullkomligt till 100 % överensstämmande med sanningen. Vidare är det ju så, att ett vittnesintyg, som avgives skriftligen, verkligen finns där, man kan icke göra någon invändning emot det; men ett vittne, som kommer in personligen, kan bli föremål för frågor och förhör från båda parterna. På ett helt annat sätt kan man utrona sanningen i sådant fall. Accepterar man principen om fri bevisprövning, är det uppenbart, att då måste domstolen värdera varje bevis med hänsyn till det objektiva värde, som beviset har i domstolens ögon. Det är icke möjligt att göra det nu, när bevisningen framlägges skriftligen, i så hög grad som det nu göres. Därför menar jag, att om huvudgrunderna muntlighet, omedelbarhet och fri bevisprövning kan väl i alla fall den svenska riksdagen år 1931 icke ha delade meningar, fast det märkvärdigt nog förefaller så på en del håll.

Om detaljerna i förslaget medger jag gärna och villigt, att det kan råda en del olika meningar. Om advokattvång kan man alldeles säkert ha olika meningar utan att det inverkar — ja, det inverkar ju alltid, men icke på själva systemet — både på våra tankar och vår frihet sådan den nu är. Ja, för min egen del betraktar jag det som ganska dumt av svenska folket att icke hålla sig med skickliga advokater, då de föra process, ty jag tror att erfarenheten visar, att ingen advokat blir så dyr som dessa självlärda kvacksalvare, som syssla på detta område. I varje fall tror jag, att ett advokatstånd, sammanfört i ett advokatsamfund, där styrelsen har starka disciplinära befogenheter, på ett helt annat sätt skulle kunna tillhandahålla allmänheten den hjälp, den behöver vid förandet av processer, än de här självlärda advokaterna kunna

göra, som nu många gånger i mycket hög grad uppträda och fördärva målen för folket.

Vad sedan lekmannaelementet i rättsskipningen beträffar, så förstår jag överhuvud taget icke de lekmän, som frukta lekmän i rättsskipningen. Det fanns en tid, när man svärmade för jury i det här landet också. Det är nu en övervunnen ståndpunkt. Jag har för min del icke någon gång, sedan jag började syssla med problemet, haft några sympatier för jury, men däremot har jag sympatier för lekmän i domstolarna, men lekmän som äro infogade i domstolarna på ett annat och förnämligare sätt, än de nu äro. Nu ha vi en nämnd på 12 personer med kollektiv rösträtt, vilket medför divisionsansvar och jag skulle t. o. m. vilja säga ett tillstånd av allmän slöhet inom nämnden, därför att det är icke annat än vid särskilda och sensationella mål, som nämnden blir ense om att hävda sina synpunkter gentemot domaren. I regel finnes det inom varje domsaga någon aspirant på häradsdomarebefattningen, vilken aspirant går med domaren bara för att stå litet närmare till att bli utnämnd till häradsdomare — om icke andra skäl föreligga.

Jag skall be att få berätta en liten episod, som inträffade någon gång 1920—1921. Processkommissionen hade blivit tillsatt, och jag hade blivit lekmanrepresentant i densamma. En gammal nämndeman, som bor granne till mig, brukade komma och söka upp mig rätt ofta. Han läste med intresse de papper jag hade i denna sak och diskuterade gärna och livligt dessa problem med mig. När vi så började diskutera frågan om kollektiv rösträtt eller individuell rösträtt, sade han: Det var en gång en rentjuv från Kamlunge, som stod inför rätten. Alla nämndemännen ville döma honom, men domaren tyckte icke, att det fanns full bevisning. Jag följde då domaren, och så blev han frikänd. Jag blev emellertid litet skamsen, när han sedan på vintermarknaden kom och lämnade mig en renbog sägande: Denna renbog skall du få, för att du gick med domaren och jag slapp sitta inne för de där renarna, som jag hade stulit. — Det kan vara mycket hälsosamt med individuell rösträtt i nämnden, inte bara ur den synpunkten att man får en dom utan också ur den synpunkten att nämndemännen komma att sitta där med en helt annan känsla av ansvar.

Nu menar jag, att i vår tid, då man inte har precis lika gott om tid som man hade förr i världen, det kan vara klokt, att man inskränker nämnden till antalet. Jag tycker inte, att nämndemännen nödvändigtvis behöva vara 8, som departementschefen föreslagit, eller 7, som utskottet föreslagit, utan jag tycker, att man kunde gå ned till den i processkommissionens förslag upptagna siffran 5 och ge dessa fem individuell rösträtt. Det egendomliga inträffar, när man väljer talet 5, att man alltid får kvalificerad majoritet vid domen. För att domaren skall kunna överröstas, måste fyra av nämndemännen stå på ena sidan gentemot alltså domaren och en nämndeman. Det blir alltså $\frac{4}{5}$ majoritet inom nämnden. Med fem stycken nämndemän får man inom domsagan olika delar representerade, både vad gäller olika befolkningsskikt och vad gäller olika delar av domsagan. Den individuella rösträtten kommer också att på ett helt annat sätt tvinga nämnden att vara med. Vid lika röstetal, när det står 3 mot 3, är det uppenbart, att den mening, som omfattas av den lagfarne domaren, bör gälla. Då får alltså hans större kvalifikation vara det avgörande. Jag skulle därför vara mycket glad, om den nya processkommission, som nu utnämnes för att utarbeta lagtexten, ville presentera det svenska folket ett förslag till en nämnd, vilken vore litet intelligentare än nämnden med kollektiv rösträtt, som utskottet vill ha, en nämnd som sutte där på ett mera levande sätt, om jag får använda det uttrycket.

Aklagareväsendet behöver jag icke gå in på, eftersom det blir föremål för en särskild behandling och väl också lösning, innan man kommer fram till frågan om den stora reformen. Jag skall däremot be att något få orda om orga-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

nisationen. Jag vet inte ens, huruvida man skall beteckna det förslag, som här föreligger, som en genomgripande reform eller en partiell reform. Det är någonting mitt emellan, skulle jag vara böjd för att tro. Inom processkommissionen ansåg man, att en reform av förfarandet nödvändigtvis också måste ha en reform av organisationen till följd. Processkommissionen stödde denna uppfattning på mycken och lång erfarenhet. Jag nämnde i början av mitt anförande att utredningen började någon gång år 1810. År 1849 var man färdig att kasta den i papperskorgen definitivt, sedan man hade utarbetat förslag både till ny rättegångsbalk och till förfarande i tvistemål och brottmål samt en del andra saker. Sedan tog man upp detta igen 1880. År 1888 eller 1889 var man färdig att kasta den andra processkommissionens förslag i papperskorgen. Då skulle man gå in för partiella reformer. Det har emellertid egentligen inte blivit några partiella reformer att tala om, utan man kan i allt väsentligt säga, att man fortfarande har det gällande, som redan 1810 betraktades som föråldrat. Jag tror inte, att det är alldeles nödvändigt att gå till en omorganisation av domstolarna i detta sammanhang, utan man kan gå den väg, som departementschefen föreslagit. Jag har likväl ansett mig böra uttala den uppfattningen, att fara föreligger, att de nuvarande domstolarna komma att förfuska reformen, om till dem överlämnas att sköta den. I vart fall tror jag det är nödvändigt, att man ifrån högre ort kör dem med korta tyglar på dygdens stig, sedan man lagfäst det nya förfarandet. Det är annars fara värt, att det utmynnar i ett fiasko.

Vad beträffar frågan om fortsatt skillnad mellan stad och land i judiciellt hänseende, så anser jag, att denna skillnad är fullkomligt onödig. Det föreligger ingen skillnad numera mellan stad och land; i vart fall är skillnaden mycket ringa. Om 8—10 år, när denna sak är mogen att föras ut i världen, föreligger det ännu mycket mindre skillnad, och ingen skall säga mig, att inte med fem lekmän, inmonterade i en stadsdomstol, denna domstol är lika förnämlig som den med 3 jurister, som nu finnes, eller den som nu förekommer i en del städer med 1 jurist och 2 illitterata rådmän. I själva verket kommer domstolen att bli mycket förnämligare och bättre, om man konsekvent går in för att göra den likartad för stad och land.

Ja, här finns naturligtvis en hel rad av punkter att ingå på. Vi ha frågan om förfarandet i hovrätt och förfarandet i högsta domstolen. Jag skall icke ingå därpå annat än så tillvida, att jag vill säga, att om man går in för principen om muntlighet i hovrätten, så bör man också splittra hovrätterna, så att de komma litet närmare folket än vad de nu äro. I så fall bör jag ju som representant för övre Norrland säga, att det vore önskvärt att få en hovrätt för Norrbotten och Västerbotten och en hovrätt för de sydligare delarna av Norrland. Men det kanske är tids nog att resonera om denna sak den gången frågan kommer upp på fullt allvar.

Sist skulle jag vilja säga till departementschefen — han är icke nu här närvarande, men jag hoppas, att han läser protokollet — att, när han skall tillsätta en ny processkommission, så bör icke medtagas någon som är över 50 eller i värsta fall över 55 år gammal. Det kan nog vara bra med gamla och erfarna jurister i den nya processkommissionen, som skall utarbeta lagtexten; det är bara det felet med de där gamla och visa männen, att de äro döda, innan lagtexten kommer på riksdagens bord, och de få inte vara med att försvara den och föra den genom skärselden här. Om man däremot har något yngre folk — jag vet att det finns kvalificerat yngre folk — så har man någon utsikt för att, när frågan föreligger utarbetad i lagtext, det också skall finnas skickliga försvarare för densamma. Ty det är ju så, att 120 års utredningsarbete har föranlett till plus minus noll. Ja, det är kanske för mye-

ket sagt, ty det har dock föranlett, att det blivit 2 $\frac{1}{2}$ eller 3 hyllmeter vackra böcker, mer eller mindre vackra böcker rörande denna sak. I praktiken har dock ingenting blivit gjort egentligen. Det är därför ganska viktigt, att de, som nu tillsättas för att utarbета lagtexten, å ena sidan ha anknytning till riksdagen, å andra sidan äro så unga att de kunna ha förhoppningar att leva den gången saken skall genomföras. Jag tror för min del inte, att lagtexten går att utarbета på kortare tid än tre eller möjligen fyra år. Sedan skall den ut på remiss. Sedan skärselden är genomgången och proposition åter föreligger på riksdagens bord, förmodar jag, att vi skriva år 1938 eller 1939. Det vore därför välbetänkt, att man redan nu inriktade sig på att ordna det så, att de, som gjort arbetet i allt väsentligt, också äro i stånd att försvara arbetet, när det föreligger för riksdagens både första och andra kammare. Dessa äro så odisciplinerade organisationer, att man av dem icke kan vänta någon saklig granskning av ett sådant problem. Den saken har blivit klar uppe i det särskilda utskottet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i den föredragspunkten.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Jag har tillsammans med herr Löfgren i Stockholm reserverat mig på en del punkter i utskottets utlåtande. Utskottet och alla som här i kammaren deltagit i debatten, med undantag av professor Lundstedt, äro eniga därom, att ett reformerat rättegångsförfarande är erforderligt. Inte ens herr Christenson har velat bestrida, att ett koncentrerat muntligt förfarande är att föredraga framför skriftligt. Vi kunna alltså vara förvissade om, att det blir riksdagens beslut att kräva en reformering av vårt rättegångsväsen, att gå in för det koncentrerade muntliga förfarandet i underdomstolarna. Vad är då naturligare, när man lägger grunden för en sådan processordning i underrätten, än att man också fullföljer det i överrätten. Propositionen bygger därpå, och utskottet säger också, att det delar departementschefens uppfattning på denna punkt. Men utskottet gör i fråga om hovrättsförfarandet en så väsentlig avvikelse från vad departementschefen sagt, att jag fruktar, att det muntliga förfarandet kommer att försvinna i hovrätten, och att man därmed kommer att få det skriftliga förfarandet tillbaka även i underrätten. Utskottet har haft vissa betänkligheter mot att taga konsekvenserna av ett muntligt förfarande i hovrätten. Man fruktar, att processen i hovrätten skall bli för de enskilda för kostsam. Då man inte vågat föreskriva, att endast kvalificerade jurister skola få komma i fråga såsom parternas ombud i hovrätten, fruktar man dessutom, att parterna inte skola kunna riktigt klara det muntliga förfarandet i överdomstolen.

Det är helt naturligt, att praktiska skäl kunna lägga hinder i vägen för att draga ut det muntliga förfarandet i alla dess konsekvenser i hovrätten. Men det primära måste väl ändå vara, att muntligt förfarande skall äga rum. Den principen bryter utskottet i och med att utskottet säger, att det i hovrätten skall finnas tjänstemän, som skola föredraga och lägga fram processmaterialet, och att endast när parterna äro eniga om att själva föredraga processmaterialet, detta skall ske. Denna väsentliga avvikelse från propositionen är tillräcklig anledning för mig att påstå, att det skriftliga förfarandet blir det dominerande i hovrätten och att det därifrån kommer att smitta av sig ned till underdomstolarna också. Herr Löfgren i Stockholm och jag ha påpekat detta och hemställt, att det i de fall, då parterna inställt sig för muntligt förfarande i hovrätten, skall föreligga skyldighet för parterna att själva lägga fram processmaterialet. Det skall sålunda inte vara överlåtet till de enskilda parterna att själva avgöra, huruvida muntligt eller skriftligt förfarande skall förekomma i hovrätten. Om det muntliga förfarandet är det för rättssäkerheten bästa,

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegånga-
reform.
(Forts.)

så skall man väl också fastslå det som princip och inte överlåta åt parterna att välja vilket system, man vill föredraga vid klagomål i hovrätten.

Det är sant, som man säger, att processen i hovrätten blir dyrare genom muntligt förfarande. Men jag undrar, om utskottet riktigt har beaktat, att propositionen även sökt, i den mån det är möjligt, förebygga ett sådant fördyrande, i det att man gör hovrätterna mera åtkomliga för den processande allmänheten. Man delar upp de större hovrätterna och tillskapar hovrätter nästan i varje landsända. Och dessutom skola ju hovrättsting kunna hållas även på andra orter, än där hovrätterna äro förlagda. Ha de processande parterna inte råd att resa till hovrätten, så reser hovrätten själv till dem, i varje fall i vissa processer. Genom att hovrätterna sålunda bli lättare åtkomliga för allmänheten, bli ju också kostnaderna för de enskilda parterna mera begränsade, än vad utskottet tycks tro, att de skulle bli.

Det som jag tror väsentligen varit grundläggande för utskottets uppfattning är, att man inte vågat taga konsekvensen i fråga om de kvalifikationer, som skola ställas på parternas ombud. Jag säger, liksom herr Lövgren i Nyborg, att jag förstår inte, varför riksdagen skall tolerera de där juridiska kvaacksalvarna, som finnas över allt ute i landet. De äro olämpliga inte bara därför att de förstöra processerna för människorna utan också därför att de både i tid och otid uppmuntra till processer. Den rättsbildade advokaten, som känner sitt ansvar, förebygger i mycket stor utsträckning onödiga processer. Och åtar han sig ett ärende, så mäktar han att sköta det på ett sätt, som medför att utgången blir för vederbörande part så lycklig som möjligt samt åsamlar statsverket och domstolen minsta möjliga kostnad och besvär. Jag drar mig inte alls för att biträda herr Bismarks reservation och sålunda kräva kvalificerade jurister såsom parternas ombud i överdomstolarna.

Jag är i denna kammare den enda vänsterman, som har vågat göra vad herr Olsson i Mora påstod skulle vara att bryta en demokratisk princip i fråga om lekmanaintressets inflytande i domstolarna. Propositionen tar upp en nyhet, som inte alls har med förfarandet att skaffa, i det att propositionen föreslår, att man skall ge åt lekmanaintresset större inflytande, än det nu har. Jag vill säga, att jag har mycket stor respekt för lekmanainflytandet i underrätterna. Ty det är lekmannainslaget, som gjort, att våra underrätter, våra häradsrätter blivit en så populär rättsinstitution, som de i tvåhundra år varit. Men jag kan inte inse, att det är någon demokratisk fråga att ifrågasätta, att nämndemännen skola få ökat inflytande gentemot domaren genom att säga, att om ett visst antal nämndemän slå sig tillsammans, så skola de kunna överrösta domaren på ett enklare sätt än nu. När riksdagen för någon vecka sedan, herr Olsson i Mora, beslöt att tillerkänna nämndemännen reseersättning för att kunna fullgöra sitt nämndemannauppdrag, då löstes en demokratisk fråga, då öppnade vi möjlighet för alla, fattiga som rika, att bli nämndemän. Men det är ingen demokratisk fråga, herr Olsson i Mora, att tilldela nämndemännen större inflytande genom att ge dem en rösträtt, som skulle öka deras styrka så att hädanefter sex nämndemän skulle kunna överrösta domaren och två nämndemän. Vad är det för intresse motsättning mellan nämndemännen och domaren? Jag förstår det inte. Jag begriper inte, vilka intressen gentemot nämndemännen som domaren skulle hävda. Båda hävda ju den uppfattningen, att rättvis dom skall skipas. Båda äro ju besjälade därav. Domaren har, det medger jag, skyldighet att mera än nämndemännen se på det rent formella. Men icke heller domaren kan undgå att taga intryck också av rent mänskliga synpunkter. Den enskilde nämndemannen, det skola vi komma ihåg, sitter inte i nämnden som domare utan såsom domarens rådgivare. Om en person är åtalad för en förseelse, då skall nämndemannen tala om, i den mån han vet det, under vilka förhållanden den åtalade lever, lämna domaren

uppgift om, vilken person han har framför sig. Han skall, i den mån han har kännedom därom, meddela bland vilka människor och i vilka miljöförhållanden i övrigt den åtalade lever, och överhuvud taget försöka ge domaren en sådan bild av det hela, att denne kan fälla en så rättvis dom som möjligt. Den nämndeman, som rätt förstår sin uppgift, får det inflytande, lekmannaintresset behöver, genom att för domaren korrekt framlägga alla de skäl, som kunna tala för ett fällande eller ett frikännande utslag. Men nämndemannen, som sålunda inte är någon domare, skall inte votera fram sin mening. Jag tror inte alls, att nämndemännen känna sig kränkta eller känna sig ha mindre ansvar för sin uppgift därför att de inte, om argumenten inte räcka, kunna gripa till röstsedeln och segra i alla fall. Herr Jonsson i Risinge säger, att genom att man ökar lekmannaintressets inflytande i nämnden, blir nämnden en mycket mer populär rättsinstitution, än den tidigare varit, och att tilliten till domslutet blir mycket större, då man vet, att nämndemännen ha större inflytande. Jag har en motsatt uppfattning. När å ena sidan domaren brottats med de formella synpunkterna och å andra sidan en enhällig nämnd säger, att de mänskliga hänsynen tala för att dom skall fällas eller friande utslag lämnas, så blir domen starkare, då man vet, att en enhällig nämnd fattat beslutet, än om man vet, att domaren och nämndemännen suttit och voterat och t. ex. med $\frac{3}{4}$ majoritet frikänt, under det att en rätt stor minoritet velat döma. Styrcan i våra underrätters domar och utslag ligger däri, att när en enhällig dom av nämnden fallit, så inger den större respekt, än den skulle ge, om en splittrad nämnd fällt utslaget.

Man talar om här, att folket skulle få större tillit till häradsrätterna, om lekmannainflytandet stärktes. I tvåhundra år har nu denna rättsinstitution arbetat i detta land, och det finns väl ingen, som vill resa sig upp här och säga, att allmänheten har någon misstro till rättsskipningen i häradsrätterna. Häradsrätten har vuxit fram och vuxit upp med folket, och den enhälliga nämndens auktoritet har stått så högt, att jag inte vill ge ett finger till någon åtgärd, som kan rubba den. Dessutom har häradsrätten med den röstning, som hittills gällt, räddat vårt land undan en domstolsform, som skulle för landet blivit till största olycka, nämligen juryn. Ty i samma ögonblick, som man börjar ge ett finger åt folkdomstolen genom att öka rösträtten för nämndemännen, tror jag, att vi komma ut på en väg, där rättssäkerheten alldeles oerhört kommer att äventyras. Vi ha intet behov av att ge nämndemännen ökat inflytande genom att ändra röstningsbestämmelserna. Men genom att göra det löpa vi risk att mana fram en domstolsform, som jag för allt i världen inte vill ha, därför att den rättssäkerhet, som uppstår med folkdomstolen, är barbarisk och orättfärdig.

Propositionen tar dessutom upp en annan nyhet, som jag inte begriper varför den kommit fram, då något krav därom aldrig rests, nämligen förslaget att i de kollegiala domstolarna inrätta en nämnd, som skulle vara rådhusrätten behjälplig, när större brottmål skola handläggas. Har någon av herrarna hört från något enda stadssamhälle i detta land, att man rest krav på att en nämnd skulle sättas vid sidan av den kollegiala domstolen? Jag har aldrig hört det. Men jag hörde av en ledamot i utskottet, som röstade för att nämnd skulle inrättas, att han gjorde det därför, att det var en nyhet, som kunde vara bra. Men ni skola få litet svårt, mina herrar, att övertyga exempelvis min stad om att en sådan nämnd har en uppgift att fylla. Låt oss tänka oss en brottmålsprocess, där en sensationslysten allmänhet vill vara med och titta och höra på och helst även fälla utslaget. Skulle en nämnd, som kanske får rycka in en gång under en tid av 20 eller 25 år, vara kvalificerad för sitt uppdrag? Skulle en sådan nämnd — skulle detta lekmannainslag — kunna ha något nämnvärt inflytande på domslutet i ett dylikt fall? Jag tror det icke. För

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

några år sedan hade — tror jag — herr Björkman i Norrköping att handlägga ett rätt sensationellt brottmål, där en sensationslysten tidningspress och en sensationslysten allmänhet gärna ville veta litet mer om en misshandlad kvinnas underkläder. Det var det enda intresset. Skulle, om i ett sådant fall en nämnd fått träda inför rådhusrätten i Norrköping, domen ha fallit rättvisare, eller skulle därigenom allmänhetens tilltro till rättvisan i rådhusrättens utslag hava ökats? Jag tror det knappast. Vi skola inte hänga på den kollegiala domstolen ett kläde, som den inte alls passar i, som den vanprydes av. Av denna anledning, herr talman, har jag inte kunnat biträda förslaget om inrättande av nämnd vid rådhusrätterna, och av samma skäl har jag också motsatt mig inrättande av nämnd i hovrätterna.

På den nu föredragna punkten är jag enig med utskottet. Jag kan inte begripa den åskådning, som gjort sig gällande gentemot utskottets önskan att, när man väljer domare i städerna, man endast skall få välja kvalificerade personer. Det skulle vara att kränka den kommunala självbestämningsrätten, menar man, att man vid val av domare i städerna endast skulle få välja inom ett av sakkunnig myndighet uppgjort förslag. När vi välja lärare eller lärarinna eller präst eller läkare inom landstingsområde, nog ta vi väl med jämnmöd, att vi måste välja inom ett av vederbörlig myndighet uppgjort förslag. Är det då inte riktigt, att även när det gäller domarval i städerna valet begränsas till de för uppdraget mest kvalificerade personerna? Rättvisans handhavande kräver väl, att på våra domarplatser sitter folk, som har kvalifikationer för uppdraget. Jag kan inte som enskild medborgare i den stad, där jag hör hemma, med nuvarande ordning avgöra, huruvida de, som möjligen skulle söka borgmästareämbetet i Östersund, vore kvalificerade eller inte, utan man röstar nog efter stämningen för ögonblicket. Jag ansluter mig sålunda till förslaget om att val av domare i städerna skall ske på det sätt utskottet förordar. Och på grund därav, herr talman, yrkar jag bifall till den nu föredragna punkten.

Herr Andersson i Falkenberg: Herr talman! Det är med viss tvekan jag tager kammarens tid i anspråk några minuter för att yttra mig i ett visst spörsmål under denna fråga. Av de talare, som uppträtt i denna fråga före mig, ha nämligen flertalet varit ledamöter av utskottet, och de två övriga äro tvenne av kammarens mest bemärkta jurister. Det är också så, att det spörsmål, jag här vill yttra mig något om, synes ha varit för utskottet av mindre betydighet. Av vissa andra omständigheter att döma tycks det heller icke finnas något vidare intresse för detsamma, åtminstone inte från de synpunkter jag företräder. Det gäller indragningen av rådhusrätterna inom ett stort antal städer, som skall bli en följd av det föreliggande utskottsförslaget.

Jag ber att få erinra om, att år 1924 framlades en kungl. proposition om indragning av rådhusrätterna i ett visst antal städer. Riksdagen underkände denna kungl. proposition och fastställde, att när städerna själva med $\frac{2}{3}$ majoritet givit uttryck för, att man önskade bibehålla sin judiciella självständighet, så skulle också dessa städer få bibehålla densamma. Det synes nu, som riksdagen skulle vara färdig att lämna den ställning, som den i denna sak intog för så kort tid sedan, som om den vore färdig att indraga ett privilegium, som har mycket gammal hävd inom våra städer. Jag vill för min del giva uttryck åt den uppfattningen, att utskottet därvidlag icke bort förfara så hårt, som det gjort.

Herr Björkman yttrade i sitt anförande, att den föreliggande reformen icke synes väcka något vidare intresse ute bland folket. Det synes i varje fall vara förhållandet med den del av propositionen, som jag här berör. Jag har dock en känsla av, att om städerna hade litet mer klart för sig, vad detta förslag verkligen innebär, så skulle deras önskan att bibehålla, vad man har, ha framträtt på

ett helt annat sätt än som nu är förhållandet. Vad är det nu som gör, att man åtminstone på vissa håll i våra småstäder vill bibehålla det privilegium, som man haft under många år? Detta grundar sig delvis på tradition. Men traditionen får naturligtvis inte vara det avgörande. Det kan väl ändock icke bestridas, att åtminstone för de städer, som nu skulle komma i det förhållandet, att de skulle få sin landsrätt förlagd till tingshus liggande på rätt långt avstånd från staden, det skall bli mera besvärligt att ordna sina angelägenheter än vad nu förhållandet är, då man i de städerna kan få sina tvister avgjorda på ett snabbt och billigt sätt. Rådhusrätten, d. v. s. borgmästaren och de tjänstemän som stå under honom, de ha ju, såsom tillhörande magistraten, en lokal- och personkännedom, som medverkar till, att de i dessa saker kunna intaga en ställning, som otvivelaktigt icke kan ernås, om staden kommer under häradsrätt. Städernas invånare kunna nu erhålla sina lagfarter, inteckningar, gravationsbevis och för affärslivet nödiga handlingar och andra därmed sammanhängande saker på ett helt lättare sätt än vad förhållandet skulle bli med den nya ordningen. Jag vill vidare erinra om tomtmätningar och avstyckningar, som inom våra städer förekomma i mycket stor utsträckning. De skulle nu överflyttas från städerna, d. v. s. från rådhusrätten till lantmäteristyrelsen eller komma under lantmätarna. I stället för att man nu kan få ett sådant mätningssärende expedierat på en vecka, så kommer det att taga minst en månad, kanske i många fall, för att inte säga flertalet fall, två eller tre månader. Det är saker, som icke märkas så mycket i det dagliga livet, men för dem, som haft något att syssla med dessa, blir det nog helt säkert så, att de skola märka en väsentlig skillnad, när sådana saker skola omsättas i det praktiska livet.

Vad är det då för skäl, som utskottet anför för indragning av den särskilda jurisdiktionen i de nuvarande magistratsstäderna? Det är i realiteten tre bärande synpunkter, som här ha framförts. Dessa brista emellertid något i den styrka, som man skulle kunnat begära. Det har anförts, att den sammankoppling av rättsskipningen och förvaltningen som nu förekommer inom våra småstäder, länder till skada för rättsskipningen. Jag får för min del säga, att jag har svårt att förstå detta. Kan det lända till skada för rättsskipningen, om en borgmästare har kontakt med förvaltningen inom det samhälle, där han är satt som domare? Det förefaller mig som om den anordningen snarare skulle medverka till ett bättre förhållande. Hans verksamhet icke blott som domare utan även som ämbetsman i övrigt i staden gör, att han får större kontakt än eljes med folket. Därigenom får han väl också större möjlighet att opartiskt behandla de domsmål, han eventuellt får att avgöra. Det erinras vidare mot den nuvarande ordningen för tillsättande av domare. Den frågan ligger ju före i ett annat sammanhang. Jag för min del kan icke finna, att det nuvarande sättet för domarnas tillsättande kan vara till någon skada, snarare tvärtom. Jag har den bestämda känslan och i viss mån erfarenheten, att det förhållandet, att folket självt får välja domare, i detta fall borgmästare i stad, medverkar till att mellan borgmästaren och stadens befolkning skapats ett förtroende, som alldeles säkert i det långa loppet är till ömsesidigt gagn och ömsesidig båtnad.

Det har också anförts, att göromålens ringa antal i mindre städer skulle innebära, att borgmästaren icke finge tillräcklig erfarenhet och kompetens för sin ämbetsutövning som domare. Jag tycker, att det är en hård dom mot dessa stadsdomare överlag. Här gäller det ju att draga in 50 stadsdomare. Ett av de bärande skälen därför skulle vara, som jag sade, att dessa domare på grund av göromålens fåtalighet skulle vara mer eller mindre inkompetenta att utöva detta ansvarsfulla kall. Jag tror inte, att så är förhållandet. Om man vill göra en generell undersökning av kompetensen, ansvarskänslan och samvetsgrannheten hos å ena sidan våra borgmästare och å andra sidan våra lantdomare, så tror

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

jag inte, att man skall kunna få fram något verkligt underbetyg för våra stadsdomare, utan man skulle kanske i vissa fall kunna komma till motsatsen. Jag kan för min del inte finna, att de här anförda skälen för den reform, som man har ifrågasatt att genomföra, äro verkligt bärkraftiga. Nu ifrågasätter man, att städerna, för att få bibehålla sin jurisdiktion, skola ha i rådhusrätten tre lagfarna ledamöter. Men för häradsrätten och för stad, som kommer under landsrätt, ifrågasätter man inte mer än en juridiskt bildad person. Härvidlag kan man väl inte tala om någon likformighet eller god grund för sakens vidare utveckling. Om en stads rådhusrätt är sammansatt av borgmästare, en juridiskt bildad person och därtill en illitterat rådman, vald av stadsfullmäktige bland stadens borgare, vad finns det då för anledning att tänka sig, att en sådan domstol skulle vara mindre kompetent att döma än en häradsrätt, bestående av en häradshövding och 8—10 nämndemän? Jag för min del kan icke finna, att det kan bli något företräde vid den jämförelsen för häradsrätten. Det kan väl inte vara till någon nackdel, att i städerna till rådman välja en bland stadens borgare. En sådan rådman kan väl icke ha något menligt inverkan på rådhusrättens utövande av domsrätt. Jag kan således inte finna att i detta avseende anförts verkliga bärkraftiga skäl för att som villkor för att rådhusrätt skall få vara kvar i stad, det skall föreskrivas, att det skall vara tre juridiskt utbildade personer i rätten. Jag kan således i det fallet fullständigt instämma i vad herr Christenson i denna sak anförde, då han yttrade sig från denna plats.

Sedan gäller det kostnaderna. Man säger här i utskottets betänkande, att genomförandet av denna reform får ej för städernas del medföra några ökade utgifter. Jag tänker mig, att innebörden av detta uttalande är, att i de fall, då rådhusrätterna skola dragas in och det gäller att sätta någon av rådhusrättens tjänstemän på indragningsstat, skall det bli statens angelägenhet att sörja här för. Det finner jag fullständigt riktigt, ty skall staten i det fallet beröva städerna en rätt, som de ha, är det självklart, att staten skall ersätta de utgifter, som föranledas för städerna genom en sådan sakernas utveckling. Men jag tror för min del ej, att icke denna reform blir dyrare för städerna än under nuvarande förhållanden. Snarare tvärtom. Jag har nämligen den uppfattningen, att om vi i stället för våra magistrater skola få någon stadsstyrelse, upplagd efter något system av den senaste utredningen, för vilken herr Jakob Pettersson i Södertälje står som målsman, om vi skola få en sådan styrelse för våra städer vid indragningen av våra rådhusrätter, kommer det, i stället för att medföra minskade utgifter för städerna att medföra tillökade utgifter. Dessutom tror jag, att den övervakande myndighet, som nu tillkommer våra magistrater och främst borgmästaren dels såsom magistratens ordförande, således samhällets högsta tjänsteman, dels på grund av den domareställning han intar, för med sig möjlighet att i denna egenskap utöva större oväld, än om vi skola få en styrelse sammansatt av tjänstemän, vilka ej intaga denna opartiska ställning i samhället som en borgmästare. Jag tror, att utvecklingen blir den, att vi komma mera in under ett juristvälde i vår rent kommunala förvaltning för våra drätselkammare och med deras verksamhet sammanhängande göromål. Och detta medför ett annat onus, nämligen att det praktiska livets män, som nu i mycket stor utsträckning frivilligt ställa sina krafter till tjänst för samhället, på grund av denna nya styrelseform komma att bli skjutna åt sidan och draga sig tillbaka, så att samhället ej får någon nytta av deras erfarenhet och frivilliga arbete, i den utsträckning som hittills varit förhållandet. Det är således för mig ej något framtidsperspektiv av inbjudande art, som här träder fram i denna del av det föreliggande förslaget, och kan således ej med min röst medverka till, att våra magistrater skola indragas i den utsträckning här föreslagits. För mig synes det nämligen vara en bättre sakernas utveckling, om man på denna punkt i stort

sett följer den reservation, som föreligger från herr Christenson i Södertälje. Vissa punkter i denna reservation kan jag ej direkt ansluta mig till, men i vad det gäller hans och hans medreservanterns inställning till indragningen av rådstuvurätterna och magistraterna, kan jag ge min fulla anslutning däråt. Herr Fast angav, att magistraternas övervakande av stadsfullmäktiges beslut och handlingar är något som överlevat sig självt. I viss mån kan jag ge honom rätt däri, men vad finnes som hindrar, att man kan giva en annan instruktion för denna övervakning även åt våra magistrater och våra borgmästare under den nya utvecklingen? Likaväl kan man göra det, som man kan ge den åt en blivande stadsstyrelse. Jag har den uppfattningen, att även på den punkten det ej blir till någon fördel. Jag tror vidare, att magistraterna utöver detta ha vissa uppgifter att fylla i våra småstäder och småsamhällen. Dessa magistratspersoner, särskilt borgmästarna, äro, jag vågar hävda det, synnerligen dugliga och ansvarskännande män, som utgöra en personlig tillgång för samhällets invånare, till vilka de kunna vända sig med förtroende för att få uppgifter i olika saker, som beröra dem i deras praktiska liv. Och även det har en viss betydelse. Om nu dessa borgmästare helt avkopplas, finnas inom våra småstäder i allmänhet ej några personligheter med det anseende, att folket i allmänhet kan se upp till dem och vända sig till dem för att i rent förtroende få upplysningar, som intressera dem i deras dagliga liv. Jag har vidare den bestämda uppfattningen, att där våra borgmästare fatta sin tjänst ej som en över staden stående tjänstemans, utan uppfatta sig som samhällets tjänare, på samma gång de äro samhällets domare, ha de alldeles säkert en mycket stor uppgift att fylla under även tider som komma.

Det är därför som jag, herr talman, i vad berör denna punkt, då vi komma till densamma och skola avgöra den, i huvudsak kommer att biträda den uppfattning, som här i reservationer framförts dels av herr Christenson m. fl. och dels av herr Lindhagen.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Då jag haft äran att tillhöra det särskilda utskottet, men endast kommit att deltaga i principdebatten, då jag av sjukdom var hindrad att deltaga i besluten under de särskilda punkterna, och jag visserligen åhörde justeringen av betänkandet men ej varit med om behandlingen därav i dess helhet, så skall jag ej besvära med något ingående yttrande om detaljerna i detsamma utan bara mera allmänt yttra mig i frågan.

Då herr Lövgren i sitt anförande först höjde nämndemännen till skyarna och ville ge dem individuell rösträtt d. v. s. lika med domarens, under förutsättning att det endast blir fem nämndemän i häradsrätten, tänkte jag i mitt stilla sinne, att det där var något, som en gammal bonde kunde finna sig tillfredsställd med, då många av mina yrkesbröder tillhöra nämnder. Sedan, när han fortsatte och kom till slutet av sitt anförande, deklarerade han sin mening om den stora undermåligheten hos särskilda utskottets ledamöter, d. v. s. hans kamrater i särskilda utskottet. Dem ansåg han vara nästan ohjälpliga, när det gäller dessa frågor. Han företräder den ståndpunkt, som processkommissionen intagit, och då undrar jag icke på, att han kände sig missmodig. Han kände sig missmodig över kollegerna, och menade, att de ej kunde duga till nämndemän.

Vidare har jag märkt under diskussionen, att även de, som tycka om reformen, ha gjort en massa undantag. Det är ej två personer, som gjort samma undantag. En av mina ärade kamrater var sålunda mycket radikal i åtskilligt, men i annat var han så konservativ, att jag ej förstår, hur man skall foga ihop dessa olika delar.

När man läser första delen av utskottets utlåtande, finner man, att utskottet här skrivit på ett sådant sätt, att man måste tycka, att utskottet yttrat sig mye-

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

ket ringaktande om det nuvarande tillståndet. Man väntar sig givetvis, att utskottet under sådana förhållanden skall taga till grundliga medel för att rätta till det, som man på de första sidorna så kraftigt underkänt. Men ju mer man läser betänkandet, ju mer synes betänksamheten ha gjort sig gällande. Framför allt är det en omständighet, som jag tycker anmärkningsvärd i fråga om detta utlåtande, nämligen att innehållet är så vagt och allmänt formulerat, att man icke kan få något fast grepp på detsamma. Men kanske har detta varit enda möjligheten för att få ihop det hela. Jag har tänkt i mitt stilla sinne: hur i all världen skola några jurister kunna skriva lagtexten, om de någorlunda skola hålla den linje, som utskottsbetänkandet angiver. De stackarna beklagar jag, ty det skulle vara mycket lätt att visa upp, hur man på somliga ställen gått alldeles emot vad man sagt på andra.

En svaghet i denna reform, som väl är oundviklig, ligger däri, att man får två olika underdomstolar, nämligen rådhusrätter och häradsrätter, vilka skilja sig oerhört mycket från varandra. Man har velat stärka rådhusrätterna genom att vid dem inrätta ett slags nämnd, men det förslaget har ju inte alls visat sig populärt och har inte haft någon framgång. Men jurister kunna ju göra allt, och det är möjligt, att man kan kombinera ihop rådhusrätterna så, att det hela inte blir alltför galet och skär ihop sig.

Jag skulle vilja framställa en vördsam vädjan, att man tager ett par sidor av spörsmålet en smula i överbärande. Det gäller bl. a. den skillnad man gör beträffande straffprocessen och civilprocessen, då man inför det nya momentet, att part skall vittna i egen sak. Det där kan jag sannerligen icke förlika mig med, det få herrarna ursäktas. Jag anser, att, om en person är stämd för något, antingen därför att han underlåtit att göra något, eller därför att han brutit mot något, är det just den stämmande parten, vare sig staten själv genom allmän åklagare eller annan part, som har att bevisa sina påståenden gent emot den stämde. Det är påfallande, vilken skillnad man gör beträffande dessa två processarter. När det gäller en brottsling, åtminstone en stor sådan, skall man, så att säga, bära honom på händerna, man skall ge honom juridiskt biträde o. s. v. Får man inte anställa något egentligt ingående personligt förhör med honom, kan man icke begära, att han skall tala sanning. Om däremot i en civilprocess en person blivit stämd av en skandalhungrig människa, skall svaranden kunna ut-sättas för korsförhör av advokat, därvid kanske får läggas fram nästan hela hans levernesbeskrivning. Jag får bekänna, att jag icke kan inse det rimliga med ett sådant dubbelsystem. Den som begått ett brott får väl ändå anses skyldig att medverka till att sanningen kan plockas fram. När man kommer till straffbestämmelserna i detta fall, säger man, att menedsansvar icke skall tillämpas. På vilket sätt skall då straffet utkrävas? När man talar om att leta ut sanningen, så är detta endast ett vackert talesätt. En person kan också bli beskylld för sådana saker, att han måste blotta förhållanden, som han som gentleman icke kan göra. De kunna också beröra tredje man eller dylikt. Jag tycker, att det är orimligt, att dessa två processarter skola behandlas på olika sätt.

Vidare vill jag framhålla, att jag icke kan förstå, vad staten skulle kunna ha för intresse av, att om bägge parterna eller endast den ena vädjat till hovrätten, och ingen av dem anser, att han bör inställa sig där, tvinga parterna fram till hovrätten för att föra processen där. Jag förstår, att ett sådant förfarings-sätt är det enda naturliga och teoretiskt riktiga för dem, som anse, att det muntliga förfarandet skall tillämpas över hela fältet, men för egen del begriper jag icke nyttan av en sådan anordning.

Det är ytterligare en sak, som jag tycker, att utskottet inte vidare har understrukt, men som nog tål att tänka på, när man skall skriva ihop lagtexten, och det är kostnaderna. Den sidan av saken talar man inte om i annan mån än vad

rör frågan om merkostnaderna för staten i fråga om de städer, som den siste ärade talaren omnämnde.

Jag är visst icke emot, att man gör reformer, men jag vill vara på det klara med, att man vinner något genom reformen och framför allt, att man icke går schablonmässigt fram enbart därför, att det skall vara på ett visst sätt och därvid icke tar hänsyn till kostnaderna. Ty att det här icke gäller småsummor, kan jag förstå.

Sedan är det tydligt och klart, att när det hela skall sättas i verket, komma säkerligen saker att stöta till, som man icke riktigt nu kan förutse, och då visar det sig helt säkert, att de män, som skola utträta det här arbetet, få en mycket svår uppgift. Då lagtexten föreligger och skall kritiseras, komma alla, som nu säga, att de på det hela taget gå in för reformen — om de finnas i livet då — med sina säryrkanden. Hur många av dessa som då falla ifrån sina yrkanden och ta det hela, är mycket problematiskt att säga, och frågan är väl, om inte hela frågan faller. Ty, herr talman, jag får säga, att jag varken i utskottet eller här i kammaren hört två talare, som talat med samma tunga om denna reform. Visst icke!

Nu kunde det väl vara vissa sidor av saken, som man skulle kunna inlåta sig i en diskussion om, men jag skall vid denna sena timme icke göra det. Jag vill dock varna för att man alltför mycket bryter mot de gamla traditionerna. Man får gå sakta fram, när man skall ändra på så gamla traditioner, som det här gäller. Det synes mig också som om åtskilligt — mer än som hittills skett — skulle kunnat ändras på administrativ väg. Nu har man emellertid stått och viftat så länge med den stora processreformen, att jag givetvis förstår, att man får lov att göra något i det avseendet. Men jag kan uppriktigt sagt inte förstå, om det här verkligen är fråga om en ny processordning eller blott om partiella reformer. Med hänsyn till vad utskottet föreslagit och med hänsyn till de maningar till varsamhet som på många håll framställts kan jag icke komma till annat resultat än, att det här är fråga om partiella reformer, och sådana önskar jag för min del mycket gärna.

Herr talman! Oaktat jag är övertygad om att jag icke sitter i kammaren, då det slutliga förslaget i frågan kommer på riksdagens bord, hoppas jag dock, att det förslaget skall vara av den beskaffenhet, att det kan samla riksdagsmännens meningar i högre grad än det föreliggande förslaget kunnat samla meningarna i afton.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av vad utskottet i förevarande punkt yttrat, 2:o) bifall till den av herr Christenson m. fl. vid punkten fogade reservationen, 3:o) godkännande av utskottets yttrande i berörda punkt med den ändring däri, som föreslagits i herr Schlyters m. fl. vid punkten avgivna reservation samt 4:o) bifall till det av herr Lundstedt under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Lindqvist i Halmstad, i följd varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka den under 3:o) angivna nu förklarades hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Lundstedt votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen i denna votering upptog de övriga propositionerna och fann herr talmannen den under 4:o) angivna nu vara med övervägande ja godkänd. Men jämväl denna herr talmannens uppfattning bestreds av herr Christenson genom begäran om votering, i anledning varav efter given varsel först upplästes och godkändes samt anslogs en så lydande voteringsproposition:

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Den, som till kontrapositionen i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1, om behov av en rättegångsreform, i särskilda utskottets förevarande utlåtande nr 1 antager det av herr Lundstedt under överläggningen framställde yrkandet, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda förberedande votering antagit den av herr Christenson m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i voteringen om kontrapositionen i huvudvoteringen antagit den av herr Christenson m. fl. vid punkten avgivna reservationen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd samt anslagen:

Den som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1, om behov av en rättegångsreform, i särskilda utskottets förevarande utlåtande nr 1 antager godkännande av utskottets yttrande i berörda punkt med den ändring däri, som föreslagits i herr Schlyters m. fl. reservation, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den av herr Christenson m. fl. avgivna reservationen.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser samt sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan propositionen för huvudvoteringen, som efter given varsel nu upplästes och godkändes samt anslogs, erhöll följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner vad särskilda utskottet i sitt förevarande utlåtande nr 1 yttrat i punkten 1 angående behov av en rättegångsreform, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Christenson m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt vad utskottet i förevarande punkt yttrat.

Punkten 2.

Utskottets uttalande godkändes.

Härefter föredrogs *punkten 3*, angående koncentrationen i rättegångsmå-
lens handläggning; och yttrade därvid:

Herr **Christenson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig
m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till
utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de un-
der överläggningen förekomna yrkandena blev utskottets uttalande i föreva-
rande punkt av kammaren godkänt.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 4*, angående förberedande för-
farande i rättegångsmål, anförde:

Herr **Christenson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av
mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman: Jag ber att få yrka bifall till
utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit
propositioner å de därunder förekomna yrkandena, godkände kammaren utskot-
tets uttalande i förevarande punkt.

Punkterna 5—9.

Utskottets i dessa punkter gjorda uttalanden godkändes.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på hemställan av
herr talmannen att uppskjuta den vidare handläggningen av förevarande ut-
låtande till morgondagens plenum kl. 2 e. m.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1931 den 20 maj sammanträdde de av riksdagen utsedda valmän för att
— sedan förutvarande revisionssekreteraren Hilding Forssman, som den 8
ovanberörda månad utnämnts till justitieråd, anhållit om entledigande från
det honom vid innevarande riksdag meddelade uppdrag att vara riksdagens
justitieombudsmans efterträdare utse annan behörig man därtill; och befun-
nos efter valförrättningen slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren Carl Hugo Vilhelm Ericsson 44 röster;
herr hovrättsrådet Hugo Christian Wikander 2 » ;

i följd varav herr revisionssekreteraren Carl Hugo Vilhelm Ericsson blivit ut-
sedd till justitieombudsmannens efterträdare.

K. von Geijer.

Carl Jansson.

K. G. Westman.

Ernst Eriksson.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, beslöt kammaren att riksdag-
ens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll under-
rättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna avgiva för-

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
refo.m
(Forts.)*

slag dels till förordnande för den valde, dels till skrivelse till Konungen med anmälan om det verkställda valet, dels ock till den paragraf, som därom borde i riksdagsbeslutet införas.

§ 3.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från konstitutionsutskottet:

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kyrklig samfällighet i Göteborg ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändrad lydelse av vissa delar i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården m. fl. lagar; och

nr 246, i anledning av väckt motion angående införande av ett dagordningsinstitut i vår författning;

från statsutskottet:

nr 228, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln, marinen, gjorda framställningar;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av hyresbidragen till vissa beställningshavare av manskapsgrad vid försvarsväsendet;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av fastigheterna nr 1 och 2 i kvarteret Blåmannen i Stockholm;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Norra Södermanlands järnväg jämte en i ämnet väckt motion;

nr 232, i anledning av väckta motioner om anslag för lindrande av krisen inom stenindustrien;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för statens historiska museum m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av brist i samrealskolans i Söderhamn medel; och

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig förstärkning av tandläkarinstitutets personal;

från första lagutskottet:

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5, 6, 7 och 8 §§ förordningen den 16 maj 1884 angående patent;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadsplane-lag m. m.;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till byggnadsstadga;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avstyckat eller avsöndrat områdes befriande från ansvar för inteckning i stamfastighet m. m.;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m.;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens; och

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 9 oktober 1914 angående förbud i vissa fall mot varors förseende med oriktig ursprungsbeteckning och saluhållande av oriktigt märkta varor;

från riksdagens kansli nr 223, angående en förbättrad arbetsförmedling för ungdom m. m.;

från andra lagutskottet nr 238, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

från riksdagens kansli:

nr 215, angående val av tre fullmäktige i riksbanken och av tre suppleanter för riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk; och

nr 219, angående val av ordförande och tre fullmäktige i riksgäldskontoret och av tre suppleanter för fullmäktige i nämnda verk.

§ 4.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 214, för en kommitterad för tryckfrihetens vård;

nr 216, för två fullmäktige i riksbanken;

nr 217, för ledamoten av riksdagens andra kammare P. E. Sköld att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 218, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 220, för ordförande och två fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 221, för ledamoten av riksdagens andra kammare G. H. Andersson i Rajsjö att vara fullmäktig i riksgäldskontoret; samt

nr 222, för tre suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

sammansatta stats- och jordbruksutskottets memorial, nr 12, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. fl.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för beskattningen av automobiltrafiken;

nr 41, i anledning av väckta motioner om höjning av skatten å bensin och motorsprit; och

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör pensions- och indragningsstaterna;

nr 45, angående provisoriskt dyrortstillägg under budgetåret 1931/1932 till befattningshavare vid riksdagens verk;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1931/1932 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna; och

nr 47, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om tillfällig löneförbättring under budgetåret 1931/1932 för vissa befattningshavare vid Tumba bruk; samt

första lagutskottets memorial, nr 33, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadsplanelag m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till byggnadsstadga.

Andra kammarens protokoll 1931. Nr 40.

§ 6.

Ordet lämnades nu till

Herr **Eriksson** i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att på föredragningslistan för morgondagens plenum bland två gånger bordlagda ärenden efter särskilda utskottets utlåtande nr 1 måtte uppföras statsutskottets utlåtande nr 154, därefter statsutskottets utlåtande nr 155 och därefter statsutskottets utlåtande nr 156 i nu nämnd ordning, samt därefter övriga ärenden i den ordning, de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Månsson* i Furuviik,

» *Lundstedt*,

» andre vice talmannen *Bengtsson*,

» *Spångberg* och

» *Selberg*,

samtliga under 2 dagar från och med den 21 innevarande maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.57 på natten.

In fidem
Per Cronvall.